

HAL
open science

**Les homélies de Jean Chrysostome In principium
Actorum (CPG 4371) : projet d'édition critique,
traduction et commentaire**

Marie-Eve Geiger

► **To cite this version:**

Marie-Eve Geiger. Les homélies de Jean Chrysostome In principium Actorum (CPG 4371) : projet d'édition critique, traduction et commentaire. Histoire. Université de Lyon, 2018. Français. NNT : 2018LYSE2001 . tel-01863878

HAL Id: tel-01863878

<https://theses.hal.science/tel-01863878>

Submitted on 29 Aug 2018

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

UNIVERSITÉ
LUMIÈRE
LYON 2

N° d'ordre NNT : 2018LYSE2001

THESE de DOCTORAT DE L'UNIVERSITÉ DE LYON

Opérée au sein de

L'UNIVERSITÉ LUMIÈRE LYON 2

École Doctorale : ED 483 Sciences sociales

Discipline : Mondes anciens

Soutenue publiquement le 3 février 2018, par :

Marie-Eve GEIGER

**Les homélies de Jean Chrysostome In
principium Actorum (CPG 4371) : projet
d'édition critique, traduction et
commentaire**

Devant le jury composé de :

Catherine SCHMEZER, Professeure des universités, Université Jean Moulin Lyon 3, Présidente

Brigitte MONDRAIN, Directrice d'Etudes HDR, Ecole Pratique des Hautes Etudes, Rapporteuse

Peter VAN DEUN, Professeur d'université, Université Catholique de Leuven, Rapporteur

Volker Henning DRECOLL, Professeur d'université, Universität Tübingen, Rapporteur

Jean SCHNEIDER, Professeur des universités, Université Lumière Lyon 2, Co-Directeur de thèse

Olivier MUNNICH, Professeur des universités, Université Paris 4, Co-Directeur de thèse

Contrat de diffusion

Ce document est diffusé sous le contrat *Creative Commons* « [Paternité – pas d'utilisation commerciale – pas de modification](#) » : vous êtes libre de le reproduire, de le distribuer et de le communiquer au public à condition d'en mentionner le nom de l'auteur et de ne pas le modifier, le transformer, l'adapter ni l'utiliser à des fins commerciales.

UNIVERSITÉ
LUMIÈRE
LYON 2

Université Lumière Lyon 2

École doctorale 483 « Sciences Sociales »

Faculté des Lettres, Sciences du Langage et Arts
Département des Lettres

UMR 5189 « Histoire et Sources des Mondes Antiques »

THÈSE DE DOCTORAT

Discipline : Langues, histoire et civilisations des mondes anciens
Mention « Langues et littératures anciennes »

Marie-Ève GEIGER

LES HOMÉLIES DE JEAN CHRYSOSTOME
IN PRINCIPIUM ACTORUM (CPG 4371) :
PROJET D'ÉDITION CRITIQUE, TRADUCTION ET COMMENTAIRE

préparée sous la direction de
M. Jean SCHNEIDER, Professeur à l'Université Lumière Lyon 2
et **M. Olivier MUNNICH**, Professeur à l'Université Paris-Sorbonne

présentée et soutenue publiquement

le 3 février 2018

devant un jury composé de :

Mme Catherine BROC-SCHMEZER
M. Volker Henning DRECOLL

Professeur à l'Université Jean Moulin Lyon 3
Professeur à la Eberhard Karls Universität Tübingen
(Allemagne)

Mme Brigitte MONDRAIN

Directeur d'études à l'École pratique des Hautes Études,
IVe Section, Sciences historiques et philologiques

M. Olivier MUNNICH
M. Jean SCHNEIDER
M. Peter VAN DEUN

Professeur à l'Université Paris-Sorbonne
Professeur à l'Université Lumière Lyon 2
Professeur à la Katholieke universiteit Leuven (Belgique)

VOLUME 2

Deuxième partie :
Édition des homélies
In principium Actorum

Abbreviationes apparatus critici

<i>ac</i>	<i>ante correctionem</i>
<i>add.</i>	<i>addidit</i>
<i>adn.</i>	<i>adnotavit</i>
<i>al. man.</i>	<i>alia manu</i>
<i>corr.</i>	<i>correxit</i>
<i>deleu.</i>	<i>delevit</i>
<i>des.</i>	<i>desinit</i>
<i>ead. man.</i>	<i>eadem manu</i>
<i>eras.</i>	<i>erasit</i>
<i>exp.</i>	<i>expunxit</i>
<i>inc.</i>	<i>incipit</i>
<i>^{mg} / in marg.</i>	<i>in margine</i>
<i>om.</i>	<i>omisit</i>
<i>^{pc}</i>	<i>post correctionem</i>
<i>praem.</i>	<i>praemisit</i>
<i>scr.</i>	<i>scripsit</i>
<i>s. l.</i>	<i>supra lineam</i>
<i>transp.</i>	<i>transposuit</i>
<i>^{txt}</i>	<i>in textu</i>
<i>ut uid.</i>	<i>ut uidetur</i>

Homélie 1 : *Conspectus siglorum*

Traditio directa

- B** Berlin, Deutsche Staatsbibliothek, *Phillippicus* 1442, *saec.* XI, ff. 297–304
- G** Genova, Biblioteca Franzoniana, *Urbani* 13, *saec.* XI, ff. 90–99
- J** Hagion Oros, Monê Esphigmenou, 11, *saec.* XI, ff. 257^v–264^v (*lac.*)
- I** Istanbul, Patriarkhikê Bibliothêkê, Theol. Skholê, Uncatal. Section, 26, *saec.* X–XI, ff. 284–290^v, 63^{r-v} (*lac.*)
- H** München, Bayerische Staatsbibliothek, *Cod. graec.* 6, *saec.* XI, ff. 146^v–155^v
- K** Oxford, Bodleian Library, *Holkham. gr.* 41, *saec.* X–XI, ff. 26–44
- P₁** Paris, Bibliothèque Nationale de France, *Gr.* 660, *saec.* XII, ff. 366^v, 356^{r-v} (*frag.*)
- T** Torino, Biblioteca Nazionale Universitaria, B. I. 10, *saec.* XI, ff. 51^v–61
- W₁** Città del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, *Vaticanus gr.* 569, *saec.* XIV, ff. 174–184^v
- V** Città del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, *Vaticanus gr.* 1920, *saec.* X, ff. 408–417

Editiones

- Sav.** Τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ... τοῦ Χρυσοστόμου τῶν εὕρισκομένων ... Δι' ἐπιμελείας καὶ ἀναλωμάτων Ἐρρίκου τοῦ Σαβιλίου ..., Etonae 1612, t. VI, pp. 722–729
- Front.** *Joannis Chrysostomi opera omnia ... cura Frontonis Ducaei*, Parisiis 1621, t. V, pp. 644–658
- Patr.** *Patrologia Graeca* 51, Parisiis 1862, col. 67–76

Traditio indirecta

- t* Torino, Biblioteca Nazionale Universitaria, C. V. 23, saec. XV,
ff. 76^v–92, *In illos qui ad ecclesiam non conueniunt* (ecloga)
- ecl*¹⁶ *Ecloga* 16 : *De superbia et inani gloria*, PG 63, col. 671–678
- Cram.* *Catena Graecorum Patrum ... in Acta SS. Apostolorum* edidit J. A. Cramer,
Oxonii, 1838, pp. 287–290

Tit. Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου. Πρὸς τοὺς ἐγκαταλείψαντας τὴν σύναξιν καὶ εἰς τὸ μὴ παρατρέχειν τὰς ἐπιγραφὰς τῶν θείων γραφῶν καὶ εἰς τὸ ἐπίγραμμα τοῦ βωμοῦ καὶ εἰς τοὺς νεοφωτίστους.

α'. Τί τοῦτο; Ὅσον προΐασιν ἡμῖν αἱ ἑορταί, τοσοῦτον καὶ αἱ συνάξεις ἐλάττους γίνονται. Ἀλλὰ μὴ ἀθυμῶμεν ἡμεῖς οἱ παρόντες· ἐλάττους μὲν γίνονται τῷ πλήθει, οὐκ ἐλάττους δὲ τῇ προθυμίᾳ· ἐλάττους τῷ ἀριθμῷ, οὐκ ἐλάττους δὲ τῷ πόθῳ. Ἐλάττους γίνονται ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται ἐν ὑμῖν¹ καὶ μάθωμεν τίνες μὲν συνηθεία, τίνες δὲ ἐπιθυμία θείων λογίων παραγίνονται δι' ἐνιαυσιαίου ἑορτῆς, τίνες ἐπιθυμία ἀκροάσεως πνευματικῆς. Πᾶσα ἡ πόλις ἦν ἐνταῦθα τῇ κυριακῇ τῇ προτέρᾳ, μεστοὶ οἱ περίβολοι, καὶ κύματα ἀπιόντα καὶ ἐπανιόντα ἐμμεῖτο τὸ πλῆθος· ἀλλ' ἐμοὶ τῶν πολλῶν ἐκείνων ποθεινότερα ἢ ὑμετέρα γαλήνη, ἐμοὶ τοῦ θορύβου καὶ τῆς ταραχῆς ἐκείνης τιμιώτερα ὑμῶν ἦν ἡ ἡσυχία. Τότε τὰ σώματα ἦν ἀριθμεῖν παρόντα, νῦν τὰ φρονήματα εὐλαβείας γέμοντα. Εἴ τις τὴν σύναξιν ταύτην τὴν ὀλιγάνθρωπον καὶ τὸ πλεῖον ἐκ πενήτων συνεστηκυῖαν, κάκεινην τὴν σύναξιν τὴν πολυάνθρωπον καὶ τὸ πλεῖον ἀπὸ πλουσίων συγκεκροτημένην, εἴ τις ἀμφοτέρας τὰς συνάξεις ταύτας ὡσπερ ἐν ζυγῷ καὶ σταθμῷ ἐθελήσει σταθμῆσαι, εὐρήσει ἂν ταύτην καθέλκουσαν. Εἰ γὰρ ἐλάττους τῷ ἀριθμῷ, ἀλλὰ τιμιώτεροί ἐστε τῇ προθυμίᾳ. Οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν σταθμητῶν γίνεται· ἐὰν δέκα τις στατήρας χρυσοῦ λαβὼν εἰς μίαν κατάθηται πλάσ-

PG 51
col. 67

¹1 Co 11, 19

[Ms. V J (*usque ad l. 371, ἀμφιβάλλειν*) P₁ (*usque ad l. 13, ὡσπερ, et a l. 84, δαπα*]νωμένην, *usque ad l. 120, ὅπου τὸ*) I (*usque ad l. 313, οὐ γὰρ*) T G H (*plane usque ad l. 84, deinde partim*) K B (*plane usque ad l. 155, deinde partim*) W₁ (*partim*)] 1–2 Tit. τοῦ – χρυσοστόμου T] τοῦ αὐτοῦ V J P₁ I G, ὁμιλία *add. H*, ὁμιλία K, *om. B* || 2 πρὸς τοὺς ἐγκαταλείψαντας J P₁ I T G H K] πρὸς τοὺς ἐγκαταλείψαντας V^{ac}, πρὸς τοὺς μὴ ἀπαντήσαντας εἰς B || 2 σύναξιν] τῆς ἐκκλησίας *add. H Patr.* || 3 θείων] *om. B* || 3 γραφῶν] βιβλίων B || 1 α'. ὅσον προΐασιν] ὅσῳ πρόεισιν B || 1 αἱ J P₁ I T G H K] *om. V*, ἡ B || 1 ἑορταί] ἑορτῆ B || 1 τοσοῦτον V J P₁ I T G H] τοσοῦτῳ K B || 2 ἀθυμῶμεν] ῥαθυμῶμεν H Patr. || 2 μὲν V H K] γὰρ *add. J P₁ I T G B* || 3 ἐλάττους] δὲ *add. P₁* || 4 δὲ] *om. P₁* || 4 ἐλάττους] δὲ *add. P₁* || 4 γένωνται] γέγονται P₁, γίνονται B || 4 ἐν] *om. H Sav.* || 5 μάθωμεν] θῶμεν B || 5 θείων] τῶν *praem. B* || 5 παραγίνονται] παραγίνονται P₁ || 5–6 δι' ἐνιαυσιαίου ἑορτῆς] *om. B* || 5 δι' P₁ T G K] διὰ V J I H || 6 τίνες] δὲ *add. B* || 7 τῇ κυριακῇ τῇ προτέρᾳ] τῇ προτέρᾳ κυριακῇ H Patr. || 8 ἐπανιόντα] ἐπιόντα H Sav. || 8 ἐμμεῖτο] ἡμῖν *add. B* || 8 πολλῶν] κυμάτων B W₁ Front. Patr. || 9 ὑμῶν] *om. V* || 9 ἦν V J P₁ T K] *om. G H B* || 10 ἡσυχία] καὶ ἡ εὐλαβεία *add. B* || 10 τὰ] *om. B* || 10 νῦν] δὲ *add. W₁* || 11 εἴ] ἡ P₁ || 11 σύναξιν] σύνταξιν B || 11 τὸ] *om. B* || 12 σύναξιν] σύνταξιν B || 12 ἀπὸ] ἐκ B || 14 ἐθελήσει σταθμῆσαι V J I T] θελήσει σταθμῆσαι G H Patr., ἐθελήσοι σταθμῆσαι K, στηῆσαι θελήσοι B || 14 εὐρήσει V J I T G K] εὐρη H Patr., εὐρεν B || 14 ταύτην] μᾶλλον *add. K* || 14 γὰρ] καὶ *add. V B* || 15 προθυμίᾳ] ἐπιθυμίᾳ H Patr. || 16 δέκα] δὲ καὶ B

[Trad. *indirecta*] 2 μὲν] γὰρ *add. t, et uerbo ἀλλὰ inc. excerptum* || 3 οὐκ] ἀλλ' *praem. t* || 4–16 ἐλάττους – γίνεται] *om. t* || 16 ἐὰν] δὲ *add. t* || 16 δέκα τις] τις δέκα *t* || 16 κατάθηται] καταθεῖ *t*

τιγγα, εἶτα εἰς τὴν ἑτέραν πλάστιγγα χαλκοὺς ἑκατόν, οἱ μὲν ἑκατόν χαλκοὶ πρὸς ἑαυτοὺς καθέξουσι τὴν τρυτάνην, οἱ δὲ δέκα χρυσοὶ τῆ τῆς φύσεως ὑπεροχῆ μειζόνως ἀνθέλκουσι, βαρύτεροι καὶ τιμιώτεροι ὄντες κατὰ τὸν τῆς οὐσίας
20 λόγον. Ὡστε ἔστιν ὀλίγους ὄντας τῷ ἀριθμῷ, τῶν πολλῶν τιμιωτέρους εἶναι καὶ ἀναγκαιότερους.

Ἀλλὰ τί ὑμῖν τὰ παραδείγματα ἀπὸ τῶν ἐν συνηθείᾳ φέρωπραγμαμάτων, δέον αὐτὴν τοῦ Θεοῦ τὴν ψῆφον περὶ τούτων παραγαγεῖν ἀποφαινομένην; Τί οὖν αὕτη φησί; *Κρείσσων εἷς ποιῶν τὸ θέλημα Κυρίου ἢ μυρίοι παράνομοι*². Ἔστι γάρ, ἔστι πολλάκις ἄνθρωπος εἷς μυρίων ἀντάξιος. Καὶ τί λέγω, ἔστι εἷς ἄνθρωπος
25 μυρίων ἀντάξιος μόνος; Ἀλλὰ καὶ τῆς οἰκουμένης ἀναγκαιότερος καὶ τιμιώτερος. Καὶ τούτου τὴν μαρτυρίαν ἀπὸ τῶν Παύλου ῥημάτων ποιήσομαι. Ἀνθρώπων γὰρ μνησθεῖς πενήτων, ἐλαυνομένων, θλιβομένων, κακουχομένων, οὕτω φησί· *Περιήλθον ἐν μηλωταῖς, ἐν αἰγίοις δέρμασιν, ὑστερούμενοι, θλιβόμενοι, κακουχόμε-*
30 *νοι, ὧν οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος*³. « Τί λέγεις; Τῶν ὑστερουμένων, τῶν κακουχομένων, τῶν ἐλαυνομένων, τῶν οὐκ ἐχόντων πατρίδα⁴ οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος; Οὐκ ἦν; Οὐχ ὄραξ πόσους πόσοις ἀντέστησας; » « Ὅρῶ μὲν, φησί, καὶ διὰ τοῦτο εἶπον ὅτι οὐκ ἦν ἄξιος ὁ κόσμος αὐτῶν· ἐγὼ γὰρ τῶν νομισμάτων τούτων τὴν φύσιν οἶδα σαφῶς. » Καὶ γῆν καὶ θάλατταν καὶ βασιλεῖς καὶ ἐπάρχους καὶ
35 πᾶσαν ἀπλῶς τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν θείας, καὶ δύο ἢ τρεῖς πένητας τούτοις

col. 68

²Si 16, 3³He 11, 37–38⁴cf. He 11, 14

[Ms. V J (*usque ad l. 371*, ἀμφιβάλλειν) P₁ (*usque ad l. 13*, ὡσπερ, *et a l. 84*, δαπα) νωμένην, *usque ad l. 120*, ὅπου τὸ) I (*usque ad l. 313*, οὐ γὰρ) T G H (*plane usque ad l. 84*, *deinde partim*) K B (*plane usque ad l. 155*, *deinde partim*) W₁ (*partim*)] 18 καθέξουσι V J I K T G] καθέλκουσι H Patr., καθέλξουσιν B || 19 ἀνθέλκουσι] ἀνθέλκοντες B || 19 ὄντες] om. B || 19 οὐσίας] φανήσονται add. B || 20 τιμιωτέρους εἶναι] εἶναι τιμιωτέρους H Patr. || 22 συνηθείᾳ] τῆ *praem.* H Patr. || 22 φέρω] φέρων B || 23 τούτων] τούτου B || 23 ἀποφαινομένην] ἀποφηνάμενου B || 24 κρείσσω V I T K] κρείσσον J G H B || 24 τὸ V H K B] om. J I T G || 24 κυρίου] τοῦ *praem.* H Patr. || 25 εἷς] *ante* ἄνθρωπος *transp.* B || 25 εἷς] om. B || 26 ἀντάξιος] om. t || 26 μόνος] εἷς ἄνθρωπος πολλάκις τῆς οἰκουμένης ἀντάξιος· μᾶλλον δὲ οὐ τῆς οἰκουμένης ἀντάξιος μόνος B || 27 ποιήσομαι] οἶσωμεν B || 28 οὕτω V J I T G H] πῶς add. K B || 29–30 περιήλθον – κακουχούμενοι] om. K || 30 ὑστερουμένων] τῶν θλιβομένων add. B || 31 τῶν ἐλαυνομένων] om. H Patr. || 31–32 οὐκ ἦν V I T G K] om. J H B Patr. || 32 οὐκ – ἀντέστησας V I T G K B] om. J H || 32 ἀντέστησας] ἀνέστησας V || 32 φησί] οὖν πάνυ *praem.* B || 32 τοῦτο] ὅσον add. V || 33 ἄξιος ὁ κόσμος] ὁ κόσμος ἄξιος H Patr. || 33 αὐτῶν] om. B || 34 ἐπάρχους] ὑπάρχους καὶ στρατηγούς καὶ εὐπόρους B || 35 τῶν ἀνθρώπων τὴν φύσιν] τὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων K || 35 θείας] τιθείας H Patr. || 35 ἦ] καὶ add. G || 35 τρεῖς] μόνους add. B

[Trad. *indirecta*] 19 βαρύτεροι καὶ] διότι t || 20–23 ὥστε – αὐτὴν] om. t || 23 τοῦ] καὶ γὰρ ἀπὸ τὸν *praem.* t || 23 τὴν] om. t || 23 περὶ τούτων παραγαγεῖν ἀποφαινομένην] τὸν λόγον ὑμῖν παραστήσω t || 24 αὕτη] om. t || 24 κρείσσω] κρείσσον t || 24 κυρίου] τοῦ *praem.* t || 25 πολλάκις] om. t || 25 καὶ – ἄνθρωπος] om. t || 26 μυρίων] οὐ *praem.* t || 26 μόνος] μόνον t || 26 οἰκουμένης] ἀπάσης t || 26 ἀναγκαιότερος καὶ τιμιώτερος] om. t || 27 καὶ – ποιήσομαι] καθὼς ὁ παῦλος *** t || 28 πενήτων ἐλαυνομένων θλιβομένων] ἐλαχίστων t || 28 οὕτω] οὕτωσι t || 28 φησί] *t legi nequit* || 29 ὑστερούμενοι] *t legi nequit* || 30 τί λέγεις] διότι κρείσσον εἷς ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ κυρίου ἢ μυρίοι παράνομοι t, *et hic des. excerptum primum*

ἀντιστήσας, θαρρῶν ἂν εἵπομι ὅτι οὗτοι μᾶλλον κατάγουσιν οἱ πένητες. Εἴπερ ἐκεῖνοι ἀπηλαύνοντο πατρίδος, ἀλλ' εἶχον πατρίδα τὴν ἄνω Ἰερουσαλήμ⁵. Ἐν πενία διῆγον· ἀλλ' ἐπλούτουν κατὰ τὴν εὐσέβειαν. Ἀνθρώπων ἦσαν ἐχθροί· ἀλλὰ τῷ Θεῷ φίλοι⁶. Καὶ τίνες εἰσὶν οὗτοι; Ὁ Ἥλιος, ὁ Ἐλισσαῖος, καὶ οἱ κατ' ἐκείνους πάντες. Μὴ γὰρ δὴ τοῦτο εἶπης ὅτι οὐδὲ τῆς ἀναγκαίας ἠύπόρου τροφῆς, ἀλλ' ὅτι τὸ στόμα Ἥλιου τὸν οὐρανὸν ἔκλεισε⁷ καὶ ἀνέωξε⁸, καὶ ἡ μηλωτὴ αὐτοῦ τὸν Ἰορδάνην ἀπέστρεψε⁹.

Καὶ ταῦτα ἐννοῶν χαίρω καὶ ἀλγῶ· χαίρω μὲν δι' ὑμᾶς τοὺς παρόντας, ἀλγῶ δὲ δι' ἐκείνους τοὺς μὴ παρόντας· ἀλγῶ σφόδρα καὶ ὀδυνῶμαι, καὶ συντριβομαι
 45 τὴν καρδίαν. Τίς γὰρ ἂν καὶ τῶν σφόδρα ἀναλγήτων οὐκ ἂν ἀλγήσειε τὰ τοῦ διαβόλου πλείονος ἀπολαύοντα σπουδῆς ὀρῶν; Καίτοι εἰ καὶ ἴσης ἀπήλαυεν, οὐδεμία ἡμῖν ἦν συγγνώμη, οὐδὲ ἀπολογία, ὅταν δὲ καὶ πλεονεκτῆ, τίς ἡμῖν ἐλλείπεται λόγος; Θεάτρα καθ' ἐκάστην καλεῖ τὴν ἡμέραν, καὶ οὐδεὶς ὁ ὀκνῶν, οὐδεὶς ὁ ἀναδύομενος, οὐδεὶς ἀσχολίαν προβάλλεται πραγμάτων· ἀλλ' ὥσπερ
 50 εὐζῶνοι καὶ λελυμένοι φροντίδος ἀπάσης, οὕτω τρέχουσιν ἅπαντες· οὐχ ὁ γέρον τὴν πολιὰν αἰδεῖται, οὐχ ὁ νέος ὑφορᾶται τὴν φλόγα τῆς φύσεως καὶ τῆς ἐπιθυμίας, οὐχ ὁ πλούσιος τὸ ἀξίωμα τὸ ἑαυτοῦ κατασιχύνειν ἠγεῖται. Ἄλλ' ἔαν μὲν εἰς ἐκκλησίαν ἀπαντῆσαι δέη, καθάπερ ἐξ ὑπεροχῆς τινος καὶ ἀξιώματος καταβαίνων, οὕτω ναρκᾷ καὶ ὀκνεῖ, καὶ μετὰ ταῦτα φυσᾶται, ὥσπερ τι τῷ Θεῷ χαρι-

⁵cf. Ga 4, 26; He 11, 16

⁶cf. Jn 15, 14–15; Jc 2, 23

⁷cf. 1 R 17, 1; Jc 5, 17

⁸cf. Jc 5, 18

⁹cf. 2 R 2, 7–8; 14

[Ms. V J (*usque ad l. 371, ἀμφιβάλλειν*) P₁ (*usque ad l. 13, ὥσπερ, et a l. 84, δαπα*]νωμένην, *usque ad l. 120, ὅπου τὸ*) I (*usque ad l. 313, οὐ γὰρ*) T G H (*plane usque ad l. 84, deinde partim*) K B (*plane usque ad l. 155, deinde partim*) W₁ (*partim*)] 36 μᾶλλον κατάγουσιν] κατάγουσιν μᾶλλον B || 36–37 εἴπερ ἐκεῖνοι] om. B || 36 εἴπερ V J G H] ἦπερ I T K || 38 ἀνθρώπων] ἀνθρώποις B || 39 οὗτοι] φησι add. K || 39 ὁ] om. K || 39 ὁ] om. K || 40 πάντες] ἅπαντες H || 40 εἶπης] ἴδης B || 40 ἠύπόρου] εὐπόρου K || 41 τροφῆς] *post ἀναγκαίας transp.* J || 41 ἀνέωξε] ἠνέωξε K, τὸν οὐρανὸν add. B || 43 καὶ] om. B || 43 ἐννοῶν] καὶ add. B || 43 ὑμᾶς] ὑμῶν B || 44 ὀδυνῶμαι] ὀδύρομαι B || 44 συντριβομαι] συντέτριμμα H Patr. || 45 ἂν J I T G K B] om. V H Patr. || 45 ἀλγήσειε V H K B] ἀλγήσαιεν J I T G || 46 ἀπολαύοντα] ἀπολαύοντας B || 46 σπουδῆς] μετὰ *praem.* B || 46 καίτοι] γέ add. B || 46 ἀπήλαυεν V J I T] ἀπέλαυεν G K, ἀπήλαυσεν H B Patr. || 47 ἡμῖν] om. B || 47 συγγνώμη] ἡ *praem.* H Patr. || 47 δὲ] om. B || 48 ἐλλείπεται] λείπεται B || 50 λελυμένοι] λελομένοι B || 50 ἀπάσης] ἀπάντων B || 50 οὐχ ὁ] οὐχὶ V^{pc} || 51 ὑφορᾶται] ὑφορᾶτε B || 52 τὸ] τῷ B || 53 ἀπαντῆσαι] ἀπαντῆσαι B || 53 καὶ] om. T || 54–55 τῷ θεῷ χαρισάμενος] χαρισάμενος τῷ θεῷ B

[Trad. *indirecta*] 37 ἀπηλαύνοντο πατρίδος] πατρίδος ἀπηλαύνοντο *t*, *et eis uerbis inc. excerptum secundum* || 37–38 ἐν πενία] εἰς πενίαν *t* || 39–42 καὶ τίνες – ἀπέστρεψε] om. *t* || 43 καὶ – χαίρω] χαίρω δὲ σήμερον *t* || 43 χαίρω] καὶ *praem.* *t* || 43 δι'] διὰ *t* || 43 ὑμᾶς] om. *t* || 44 δι'] διὰ *t* || 44 ἐκείνους] om. *t* || 44–48 ἀλγῶ σφόδρα – λόγος] om. *t* || 49–50 ἀλλ' ὥσπερ – ἅπαντες] om. *t* || 52 ἀξίωμα τὸ ἑαυτοῦ] ἑαυτοῦ ἀξίωμα *t* || 52 κατασιχύνειν] ἀσιχύνειν *t* || 54 καὶ ὀκνεῖ] om. *t*

- 55 σάμενος· εἰς δὲ θέατρον σπεύδων, ἔνθα ἀσελγῆ θεάματα καὶ ἀκούσματα, οὐ νομίζει καταισχυῖναι ἑαυτόν, οὐ τὸν πλοῦτον, οὐ τὴν εὐγένειαν. Ἐβουλόμην εἰδέναι ποῦ νῦν εἰσιν οἱ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἡμῖν ἐνοχλήσαντες· ἐνόχλησις γὰρ ἦν αὐτῶν ἢ παρουσία· ἐβουλόμην εἰδέναι τί πράττουσι, τί τῶν παρόντων αὐτοὺς ἀναγκαιότερον ἀπησχόλησεν. Ἄλλ' ἀσχολία οὐδεμία, τῦφος δὲ μόνος. Καὶ τί
- 60 γένοιτ' ἂν τούτου μανικώτερον; Τίνος γὰρ ἔνεκεν μεγαλοφρονεῖς, ἄνθρωπε, καὶ νομίζεις ἡμῖν χαρίζεσθαι, ἐὰν παραγενόμενος ἀκούσης τὰ πρὸς σωτηρίαν τῆς σῆς ψυχῆς. Τίνος ἔνεκεν, εἰπέ μοι, καὶ διὰ τί; Διὰ τὸν πλοῦτον, διὰ τὰ ἰμάτια τὰ σηρικά; Εἶτα οὐκ ἐννοεῖς ὅτι σκωλήκων εἰσὶν ἐκεῖνα νήματα καὶ βαρβάρων ἀνθρώπων εὐρέματα, | ὅτι πόρνα ἐκείνοις κέχρηται καὶ μαλακοὶ καὶ τυμβωρύ-
- 65 χοὶ καὶ λησταί¹⁰; Ἐπίγνωθι τὸν δίκαιον πλοῦτον, καὶ κατάβηθί ποτε ἀπὸ τοῦ φυσήματος τοῦ κενοῦ· διάσκεψαι τῆς φύσεως τὸ εὐτελές. Γῆ καὶ σποδὸς¹¹ εἶ, τέφρα καὶ κόνις, καπνὸς καὶ σκιά, χόρτος καὶ ἄνθος χόρτου¹². Τοιαύτη δὴ φύσει συζῶν μεγαλοφρονεῖς, εἰπέ μοι; Καὶ τί τούτου γένοιτ' ἂν καταγελαστότερον; Ἄλλὰ πολλῶν ἄρχεις ἀνθρώπων; Καὶ τί τούτου ὄφελος, ὅταν ἀνθρώπων μὲν

¹⁰cf. 1 Co 6, 9–10

¹¹cf. Gn 3, 19; Gn 18, 27; Jb 34, 15; Jb 42, 6; Si 10, 9; Si 40, 11

¹²cf. Ps 36, 20; Ps 102 (101), 4–5; 10; 12; Ps 103 (102), 15; Ps 109 (108), 23; Ps 144 (143), 4; Jb 8, 9; Jb 14, 2; Is 40, 6–7; Is 51, 12; 1 P 1, 24 (Is 40, 6–8 *cit.*)

[Ms. V J (*usque ad l. 371, ἀμφιβάλλειν*) P₁ (*usque ad l. 13, ὡσπερ, et a l. 84, δαπα*)] νωμένην, *usque ad l. 120, ὅπου τὸ* I (*usque ad l. 313, οὐ γὰρ*) T G H (*plane usque ad l. 84, deinde partim*) K B (*plane usque ad l. 155, deinde partim*) W₁ (*partim*) || 55 θέατρον] θάτερον H || 55 θεάματα] καὶ *praem.* B 56 νομίζει] κολάζει B || 56 καταισχυῖναι V J I T G H] καταισχυῖνεν K, καταισχυῶν B || 56 ἑαυτόν] αὐτόν H || 56 οὐ²] οὐδὲ H Patr. || 58 ἦν αὐτῶν V J I T G H] αὐτῶν ἦν K B || 58 εἰδέναι] γνῶναι K || 58 πράττουσι] νῦν *add.* K || 58 παρόντων] πραγμάτων B || 59 ἀναγκαιότερον] ἀναγκαιότερων B || 59 ἀπησχόλησεν] ἀπεσχόλησεν H Patr. || 59 ἀσχολία] μὲν *add.* B || 60 τούτου J I T G B] *post* τί *transp.* V, αὐτοῦ K || 60 μανικώτερον] μανικώτερον B || 60 μεγαλοφρονεῖς ἄνθρωπε V J I G T] ἄνθρωπε μεγαλοφρονεῖς H Patr., μέγα φρονεῖς ἄνθρωπε K B || 61 παραγενόμενος] παραγενόμενος B || 61 ἀκούσης] ἐνταῦθα προσέχης καὶ *praem.* H Patr. || 62 σῆς] *om.* B || 62 τί] ἀλαζονεῦη *add.* H Patr. || 63 σκωλήκων] σκωλικῶν B || 63 εἰσὶν] ἐστὶν B || 64 εὐρέματα] εὐρήματα B || 65 δίκαιον] οἰκίον B || 65 ἀπὸ] *om.* B || 66 τοῦ κενοῦ V J I T K B] τοῦ διακένου G, ἐκείνου τοῦ ὑψηλοῦ καὶ κενοῦ H Patr. || 66 διάσκεψαι] διάσκεψε H || 66–67 γῆ – σκιά] *textus corruptus* T || 66 εἶ] ἦ S H || 67 δὴ J I T G K B] *om.* V H Patr. || 67 φύσει] φύσις B || 68 συζῶν V J I T G K] *om.* H Patr., ἀνθρώπων καὶ σὺ B || 68 μεγαλοφρονεῖς] μέγα φρονεῖς B || 68 τούτου] του G || 69 τούτου V J I G] τοῦτο T H K Patr.

[Trad. *indirecta*] 56–60 οὐ τὸν πλοῦτον – μανικώτερον] *om.* t || 60 γὰρ] *om.* *ecl*¹⁶, *et uerbo* τίνος *inc. excerptum* || 60 ἔνεκεν] ἔνεκα *ecl*¹⁶ || 60 μεγαλοφρονεῖς, ἄνθρωπε] *t legi nequit* || 60 μεγαλοφρονεῖς] μέγα φρονεῖς *ecl*¹⁶ || 60–62 καὶ – μοι] *om.* *ecl*¹⁶ || 61 ἡμῖν χαρίζεσθαι] χάριν ποιεῖν τῷ θεῷ t || 61 παραγενόμενος] παραγεν^{***} t || 61 ἀκούσης] <ἐκ>κλησία καὶ *praem.* t || 62 εἰπέ μοι] *om.* t || 62 καὶ διὰ τί] *om.* t || 62–65 διὰ² – καί²] *om.* *ecl*¹⁶ || 62–63 ἰμάτια τὰ σηρικά] σηρικά τὰ ἰμάτια t || 63–65 εἶτα – λησταί] *om.* t || 65 ἐπίγνωθι] διὰ τὸν χρυσὸν ὅπερ καλοπίτσις (*sic*) τὸ ἔξωθεν κάλος (*sic*)· ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὁ μὴ καλοπίσις (*sic*) τὸ κατ' εἰκόνα ὑπὲρ τὸν χοῦν· μετὰ ἀλλήλων γοῦν διετᾶτα (*sic*)· τί ποιεῖς ἄνθρωπε *praem.* t || 65 ποτε] *om.* t *ecl*¹⁶ || 66 φυσήματος τοῦ κενοῦ] κενοῦ φυσήματος t || 67 δὴ] δὲ t *ecl*¹⁶ || 68 μεγαλοφρονεῖς] μέγα φρονεῖς *ecl*¹⁶ || 68 εἰπέ μοι] *om.* t || 69 ἀνθρώπων] ἄνθρωπε t || 69–70 Καὶ τί τούτου ὄφελος, ὅταν ἀνθρώπων μὲν ἄρχης] ἄρχεις t || 69 τούτου] τὸ *add.* *ecl*¹⁶

- 70 ἄρχης, τῶν δὲ παθῶν αἰχμάλωτος ἦς καὶ δοῦλος, ὥσπερ ἂν τις οἶκοι μὲν ὑπὸ τῶν οἰκετῶν τύπτοιτο καὶ τραύματα λαμβάνοι, ἔξω δὲ εἰς τὴν ἀγορὰν ἐμβάλλων μεγαλοφρονῆ ἐπὶ τῇ τῶν ἄλλων ἀρχῇ; Τύπτει σε κενοδοξία, τραύματά σοι ἐπάγει ἢ ἀσέλγεια, πάντων τῶν παθῶν δοῦλος εἶ, καὶ μέγα φρονεῖς ὅτι τῶν ὁμοφύλων ἄρχεις; Εἶθε ἐκείνων ἦρχες καὶ τούτων ἦς ισότιμος.
- 75 β'. Οὐ τῶν πλουτούντων κατηγορῶν ταῦτα λέγω, ἀλλὰ τῶν κακῶς τῷ πλούτῳ κεκηρημένων. Οὐ γὰρ ὁ πλοῦτος κακόν, ἐὰν εἰς δέον βουλώμεθα αὐτὸν χρῆσασθαι, ἀλλ' ἢ ἀπόνοια καὶ ἢ ἀλαζονεία. Εἰ κακόν ἦν ὁ πλοῦτος, οὐκ ἂν ἦν Ἰώβ δίκαιος, ἄμεμπτος, ἀληθινός, θεοσεβής¹³. Εἰ κακόν ἦν ὁ πλοῦτος, οὐκ ἂν πάντες ηὔξάμεθα εἰς κόλπους Ἀβραάμ¹⁴ ἀπελθεῖν τοῦ ἔχοντος τριακοσίους δέκα ὀκτῶ
- 80 οἰκογενεῖς¹⁵. Οὐ τοίνυν ὁ πλοῦτος κακόν, ἀλλ' ἢ παράνομος αὐτοῦ χρήσις κακόν. Καὶ ὥσπερ πρῶην περὶ μέθης λέγων, οὐ τὸν οἶνον διέβαλλον· πᾶν γὰρ κτίσμα Θεοῦ καλόν, καὶ οὐδὲν ἀπόβλητον, μετ' εὐχαριστίας λαμβανόμενον¹⁶. οὕτω τοίνυν οὐ τῶν πλουτούντων κατηγορῶ, οὐδὲ τὰ χρήματα διαβάλλω, ἀλλὰ τὴν κακὴν τῶν χρημάτων χρήσιν τ<ῶ>ν εἰς ἀσωτίαν δαπανωμέν<ῶ>ν. Διὰ τοῦτο χρήματα
- 85 λέγεται ἵνα ἡμεῖς αὐτοῖς χρησώμεθα, καὶ μὴ ἐκεῖνα ἡμῖν· διὰ τοῦτο κτήματα λέγεται ἵνα ἡμεῖς αὐτὰ κτησώμεθα, καὶ μὴ ἐκεῖνα ἡμᾶς. Τί οὖν τὸν δοῦλον ἔχεις δεσπότην; Τί ἀντιστρέφεις τὴν τάξιν;

¹³Jb 1, 1¹⁴cf. Lc 16, 22¹⁵cf. Gn 14, 14¹⁶1 Tm 4, 4

[Ms. V J (*usque ad l. 371, ἀμφιβάλλειν*) P₁ (*usque ad l. 13, ὥσπερ, et a l. 84, δαπα*) νωμένην, *usque ad l. 120, ὅπου τὸ* I (*usque ad l. 313, οὐ γὰρ*) T G H (*plane usque ad l. 84, deinde partim*) K B (*plane usque ad l. 155, deinde partim*) W₁ (*partim*)] 70 καὶ – ἄρχης] *om. B* || 70 ἄρχης V I T G K] ἄρχεις J H Patr. || 70 ἦς B] ἦ V J I T G, εἶ H K^{pc} Patr. || 70 καὶ] *om. J* || 70 ἂν V J I T G H] εἰ *add. K B* || 71 ἐμβάλλων V I T H] ἐμβάλων J G K B || 72 μέγα φρονῆ I T H] μεγαλοφρονῆ V, μέγα φρονεῖ J G K, μέγα φρονοῖ B || 72 τύπτει] τύπτεις B, οὕτω *praem. H Patr.* || 72 σε] *om. B* || 72–73 ἐπάγει] ποιεῖ πολλὰ B || 73 μέγα φρονεῖς] μεγαλοφρονεῖς V || 74 εἶθε] καὶ *add. B* || 74 καὶ] *om. H Patr.* || 74 τούτων K B] ἐκείνων V J I T G H Patr. || 74 ἦς I T G H K B] εἰς V J || 74 ισότιμος] ὁμότιμος B || 76 β'. βουλώμεθα V J I T H] βουλόμεθα G B, βουλοίμεθα K || 76 αὐτὸν V J I T] αὐτῶ K G H B Patr., *ante* βουλόμεθα *transp. B* || 76–77 χρήσασθαι] χρῆσθαι B || 77–78 εἰ – θεοσεβής] *om. H Patr.* || 77 ἦν] *om. B* || 78 πάντες] *post* ηὔξάμεθα *transp. B* || 79 ὀκτῶ] καὶ *praem. H Patr., notauerunt linea J I G* || 80 οἰκογενεῖς] οἰκέτας *praem. H Patr.* || 81 διέβαλλον J I T G H K] διέβαλον V B || 82 καλόν] καλλόν G || 82 τοίνυν V J I T K^{ac}] νῦν K^{pc} B, καὶ νῦν G W₁ Patr. || 84 τ<ῶ>ν *conieci*] τὴν V J I T G K B, καὶ H Patr. || 84 δαπανωμέν<ῶ>ν *conieci*] δαπανωμένην V J P₁ I T G H K B || 85 χρησώμεθα] χρῶμεθα B || 86 ἵνα] ἴν' G || 86 κτησώμεθα] κτισώμεθα P₁, κτησόμεθα B || 86 τί οὖν] τοίνυν B || 86 τὸν] τοῦ G^{pc} || 86–87 ἔχεις δεσπότην] δεσπότην ἔχεις B || 87 ἀντιστρέφεις] ἀντέστρεψας Patr.

[Trad. *indirecta*] 70 ἦς] εἶ t || 70–72 ὥσπερ – ἀρχῇ] *om. t* || 70 ἂν] εἰ *add. ecl¹⁶* || 71 ἐμβάλλων] ἐμβάλων *ecl¹⁶* || 72 μεγαλοφρονῆ] μέγα φρονῆ *ecl¹⁶* || 72–73 τύπτει – ἀσέλγεια] *om. ecl¹⁶* || 72 κενοδοξία] ἢ *praem. t* || 73 ἀσέλγεια] ὑπερηφανία t || 73 τῶν] *om. ecl¹⁶* || 74 εἶθε – ισότιμος] *om. t* || 74 ισότιμος] *hic des. excerptum ecl¹⁶* || 76 οὐ γὰρ ὁ πλοῦτος] t *legi nequit* || 76 βουλώμεθα αὐτὸν] *om. t* || 76–77 χρήσασθαι] χρῆσώμεθα t || 78–80 εἰ – οἰκογενεῖς] *om. t* || 78 κακόν ἦν ὁ πλοῦτος] ὁ πλοῦτος κακόν t || 81–86 καὶ ὥσπερ – ἡμᾶς] *om. t* || 85–86 χρησώμεθα – αὐτὰ] *om. P₁* || 86 τί οὖν] μὴ t || 87 τί – τάξιν] *om. t*

Ἄλλ' ἐβουλόμην μαθεῖν τί νῦν ποιοῦσιν οἱ τὴν σύναξιν ἐγκαταλείψαντες
 καὶ ἐν τίσιν εἰσίν. Ἀλλὰ ἢ κυβεύουσιν ἢ πάντως πράγματα ἀνακινουσι βιωτικὰ
 90 παραχῆς ἐμπεπλησμένα. Ἐνταῦθα εἰ παρήσαν, ἐν γαλήνῃ ἦσαν καὶ ἐν λιμένι·
 οὐκ οἰκονόμος εἰσελθὼν ἐτάραττεν, οὐκ ἐπίτροπος ἐθορύβει, οὐκ οἰκέτης ὑπὲρ
 πραγμάτων βιωτικῶν ἠνόχλει, οὐκ ἄλλος τις παρώξυνεν· ἀλλ' ἐν ἡσυχίᾳ διάγον-
 τες ἀπήλαυον θεῶν ἀκροάσεων. Οὐδαμοῦ κύματα ἐνταῦθα, οὐδαμοῦ παραχῆ,
 ἀλλ' εὐλογίαι καὶ εὐχαὶ καὶ ὁμιλία πνευματικὴ καὶ μετάστασις εἰς τὸν οὐρανόν·
 95 καὶ ἐντεῦθεν ἤδη τὸν ἀρραβῶνα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν λαβὼν ἀπήεις.
 Τίνος ἔνεκεν τὴν πλουσίαν ταύτην τράπεζαν ἀφείς εἰς ἑτέραν φορτικωτέραν
 ἑαυτὸν μετήγαγες, καὶ τὸν λιμένα καταλιπὼν παραχῆν ἀντικαταλλάττη γαλή-
 νης; Τὸ μὴ παραγενέσθαι πένητας τοὺς τότε παρόντας δεινὸν μὲν, ἀλλ' οὐδὲ
 οὕτω δεινόν, ὡς τὸ μὴ παραγενέσθαι πλουσίους. Τίνος ἔνεκεν; Ὅτι οἱ μὲν πένη-
 100 τες ἔχουσι τὴν ἀναγκαίαν ἀσχολίαν, τὴν φροντίδα τῆς καθημερινῆς ἐργασίας,
 ἀπὸ τῶν χειρῶν ποιούμενοι τὸν βίον· παιδοτροφίας ἐπιμελοῦνται, γυναικὸς προ-
 εστήκασιν, καὶ ἂν μὴ κάμωσι, τὰ τῆς ζωῆς αὐτοῖς οἴχεται. Ταῦτα λέγω, οὐχὶ
 ἀπολογίαν ὑπὲρ ἐκείνων συντιθείς, ἀλλὰ δεικνὺς πῶς μείζονος κατηγορίας οἱ
 πλουτοῦντές εἰσιν ἄξιοι. Ὅσον πλείονος ἀπολαύουσιν ἀδείας, τοσοῦτον καὶ
 105 κατακρίσεως ὅτι οὐδενὶ τούτων κατέχονται. |

col. 70

Οὐχ ὁρᾶτε τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς θεομάχους, τοὺς ἀντιπίπτοντας τῷ πνεύματι

[Ms. V J (*usque ad l. 371*, ἀμφιβάλλειν) P₁ (*usque ad l. 13*, ὡσπερ, *et a l. 84*, δαπα) νωμένην,
usque ad l. 120, ὅπου τὸ) I (*usque ad l. 313*, οὐ γὰρ) T G H (*plane usque ad l. 84*, *deinde*
partim) K B (*plane usque ad l. 155*, *deinde partim*) W₁ (*partim*)] 88 ἀλλ'] ἀλλὰ γὰρ B
 || 88 ἐγκαταλείψαντες] καταλειπόντες B || 89 καὶ] *om.* B || 89 ἀλλὰ] *om.* B || 89 πάντως
 πράγματα] πράγματα πάντως B || 89 ἀνακινουσι] κινουσιν B || 90 παρήσαν] παρής ἄνθρωπε
 B Patr. || 90 ἦσαν] *om.* B, εἷς W₁, ἥς Patr. || 90 καὶ] *om.* B || 91 ἐθορύβει V I T H K] ἐθορύβη
 J^{ac} G^{ac} P₁ B || 91 ὑπὲρ] περὶ P₁ || 92 ἠνόχλει] *ante* βιωτικῶν *transp.* B || 92–93 διάγοντες V J
 P₁ I T G K] διάγων H B Patr. || 93 ἀπήλαυον] ἀπέλαυον G K, ἀπέλαυων P₁, ἀπήλαυες B Patr.
 || 94 εὐλογίαι] εὐλογίας W₁, εὐλογία Patr. || 94 καὶ – πνευματικὴ] ὁμιλία εὐχαὶ πνευματικαὶ
 B || 94 καὶ εὐχαὶ] μελέται W₁ || 94 εἰς] πρὸς B || 96 ἀφείς] ἀφείες B || 96–97 φορτικωτέραν
 ἑαυτὸν] ἑαυτὸν φορτικωτέραν K, φροντικωτέραν αὐτὸν B || 97 ἀντικαταλλάττη] ἀντικαταλάττει
 B || 98 τὸ] τοῦ B || 98 ἀλλ'] *om.* B || 98 οὐδὲ V J P₁ I T K] οὐδὲν G, οὐχ K, οὐδὲν δὲ B || 99
 δεινόν] *om.* B || 99 παραγενέσθαι – ἔνεκεν] *textus corruptus* T || 99 ὅτι] *om.* G || 100 ἔχουσι]
 ἔχουσιν B || 100 τὴν] *om.* B || 100 ἀναγκαίαν] ἀναγκαία (*sic*) τινὰ B || 101 τῶν χειρῶν] τούτων
 B || 101 τὸν βίον] V^{ms} || 101 παιδοτροφίας I T G H K^{pc} B] παιδοτροφιαν V J P₁ K^{ac}, τὴν *praem.*
et eras. V || 101 ἐπιμελοῦνται] ἐπιμελούμενοι V || 102 καὶ ἂν] κἂν B Patr. || 102 αὐτοῖς]
 αὐτῶν B || 102 οἴχεται] οἰχήσεται Patr. || 102 λέγω] *om.* T || 102 οὐχὶ] οὐχ B || 103 συντιθείς]
 ποιούμενος B || 104 ὅσον] ὅσοι B, ὅσῳ K || 104 τοσοῦτον] τοσοῦτῳ K, *om.* B || 105 κατακρίσεως
 ὅτι] *om.* B || 106–107 πνεύματι τῷ ἁγίῳ] ἁγίῳ πνεύματι Patr.

[Trad. *indirecta*] 88 ἀλλ'] καὶ οὐκ ἔξεις ἀπολογίαν *praem. t* || 88 ποιοῦσιν] ποιῶσιν *t* ||
 89–90 καὶ ἐν τίσιν – ἐμπεπλησμένα] *om. t* || 90 ἐνταῦθα εἰ] εἰ ἐνταῦθα *t* || 91 εἰσελθὼν]
 ἐλθὼν *t* || 91 οὐκ ἐπίτροπος ἐθορύβει] *om. t* || 92 οὐκ ἄλλος τις παρώξυνεν] *om. t* || 94
 εὐλογίαι – πνευματικὴ] ὁμιλία πνευματικαὶ καὶ εὐχαὶ *t* || 95 καὶ ἐντεῦθεν – ἀπήεις] *om. t* ||
 96 ἔνεκεν] ἄνθρωπε *add. t* || 97 ἀντικαταλλάττη] ἀντικαταλάττει *t* || 98 τὸ μὴ – παρόντας]
 τὸ μὴ παραγενέσθαι πένητας ἐν τῇ ἐκ<κλησίᾳ> *post* μὲν *transp. t* || 98 οὐδὲ] οὐχ *t* || 99
 πλουσίους] *** μείνων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μικρόν *t*, *et hic des. excerptum secundum*

τῷ ἀγίῳ, τοὺς σκληροτραχήλους¹⁷; Τούτων οἱ μὴ παραγενόμενοι παντὸς χείρους
 εἰσίν. Ἐκείνοις ἂν εἴπωσιν οἱ ἱερεῖς ἑπτὰ ἡμέρας ἀργῆσαι, καὶ δέκα, καὶ εἴκοσι,
 καὶ τριάκοντα, οὐκ ἀντιλέγουσι· καίτοι τί τῆς ἀργίας ἐκείνης χαλεπώτερον; Τὰς
 110 θύρας ἀποκλείουσι καὶ οὔτε πῦρ καίουσιν, οὐχ ὕδωρ φέρουσιν, οὐκ ἄλλο τι πρὸς
 τὴν χρεῖαν τὴν τοιαύτην μεταχειρίζειν ἀφίενται· ἀλλ' ἔστιν ἄλυσις αὐτοῖς ἢ
 ἀργία καὶ οὐδὲ οὕτως ἀντιλέγουσιν. Ἐγὼ δὲ οὐδὲν τοιοῦτον λέγω, ὅτι « Ἐπτὰ
 ἡμέρας ἄργησον », οὐδὲ « δέκα ἡμέρας », ἀλλὰ « δύο μοι δάνεισον ὥρας τῆς
 115 ἡμέρας, καὶ τὰς λοιπὰς αὐτὸς ἔχε »· καὶ οὐδὲ τοῦτό μοι τὸ μέτρον εἰσφέρεις.
 Μᾶλλον δὲ μὴ ἐμοὶ δανείσης τὰς δύο ὥρας, ἀλλ' ἑαυτῷ, ἵνα παράκλησιν τινα
 εὐχῆς δέξῃ πατέρων, ἵνα εὐλογιῶν πεπληρωμένος ἀναχωρήσης, ἵνα πανταχόθεν
 ἀσφαλῆς ἀπέλθῃς, ἵνα τὰ ὄπλα λαβὼν τὰ πνευματικὰ ἀκαταγώνιστος γένη,
 καὶ ἀχείρωτος τῷ διαβόλῳ. Τί ἦδιον, εἰπέ μοι, τῆς ἐνταῦθα διαγωγῆς; Εἰ γὰρ
 διημερεύειν ἐνταῦθα ἐχρῆν, τί σεμνότερον; Τί ἀσφαλέστερον, ὅπου ἀδελφοὶ τοσ-
 120 οῦτοι, ὅπου πατέρες τοσοῦτοι, ὅπου τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅπου Ἰησοῦς μέσος¹⁸,
 καὶ ὁ τούτου Πατήρ; Ποίαν ἑτέραν ζητεῖς συναγωγὴν τοιαύτην, ποῖον ἕτερον
 βουλευτήριον, ποῖαν σύνοδον; Τοσαῦτα ἀγαθὰ ἐν τῇ τραπέζῃ, ἐν τῇ ἀκροάσει,
 ἐν ταῖς εὐλογίαις, ἐν ταῖς εὐχαῖς, ἐν ταῖς συνουσίαις· καὶ σὺ πρὸς ἑτέρας βλέπεις
 διατριβάς; Καὶ ποῖαν ἔχεις συγγνώμην;

125 Ταῦτα οὐχ ἵνα ὑμεῖς ἀκούσητε εἶπον· οὐ γὰρ χρεῖαν ἔχετε τῶν φαρμάκων τού-
 των ὑμεῖς, οἱ διὰ τῶν ἔργων ἐπιδειξάμενοι τὴν ὑγίειαν, τὴν ὑπακοήν, οἱ διὰ τῆς

¹⁷cf. Ac 7, 51

¹⁸cf. Mt 18, 20

[Ms. V J (*usque ad l. 371, ἀμφιβάλλειν*) P₁ (*usque ad l. 13, ὡσπερ, et a l. 84, δαπα*) νωμένην, *usque ad l. 120, ὅπου τὸ*) I (*usque ad l. 313, οὐ γὰρ*) T G H (*plane usque ad l. 84, deinde partim*) K B (*plane usque ad l. 155, deinde partim*) W₁ (*partim*)] 107 παντὸς] πάντως G, πάντων Patr., πάντες B || 108 ἑπτὰ ἡμέρας] ἡμέρας ἑπτὰ K || 109 ἀντιλέγουσι] ἀντιλέγουσιν B || 109 ἀργίας I T G H B] ἐργασίας V J P₁ K || 110 πρὸς] τῶν *praem.* B || 111 ἀφίενται] ἐφίενται I T Patr. || 112 οὐδὲν τοιοῦτον] τοιοῦτον οὐδὲν B || 112 ὅτι] *om.* B W₁ || 113 οὐδὲ] *om.* B || 113 δάνεισον ὥρας] ὥρας δάνεισον K || 114 ἡμέρας] μόνον *add.* B || 114 καὶ] *om.* B || 115 ἀλλ' ἑαυτῷ] ἀλλὰ σαυτῷ V, ἀλλὰ αὐτῷ B || 115 παράκλησιν] παράκλησις B || 115–116 τινα εὐχῆς] ἵνα εὐχὰς B || 116 ἀναχωρήσης V I T G H K B] ἀναχωρήσις J^{ac} P₁ || 117 ἀσφαλῆς ἀπέλθῃς] ἀσφαλῆς ἐξέλθῃς V, ἀσφαλισθεὶς ἀναχωρήσης B || 118 καὶ] *om.* W₁ Patr. || 118 ἦδιον] ἡδύτερον H Patr. || 119 σεμνότερον] τί πρεπεδέστερον *add.* B || 120 ὅπου πατέρες τοσοῦτοι] *om.* B Patr. || 120 τοσοῦτοι] *om.* T K || 121 ζητεῖς συναγωγὴν τοιαύτην] ἐζήτεῖς συνουσίαν B || 124 ἔχεις] ἔξης G, ἔξεις K, ἔχοις B || 125 οὐχ ἵνα] *add.* T^{ms} (*al. man.*) || 125 τῶν φαρμάκων] *om.* V || 126 οἱ] *om.* V || 126 τὴν ὑπακοήν] *om.* B

[Trad. *indirecta*] 116 ἵνα¹] *eo uerbo inc. excerptum tertium apud t* || 116 εὐλογιῶν] *t legi nequit* || 116 πεπληρωμένος] *t legi nequit* || 116 ἀναχωρήσης] ***χωρήσει *t* || 117 ἵνα τὰ] *om. t* || 118 καὶ] *om. t* || 118 ἦδιον] ἡδύτερον *t* || 118 εἰπέ μοι] *om. t* || 118–119 εἰ – ἐχρῆν] *om. t* || 120 ὅπου πατέρες τοσοῦτοι] *om. t* || 120 μέσος] μεσῶν κηρύττεται *t* || 121 καὶ] ὅπου *t* || 121 πατήρ] μεγαλύνεται *add. t* || 121 ζητεῖς συναγωγὴν] συναγωγὴν ζητεῖς *t* || 121 ποῖον ἕτερον] ποῖαν ἑτέραν (*sic*) *t* || 122 ποῖαν] *om. t* || 122 σύνοδον] ἐπιζητεῖς *add. t* || 122–123 τοσαῦτα – σὺ] *om. t* || 123 πρὸς] ἐπὶ *t* || 123–124 βλέπεις διατριβάς] διατριβάς ἐπιβλέπεις *t* || 124 συγγνώμην] *hic des. excerptum tertium apud t*

σπουδῆς τὸν πόθον ἀπλώσαντες· ἀλλ' εἶπον ταῦτα πρὸς ὑμᾶς ἵνα ἀκούσωσιν οἱ μὴ παρόντες δι' ὑμῶν. Μὴ εἶπητε ὅτι κατηγόρησε τῶν μὴ παραγενομένων ἀπλῶς, ἀλλ' ὅλον ἄνωθεν αὐτοῖς διηγήσασθε τὸν λόγον. Ἀναμνήσατε αὐτοὺς τῶν Ἰουδαίων, ἀναμνήσατε αὐτοὺς τῶν βιωτικῶν πραγμάτων· εἶπατε πόσω βελτίων ἢ ἐνταῦθα σύναξις, εἶπατε πόσῃ σπουδῇ περὶ τὰ τοῦ κόσμου πράγματα ἐπιδείκνυνται, εἶπατε πόσος μισθὸς ἔπεται τοῖς ἐνταῦθα συλλεγομένοις. Ἄν γὰρ μόνον εἶπητε ὅτι κατηγόρησα· μὴ εἶπητε δὲ πῶς κατηγόρησα· τὸν μὲν θυμὸν ἠγείρατε καὶ τὸ τραῦμα εἰργάσασθε, τὸ δὲ φάρμακον οὐκ ἐπεθήκατε· ἂν δὲ διδάξητε αὐτοὺς ὅτι οὐχ ὡς ἐχθρὸς κατηγόρησα, ἀλλ' ὡς φίλος ὀδυνώμενος, καὶ πείσητε αὐτοὺς ὅτι ἀξιοπιστότερα τραύματα φίλων ἢ ἐκούσια φιλήματα ἐχθρῶν¹⁹, δέξονται μετὰ πολλῆς ἡδονῆς τὴν κατηγορίαν· οὐ γὰρ τοῖς ῥήμασιν, ἀλλὰ τῇ γνώμῃ τοῦ λέγοντος προσέξουσιν. Οὕτω θεραπεύετε τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ὑμετέρους. Ἡμεῖς τῆς σωτηρίας ὑπεύθυνοι τῶν παρόντων ὑμῶν, ὑμεῖς τῆς τῶν ἀπολειφθέντων. Οὐ δυνάμεθα αὐτοῖς συγγενέσθαι δι' ἑαυτῶν· συγγενώμεθα αὐτοῖς δι' ὑμῶν καὶ τῆς ὑμετέρας διδασκαλίας· γέφυρά τις ἡμῖν γενέσθω πρὸς ἐκείνους ἢ ὑμετέρα ἀγάπη· ποιήσατε τοὺς ἡμετέρους λόγους διὰ τῆς ὑμετέρας γλώττης διαβῆναι πρὸς τὴν ἐκείνων ἀκρόασιν. Τάχα αὐτάρκως εἴρηται ἔνεκεν τῶν ἀπολειφθέντων τὰ εἰρημένα, καὶ οὐδὲν δεῖ πλέον προσθεῖναι.

Ἐνῆν μὲν καὶ πλείονα εἶπεῖν, ἀλλ' ἵνα μὴ τὸν καιρὸν ἅπαντα εἰς τοῦτο καταδαπανήσωμεν ἐκείνων μὲν κατηγοροῦντες, ὑμᾶς δὲ μηδὲν ὠφελοῦντες τοὺς παραγενομένους, φέρε τι καὶ ὑμῖν παραθῶμεν ξένον ὄψον καὶ καινόν, λέγω, οὐ κατὰ τὴν πνευματικὴν τράπεζαν, ἀλλὰ ξένον κατὰ τὴν ὑμετέραν ἀκρόασιν.

γ'. Διελέχθημεν ὑμῖν ἀπὸ τῶν ἀποστολικῶν ῥημάτων ἐν ταῖς ἔμπροσθεν ἡμέραις καὶ ἀπὸ τῶν εὐαγγελικῶν, ὅτε περὶ τοῦ Ἰούδα διελεγόμεθα· διελέχθημεν ὑμῖν καὶ ἀπὸ προφητικῶν· σήμερον βουλόμεθα ἀπὸ τῶν Πράξεων τῶν ἀποστό-

¹⁹Pr 27, 6

[Ms. V J (usque ad l. 371, ἀμφιβάλλειν) P₁ (usque ad l. 13, ὡσπερ, et a l. 84, δαπα]νωμένην, usque ad l. 120, ὅπου τὸ) I (usque ad l. 313, οὐ γὰρ) T G H (plane usque ad l. 84, deinde partim) K B (plane usque ad l. 155, deinde partim) W₁ (partim)] 127 ἀπλώσαντες] δηλώσαντες B || 128 οἱ μὴ παρόντες] ἐκεῖνοι post ὑμῶν transp. B || 128 κατηγόρησε] κατηγόρησα Patr. || 129 διηγήσασθε] διηγήσασθαι K^{ac} B || 130 ἰουδαίων] ἰουδαϊκῶν B || 130–131 πόσω βελτίων J I T H K^{pc}] πόσον βέλτιον V G K^{ac}, πόσω βέλτιον B || 132 ἐπιδείκνυνται] δείκνυνται B || 132 συλλεγομένοις] συλλομένοις V || 133 εἶπητε] εἶπης B || 133 μὴ εἶπητε δὲ πῶς κατηγόρησα] om. H Patr. || 133 εἶπητε] εἶπης B || 134 ἠγείρατε] ἠγειρας B || 134 τὸ] om. Patr. || 134 εἰργάσασθε] εἰργάσω B || 134 ἐπεθήκατε] ἐπέθηκας B || 134–135 διδάξητε] διδάξης B || 136 πείσητε] πείσης B || 136 ἐκούσια] ἀκούσια V J I T K Z || 137 δέξονται] δέξονται G || 138 οὕτω] οὐ J || 138–139 τοὺς ὑμετέρους] om. B || 138–139 ὑμετέρους] ἡμετέρους V || 139 ὑμεῖς] ἡμεῖς B || 140 αὐτοῖς] om. B || 142 ἡμετέρους V J I G B] ὑμετέρους T H K Patr. || 145 ἐνῆν] ἔνειν B || 145 μὲν V J I T H K] γὰρ add. G B || 145 καὶ] om. K Patr. || 145–146 καταδαπανήσωμεν] δαπανήσωμεν K || 146 ἐκείνων μὲν] om. H Patr. || 146 ἐκείνων] iterau. B || 146 ὑμᾶς] ὑμεῖς K^{ac} || 146–147 τοὺς παραγενομένους] παραγενομένους αὐτοὺς Patr. || 147 τι] om. G || 147 καὶ ὑμῖν] om. B || 147 λέγω V J I T B] ξένον δὲ καὶ καινὸν praem. H, om. G K || 147 οὐ κατὰ] οὐκ ἀπὸ G || 150 τῶν εὐαγγελικῶν] τοῦ εὐαγγελίου B || 150 γ'. διελεγόμεθα] διαλεγόμεθα T || 151 προφητικῶν] τῶν praem. G || 151 σήμερον] δὲ add. G || 151 βουλόμεθα] βούλομαι B || 151–152 ἀποστόλων] ἀποστολικῶν B

λων εἰπεῖν. Διὰ τοῦτο εἶπον τὸ ὄψον ξένον. Οὐ ξένον μὲν ὅτι τῆς ἀκολουθίας ἐστὶ τῶν θείων γραφῶν, ξένον δὲ διότι τάχα ἀήθης ὑμῖν ἡ ἀκοὴ πρὸς τὴν τοιαύτην ἀκρόασιν. Πολλοῖς γοῦν τὸ βιβλίον τοῦτο οὐδὲ γνώριμόν ἐστι, πολλοῖς δὲ δο-
 155 κοῦν σαφὲς εἶναι, πάλιν παρεωρᾶτο· καὶ γίνεται τοῖς μὲν ἡ γνῶσις, τοῖς δὲ ἡ ἄγνοια ῥαθυμίας ὑπόθεσις. “Ἴν’ οὖν καὶ οἱ ἀγνοοῦντες μάθωσι, καὶ οἱ νομίζοντες σαφῶς εἰδέναι ὅτι πολὺ βάθος νοημάτων ἔχει, ἀναγκαῖον ἀμφοτέρων διορθώ-
 160 σασθαι τὴν ῥαθυμίαν σήμερον. Δεῖ δὲ πρότερον μαθεῖν τίς τὸ βιβλίον ἔγραψεν. Αὕτη γὰρ ἀρίστης ἐρεύνης ἀκολουθία, πρότερον τὸν γράψαντα ἰδεῖν, εἰ ἄνθρω-
 πός ἐστιν, ἢ Θεός· κἂν μὲν ἄνθρωπος, παρακρουσώμεθα· « Μὴ καλέσητε γάρ, φησί, “διδάσκαλον” ἐπὶ τῆς γῆς²⁰ »· ἂν δὲ Θεός, δεξώμεθα· ἄνω γὰρ τὸ διδασκα-
 λειὸν ἐστὶ τὸ ἡμέτερον. Καὶ γὰρ τοιοῦτον τὸ ἀξίωμα τοῦ θεάτρου τούτου, μηδὲν
 165 παρὰ ἀνθρώπων μανθάνειν, ἀλλὰ παρὰ Θεοῦ δι’ ἀνθρώπων. Δεῖ τοίνυν ἐξετάσαι τίς ὁ γράψας καὶ πότε ἔγραψε καὶ περὶ τίνων καὶ τίνος ἔνεκεν τῇ ἑορτῇ ταύτῃ
 νενομοθέτηται αὐτὸ ἀναγινώσκεισθαι. Τάχα γὰρ οὐκ ἀκούετε διὰ παντὸς τοῦ
 ἔτους ἀναγινωσκομένου τοῦ βιβλίου. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο χρήσιμον. Καὶ μετὰ
 τοῦτο ζητῆσαι χρὴ τίνος ἔνεκεν ταύτην ἔχει τὴν ἐπιγραφὴν « Πράξεις ἀποστό-
 λων ».

Οὐδὲ γὰρ τὰς ἐπιγραφὰς ἀπλῶς παριέναι χρὴ, οὐδὲ εὐθέως εἰς τὴν ἀρχὴν
 170 ἐμβαλλεῖν τῆς συγγραφῆς, ἀλλὰ πρότερον ὁρᾶν τὴν προσηγορίαν τοῦ βιβλίου. Καθάπερ γὰρ ἐφ’ ἡμῶν ἡ κεφαλὴ γνωριμώτερον ποιεῖ τὸ λοιπὸν σῶμα, καὶ ἡ ὄψις ἄνωθεν ἐπικειμένη φανερώτερον αὐτὸ ἐργάζεται, οὕτω καὶ ἡ ἐπιγραφὴ ἄνωθεν πρὸ τῆς ὑφῆς ἐπικειμένη ἐπὶ τοῦ μετώπου καταφανέστερον ἡμῖν ποιεῖ
 τὸ λοιπὸν τῆς γραφῆς. Οὐχ ὁρᾶτε καὶ ἐπὶ τῶν εἰκόνων τοῦτο τῶν βασιλικῶν,
 175 ὅτι ἄνω κεῖται μὲν ἡ εἰκὼν, καὶ τὸν βασιλέα ἔχει ἐγγεγραμμένον· κάτω δὲ ἐν τῇ
 χοϊνικῇ ἐπιγέγραπται τοῦ βασιλέως τὰ τρόπαια, ἡ νίκη, τὰ κατορθώματα; Οὕτω
 δὴ καὶ ἐπὶ τῶν γραφῶν ἐστὶν ἰδεῖν. Γέγραπται μὲν ἡ εἰκὼν ἡ βασιλικὴ ἄνωθεν·
 κάτωθεν δὲ ἐπιγέγραπται ἡ νίκη, τὰ τρόπαια, τὰ κατορθώματα πάντα. Οὕτω καὶ
 ἐπιστολὴν ὅταν δεξώμεθα ποιούμεν· οὐκ εὐθέως διαλύομεν τὸν δεσμὸν, οὐδὲ
 180 εὐθέως τὰ ἐγκείμενα ἔνδοθεν ἀναγινώσκομεν· ἀλλὰ πρότερον ἔξωθεν τὴν ἐπι-

col. 72

²⁰Mt 23, 8–9

[Ms. V J (usque ad l. 371, ἀμφιβάλλειν) P₁ (usque ad l. 13, ὡσπερ, et a l. 84, δαπα]νωμένην, usque ad l. 120, ὅπου τὸ) I (usque ad l. 313, οὐ γὰρ) T G H (plane usque ad l. 84, deinde partim) K B (plane usque ad l. 155, deinde partim) W₁ (partim)] 152 τὸ] ὅτι K || 152 ξένον] καὶ praem. B, καὶ οὐ ξένον add. B Patr. || 152 ἐστὶ] om. B || 153 διότι] ὅτι B || 153 τάχα] om. J || 153 ὑμῖν] ἡμῖν V || 153 τοιαύτην] om. B || 154 τοῦτο] om. B || 155 παρεωρᾶτο] παρορᾶται Patr. || 157 σαφῶς] σαφὲς V || 157 ἔχει] ἔχη K^{ac} Z || 158 σήμερον] τήμερον Patr. || 158 πρότερον] πρῶτον K || 159 ἀρίστης] ἀριστος G || 160 θεός] ὁ praem. Patr. || 160 παρακρουσώμεθα] παρακρουσόμεθα T^{ac} || 161 ἄνω] ἄνωθεν Patr. || 161–162 τὸ διδασκαλειὸν ἐστὶ] ἐστὶ τὸ διδασκαλειὸν Patr. || 165 αὐτὸ] αὐτῷ J || 170 ἐμβαλλεῖν] ἐμβαλεῖν Patr. || 171 ποιεῖ] J legi nequit || 172 ἐπικειμένη] αὐτῷ praem. K || 172 φανερώτερον] φανερόν Patr. || 173 ἐπικειμένη] κειμένη V || 174 εἰκόνων τοῦτο τῶν βασιλικῶν] βασιλικῶν τοῦτο εἰκόνων G || 175 ἐγγεγραμμένον] ἐγγεγραμμένων J^{ac} || 175 τῇ] τῆς T^{pc} || 176 χοϊνικῇ I T H B] φοινίκη V, χοϊνίκη J G K || 178 πάντα] om. Patr. || 180 ἔνδοθεν] ἔνδον K || 180 ἔξωθεν τὴν] τὴν ἔξωθεν Patr.

γραφὴν ἐπερχόμεθα καὶ ἐξ ἐκείνης μανθάνομεν καὶ τὸν πέμψαντα καὶ τὸν ὀφείλοντα ὑποδέξασθαι.

Καὶ πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον ἐν μὲν τοῖς βιωτικοῖς τοσαύτη κεχρηῆσθαι σπουδῇ καὶ μὴ θορυβεῖσθαι, μηδὲ ταραττεσθαι, ἀλλὰ κατὰ τάξιν ἕκαστον ἐπιέναι· ἐνταῦθα δὲ ἀσχάλλειν καὶ εὐθέως ἐπιπηδᾶν τῇ ἀρχῇ; Βούλει μαθεῖν ὅση τῆς ἐπιγραφῆς ἡ ἰσχὺς, ὅση δύναμις, ὅσος ἀπόκειται θησαυρὸς ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς τῶν γραφῶν; Ἀκούσατε ἵνα μὴ καταφρονῆτε τῆς ἐπιγραφῆς τῶν θείων βιβλίων.

Εἰσηλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας ὁ Παῦλος ποτε· ἐν αὐτῷ τῷ βιβλίῳ αὕτη γέγραπται ἡ ἱστορία· εὔρεν ἐν τῇ πόλει οὐχὶ βιβλίον θεῖον, ἀλλὰ βωμὸν ἐστηκότα, βωμὸν εἰδώλων· εὔρεν ἐπιγραφὴν οὕτως ἔχουσαν *ΑΓΝΩΣΤΩ ΘΕΩ*²¹· καὶ οὐ παρέδραμεν, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ βωμοῦ τὸν βωμὸν καθεῖλε. Παῦλος ὁ ἅγιος, ὁ πνεύματος χάριν ἔχων, οὐ παρέδραμε βωμοῦ ἐπίγραμμα καὶ σὺ ἐπιγραφὴν γραφῶν παρατρέχεις; Ἐκεῖνος οὐκ ἀφῆκεν ἄπερ ἔγραψαν Ἀθηναῖοι οἱ εἰδωλολάτραι καὶ σὺ ἄπερ ἔγραψε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐ νομίζεις εἶναι ἀναγκαῖα; Καὶ ποῖαν ἔχεις συγγνώμην; Ἀλλὰ γὰρ ἴδωμεν πόσον τὸ κέρδος ἀπὸ τοῦ ἐπιγράμματός ἐστιν. Ὅταν οὖν ἴδῃς ἐπίγραμμα βωμῶ ἐγκεχαραγμένον τοσαύτην παρασχὸν τὴν ἰσχύν, μαθήσῃ ὅτι πολλῶ μᾶλλον τὰ ἐπιγράμματα τῶν θείων γραφῶν τοῦτο ποιῆσαι δυνήσεται. Εἰσηλθεν εἰς τὴν πόλιν, εὔρε βωμὸν ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο *ΑΓΝΩΣΤΩ ΘΕΩ*²². Τί ἔδει ποιῆσαι; Ἕλληνες πάντες ἦσαν, ἀσεβεῖς πάντες. Τί οὖν ἐχρῆν ποιῆσαι; Ἀπὸ Εὐαγγελίων διαλεχθῆναι; Ἀλλὰ κατεγέλων. Ἄλλ' ἀπὸ προφητικῶν καὶ τῶν τοῦ νόμου γραμμάτων; Ἄλλ' οὐκ ἐπίστευον. Τί οὖν ἐποίησεν; Ἐπὶ τὸν βωμὸν ἔδραμε καὶ ἀπὸ τῶν ὄπλων τῶν πολεμίων αὐτοὺς ἐχειρώσατο. Καὶ τοῦτο ἐστιν, ὃ λέγει· *Ἐγενόμην τοῖς πᾶσι τὰ πάντα, τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος, τοῖς*

²¹Ac 17, 23

²²Ac 17, 23

[Ms. V J (*usque ad l. 371*, ἀμφιβάλλειν) P₁ (*usque ad l. 13*, ὡσπερ, *et a l. 84*, δαπα)] νωμένην, *usque ad l. 120*, ὅπου τὸ) I (*usque ad l. 313*, οὐ γὰρ) T G H (*plane usque ad l. 84, deinde partim*) K B (*plane usque ad l. 155, deinde partim*) W₁ (*partim*)] 181 μανθάνομεν] μανθάνομεν K^{ac} G || 184 καὶ] *om.* V J G K || 184 μὴ V J G K B] καὶ *praem.* I T H Patr. || 185 τῇ] T *legi nequit* || 185 βούλει V J I T G H K] βούλεσθε B W₁ Patr. || 185 ὅση τῆς] ἐκείνης T^{pc} || 185–186 ἐπιγραφῆς] γραφῆς J || 186 ἐπιγραφαῖς] ἀρχαῖς H Patr. || 188 βιβλίῳ V J I T G H K] τοῦτο *add.* B W₁ || 188 αὕτη I T G K] ταύτη V J, *post* ἱστορία *transp.* H Patr., *om.* B || 189 ἐστηκότα βωμὸν] *om.* Patr. || 190 εἰδώλων V J K H Patr.] εἰδώλου I T G B W₁ || 191 ἐπιγραφῆς] γραφῆς G || 192 ἐπίγραμμα] ἐπιγραφὴν V || 193 οἱ V J I T G H] *om.* K B Patr. || 195 ἔχεις V J I T H B] ἔχῃς G, ἔξις K || 196 ὅταν] ἴν' *praem.* B || 196 οὖν] *om.* B || 196 βωμῶ] βωμοῦ V || 196 ἐγκεχαραγμένον] ἐνκεκολομένον B || 196 παρασχὸν I T] παρασχόντα V J G, παρασχῶν H, παρασχῶντα K^{ac}, παρέσχεν B W₁ || 197 μαθήσῃ V J I T G H K] μάθης B, μαθήσει W₁ || 198 εὔρε] ὁ παῦλος *praem.* H Patr. || 200 εὐαγγελίων] εὐαγγελίου J || 200 ἀλλ' V I G K H B] ἀλλὰ J T || 201 τῶν] *om.* Patr.

[Trad. *indirecta*] 185 βούλει] βούλεσθε *Cram.*, *et eo uerbo inc. excerptum* || 188 βιβλίῳ] τούτῳ *add.* *Cram.* || 189 ἱστορία] αὕτη *add.* *Cram.* || 190 εἰδώλων] εἰδώλου *Cram.* || 196 ὅταν] ἵνα *praem.* *Cram.* || 196 οὖν] *om.* *Cram.* || 196 ἐγκεχαραγμένον] ἐγκεκολαμμένον ὅτι *Cram.* || 196 παρασχὸν] παρέσχε *Cram.* || 197 μαθήσῃ] μάθης *Cram.* || 199 πάντες] πάντως *Cram.* || 200 κατεγέλων] καταγέλων *Cram.* || 200 προφητικῶν] προφητῶν *Cram.* || 201 καὶ τῶν – γραμμάτων] *om.* *Cram.*

205 *άνομοις ὡς ἄνομος*²³. Εἶδε τὸν βωμὸν, εἶδε τὸ ἐπίγραμμα, ἀνέστη τῷ Πνεύματι. Τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις· πάντοθεν ποιεῖ κερδαίνειν τοὺς ὑποδεχομένους αὐτήν· τοιαῦτα ἡμῶν τὰ ὄπλα τὰ πνευματικά. *Αἰχμαλωτίζοντες* γάρ, φησί, *πάν νόημα πρὸς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ*²⁴.

Εἶδε τοίνυν τὸν βωμὸν καὶ οὐκ ἐδειλίασεν, ἀλλὰ μετέστησε τὸν βωμὸν πρὸς ἑαυτὸν· μᾶλλον δὲ τὰ γράμματα ἀφείς, μετέθηκεν αὐτοῦ τὸ νόημα. Καὶ καθάπερ
210 ἐν πολέμῳ στρατηγὸς ἰδὼν στρατιώτην ἐν τῇ τάξει τῶν πολεμίων γενναῖον καὶ μέγαν, εἶτα λαβόμενος ἀπὸ τῆς κόμης τοῦ στρατιώτου, πρὸς τὴν ἑαυτοῦ τάξιν αὐτὸν μεταστήσειε καὶ παρασκευάσειεν ὑπὲρ αὐτοῦ πολεμεῖν· οὕτω καὶ Παῦλος ἐποίησε· καθάπερ ἐν παρατάξει πολεμίων τὸ ἐπίγραμμα εὐρῶν ἐν τῷ βωμῷ γεγραμμένον πρὸς τὴν ἑαυτοῦ τάξιν μετέστησεν, ἵνα μετὰ Παύλου τοῖς
215 Ἀθηναίοις πολεμῇ, ἀλλ' οὐ μετὰ Ἀθηναίων τὸν Παῦλον βάλλη· ξίφος γὰρ ἦν τῶν Ἀθηναίων, μάχαιρα ἦν τῶν πολεμίων τὸ ἐπίγραμμα ἐκεῖνο, ἀλλ' αὕτη ἡ μάχαιρα τῶν πολεμίων τὴν κεφαλὴν ἐξέτεμεν. Οὐκ ἦν οὕτως θαυμαστόν, εἰ τοῖς οἰκείοις αὐτοῦ ὄπλοις ἐχειρώσατο· τοῦτο γὰρ κατὰ λόγον συμβαίνει· τὸ γὰρ καινὸν καὶ παράδοξον, ὅταν τὰ τῶν πολεμίων ὄπλα ταῦτα μηχανήματα τοῖς
220 πολεμίοις προσάγῃται, ὅταν τὸ ξίφος ὃ καθ' ἡμῶν βαστάζουσι τοῦτο αὐτοῖς τὴν καιρίαν ἐπαγάγη πληγὴν. |

Δ'. Τοιαύτη γὰρ ἡ τοῦ Πνεύματος δύναμις. Οὕτω καὶ ὁ Δαυὶδ ἐποίησέ ποτε· ἐξῆλθε γυμνὸς τῶν ὄπλων²⁵, ἵνα φανῇ γυμνὴ ἡ τοῦ Θεοῦ χάρις. « Μηδὲν γάρ,

col. 73

²³1 Co 9, 22 ; 20 ; 21

²⁴2 Co 10, 5

²⁵cf. 1 S 17, 39

[Ms. V J (*usque ad l. 371, ἀμφιβάλλειν*) P₁ (*usque ad l. 13, ὡσπερ, et a l. 84, δαπα*]νωμένην, *usque ad l. 120, ὅπου τὸ*) I (*usque ad l. 313, οὐ γὰρ*) T G H (*plane usque ad l. 84, deinde partim*) K B (*plane usque ad l. 155, deinde partim*) W₁ (*partim*)] 206 *αἰχμαλωτίζοντες*] *αἰχμαλωτίζων* B || 207 πρὸς J I T G H] εἰς V B, εἰς χριστὸν καὶ εἰς K || 207 τοῦ χριστοῦ] αὐτοῦ K || 208 τὸν βωμὸν V J I T G H K] τὰ γράμματα B W₁ || 209 αὐτοῦ V J I T G H K] αὐτῶν B W₁ || 209 τὸ νόημα] τὰ νοήματα *Patr.* || 210 τάξει V J I T G H K W₁] παρατάξει H B *Patr.* || 211 καὶ μέγαν] *om. H Patr.* || 212 αὐτὸν V J G H K B] ἑαυτὸν I T || 212 παρασκευάσειεν B *Sav. Front. Patr.*] παρασκευάσει V I J T G H K, παρασκευάσει W₁ || 213 παῦλος] ὁ *praem. Patr.* || 213 ἐποίησε] ἐποίησεν V J^{ac} G K || 215 πολεμῇ] πολεμεῖ J || 215 ἀλλ' οὐ V J I T G H K] ἀλλὰ μὴ B W₁ || 215 βάλλη K B] βάλω V, βάλλω J I H, βάλλον T^{pc}, βάλλοι G || 215 γὰρ V J I T G H K] *om. B W₁* || 217 οὕτως V J I T G H K] οὕτω B W₁ *Patr.* || 218 αὐτοῦ V J K H W₁] αὐτοῦς I T G, αὐτοῖς *post* ὄπλοις *transp. B* || 219 τὰ] τῷ G || 220 προσάγῃται] προσάγεται J || 220 ὃ] J *legi nequit* || 221 ἐπαγάγη V J^{pc} I T G H] ἐπάγη K, ἐπαγάγει J^{ac}, ἐπάγει B W₁ || 222 Δ'. ὁ V J I T H B] *om. G K* || 222 δαυὶδ] παῦλος G || 223 ἡ V H K B] *om. J G, ante* χάρις *transp. I T* || 223 μηδὲν] J *legi nequit*

[Trad. indirecta] 206 *αἰχμαλωτίζοντες*] *αἰχμαλωτίζοντα Cram.* || 207 πρὸς] εἰς *Cram.* || 208 τὸν βωμὸν] τὰ γράμματα *Cram.* || 209 ἑαυτὸν] αὐτόν *Cram.* || 209 ἀφείς] ἀφ' οὗ *Cram.* || 210 τάξει] παρατάξει *Cram.* || 212 παρασκευάσειεν] παρασκευάσει *Cram.* || 215 πολεμῇ] πολεμεῖ *Cram.* || 215 ἀλλ' οὐ] ἀλλὰ μὴ *Cram.* || 215 γὰρ] *om. Cram.* || 217 οὕτως] οὕτω *Cram.* || 217 τοῖς] ἐν *praem. Cram.* || 218 αὐτοῦ] αὐτοῦς *post* ὄπλοις *transp. Cram.* || 218 συμβαίνει] σημαίνει *Cram.* || 220 προσάγῃται] ταῦτα *praem. Cram.* || 221 ἐπαγάγη] ἐπάγη *Cram.* || 223 γυμνὴ] *post* χάρις *transp. Cram.*

225 φησίν, ἀνθρώπινον ἔστω, ὅταν Θεὸς ὑπὲρ ἡμῶν πολεμῆ²⁶ ». Ἐξῆλθε τοίνυν γυμ-
νὸς τῶν ὄπλων, καὶ κατήνεγκε τὸν πύργον ἐκεῖνον²⁷. Εἶτα ἐπειδὴ ὄπλα οὐκ εἶχε,
δραμῶν ἤρπασε τὴν μάχαιραν τὴν τοῦ Γολιάθ καὶ οὕτω τὴν κεφαλὴν ἐξέτεμε τὴν
τοῦ βαρβάρου²⁸. Οὕτω καὶ ὁ Παῦλος ἐποίησεν ἐπὶ τοῦ ἐπιγράμματος τούτου.

Καὶ ἵνα σαφέστερος γένηται ὁ τῆς νίκης τρόπος, καὶ τὴν δύναμιν ὑμῖν τοῦ
ἐπιγράμματος ἐρῶ. Εὗρε βωμὸν ἐν ᾧ ἐπεγέγραπτο ΑΓΝΩΣΤΩ ΘΕΩ²⁹. Τίς δὲ ἦν
230 ὁ ἀγνοούμενος ἄλλ' ἢ ὁ Χριστός; Εἶδες πῶς ἐξηχμαλώτισε τὸ ἐπίγραμμα, οὐκ
ἐπὶ κακῶ τῶν γραψάντων, ἀλλ' ἐπὶ σωτηρία αὐτῶν καὶ προνοία; « Τί οὖν; Οἱ
Ἀθηναῖοι διὰ τὸν Χριστὸν ἔγραψαν τοῦτό », φησιν; Εἰ διὰ τὸν Χριστὸν ἔγραψαν
οἱ Ἀθηναῖοι, οὐκ ἦν οὕτω θαυμαστόν· ἀλλὰ τοῦτό ἐστι τὸ θαυμαστόν ὅτι ἐκεῖνοι
μὲν ἄλλως ἔγραψαν, οὗτος δὲ ἴσχυσεν ἄλλως αὐτὸ μεταβαλεῖν. Πρότερον ἀναγ-
235 καῖον εἰπεῖν τίνας ἔνεκεν οἱ Ἀθηναῖοι ἔγραψαν ΑΓΝΩΣΤΩ ΘΕΩ. Τίνας οὖν ἔνεκεν
ἔγραψαν; Πολλοὺς εἶχον θεοὺς ἐκεῖνοι, μᾶλλον δὲ πολλοὺς δαίμονας· πάντες
γὰρ οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια³⁰· καὶ ἐπιχωρίους καὶ ξένους. Ὅρατε ὅσος ὁ
κατάγελως. Εἰ γὰρ Θεὸς ἐστίν, οὐκ ἔστι ξένος· τῆς γὰρ οἰκουμένης ἀπάσης
Δεσπότης ἐστί. Τούτων τοίνυν τοὺς μὲν παρὰ πατέρων εἶχον δεξάμενοι, τοὺς
240 δὲ ἀπὸ τῶν πλησίων ἐθνῶν, οἷον ἀπὸ Σκυθῶν, ἀπὸ Θρακῶν, ἀπὸ Αἰγυπτίων·
καὶ εἰ τῆς ἕξωθεν παιδεύσεως ἦτε ἔμπειροι, καὶ ταύτας ἂν ὑμῖν ἀνέγνων τὰς

²⁶ cf. Ex 14, 14

²⁷ cf. 1 S 17, 4–7

²⁸ cf. 1 S 17, 51

²⁹ Ac 17, 23

³⁰ Ps 96 (95), 5

[Ms. V J (*usque ad l. 371, ἀμφιβάλλειν*) P₁ (*usque ad l. 13, ὡσπερ, et a l. 84, δαπα*) νωμένην, *usque ad l. 120, ὅπου τὸ*] I (*usque ad l. 313, οὐ γὰρ*) T G H (*plane usque ad l. 84, deinde partim*) K B (*plane usque ad l. 155, deinde partim*) W₁ (*partim*)] 224 φησίν V J I T G H K] *post* ἔστω *transp. B, ante* ἔστω *transp. W₁ || 224 θεός*] ὁ *praem. W₁ || 224 ἡμῶν*] J *legi nequit || 224 πολεμῆ*] πολεμεῖ J || 225 πύργον] J *legi nequit || 226 ἤρπασε KB*] ἤρπαζε V J, ἤρπαξε I T G H || 226 τὴν V J I T G K] *om. HB W₁ Patr. || 227 οὕτω*] J *legi nequit || 227 ὁ*] *om. Patr. || 227 ἐπιγράμματος*] γράμματος G || 228 ὑμῖν V I T H K B] *om. J G || 229 εὗρε*] τοίνυν ὁ παῦλος ἐν ἀθήναις *add. H Patr. || 230 ὁ¹ V J I T G H K*] ἄλλος B W₁ || 230 ἀγνοούμενος J I H] θεός *add. V T G K B W₁ || 230 χριστός V J I T G H K*] εἶδες πῶς συνέτως μετέστησε πρὸς ἑαυτὸν (τὸ ἐπίγραμμα *pro* πρὸς ἑαυτὸν W₁) τὸ νόημα *add. B W₁ || 230 εἶδες – ἐπίγραμμα*] *om. B || 230 ἐξηχμαλώτισε I T H K B*] ἐξαιχμαλώτισε V J G || 233 οἱ] *om. K || 233 οὕτω I G H B*] οὕτως V J T K, *om. W₁ || 233 θαυμαστόν V J I T G H K*] τὸ κατόρθωμα παύλου *add. B W₁ || 233 τὸ θαυμαστόν V J I T G H K*] *ante* τοῦτό *transp. B W₁ || 234 οὗτος*] οὕτως G || 234 πρότερον] δὲ *add. V || 235 οἱ ἀθηναῖοι ἔγραψαν V J I T G H K*] ἔγραψαν οἱ ἀθηναῖοι B W₁ || 235 οὖν V J I T G H K] *om. B W₁ || 235 ἔνεκεν*] *om. K || 236 ἔγραψαν*] ἀγνώστῳ Θεῷ *add. K || 237 καὶ*] εἶχον *praem. H Patr. || 237 ξένους V J I T G H K*] καθάπερ ἐπ' ἀνθρώπων *add. B W₁ || 239 δεσπότης ἐστί*] ἐστί δεσπότης K || 240 πλησίον V J I H K] πλησίων T G B W₁ || 241 ἦτε] εἶτε V

[Trad. *indirecta*] 224 φησίν] *post* ἔστω *transp. Cram. || 224 θεός*] ὁ *praem. Cram. || 230 ὁ¹*] ἄλλος *Cram. || 230 ἀγνοούμενος*] θεός *add. Cram. || 230 χριστός*] εἶδες πῶς συνέτως μετέστησε πρὸς ἑαυτὸν τὸ ὄνομα *add. Cram. || 230 ἐξηχμαλώτισε*] ἠχμαλώτισε *Cram. || 233 θαυμαστόν*] τὸ κατόρθωμα τοῦ παύλου *add. Cram. || 233 τοῦτό*] *om. Cram. || 233 ἐστί τὸ θαυμαστόν*] τὸ θαυμαστόν ἐστίν *Cram. || 235 οἱ ἀθηναῖοι ἔγραψαν*] ἔγραψαν οἱ ἀθηναῖοι *Cram. || 235 οὖν*] *om. Cram. || 237 ξένους*] καθάπερ ἐπ' ἀνθρώπων *add. Cram.*

ιστορίας πάσας. Ἐπεὶ οὖν οὐκ ἐξ ἀρχῆς πάντας ἐδέξαντο, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν
 εἰσηνέχθησαν αὐτοῖς, οἱ μὲν ἐπὶ τῶν πατέρων, οἱ δὲ ἐπὶ τῶν πάππων, οἱ δὲ
 ἐπὶ τῆς γενεᾶς τῆς ἑαυτῶν, συνελθόντες εἶπον πρὸς ἀλλήλους ὅτι « Ὡσπερ
 245 τούτους ἠγνοοῦμεν, φησὶν, ἔπειτα ὕστερον αὐτοὺς ἐδεξάμεθα καὶ ἐγνωρίσαμεν,
 οὕτω συμβαίνει ἀγνοοῦμενον, ὄντα μὲν Θεόν, οὐ γνωριζόμενον δὲ ὑφ' ἡμῶν· καὶ
 διὰ τοῦτο λανθάνει ἀμελούμενος καὶ μὴ θεραπευόμενος. » Τί οὖν ἵνα γένηται;
 Ἔστησαν βωμὸν καὶ ἔγραψαν ΑΓΝΩΣΤΩ ΘΕΩ τοῦτο λέγοντες διὰ τοῦ ἐπιγράμ-
 250 ματος ὅτι « Καὶ εἴ τίς ἐστι θεὸς ἕτερος οὐδέπω γνωρισθεὶς ἡμῖν, κάκεινον θερα-
 πεύσωμεν ». Ὅρα ὑπερβολὴν δεισιδαιμονίας. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος ἀρχόμενος
 ἔφη· « Κατὰ πάντα ὡς δεισιδαιμονεστέρους ὑμᾶς θεωρῶ³¹. οὐ γὰρ τοὺς γνωρίμους
 ὑμῖν δαίμονας θεραπεύετε μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς οὐδέπω γνωρισθέντας ὑμῖν. »
 Ἐκεῖνοι μὲν διὰ τοῦτο ἐπέγραψαν ΑΓΝΩΣΤΩ ΘΕΩ, ὁ δὲ Παῦλος ἠρμήνευσεν Οἱ
 μὲν γὰρ τοῦτο περὶ ἄλλων ἔλεγον, αὐτὸς δὲ αὐτὸ μετέστησεν ἐπὶ τὸν Χριστὸν,
 255 αἰχμαλωτίσας τὸ νόημα³² καὶ μεθ' ἑαυτοῦ στήσας ἐν τῇ παρατάξει τῇ ἑαυτοῦ·
 « Ὅν γὰρ ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε ὑμεῖς, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω³³ », φησὶν. Ἄγνωσ-
 τος γὰρ Θεὸς οὐδεὶς ἄλλος ἐστὶν ἢ ὁ Χριστός.

Καὶ ὄρα σύνεσιν πνευματικὴν³⁴. Ἡμελλον αὐτῷ μετὰ ταῦτα ἐγκαλεῖν ὅτι « Ξε-
 νίζοντα εἰσφέρεις δόγματα εἰς τὰς ἀκοὰς ἡμῶν³⁵ », ὅτι « καινοτομεῖς³⁶ », ὅτι
 260 « θεὸν εἰσφέρεις ὃν οὐκ ἴσμεν. » Βουλόμενος τοίνυν ἀπαλλαγῆναι τῆς ὑποψίας

³¹ Ac 17, 22

³² Co 10, 5

³³ Ac 17, 23

³⁴ Col 1, 9

³⁵ Ac 17, 20

³⁶ cf. Ac 17, 19; 21

[Ms. V J (*usque ad l. 371, ἀμφιβάλλειν*) P₁ (*usque ad l. 13, ὡσπερ, et a l. 84, δαπα*]νωμένην,
usque ad l. 120, ὅπου τὸ) I (*usque ad l. 313, οὐ γὰρ*) T G H (*plane usque ad l. 84, deinde*
partim) K B (*plane usque ad l. 155, deinde partim*) W₁ (*partim*)] 242 πάσας J I T G H B]
om. V, ἀπάσας K || 243 οἱ δὲ ἐπὶ τῶν πάππων] *om. H Patr.* || 244 πρὸς ἀλλήλους V J I T G H
 K] *om. B W₁* || 245 φησὶν] φασὶν *Patr.* || 245 ἔπειτα V J I T G H K] εἶτα B W₁ || 246 οὕτω I
 H K B W₁] οὕτως V J T^{ac} G || 246 συμβαίνει V J I T G H K] καὶ ἄλλον εἶναι *add. B W₁ Patr.,*
συμβαίνει εἶναι conieci || 246 ἀγνοοῦμενον] καὶ *add. H Patr.* || 246 μὲν Θεόν] θεὸν μὲν G || 246
 ὑφ'] ἐφ' V || 247 ἀμελούμενος] ἀμελούμενον B || 247 μὴ] μηδὲ *Patr.* || 247 θεραπευόμενος]
 θεραπευόμενον B || 248 ἔγραψαν V J I T H K] ἐπέγραψαν G B W₁ || 251 θεωρῶ V J I T G K W₁]
 ὀρῶ H B *Patr.* || 253 ἠρμήνευσεν V J I T G H K] ἐτέρως *praem. B W₁* || 254 αὐτὸ V I T G H K W₁]
 J *legi nequit*, αὐτῷ B || 254–255 ἐπὶ – αἰχμαλωτίσας] *om. W₁* || 255 ἑαυτοῦ] αὐτοῦ J || 256
 ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε] ἀγνοεῖτε V || 256 τοῦτον] τοῦτο J^{ac} || 256 καταγγέλλω] ὑμῖν *add. K*
 || 256 φησὶν] *ante* εὐσεβεῖτε *transp. K* || 256–257 ἄγνωστος – χριστός] *om. K* || 258 ἡμελλον
 V J I T K] ἔμελλον G H B *Patr.* || 259 εἰσφέρεις δόγματα V J I T G H K] δόγματα εἰσφέρεις K
 B, δόγματα ταῦτα ἃ εἰσφέρεις W₁ || 260 εἰσφέρεις] κηρύττεις K

[*Trad. indirecta*] 242 πάσας] ἀπάσας *Cram.* || 243 οἱ] ὁ *Cram.* (*sic add. in marg.*) || 244
 πρὸς ἀλλήλους] *om. Cram.* || 245 ἔπειτα] εἶτα *Cram.* || 246 συμβαίνει] καὶ ἄλλον εἶναι *add.*
Cram. || 246 ἡμῶν] ὑμῶν *Cram.* || 247 ἀμελούμενος] ἀμελούμενον *Cram.* || 247 θεραπευόμενος]
 θεραπευόμενον *Cram.* || 248 ἔγραψαν] ἐπέγραψαν *Cram.* || 252 οὐδέπω] οὕτω *Cram.* || 253
 ἠρμήνευσεν] ἐτέρως *praem. Cram.* || 254 αὐτὸ] αὐτὸν *Cram.* || 254 ἐπὶ] πρὸς *Cram.* || 257
 οὐδεὶς] οὐκ *Cram.* || 257 ἦ] ἀλλ' *praem. Cram.* || 258 ἐγκαλεῖν] *om. Cram.* || 259 εἰσφέρεις
 δόγματα] δόγματα εἰσφέρεις *Cram.*

τῆς κατὰ τὴν καινοτομίαν καὶ δεῖξαι ὅτι οὐ ξένον κηρύττει θεόν, ἀλλ' ὄν προλαβόντες αὐτοὶ διὰ τῆς θεραπείας ἐτίμησαν, ἐπήγαγε καὶ εἶπεν ὅτι « Ὅν ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε, τοῦτον ἐγὼ καταγγέλλω ὑμῖν³⁷. Ὑμεῖς με προελάβετε, φησίν· ἔφθασεν ὑμῶν ἡ θεραπεία τὸ ἐμὸν | κήρυγμα. Μὴ τοίνυν ἐμοὶ ἐγκαλεῖτε ὅτι ξένον εἰσφέρω
 265 θεόν· τοῦτον γὰρ καταγγέλλω ὄν ὑμεῖς ἀγνοοῦντες θεραπεύετε, οὐκ ἀξίῳ μὲν αὐτοῦ τρόπῳ, θεραπεύετε δὲ ὅμως. Οὐ γὰρ τοιοῦτος βωμὸς ἴσταται τῷ Χριστῷ, ἀλλὰ βωμὸς ἔμψυχος καὶ πνευματικός· ἀλλ' ἀπὸ τούτου ὑμᾶς καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἀναγαγεῖν δύναμαι. » Οὕτω καὶ Ἰουδαῖοι τὸ παλαιὸν ἐθεράπευον. Ἀλλ' ἀπέστησαν ἀπὸ τῆς σωματικῆς θεραπείας καὶ ἦλθον ἐπὶ τὴν πνευματικὴν οἱ πιστεύσαντες
 270 ἅπαντες. Εἶδες σοφίαν Παύλου, εἶδες σύνεσιν, εἶδες πῶς αὐτοὺς ἐχειρώσατο, οὐκ ἀπὸ εὐαγγελίων, οὐκ ἀπὸ προφητικῶν, οὐκ ἀπὸ ῥημάτων πνευματικῶν ἀλλ' ἀπὸ ἐπιγράμματος; Μὴ παράτρεχε τοίνυν, ἀγαπητέ, τὴν ἐπιγραφὴν τῶν θείων λογίων· ἂν μὲν νήφης καὶ ἐγρήγορος ᾦς³⁸, καὶ ἐν ἀλλοτρίοις εὐρίσκεις τι χρήσιμον· ἂν δὲ ῥάθυμος καὶ ἀναπεπτωκῶς, οὐδὲ ἀπὸ τῶν γραφῶν ἔσται σοί τι πλέον. Ὡσπερ γὰρ ὁ εἰδὼς κερδαίνειν, πανταχόθεν κερδαίνει· οὕτω καὶ ὁ μὴ
 275 εἰδὼς, κἂν θησαυρὸν εὕρη, κενὸς ἄπεισι.

Βούλεσθε εἶπω καὶ ἕτερόν τι τοιοῦτον ἐπιχείρημα, ὅπερ ἄλλος μὲν μεθ' ἐτέρας ἐφθέγγατο διανοίας, ὁ δὲ εὐαγγελιστὴς πρὸς ἑαυτὸν μετέθηκε τῶν εἰρημένων τὴν δύναμιν; Οὐκοῦν προσέχετε ἵνα μάθητε ὅτι κάκεῖνος ἠχμαλώτισε τὸ νόημα
 280 εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ³⁹, ἵνα μάθητε ὅτι, εἰ τὰ ἀλλότρια αἰχμαλωτίζειν δυνάμεθα, πολλῶ μᾶλλον ἐν τοῖς οἰκείοις ἐμπορευσόμεθα καὶ κερδανοῦμεν. Καί-

³⁷Ac 17, 23

³⁸cf. 1 Th 5, 6; 1 P 5, 8

³⁹2 Co 10, 5

[Ms. V J (usque ad l. 371, ἀμφιβάλλειν) P₁ (usque ad l. 13, ὡσπερ, et a l. 84, δαπα]νωμένην, usque ad l. 120, ὅπου τὸ) I (usque ad l. 313, οὐ γὰρ) T G H (plane usque ad l. 84, deinde partim) K B (plane usque ad l. 155, deinde partim) W₁ (partim)] 262 αὐτοὶ] om. Patr. || 262 καὶ εἶπεν] λέγων K || 262-263 ἀγνοοῦντες εὐσεβεῖτε] ἀγνοεῖτε ὑμεῖς K || 263 ὑμῖν V G H B] om. J I T K || 264 ἐμοὶ V J I T G K] om. H Patr., μοι B W₁ || 264 ἐγκαλεῖτε] post τοίνυν transp. B W₁ (qui ἐγκαλεῖται scr.) || 266 δὲ] δ' G || 266 ἴσταται] ἴστατο T (al. man.) || 268 οὕτω] οὕτως T || 271 προφητικῶν V J I T G H B] προφητῶν K W₁ || 271 οὐκ ἀπὸ ῥημάτων πνευματικῶν] om. Patr. || 272 ἀλλ' ἀλλὰ W₁ Patr. || 272 ἐπιγράμματος] ἀπογράμματος ὁ ἐνόμιζον B || 273 λογίων V J I T G H K] γραφῶν B W₁ || 273 μὲν J I T H] γὰρ add. V G K B W₁ || 273 ἐγρήγορος V J I T H B] ἐγρηγορῶς G, γρηγορός K || 273 εὐρίσκεις V J I T G H] εὐρήσεις K B W₁ || 274 ἀναπεπτωκῶς V J I T G H K] ἦς add. B, εἰς add. W₁ || 274 γραφῶν] θείων praem. H Patr. || 275 οὕτω J I G H K] οὕτως V T B W₁ || 275 καὶ V J I T G H K] om. B W₁ || 277 εἶπω] om. J || 277 τοιοῦτον] τοιοῦτο T || 279 προσέχετε] ἀκριβῶς add. H Patr. || 279 ἠχμαλώτισε] αἰχμαλώτισεν V || 281-282 καϊάφας] ὁ praem. Patr.

[Trad. indirecta] 261 δεῖξαι] διδάξαι Cram. || 264 ἐμοὶ] μοι Cram. || 264 ἐγκαλεῖτε] ἐγκαλεῖ post τοίνυν transp. Cram. || 266 αὐτοῦ] ἑαυτοῦ Cram. || 270 εἶδες¹ - σύνεσιν] om. Cram. || 270 αὐτοὺς ἐχειρώσατο] ἐχειρώσατο αὐτούς Cram. || 271 προφητικῶν] προφητῶν Cram. || 273 λογίων] γραφῶν Cram. || 273 μὲν] γὰρ add. Cram. || 273 εὐρίσκεις] εὐρήσεις Cram. || 274 ἀναπεπτωκῶς] ἦς add. Cram. || 275 πανταχόθεν] ἀπανταχόθεν Cram. || 275 οὕτω] οὕτως Cram. || 275 καὶ] om. Cram. || 276 ἄπεισι] hic des. excerptum apud Cram.

ἀφας ἀρχιερεὺς ἦν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου⁴⁰. καὶ γὰρ καὶ τοῦτο τῆς Ἰουδαϊκῆς ἐγένετο
 285 πονηρίας, κατήσχυον γὰρ τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα, ὠνητοὺς ποιήσαντες
 ἀρχιερέας, ἔμπροσθεν δὲ οὐχ οὕτως ἦν, ἀλλὰ τῇ τελευτῇ μόνη κατελύετο ἡ
 ἱερωσύνη τοῦ ἀρχιερέως, τότε δὲ καὶ ζῶντες παρελύοντο τῆς τιμῆς· ἀρχιερεὺς
 290 τοίνυν ὦν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου καθώπλιζε τοὺς Ἰουδαίους κατὰ τοῦ Χριστοῦ
 καὶ ἔλεγεν ὅτι δεῖ τοῦτον ἀποθανεῖν, ἐγκαλεῖν μὲν οὐδὲν ἔχων, βασκανία δὲ
 μόνον τηκόμενος. Τοιοῦτον γὰρ ὁ φθόνος· τῶν εὐεργεσιῶν τοιαύτας ἀποδίδωσι
 τὰς ἀμοιβάς. Καὶ τὴν αἰτίαν διδάσκων τῆς ἐπιβουλῆς ἔλεγε· « Συμφέρει ἵνα εἷς
 290 ἀποθάνῃ καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται⁴¹. »

Τούτου τοῦ ῥήματος ἡ δύναμις ὅρα πῶς μεθ' ἡμῶν ἐγένετο, ἵνα μάθῃς ὅτι τὸ
 μὲν ῥῆμα ἦν τοῦ ἱερέως, τὸ δὲ νόημα ἠδυνήθη γενέσθαι πνευματικόν. « Συμφέρει
 ἵνα εἷς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται. » Τοῦτο δὲ οὐκ ἔλεγεν
 ἀφ' ἑαυτοῦ, φησίν, ἀλλ' ὅτι ἀρχιερεὺς ὦν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκείνου προεφήτευσεν
 295 ὅτι δεῖ τὸν Χριστὸν ἀποθανεῖν, οὐ μόνον ὑπὲρ Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ὅλου
 τοῦ ἔθνους⁴². Διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὅτι « Συμφέρει ἵνα εἷς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ καὶ μὴ
 ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται⁴³. » Εἶδες δύναμιν θείαν, πῶς τὴν γλῶτταν τῶν ἐχθρῶν
 ἀναγκάζει τὰ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας λέγειν;

ε'. Ἴνα μὲν οὖν μὴ παρατρέχωμεν τὰς ἐπιγραφὰς τῶν θείων γραφῶν, ἀρκούν-
 300 τως καὶ ταῦτα εἴρηται, ἂν μνημονεύητε· ἐβουλόμην δὲ εἰπεῖν καὶ τίς ὁ γράψας τὸ
 βιβλίον καὶ πότε καὶ τίνος ἕνεκεν ἔγραψεν. Ἀλλὰ τέως ταῦτα κατέχωμεν· ἐκεῖνα
 δὲ εἰς τὴν ἐπιούσαν, ἐὰν ὁ Θεὸς θέλῃ, πάντως ὑμῖν ἀποδώσομεν.

Βούλομαι γὰρ λοιπὸν | πρὸς τοὺς νεοφωτιστοὺς ἀγαγεῖν τὸν λόγον. Νεοφω- col. 75
 τιστοὺς δὲ λέγω, οὐχὶ τοὺς πρὸ δύο καὶ τριῶν, οὐδὲ πρὸ δέκα ἡμερῶν φωτισθέν-
 305 τας μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρὸ ἐνιαυτοῦ καὶ τοὺς πρὸ πλείονος χρόνου· καὶ γὰρ
 καὶ τούτους οὕτω χρῆ καλεῖν. Οἱ γὰρ σπουδῆν πολλὴν ἐπιδεικνύμενοι περὶ τὴν
 ἑαυτῶν ψυχὴν, ἔξεστι καὶ μετὰ δέκα ἔτη εἶναι νεοφωτιστοὺς, ἐὰν τὴν νεότητα
 τὴν ἀπὸ τοῦ φωτίσματος ἐγγινομένην ἡμῖν διασώσωμεν. Οὐδὲ γὰρ ὁ χρόνος

⁴⁰Jn 11, 49

⁴¹Jn 11, 50

⁴²Jn 11, 50–52

⁴³Jn 11, 50

[Ms. V J (*usque ad l. 371, ἀμφιβάλλειν*) P₁ (*usque ad l. 13, ὡσπερ, et a l. 84, δαπα*]νωμένην, *usque ad l. 120, ὅπου τὸ*) I (*usque ad l. 313, οὐ γὰρ*) T G H (*plane usque ad l. 84, deinde partim*) K B (*plane usque ad l. 155, deinde partim*) W₁ (*partim*)] 285 παρελύοντο] παρελύετο G || 286 τοίνυν ὦν J I H K B] ὦν τοίνυν V T, ὦν G || 286 καθώπλιζε] ὁ καϊάφας *praem. H Patr.* || 286 τοὺς ἰουδαίους] *post* χριστοῦ *transp. H Patr.* || 288 μόνον] *om. Patr.* || 289 καὶ] ὅθεν *praem. Patr.* || 289 συμφέρει] γὰρ *add. I* || 289 εἷς] ἄνθρωπος *add. H Patr.* || 290 ὅλον] ὅλων G || 293 ἄνθρωπος] *om. K* || 294 ὦν] ἦν *Patr.* || 296 τοῦτο V J I T G B] καὶ *add. H K Patr.* || 297 θείαν] θεοῦ *H Patr.* || 300 καὶ V J I T G B] *om. K H Patr.* || 300 ἂν] ἐὰν *Patr.* || 301 ἔγραψεν I T G H K B] *om. V J* || 301 ἐκεῖνα J I T^{pc} H K B] ἐκεῖνο V G || 302 πάντως ὑμῖν] *om. Patr.* || 302 ἀποδώσομεν] ἀποδώσωμεν V || 303 γὰρ] τοίνυν K || 306 οἱ V J G K^{ac}] εἰ I T H B *Patr.*, τοὺς K^{pc} || 306 γὰρ] μὲν οὖν B || 306 σπουδῆν πολλὴν] πολλὴν σπουδῆν *Patr.* || 306 ἐπιδεικνύμενοι V J G K^{ac}] ἐπιδεικνύμεθα I T H *Patr.*, ἐπιδεικνυμένους K^{pc}, ἐπιδεικνύμενος B

310 ποιεῖ νεοφώτιστον, ἀλλ' ὁ βίος ὁ καθαρὸς· ἐνεχώρει γὰρ καὶ μετὰ δύο ἡμέρας ἀπολέσαι τὸ ἀξίωμα τῆς προσηγορίας τὸν μὴ προσέχοντα. Καὶ τούτου παράδειγμα ὑμῖν ἐρῶ, πῶς νεοφώτιστος ὢν τις εὐθέως ἀπώλεσε μετὰ δύο ἡμέρας καὶ τὴν χάριν τοῦ νεοφωτίστου καὶ τὴν τιμὴν. Λέγω δὲ τὸ παράδειγμα, ἵνα ἰδόντες τὸ πτώμα, ἀσφαλίσθητε τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν. Οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν ἐστώτων ὑμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ὑπεσκελισμένων διορθοῦσθαι χρὴ καὶ θεραπεύειν.

315 Σίμων ὁ μάγος μετεβάλετο, φησί, καὶ βαπτισθεὶς προσκαρτερῶν ἦν τῷ Φιλίππῳ θεωρῶν τὰ σημεῖα⁴⁴. ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας εὐθέως ἐπανήλθεν ἐπὶ τὴν κακίαν τὴν ἑαυτοῦ, καὶ διὰ χρημάτων ἐβούλετο τὴν, δωρεὰν Βσωτηρίαν πρίασθαι. Τί οὖν τῷ νεοφωτίστῳ φησὶ ὁ Πέτρος⁴⁵; « *Εἰς χολὴν πικρίας καὶ σύνδεσμον ἀδικίας ὁρῶ σε ὄντα· διὸ δεήθητι τοῦ Κυρίου, εἰ ἄρα ἀφεθήσεται σοι ἡ κακία αὕτη*⁴⁶. » Οὐπω

320 ἐνέβη εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ εὐθέως ἔπεσεν εἰς πτώμα ἀσύγνωστον. Ὡσπερ οὖν ἔστι μετὰ δύο ἡμέρας πεσεῖν καὶ ἀπολέσαι τὴν προσηγορίαν τοῦ νεοφωτίστου καὶ τὴν χάριν· οὕτω καὶ μετὰ δέκα ἔτη καὶ εἴκοσι καὶ μέχρι τῆς ἐσχάτης ἡμέρας ἔστιν ἔχειν τὸ λαμπρὸν τοῦτο καὶ σεμνὸν ὄνομά τε καὶ πρᾶγμα. Καὶ τούτου μάρτυς ὁ Παῦλος ἐν γήρᾳ διαλάμψας μειζόνως.

325 Ἐπειδὴ γὰρ ἡ νεότης αὕτη οὐκ ἀπὸ φύσεως ἐγένετο, καὶ τὸ γῆρας τοῦτο οὐ κατὰ δρόμον ἐπέρχεται φύσεως ἀλλ' ἐκάτερα προαιρέσεως ἐστὶν ἀποτελέσματα· τῆς γὰρ προαιρέσεως ἡμεῖς ἐσμεν κύριοι, καὶ τὸ γηρᾶσαι καὶ μεῖναι νέους ἐν ἡμῖν ἐστὶ κείμενον. Ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ σώματος κἂν ἅπαντά τις ἐπισπουδάξῃ, κἂν ἅπαντά τις πραγματευῆται, καὶ μὴ κατατρίβῃ τὸ σῶμα, κἂν ποιῆ μένειν ἔνδον,

330 κἂν μὴ κατατείνῃ τοῖς πόνοις αὐτὸ καὶ τοῖς συνεχέσιν ἔργοις, πάντως κατὰ τὸν τῆς φύσεως νόμον καὶ οὕτως αὐτὸ καταλήψεται τὸ γῆρας. Ἐπὶ δὲ τῆς ψυχῆς οὐχ οὕτως· ἀλλ' ἂν μὴ κατατρίβῃς αὐτήν, μηδὲ κατατείνῃς πόνοις βιωτικοῖς καὶ κοσμικαῖς φροντίσι, μένει διαπαντὸς ἀκραιφνῆ τὴν νεότητα διατηροῦσα. Οὐχ ὁρᾶτε τούτους τοὺς ἀστέρας τοὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς; Ἐξακισχίλια λοιπὸν ἡμῖν

335 ἔτη φαίνουσι καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἀμαυρότερος γέγονεν. Εἰ δὲ ἔνθα φύσις, οὕτως ἔμεινεν ἀκμαῖον τὸ φῶς· ἔνθα προαίρεσις, οὐ πολλῶ μᾶλλον μενεῖ τοιοῦτον, οἷον ἐξ ἀρχῆς ἔλαμψε; Μᾶλλον δὲ, ἐὰν ἐθέλωμεν, οὐ τοιοῦτον μόνον μενεῖ, ἀλλὰ καὶ λαμπρότερον ἔσται, ὡς καὶ πρὸς αὐτάς ἀμιλλᾶσθαι τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας.

⁴⁴ Ac 8, 13

⁴⁵ cf. Ac 8, 20

⁴⁶ Ac 8, 23; 22

[Ms. V J (*usque ad l. 371*, ἀμφιβάλλειν) P₁ (*usque ad l. 13*, ὡσπερ, *et a l. 84*, δαπα]νωμένην, *usque ad l. 120*, ὅπου τὸ) I (*usque ad l. 313*, οὐ γὰρ) T G H (*plane usque ad l. 84*, *deinde partim*) K B (*plane usque ad l. 155*, *deinde partim*) W₁ (*partim*)] 309 ἐνεχώρει] ἐγχωρεῖ Patr. || 311 ὢν τις] *om. Patr.* || 314 ὑπεσκελισμένων] ὑποσκελισθέντων V || 314 διορθοῦσθαι] καὶ *praem. T (al. man.)* || 315 μετεβάλετο V J T H B] μετεβάλλετο G K || 316 ἐπὶ] πρὸς G || 316–317 κακίαν τὴν ἑαυτοῦ] ἑαυτοῦ κακίαν Patr. || 317 σωτηρίαν V J T H G] χάριν τοῦ θεοῦ K || 318 φησὶ V J T G B] *post οὖν transp. H Patr., post πέτρος transp. K* || 319 οὐπω] οὐ G^{ms} || 320 τοὺς ἀγῶνας] *T legi nequit* || 320 ἔπεσεν] *T legi nequit* || 323 τὸ] καὶ Patr. || 324 ὁ] ἀπόστολος H Patr. || 325–326 ἐγένετο – φύσεως] *om. H Patr.* || 325–326 οὐ κατὰ δρόμον] οὐκ ἀπὸ δρόμων V || 326 ἐκάτερα] ἐκατέρας H Patr. || 326–327 ἔστιν – προαιρέσεως] *om. H Patr.* || 331 τῆς] *om. G* || 332 ἂν] ἐὰν K || 334 τοῖς οὐρανοῖς] τῷ οὐρανῷ K || 337 ἐθέλωμεν J T H B] θέλωμεν V G K

340 Βούλει μαθεῖν πῶς ἔξεστι καὶ μετὰ χρόνον εἶναι νεοφωτίστους; Ἄκουσον ὁ Παῦ-
λος τί φησι πρὸς ἀνθρώπους πρὸ πολλοῦ τοῦ χρόνου πεφωτισμένους· « Ἐν οἷς
φαίνεσθε ὡς φωστῆρες ἐν κόσμῳ λόγον ζωῆς ἐπέχοντες εἰς καύχημα ἔμοι⁴⁷. »

Ἀπεδύσασθε τὸ παλαιὸν καὶ διερρωγὸς ἱμάτιον⁴⁸, ἠλείψασθε τὸ μύρον τὸ
πνευματικὸν, ἐλεύθεροι πάντες ἐγένεσθε· μηδεὶς λοιπὸν ἐπὶ τὴν δουλείαν ἐπαν-
ερχέσθω τὴν προτέραν. Πόλεμός ἐστι τὰ παρόντα καὶ ἀγών. | Οὐδεὶς ἀγωνίζεται
345 δοῦλος, οὐδεὶς στρατεύεται οἰκέτης, ἀλλ' ἐὰν ἀλῶ δοῦλος ὢν, μετὰ τιμωρίας
ἐκβάλλεται τοῦ τῶν στρατιωτῶν καταλόγου. Οὐκ ἐπὶ τῆς στρατείας δὲ ταύτης,
ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων τὸ αὐτὸ τοῦτο ἔθος κρατεῖ. Μετὰ γὰρ
τὰς τριάκοντα ἡμέρας τὰς ἐνταῦθα ἀναγαγόντες αὐτοὺς εἰς τὸ προάστειον περι-
άγουσι καὶ τοῦ θεάτρου καθημένου παντὸς βοᾶ ὁ κήρυξ· « Μὴ τις τούτου κατηγο-
350 ρεῖ; » ὥστε αὐτὸν ἀποσκευασάμενον τῆς δουλείας τὴν ὑποψίαν οὕτως εἰς τοὺς
ἀγῶνας ἐμβῆναι. Εἰ δὲ ὁ διάβολος οὐ δέχεται δούλους εἰς τοὺς ἀγῶνας τοὺς
ἑαυτοῦ, πῶς σὺ τολμᾶς δοῦλος γενόμενος τῆς ἀμαρτίας⁴⁹ εἰς τοὺς ἀγῶνας ἐμβῆ-
ναι τοῦ Χριστοῦ; Ἐκεῖ μὲν ὁ κήρυξ λέγει· « Μὴ τις τούτου κατηγορεῖ; » ἐνταῦθα
δὲ ὁ Χριστὸς οὐχ οὕτω λέγει· ἀλλὰ κἂν ἅπαντες αὐτοῦ κατηγορήσωσι πρὸ τοῦ
355 βαπτίσματος, λέγει· « Ἐγὼ δέξομαι αὐτὸν καὶ ἀποσκευάσομαι τῆς δουλείας καὶ
ποιήσας ἐλεύθερον εἰς τοὺς ἀγῶνας εἰσάξω. » Εἶδες φιλανθρωπίαν ἀγωνοθέτου;
Οὐ ζητεῖ τὰ πρότερα, ἀλλὰ τῶν μετὰ ταῦτα εὐθύνας ἀπαιτεῖ. Ὅτε δοῦλος ἦς,
μυρίους εἶχες κατηγοροῦς, τὸ συνειδὸς, τὰ ἀμαρτήματα, τοὺς δαίμονας ἅπαντας.
« Οὐδεὶς με, φησὶν, ἐκείνων ἐκίνησε κατὰ σοῦ, οὐδὲ ἐνόμισά σε ἀνάξιον τῶν
360 ἀγώνων τῶν ἐμῶν, ἀλλ' ἐδεξάμην εἰς τὰ παλαιίσματα, οὐκ ἀπὸ τῆς ἀξίας τῆς
σῆς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐμῆς φιλανθρωπίας. »

Μένε τοίνυν καὶ ἀγωνίζου, κἂν τρέχειν δέη, κἂν πυκτεύειν, κἂν παγκρα-
τιάζειν, μὴ ἀδήλως, μηδὲ ἀπλῶς, μηδὲ εἰκῆ. Ἄκουσον ὁ Παῦλος τί ἐποίησεν·
Εὐθέως ἀπὸ τῶν ναμάτων ἀναβάς, εὐθέως ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος ἠγωνίζετο,
365 *ἐκήρυττεν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ⁵⁰, καὶ συνέχυνε τοὺς Ἰουδαίους⁵¹ ἀπὸ*

⁴⁷Ph 2, 15–16

⁴⁸cf. Col 3, 9

⁴⁹cf. Jn 8, 34

⁵⁰Ac 9, 20

⁵¹Ac 9, 22

[Ms. V J (*usque ad l. 371, ἀμφιβάλλειν*) P₁ (*usque ad l. 13, ὡσπερ, et a l. 84, δαπα*]νωμένην,
usque ad l. 120, ὅπου τὸ) I (*usque ad l. 313, οὐ γὰρ*) T G H (*plane usque ad l. 84, deinde*
partim) K B (*plane usque ad l. 155, deinde partim*) W₁ (*partim*)] 339–340 ὁ παῦλος τί φησι]
τί φησιν ὁ παῦλος H Patr. || 344 παρόντα] πράγματα H Patr. || 344 οὐδεὶς] γὰρ add. T || 348
τὸ προάστειον] τὸν ἀγρὸν G || 349 τούτου] τούτων K || 351 ἐμβῆναι] T *legi nequit*, εἰσιέναι
G || 351 ὁ διάβολος] T *legi nequit* || 352 πῶς] πεσὺν T *ut uid. (al. man.)* || 352–353 ἐμβῆναι]
εἰσιέναι G || 353 κατηγορεῖ] κατηγοροῦς H Patr. || 354 οὕτω] οὕτω Patr. || 354 κατηγορήσωσι
G HB] κατηγοροῦσι V J, κατηγορῶσι TK || 355 ἀποσκευάσομαι] αὐτὸν add. V || 357 εὐθύνας]
τὰς *praem. V* || 358 κατηγοροῦς] τοὺς *praem. T* || 358 τὸ συνειδὸς] *om. V G K* || 359 με] *om.*
V || 360 ἀγώνων τῶν ἐμῶν] ἐμῶν ἀγώνων G || 363 ἀπλῶς μηδὲ] *add. K^{ms}* || 363 ὁ Παῦλος τί
ἐποίησεν] τί ἐποίησεν ὁ παῦλος H Patr. || 363 ὁ] *om. K* || 364 εὐθέως] αὐτίκα H Patr.

πρώτης. Ἄλλ' οὐ δύνασαι κηρῦξαι σὺ οὐδὲ ἔχεις διδασκαλικὸν λόγον; Οὐκοῦν
 δίδαξον διὰ τῶν ἔργων καὶ τῆς πολιτείας, διὰ τῆς λαμπρότητος τῶν πράξεων.
 « Λαμψάτω γάρ, φησί, τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ
 καλὰ ἔργα ὑμῶν καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς⁵². » « Οὐ
 370 δύνασαι συγγέειν Ἰουδαίους διὰ τῆς φωνῆς; Ποίησον αὐτοὺς συγχυθῆναι διὰ
 τῆς πολιτείας, ποίησον καὶ Ἕλληνας θορυβηθῆναι διὰ μεταβολῆς. » Ὅταν γὰρ
 ἴδωσι τὸν πρὸ τούτου ἀσελγῆ, τὸν πονηρόν, τὸν ἡμελημένον, τὸν ἐφθαρμένον,
 ἀθρόον μεταβεβλημένον, καὶ μετὰ τῆς μεταβολῆς τῆς κατὰ τὴν χάριν μεταβολὴν
 τὴν κατὰ τὴν πολιτείαν ἐπιδεικνύμενον, συγχυθῆσονται καὶ ἐροῦσιν, ὅπερ ἐπὶ
 375 τοῦ τυφλοῦ ἔλεγον οἱ Ἰουδαῖοί ποτε· « Οὗτός ἐστιν, οὐκ ἔστιν οὗτος, αὐτός ἐστι⁵³. »
 Συγκεχυμένων γὰρ ταῦτα τὰ ῥήματα, ἀμφιβάλλειν περὶ τοῦ γνωρίμου, διαστα-
 σιάζειν πρὸς ἑαυτοὺς, τῷ οἰκείῳ μὴ πιστεύειν, μηδὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῖς ἑαυτῶν.
 Ἀπέβαλεν ἐκεῖνος τὴν πῆρωσιν τὴν σωματικὴν, ἀπέβαλες σὺ τὴν πῆρωσιν τὴν
 ψυχικὴν· ἀνέβλεψεν ἐκεῖνος εἰς τὸν ἥλιον τοῦτον· ἀνέβλεψας σὺ πρὸς τὸν ἥλιον
 380 τῆς δικαιοσύνης⁵⁴, ἐπέγνωσ τὸν Δεσπότην. Ἄξια τοίνυν τῆς ἐπιγνώσεως πράξον,
 ἵνα καὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ἐπιτύχῃς, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ⁵⁵ τοῦ
 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ ἡ δόξα τῷ Πατρὶ, σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι,
 νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

⁵²Mt 5, 16

⁵³Jn 9, 8-9

⁵⁴Ml 3, 20

⁵⁵cf. Tt 3, 4

[Ms. V J (*usque ad l. 371, ἀμφιβάλλειν*) P₁ (*usque ad l. 13, ὡσπερ, et a l. 84, δαπα*) νωμένην, *usque ad l. 120, ὅπου τὸ*) I (*usque ad l. 313, οὐ γὰρ*) T G H (*plane usque ad l. 84, deinde partim*) K B (*plane usque ad l. 155, deinde partim*) W₁ (*partim*)] 369 τοῖς] *om. K* || 371 μεταβολῆς] τῆς *praem. Patr.* || 372 ἐφθαρμένον J T G K B] διεφθαρμένον V H *Patr.* || 374 ἐπιδεικνύμενον] ἐνδεικνύμενον *Patr.* || 374 συγχυθῆσονται] οὐ *praem. Patr.* || 375 ἔλεγον οἱ ἰουδαῖοί] οἱ ἰουδαῖοι ἔλεγόν *Patr.* || 375 οἱ] *om. K* || 375 ποτε] *om. V* || 376-377 διαστασιάζειν - οἰκείῳ] *om. K* || 376-377 διαστασιάζειν B W₁ *Front. Patr.*] διστάζειν V T G, διαστασιάζειν H || 377 οἰκείῳ V T G H] συνειδότι *add. B W₁ Front. Patr.* || 377 μὴ] καὶ *praem. K* || 377 ὀφθαλμοῖς τοῖς ἑαυτῶν] ἑαυτῶν ὀφθαλμοῖς H *Patr.* || 378 πῆρωσιν τὴν σωματικὴν] σωματικὴν πῆρωσιν H *Patr.* || 378-379 πῆρωσιν τὴν ψυχικὴν V K B] ψυχικὴν πῆρωσιν T G H *Patr.* || 379 ἀνέβλεψας] ἀνάβλεψον *Patr.* || 380 τῆς ἐπιγνώσεως πράξον] πράξον τῆς ἐπιγνώσεως H *Patr.* || 382 χριστοῦ] δι' οὗ καὶ *add. Patr.* || 382 ἡ δόξα V T G H] δόξα *post* πατρὶ *transp. B W₁ Patr.*, δόξα *post* πνεύματι *transp. K* || 382 πατρὶ] τιμὴ κράτος *add. K Patr.* || 382 σὺν] ἅμα B W₁ *Front. Patr.* || 382 τῷ V H K B] *om. T G* || 382 ἁγίῳ] καὶ ζωοποιῷ καὶ προσκυνητῷ θείῳ *add. H* || 383 νῦν - καὶ G K H] *om. V T B* || 383 καὶ] *τε praem. H*

Homélie 2 : *Conspectus siglorum*

Traditio directa

- A*₁ **Athêna**, Ethnikê Bibliothêkê tês Hellados, 210, *saec.* X, ff. 18–29
- A*₂ **Athêna**, Ethnikê Bibliothêkê tês Hellados, 211, *saec.* IX-X, ff. 190–199^v
- A*₃ **Athêna**, Ethnikê Bibliothêkê tês Hellados, 212, *saec.* IX-X, ff. 4–10^v
- G* **Genova**, Biblioteca Franzoniana, *Urbani* 13, *saec.* XI, ff. 99^v–109
- I* **Istanbul**, Patriarkhikê Bibliothêkê, Theol. Skholê, Uncatal. Section, 26, *saec.* X-XI, ff. 113–121^v
- Y* **Moskva**, Gosudarstvennyj Istoričeskij Musej, *Synod. gr.* 128, *saec.* X, ff. 27–33^v
- H* **München**, Bayerische Staatsbibliothek, *Cod. graec.* 6, *saec.* XI, ff. 137–146
- K* **Oxford**, Bodleian Library, *Holkham. gr.* 41, *saec.* X-XI, ff. 7^v–26
- T* **Torino**, Biblioteca Nazionale Universitaria, B. I. 10, *saec.* XI, ff. 61–70
- Va* **Città del Vaticano**, Biblioteca Apostolica Vaticana, *Vaticanus gr.* 560, *saec.* X, ff. 260–270
- U* **Venezia**, Biblioteca Nazionale Marciana, *Gr. Z* 111, *saec.* XI, ff. 287–292

Editiones

- Sav.* Τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ... τοῦ Χρυσοστόμου τῶν εὐρισκομένων ... Δι' ἐπιμελείας καὶ ἀναλωμάτων Ἐρρίκου τοῦ Σαβιλίου ..., Etonae 1612, t. V, pp. 274–282
- Front.* *Joannis Chrysostomi opera omnia ... cura Frontonis Ducaei*, Parisiis 1621, t. V, pp. 166–181
- Patr.* *Patrologia Graeca* 51, Parisiis 1862, col. 77–88

Traditio indirecta

- p* **Paris**, Bibliothèque Nationale de France, *Suppl. gr.* 1275, *saec.* XII, ff. 117^v–118^r (*exc.*)
- eccl*²³ *Ecloga* 23 : *De eleemosyna et hospitalitate*, PG 63, 715–732

Tit. Τοῦ αὐτοῦ. Ὁμιλία λεχθεῖσα συνάξεως διὰ χρόνου ἐν τῇ παλαιᾷ ἐκκλησίᾳ γενομένης ἢ λέγεται ὑπὸ τῶν ἀποστόλων οἰκοδομεῖσθαι καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων καὶ ὅτι χρησιμώτερον βίος ἐνάρετος σημείων καὶ θαυμάτων καὶ ὅτι διαφέρει πολιτεία σημείων.

α'. Διὰ χρόνου πολλοῦ πρὸς τὴν μητέρα ἡμῶν ἐπανήλθομεν πάλιν, τὴν ποθεινήν καὶ ἐπέραστον ταύτην ἅπασι ἐκκλησίαν, πρὸς τὴν μητέρα ἡμῶν καὶ τῶν ἐκκλησιῶν ἀπασῶν. Μήτηρ μὲν γὰρ ἡμῶν καὶ ἡ μείζων ἐκκλησία, ἀλλ' αὕτη κακείνης μήτηρ, οὐχ ὅτι τῷ χρόνῳ μόνον πρεσβυτέρα ἐστίν, ἀλλ' ὅτι καὶ ὑπὸ
 5 ἀποστολικῶν ἐθεμελιώθη χειρῶν⁵⁶. διὰ τοῦτο πολλάκις πεσοῦσα πολλάκις ἀνέστη καὶ κατασκαφεῖσα διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ πάλιν ὠρθώθη διὰ τῆς δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ. Οὐ γὰρ αἱ ἀποστολικαὶ μόνον αὐτὴν ἐθεμελίωσαν χεῖρες, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ Δεσπότη τῶν ἀποστόλων ἐτείχισεν αὐτὴν ἀπόφασις καινῶ καὶ παραδόξῳ τειχισμοῦ τρόπῳ. Οὐ γὰρ ξύλα καὶ λίθους συνθεῖς οὕτως ὠκοδόμησε
 10 τὸν περίβολον, οὐδὲ τάφρον ἐξῶθεν περιέλασας καὶ σκόλοπας καταπήξας καὶ πύργους ἀναστήσας οὕτως αὐτὴν ἠσφαλίσατο, ἀλλ' ἐφθέγγατο δύο ψιλὰ ῥήματα μόνον, καὶ ταῦτα ἤρκεσαν ἀντὶ τείχους αὐτῇ καὶ πύργου καὶ τάφρου καὶ ἀσφαλείας ἀπάσης. Καὶ τίνα ἐστὶ τὰ ῥήματα ταῦτα ἃ τοσαύτην ἔχει τὴν ἰσχύν; « Ἐπὶ τῇ πέτρᾳ ταύτῃ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύ-

⁵⁶cf. Ac 11, 19–26

[Ms. *Va I A₁ A₂ A₃ Y (partim) T G H (plane usque ad l. 140, deinde partim) K U*] 1 Tit. τοῦ αὐτοῦ *Va I A₁ A₂ Y G U*] *om. K Patr.*, τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου κωνσταντινουπόλεως (ἀρχ. κων. *om. T*) τοῦ χρυσοστόμου *A₃ T H* || 1 ὁμιλία] *om. A₂ Patr.* || 1 λεχθεῖσα *Va I Y K U*] *om. A₁ A₂ A₃ T G H Patr.* || 1–2 συνάξεως – γενομένης *Va I Y K U Patr.*] *om. A₁ A₂ A₃ T G H* || 1 ἐκκλησίᾳ] ἐκκλησίας *U* || 2 ἢ – καὶ *Va I Y K U*] *om. A₁ A₂ A₃ T G H Patr.* || 2 οἰκοδομεῖσθαι] οἰκοδομηθεῖσθαι *Y*, οἰκοδομηθῆναι *K*, οἰκοδομηθεῖσα *U* || 3 χρησιμώτερον *Va I Y G K U*] χρησιμώτερος *A₁ A₂ A₃ T H Patr.* || 4 ὅτι *Va I Y K U*] κατὰ τί *A₁ A₂ A₃ T G H Patr.* || 1 α'. πολλοῦ *Va I Y G K U*] *om. A₁ A₂ A₃ T H Patr.* || 1 ἡμῶν *A₁ A₂ A₃ T G H K Patr.*] *om. Va I Y U* || 1 ἐπανήλθομεν] ἐπανήλθωμεν *A₂* || 1 πάλιν] *om. A₂* || 2 ἅπασι *A₁ A₂ A₃ T G H K Patr.*] *om. Va I Y U* || 3 μὲν *Va A₁ A₂ A₃ T G H*] *om. I Y K U* || 3–4 ἡμῶν – μήτηρ *Va I Y K U*] *om. A₁ A₂ A₃ T G H Patr.* || 3 μείζων *I A₁ A₂ A₃ Y T G H K*] μείζω *Va U* || 4 τῷ χρόνῳ] τῶν χρόνων *A₂ A₃* || 4 μόνον πρεσβυτέρα *Va I*] πρεσβυτέρα μόνον *A₁ A₂ A₃ T G H Patr.*, μόνῳ πρεσβυτέρα *K U* || 5 ἀποστολικῶν] ἀποστολικὸν *U^{sc}*, *corr. in textu*, τῶν ἀποστόλων *s. l. add. al. man.* || 5 ἐθεμελιώθη] ἐτελειώθη *Y* || 5 πεσοῦσα *Va I Y K U*] *om. A₁ A₂ A₃ T G H Patr.* || 5–6 ἀνέστη *Va I A₂ A₃ K U*] *om. A₁ Y T G H Patr.* || 6 κατασκαφεῖσα] κατασφαλεῖσα *A₂ A₃* || 7 αἱ *Va A₁ A₂ A₃ Y T G H K*] *om. I U* || 7 αὐτὴν *A₁ A₂ A₃ T G H K Patr.*] *om. Va I Y U* || 8 ἡ] *post ἀποστόλων transp. A₁ A₂ A₃ T G H Patr.* || 8 ἀποστόλων *Va I A₁ Y T G H K U*] ὄλων *A₂ A₃* || 8 ἀπόφασις *Va I Y K U*] *ante ἐτείχισεν transp. A₁ A₂ A₃ T G H Patr.* || 9 τειχισμοῦ τρόπῳ] τρόπῳ τειχισμοῦ *A₁* || 9 οὐ] οὐδὲ *T^{pc}* || 9 συνθεῖς] συντιθεῖς *T* || 11–12 ψιλὰ ῥήματα *Va I Y K U*] ῥήματα ψιλὰ *A₁ A₂ A₃ T G H Patr.* || 12 τάφρου *A₁ A₂ A₃ T G H K Patr.*] τάφρων *Va I Y U* || 12 καὶ⁴] *om. I* || 13 ἀπάσης] ἀπάσας *Va^{ac}* || 13 τοσαύτην] τοσαύτη *aut* τοσαύτη *G* || 14 τῇ πέτρᾳ ταύτῃ *Va I A₁ A₂ A₃ Y T G H*] ταύτῃ τῇ πέτρᾳ *K U* || 14 ἐκκλησίαν *A₁ A₂ A₃ T G H K*] φησὶν *add. Va I Y U*

- 15 σουσιν αὐτῆς⁵⁷. » Τοῦτο τεῖχος, τοῦτο περίβολος, τοῦτο ἀσφάλεια, τοῦτο λιμὴν καὶ καταφυγή. Σὺ δέ μοι σκόπει κἀντεῦθεν τοῦ τείχους τὸ ἀρραγές. Οὐ γὰρ εἶπεν ὅτι ἀνθρώπων ἐπιβουλαὶ οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς μόνον, ἀλλ' ὅτι οὐδὲ αὐταὶ αἱ μηχαναὶ τοῦ ἔξδου· « Πύλαι γάρ, φησίν, ἔξδου οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς. » Οὐκ εἶπεν ὅτι οὐ προσβαλοῦσιν αὐτῇ, ἀλλ' ὅτι οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς· προσβαλοῦσι μὲν
- 20 γάρ, οὐ περιέσσονται δὲ αὐτῆς.

Ἄλλὰ τί ποτέ ἐστι « πύλαι ἔξδου »; Τάχα γὰρ ἀσαφές τὸ εἰρημένον. Μάθωμεν τί ἐστι πύλη πόλεως, καὶ οὕτως εἰσόμεθα τί ἐστι πύλη ἔξδου. Πύλη πόλεως ἐστὶν εἴσοδος ἢ εἰς τὴν πόλιν εἰσάγουσα· οὐκοῦν καὶ πύλη ἔξδου ἐστὶ κίνδυνος εἰς τὸν ἔξδην φέρων. Ὁ τοίνυν λέγει, τοιοῦτόν ἐστιν· « Ἄν τοιοῦτοι κίνδυνοι καταρραγῶ-

25 σι καὶ προσβάλωσιν, ὡς πρὸς αὐτὸν ἐνεγκεῖν ὑμᾶς τὸν ἔξδην, ἀπερίτρεπτος ἢ Ἐκκλησία μένει. » Ἡδύνατο μὲν γὰρ μηδὲ ἀφεῖναι πείραν λαβεῖν αὐτὴν τῶν δεινῶν· τίνας οὖν ἔνεκεν ἀφήκεν; Ὅτι πολλῶ μείζον ἐστὶ τοῦ κωλύσαι τοὺς πειρασμοὺς ἐπελθεῖν, μηδὲν ἀφεῖναι δεινὸν ἐκ τῆς ἐπαγωγῆς τούτων παθεῖν. Διὰ τοῦτο πάντας ἀφήκεν ἐπελθεῖν τοὺς πειρασμούς, ἵνα καὶ δοκιμωτέραν αὐτὴν

30 ἐργάσῃται· ἢ γὰρ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται, ἢ δὲ ὑπομονὴ δοκιμῆν⁵⁸. καὶ ἵνα τὴν δύναμιν τὴν ἑαυτοῦ μετὰ πλείονος ἐπιδείξῃται τῆς περιουσίας, ἐξ αὐτῶν τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου πόλλακις ἐξαρπάζων αὐτὴν. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ κλυδώνιον εἶασε γενέσθαι καὶ βαπτισθῆναι τὸ σκάφος οὐκ εἶασεν. Οὕτω καὶ κυβερνήτην θαυμάζομεν, οὐχ ὅταν ἐξ οὐρίας πλέων οὐδ' ὅταν κατὰ πρύμναν ἰσταμένου τοῦ

⁵⁷Mt 16, 18

⁵⁸Rm 5, 3-4

[Ms. Va I A₁ A₂ A₃ Y (partim) T G H (plane usque ad l. 140, deinde partim) K U] 15 τοῦτο Va I Y U] ἐστὶ add. A₁ A₂ A₃ T E G S H^{Pc} K^{Pc} Patr. || 15 τεῖχος Va I A₂ A₃ Y U] τὸ praem. A₁ T G H K^{Pc} Patr. || 15 περίβολος Va I A₂ A₃ Y U] ὁ praem. A₁ T G H K Patr. || 15 ἀσφάλεια Va I A₂ A₃ Y U] ἢ praem. A₁ T G H K Patr. || 16 μοι] textus corruptus K || 16 Οὐ γὰρ] οὐκ Y || 17 ὅτι Va I A₂ A₃ Y T G H] om. A₁ K U || 17 οὐδὲ Va I Y K U] οὐδ' A₁ A₂ A₃ T G H Patr. || 18 ἔξδου¹ A₁ A₂ A₃ Y T G H K U] οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς add. Va I || 19 ὅτι Va I Y K U] om. A₁ A₂ A₃ T G H Patr. || 19 οὐ Va I Y K U Patr.] om. A₁ A₂ A₃ T G H || 19 προσβαλοῦσιν] προσ (aut προ) praem. G || 21 γάρ] om. I || 21 ἀσαφές A₁ A₂ A₃ T G H K] σαφές Va I Y U, ἀ extra textum scr. Y || 21 εἰρημένον A₁ A₂ A₃ T G H K Patr.] ῥῆμα Va I Y U || 21 μάθωμεν A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr.] om. Va I, ἴδωμεν τοίνυν K U || 22 πύλη Va I A₁ T G H K U] πύλαι A₂ A₃, om. Y || 22 οὕτως Va I A₁ A₂ A₃ Y T G] τότε H K U Patr. || 23 εἴσοδος A₁ A₂ A₃ T G H K U] ἢ praem. Va I Y || 23 εἰσάγουσα Va I A₂ A₃ Y K U] om. A₁ T G H Patr. || 23 εἰς] ὁ praem. A₂ || 24 τοίνυν] δὲ G || 24 ἐστὶν] τί ἐστὶν πύλη ἔξδου add. Y || 25 προσβάλωσιν I A₁ A₂ A₃ Y T H K] προσβάλλωσιν Va G U, προβάλλωσιν P E || 25 ὑμᾶς A₂ A₃ Y K U] ante ἐνεγκεῖν transp. Va I, ἡμᾶς A₁ T G H Patr. || 26 μηδὲ Va I A₂ A₃ Y K U] μὴ A₁ T G H Patr. || 26 λαβεῖν αὐτὴν Va I Y K U] αὐτὴν λαβεῖν A₁ A₂ A₃ T G H Patr. || 27 ἀφήκεν] om. G || 27 τοῦ A₁ A₂ A₃ Y T G H K U] τοῦτο Va I || 28 ἐπελθεῖν Va I Y K U] ἐλθεῖν A₁ T G H, τὸ (τὸν T, τοῦ H) συγχωρήσαντα τοὺς πειρασμούς praem. A₁ A₂ A₃ T G H Patr. || 28 μηδὲν A₁ A₂ A₃ T G H Patr.] ἢ praem. Va I, τὸ praem. Y K U || 29 πάντας ἀφήκεν Va I Y K U] ἀφήκε πάντας A₁ A₂ A₃ T G H Patr. || 29 καὶ Va I Y K U] om. A₁ A₂ A₃ T G H Patr. || 30 ἢ¹] εἰ Y || 30 ἵνα Va I A₁ A₂ A₃ Y T G H] καὶ add. K U || 31 ἑαυτοῦ Va I A₁ T G H K U] αὐτοῦ aut αὐτοῦ A₂ A₃ Y || 31 τῆς Va I Y K U] om. A₁ A₂ A₃ T G H Patr. || 32 πόλλακις Va I A₂ A₃ Y K U] om. A₁ T G H Patr. || 32 ἐξαρπάζων Va I A₂ A₃ Y U] ἐξαρπάζει A₁ T G H K Patr. || 34 πρύμναν A₁ A₂ A₃ T G H] πρύμνας Va I Y K U, πρῶμναν H

35 πνεύματος διασώση τὸ σκάφος, ἀλλ' ὅταν τῆς θαλάσσης στασιαζούσης καὶ τῶν
κυμάτων ἀγριουμένων καὶ τοῦ χειμῶνος | καταρρηγνυμένου τὴν τέχνην πρὸς col. 78
τὴν τῶν ἀνέμων ἀντιστήσας φορὰν ἐκ μέσου τοῦ χειμῶνος ἐξαρπάσῃ τὸ πλοῖον.
Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησε. Καθάπερ πλοῖον ἐν θαλάττῃ τὴν Ἐκκλησίαν ἐν τῇ
οἰκουμένη φέρεσθαι καὶ πλεῖν ἀφεις, οὐ κατέλυσε τὴν ζάλην, ἀλλ' ἐξήρπασε τῆς
40 ζάλης· οὐ κατέστειλε τὴν θάλατταν, ἀλλ' ἠσφαλίσατο τὴν ναῦν· καὶ διανιστα-
μένων πανταχόθεν τῶν δῆμων καθάπερ κυμάτων ἀγρίων, καὶ προσβαλλόντων
αὐτῇ τῶν ἀνθρώπων τῶν πονηρῶν καθάπερ χαλεπῶν ἀνέμων, καὶ πάντοθεν
ἐγειρομένου τοῦ χειμῶνος, πολλὴν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν γαλήνην ἐποίει⁵⁹· καὶ τὸ
δὴ θαυμαστὸν ὅτι οὐ μόνον ὁ χειμῶν οὐ κατέδυσσε τὴν ναῦν, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸν
45 χειμῶνα ἢ ναῦς κατέλυσε.

Οἱ γὰρ διωγμοὶ οἱ συνεχεῖς οὐ μόνον οὐ κατεπόντισαν τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ
καὶ διελύθησαν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Πῶς καὶ τίνι τρόπῳ καὶ πόθεν; Ἐκ τῆς
ἀποφάσεως ταύτης τῆς λεγούσης· « καὶ πύλαι ἄβου οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς⁶⁰ ».
Πόσα ἔκαμον Ἕλληνες ὥστε τὸ ῥῆμα τοῦτο καθελεῖν, ὥστε ἄκυρον ποιῆσαι τὴν
50 ἀπόφασιν, καὶ οὐκ ἴσχυσαν καταλύσαι; Θεοῦ γὰρ ἡ ἀπόφασις ἦν. Καὶ καθάπερ
πύργον ἐξ ἀδαμαντίνων λίθων συγκείμενον, σιδήρῳ συνδεδεμένον ἀκριβῶς, οἱ
πολέμιοι πανταχόθεν βάλλοντες οὔτε τὴν οἰκοδομὴν χαννοῦσιν οὔτε τὴν ἁρμο-
νίαν παραλύουσιν, ἀλλ' ἀπέρχονται τὸν μὲν πύργον μηδὲν καταβλάψαντες μηδὲ
ποιήσαντές τι κακόν, τὴν δὲ ἑαυτῶν καταλύσαντες δύναμιν· οὕτω δὴ καὶ τὸ
55 ῥῆμα τοῦτο καθάπερ πύργον ὑψηλὸν ἐν μέσῃ τῇ οἰκουμένη μετὰ ἀσφαλείας
πάσης τετειχισμένον οἱ Ἕλληνες πανταχόθεν βάλλοντες αὐτὸν μὲν ἰσχυρότερον
ἀπέφηναν, τὴν δὲ ἑαυτῶν καταλύσαντες ἰσχὺν οὕτως ἀπέθανον. Τί γὰρ οὐκ

⁵⁹cf. Mt 8, 26; Mc 4, 39; Lc 8, 24

⁶⁰Mt 16, 18

[Ms. Va IA₁ A₂ A₃ Y (partim) TGH (plane usque ad l. 140, deinde partim) KU] 35 διασώση
τὸ σκάφος] om. I || 35 θαλάσσης Va IA₂ YHKU] θαλάττης A₁ A₃ TG || 35 καὶ] om. U
|| 37 ἀντιστήσας] om. G || 38 ἐν] ἐν ἐκκλησίαν praem. et exp. Va || 39 καὶ Va IYKU] om.
A₁ A₂ A₃ TGH Patr. || 39 πλεῖν Va IA₂ A₃ YKU] πάλιν A₁ TGH Patr. || 39 ἀφεις] ἀφῆς H
|| 39 οὐ κατέλυσε] οὐκ ἔλυσε Y || 40 θάλατταν Va IA₃ YHKU] θάλασσαν A₁ A₂ TG || 41
πανταχόθεν τῶν Va IYKU] τῶν πανταχοῦ A₁ A₂ A₃ TGH Patr. || 41 προσβαλλόντων Va A₂
A₃ YTGKU] προσβαλόντων IA₁ H Patr. || 42 αὐτῇ Va IA₂ A₃ YTGKU] αὐτὴν A₁ H || 42
ἀνθρώπων Va IYKU] πνευμάτων A₁ A₂ A₃ TGH Patr. || 43 τὴν Va IA₁ A₂ A₃ YHKU] om.
TG || 43 ἐποίει] ἐποίη G || 44 κατέδυσσε YK^{pc} U] κατέλυσε Va IA₁ A₂ A₃ K^{ac}, κατέλυσε T,
κατέκλυσε GH Patr. || 45 κατέλυσε A₁ A₂ A₃ THK Patr.] κατέκλυσε G, κατέδυσσε post καὶ
transp. Va IY, κατέλυσε post καὶ transp. U || 47 πῶς A₁ A₂ A₃ YTGHKU] οὖν add. Va I, s. l.
scr. I || 47 τίνι τρόπῳ Va IA₂ A₃ YKU] τίνα τρόπον A₁ TGH Patr. || 47 ἐκ Va IYKU] ἀπὸ
A₁ A₂ A₃ TGH Patr. || 48 ταύτης] δῆλον add. KU || 48 καὶ Va IYKU] om. A₁ A₂ A₃ TGH
Patr. || 49 τοῦτο Va IA₂ A₃ YHKU] om. A₁ TG || 50 καταλύσαι Va IA₁ A₂ A₃ YTG H] om.
KU || 50 ἢ Va IA₁ TGHKU] om. A₂ Y, s. l. add. A₃ || 52 βάλλοντες] βάλοντες A₂ || 52–53
οὔτε² – παραλύουσιν] om. U || 53 ἀπέρχονται] ἐπέρχονται A₃ || 54 κακόν Va IA₁ A₂ A₃ Y
TGH] δεινόν KU || 54 ἑαυτῶν A₁ A₂ A₃ YTHKU] αὐτῶν aut αὐτῶν Va IG || 56 πάσης
Va IKU] om. A₁ A₂ A₃ YTGHPatr. || 56 οἱ A₁ A₂ A₃ YTG HK] om. Va IU || 56 μὲν Va IA₂
A₃ KU] τε A₁ YTGHPatr. || 56 ἰσχυρότερον Va IA₂ A₃ KU] ἰσχυρὸν A₁ YTGHPatr.

ἐμηχανήσαντο κατὰ τῆς ἀποφάσεως ταύτης; Στρατόπεδα παρεσκευάζετο, ὅπλα ἐκινεῖτο, βασιλεῖς καθωπλίζοντο, δῆμοι διηγείροντο, πόλεις διανίσταντο, δικασ-
 60 ται παρωξύνοντο, ἅπαν τιμωρίας εἶδος ἐπενοεῖτο, οὐδεις παρελιμπάνετο κολά-
 σεως τρόπος· πῦρ καὶ σίδηρος καὶ θηρίων ὀδόντες καὶ κρημνοὶ καὶ καταποντισ-
 μοὶ καὶ βάραθρον καὶ ξύλον καὶ τροχὸς καὶ σταυρὸς καὶ κάμινος καὶ πάντα ὅσα
 πώποτε ὤφθη βασανιστήρια πάντα εἰς μέσον ἐφέρετο, ἀπειλῶν ὄγκος ἀφόρητος,
 τιμῶν ὑποσχέσεις ἄφατοι, ὥστε ἐκείνῳ μὲν φοβῆσαι τῷ τρόπῳ, τούτῳ δὲ ἐκλύσαι
 65 καὶ δελεάσαι. Οὐδὲν γοῦν οὐκ ἀπάτης, οὐ βίας παρελιμπάνετο εἶδος. Καὶ γὰρ
 πατέρες παῖδας παρέδωκαν⁶¹ καὶ παῖδες πατέρας ἠγγόησαν⁶², μητέρες ὠδίνων
 ἐπελάθοντο καὶ οἱ τῆς φύσεως ἀνετράπησαν νόμοι. Ἄλλ' ὅμως οἱ θεμέλιοι τῆς
 Ἐκκλησίας οὐδὲ οὕτως ἐσαλεύθησαν⁶³. ἀλλὰ διὰ τῆς συγγενείας αὐτῆς ὁ πόλε-
 μος ἤρετο καὶ τῶν τειχῶν ταύτης οὐχ ἤψατο διὰ τὸ ῥῆμα ἐκεῖνο τὸ λέγον ὅτι
 70 *πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς*.

col. 79

Μὴ γὰρ ἴδης ὅτι ῥῆμα ἦν, ἀλλ' ὅτι ῥῆμα Θεοῦ. Καὶ γὰρ τὸν οὐρανὸν ῥήματι
 ἐστερέωσεν ὁ Θεὸς⁶⁴ καὶ τὴν γῆν ῥήματι θεμελίωσεν ἐπὶ τῶν ὑδάτων, τὴν πυκνὴν
 ταύτην καὶ βαρεῖαν φύσιν ἐπὶ τῆς χαυνοτάτης καὶ διαρρεούσης ἐκείνης φύσεως
 ποιήσας φέρεσθαι⁶⁵. καὶ τὴν θάλασσαν τὴν ἀφόρητον ταῖς βίαις ἐκείνην τὴν
 75 τσσαῦτα ἔχουσιν κύματα, ἀσθενεῖ τῇ ψάμμῳ πάντοθεν ἐτείχισε διὰ τοῦ ῥήμα-
 τος. Ὁ τοίνυν διὰ τοῦ ῥήματος τὸν οὐρανὸν στερεώσας καὶ τὴν γῆν θεμελίωσας,
 τὴν θάλατταν περιφράξας, τί θαυμάζεις εἰ τὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ θάλαττης

⁶¹cf. Mt 10, 21 ; Mc 13, 12⁶²cf. Mi 7, 6 ; Mt 10, 35⁶³cf. Mt 7, 25⁶⁴cf. Ps 33 (32), 6⁶⁵cf. Gn 1, 9

[Ms. Va I A₁ A₂ A₃ Y (*partim*) T G H (*plane usque ad l. 140, deinde partim*) K U] 59 πόλεις]
 πόλις G^{ac} || 61 καὶ²] om. Y || 62 καὶ τροχὸς Va I K U] om. A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr. || 63
 πώποτε ὤφθη Va I A₁ A₂ A₃ Y T G] ὤφθη πώποτε H K U Patr. || 63 πάντα Va I K U] om. A₁ A₂
 A₃ Y T G H Patr. || 63 ἐφέρετο Va I K U] ἐφέροντο A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr. || 63 ἀφόρητος Va
 I K U] ἄφατος A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr. || 64 ἐκείνῳ] ἐκεῖνο A₁ || 64 τρόπῳ] προσώπῳ A₁ ||
 64 τούτῳ Va A₂ A₃ T G H K U] τοῦτο I A₁ Y^{ac} || 65 οὐδὲν] οὐδὲ G || 65 γοῦν A₁ A₂ A₃ Y T G
 H K] om. Va I U || 65 οὐκ Va I K U] om. A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr. || 66 παρέδωκαν A₁ A₂ A₃ Y
 T G H K U] προέδωκαν Va I || 66 καὶ] παῖδας πατέρες *add. et exp.* K || 66 παῖδες πατέρας]
 παῖδας πατέρες I || 69 ταύτης Va I A₂ A₃ K U] αὐτῆς A₁ Y T G H Patr. || 69 λέγον] λέγων
 A₂ || 69 ὅτι] καὶ A₂ || 71 ἴδης Va I Y^{pc} T G H U Patr.] εἶδης A₁, εἴπης A₂ A₃ K || 72 ἐπὶ τῶν
 ὑδάτων Va I T H K U] ἐπὶ ὑδάτων A₁ G, om. A₂ A₃ Y || 73 χαυνοτάτης A₁ A₂ A₃ Y T G H K Patr.]
 μανωτάτης Va I U || 73 ἐκείνης Va I K U] *post* χαυνοτάτης *transp.* A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr. || 73
 φύσεως] om. A₁ A₂ A₃ Y T G S H Patr. || 74 θάλασσαν A₁ A₂ Y T G H K] θάλατταν Va I A₃ U
 || 74 ἀφόρητον] ἀπόρρητον H Sav. Front. || 75 ἀσθενεῖ Va I K U] τειχίῳ *add.* A₁ A₂ A₃ Y T G
 H Patr. || 75 πάντοθεν Va I A₂ A₃ K U] πανταχόθεν A₁ Y T G H Patr. || 75 τοῦ Va I K U] om.
 A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr. || 76 τοῦ Va I K U] om. A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr. || 76 τὸν οὐρανὸν] *post*
 τοίνυν *transp.* G || 76 καὶ Va I K U] om. A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr. || 77 θάλατταν Va I A₂ A₃ K
 U] θάλασσαν A₁ Y T G H || 77 θάλαττης Va I A₂ A₃ U] θάλασσης A₁ Y T G H K

τιμωτέραν Ἐκκλησίαν διὰ τούτου τοῦ ῥήματος ἐτείχισεν;

β'. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὕτως ἡ οἰκοδομὴ ἄσειστος, οὕτω τὸ τεῖχος ἀρραγές, ἴδωμεν
 80 πῶς τοὺς θεμελίους κατεβάλλοντο οἱ ἀπόστολοι, πόσον βάθος ἔσκαψαν ὥστε
 ἄσειστον γενέσθαι τὴν οἰκοδομὴν. Οὐκ ἔσκαψαν βάθος, οὐκ ἐδείθησαν πόνου
 τοσοῦτου. Διὰ τί; Παλαιὸν εὔρον θεμέλιον καὶ ἀρχαῖον τὸν τῶν προφητῶν⁶⁶.
 Καθάπερ οὖν ἄνθρωπος μέλλων οἰκίαν μεγίστην οἰκοδομεῖν⁶⁷, ἐπειδὴ εὔρη θε-
 μέλιον παλαιόν, ἰσχυρὸν καὶ ἀρραγῆ, οὐκ ἀναμοχλεύει τὸν θεμέλιον, οὐ κινεῖ
 85 τοὺς λίθους, ἀλλ' ἀφίεις ἐστάναι ἀκίνητον, οὕτως ἐπιτίθησι τὴν νεαρὰν καὶ πρόσ-
 φατον οἰκοδομὴν⁶⁸. οὕτω καὶ οἱ ἀπόστολοι μέλλοντες τὸ μέγα τοῦτο οἰκοδομημα
 οἰκοδομεῖν τὴν πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης Ἐκκλησίαν ἰδρυμένην οὐ διέσκαψαν
 βάθος, ἀλλ' εὐρόντες παλαιὸν θεμέλιον τὸν τῶν προφητῶν οὐκ ἀνεμόχλευσαν
 ἐκεῖνον, οὐδὲ ἐκίνησαν τὴν οἰκοδομὴν καὶ τὴν διδασκαλίαν, ἀλλ' ἀφέντες αὐτὴν
 90 ἀκίνητον μένειν οὕτως ἐπέθηκαν τὴν παρ' ἑαυτῶν διδασκαλίαν τὴν νέαν ταύτην
 τῆς Ἐκκλησίας πίστιν. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι οὐκ ἐκίνησαν τὸν παλαιὸν θεμέλιον,
 ἀλλ' ἐπάνω αὐτοῦ ὤκοδόμησαν, ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ σοφοῦ ἀρχιτέκτονος Παύ-
 λου λέγοντος ἡμῖν τῆς οἰκοδομῆς τὴν ἀκριβείαν· αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ σοφὸς ἀρχι-
 τέκτων. « Ὡς σοφὸς γάρ, φησιν, ἀρχιτέκτων θεμέλιον τέθεικα⁶⁹. » Ἄλλ' ἴδωμεν
 95 πῶς τέθεικεν αὐτὸν τὸν θεμέλιον. « Ἐπάνω, φησίν, ἐτέρου θεμελίου παλαιοῦ,
 τοῦ τῶν προφητῶν. » Πόθεν τοῦτο δῆλον; Αὐτὸς φησιν· « Οὐκ ἔτι ἐστὲ ξένοι,
 ἀλλὰ συμπολίται τῶν ἁγίων, ἐποικοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν ἀποστόλων καὶ

⁶⁶ cf. Ep 2, 20

⁶⁷ cf. Mt 7, 24

⁶⁸ cf. Mt 7, 25; Lc 6, 48

⁶⁹ 1 Co 3, 10

[Ms. Va I A₁ A₂ A₃ Y (*partim*) T G H (*plane usque ad l. 140, deinde partim*) K U] 78 τούτου
 τοῦ ῥήματος Va I K U] τοῦ ῥήματος τούτου A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr. || 78 ἐτείχισεν Va I K
 U] πάλιν *praem.* A₁ A₂ A₃ P Y T G H Patr. || 79 β'. ἴδωμεν Va I A₂ A₃ Y T G K] ἴδομεν A₁ H,
 εἶδωμεν U || 80 τοὺς θεμελίους Va I K U] *post* ἀπόστολοι *transp.* A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr., *post*
 κατεβάλλοντο *transp.* K U, τὸ *praem.* U || 80 κατεβάλλοντο Va A₃ G H K U] κατεβάλλοντο I
 A₁ A₂^{pc} Y T || 80 ἔσκαψαν] κατέσκαψαν I || 81 οὐκ] οὐδὲ K U || 82 εὔρον] ἠῦρον A₂ || 83
 μέλλων] μέλλον A₁ H || 83 οἰκίαν μεγίστην οἰκοδομεῖν A₁ A₂ A₃ Y T H K U] μεγίστην οἰκίαν
 οἰκοδομεῖν Va I, οἰκίαν οἰκοδομὴν μεγίστην G || 84 παλαιόν Va I A₂ A₃ K U] καὶ *add.* A₁ Y T
 G H Patr. || 84 ἀρραγῆ Va I A₁ A₂ A₃ Y T G H] ἀρραγές K U || 84 ἀναμοχλεύει Va I A₂ A₃ Y
 T H K^{pc}] ἀναμοχλεύει A₁ U || 85 ἀλλ' Va I A₁ T H K U] ἀλλὰ A₂ A₃ Y G || 85 ἀφίεις Va I A₂
 A₃ Y T G K U] ἀφῆς A₁ H || 85 νεαρὰν Va I K U] νέαν A₁ A₂ A₃ Y T H Patr. || 86 οὕτω Va I
 A₁ A₂ A₃ Y T G H] δὴ *add.* K U || 88 παλαιόν A₁ A₂ A₃ Y T G H K Patr.] τὸν *praem.* Va I U ||
 89 οὐδὲ Va I K U] οὐκ A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr. || 89 ἀλλ'] ἀλλὰ G || 90 ἀκίνητον μένειν Va I
 K U] μένειν ἀκίνητον A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr. || 90 ἑαυτῶν A₁ A₂ A₃ Y T G H K U] αὐτῶν *aut*
 αὐτῶν Va I || 90 νέαν A₁ A₂ A₃ Y T H K Patr.] νεαρὰν Va I U || 92 ὤκοδόμησαν – αὐτοῦ] *om.*
 I || 92–93 παύλου] *om.* U || 94 ὡς] ὁ Y || 94 ἴδωμεν] εἶδωμεν Va A₂ A₃^{ac} U || 95 τέθεικεν
 αὐτὸν] αὐτὸν τέθεικε H Patr. || 95 παλαιοῦ Va I A₁ A₂ A₃ Y T G H] *om.* K U || 96 τοῦτο Va I
 A₁ A₂ A₃ Y T G H] *om.* K U || 96 αὐτὸς Va I K U] *om.* A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr. || 96 φησιν Va I
 K U] *ante* ξένοι *transp.* A₁, *post* ξένοι *transp.* A₂ A₃ Y T G H Patr.

προφητῶν⁷⁰. » Εἶδες θεμέλιον καὶ θεμέλιον, τὸν μὲν τῶν προφητῶν κατώτερον, τὸν δὲ τῶν ἀποστόλων ἀνώτερον κείμενον.

100 Καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν οὐκ εὐθέως μετὰ τοὺς προφήτας ἦλθον οἱ ἀπόστολοι, ἀλλὰ πολὺς μεταξὺ διεγένετο χρόνος. Τί δήποτε; Ὅτι καὶ οἱ ἄριστοι τῶν οἰκοδόμων οὕτως ποιοῦσιν· ἐπειδὴν καταβάλλονται θεμέλιον, οὐκ εὐθέως ἐπιτιθέασιν τὴν οἰκοδομήν, ἵνα μὴ ἀπαλωτέρα καὶ πρόσφατος οὔσα τοῦ θεμελίου ἢ ἐργασία ἀδυνατήσῃ τῶν τοίχων ἐνεγκεῖν τὸ βάρος. Διὰ τοῦτο ἀφέντες χρόνῳ πολλῶ πα-
105 γῆναι τοὺς λίθους, ἐπειδὴν ἴδωσιν ἀκριβῶς σφιγγέντας, τότε ἐπιτιθέασιν καὶ τῶν τοίχων τὸ βάρος. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησεν· ἀφείς παγῆναι τὸν θεμέλιον τῶν προφητῶν ἐν ταῖς τῶν ἀκουόντων ψυχαῖς καὶ γενέσθαι βεβαίαν τὴν διδασκαλίαν, ὅτε εἶδεν εὐτονοῦσαν τὴν οἰκοδομήν, ὅτε παγέντα τὰ δόγματα τὰ ἱερὰ ὥστε | δυνηθῆναι τὸ βάρος τῆς κατὰ τὴν καινὴν φιλοσοφίας ἐνεγκεῖν, τότε
110 ἀπέστειλε τοὺς ἀποστόλους ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν προφητῶν τοὺς τοίχους τῆς Ἐκκλησίας ἀναστήσοντας. Διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν « Οἰκοδομηθέντες ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τῶν προφητῶν », ἀλλ' ἐποικοδομηθέντες⁷¹, ἐπάνω οἰκοδομηθέντες.

Ἄλλ' ἴδωμεν πῶς ὠκοδόμησαν. Πόθεν οὖν εἰσόμεθα; Πόθεν δὲ ἄλλοθεν, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τῆς βίβλου τῶν Πράξεων, περὶ ἧς καὶ ἐν ταῖς ἔμπροσθεν ἡμέραις ὑμῖν
115 διελέχθημεν; Τάχα γάρ τι καὶ μικρὸν χρέος ἐκεῖθεν ὑμῖν ὀφείλομεν, ὅπερ ἀνάγκη καταθεῖναι σήμερον. Τί οὖν ἐστὶ τὸ χρέος; Αὐτὴν τοῦ βιβλίου τὴν ἐπιγραφὴν

⁷⁰Ep 2, 19–20

⁷¹Ep 2, 20

[Ms. Va I A₁ A₂ A₃ Y (partim) T G H (plane usque ad l. 140, deinde partim) K U] 98 εἶδες Va I A₁ Y T G K U] ἴδες A₂ A₃^{ac} H || 98 κατώτερον Va I A₁ A₂ A₃ Y T H K U] om. Sav. Front. Patr. || 99 ἀνώτερον Va I K U] ἀνωτέρω A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr. || 100 εὐθέως] εὐθὺς A₂ || 101 διεγένετο Va I A₂ A₃ K U] παρεγένετο A₁ Y H Patr., παρελήλυθε T G || 101 καὶ Va I R A₂ A₃ K U] om. A₁ Y T G H Patr. || 102 οὕτως Va I A₂ K U] οὕτω A₁ A₃ Y T G, τοῦτο H Patr. || 102 καταβάλλονται Va I A₁ A₂ A₃ Y U] καταβάλλονται G H, καταβάλονται T K || 103 τοῦ] om. I || 104 τοίχων Va I A₁ A₂ A₃ T G^{pc} H^{pc} K U] τύχων Y G^{ac} (οἱ s. l.), τευχῶν Patr. || 104 βάρος] βράχος Va || 104–106 διὰ – βάρος] om. I || 105 ἐπειδὴν] δὲ add. Va U || 105 ἴδωσιν] ἴδοσιν A₁, εἴδωσιν A₂ || 105 σφιγγέντας] σφιγγέντας A₃ Y^{pc} Patr. || 105 ἐπιτιθέασιν] ἐπιτιθέασιν A₁ H K U || 106 τοίχων] τύχων (pro τυχῶν) Y || 106 οὕτω] οὕτως A₁ A₂ A₃ Y T H || 106 ἀφείς] ἀφῆς A₁ P H || 106 τῶν] τὸν G || 107 ἀκουόντων Va I R K U] ἀκουσάντων A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr. || 108 εἶδεν] ἴδεν A₁ A₂ A₃^{pc} Y^{ac} H || 108 εὐτονοῦσαν Va I K U] ἄσειστον οὔσαν (sed οὔσαν post οἰκοδομήν transp. A₁) A₁ A₂ A₃ Y T H Patr., ἄσειστον G || 109 τὸ βάρος τῆς Va I A₂ A₃ K U] τὴν A₁ Y T G H Patr. || 109 φιλοσοφίας K U] φιλοσοφίαν Va I A₁ A₂ A₃ Y T G H || 110–112 τοὺς² – προφητῶν] om. I || 112 τῶν προφητῶν Va A₁ A₂ A₃ Y T G H] om. K U || 112 ἐποικοδομηθέντες Va I K U] ἐπὶ τῷ θεμελίῳ τοῦτ' ἐστὶν add. A₁ A₂ A₃ Y T G H || 112 ἐπάνω οἰκοδομηθέντες Va I A₁ A₂ A₃ Y T G H] om. K U || 113 ἴδωμεν I A₂ A₃ Y T G H K^{pc} Patr.] εἴδωμεν Va K^{ac}, ἴδομεν A₁, εἴδομεν U || 113 ὠκοδόμησαν Va I A₂ A₃ U] ὠκοδομήθησαν A₁ Y T G H K Patr. || 113 εἰσόμεθα] εἰσόμεθα Va, ισόμεθα A₁ H || 113 δὲ] om. G || 114 ἢ] om. A₂ A₃ || 114 ἡμέραις ὑμῖν Va I K U] ὑμῖν ἡμέραις A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr. || 115 καὶ] om. U || 115 χρέος Va I A₂ A₃ K U] post ὀφείλομεν transp. A₁ Y T G H Patr. || 115 ἐκεῖθεν ὑμῖν Va I A₁ A₂ A₃ Y T G H] ὑμῖν ἐκεῖθεν K U || 115 ὀφείλομεν Va I A₁ A₂ A₃ Y T G H] ὀφείλομεν K U || 116 αὐτὴν Va I A₁ A₂ A₃ Y T G H] τὴν ἀρχὴν add. K, lac. U || 116 τὴν ἐπιγραφὴν Va I A₁ A₂ A₃ Y T G H] τῆς ἐπιγραφῆς K U^{ac} (corr. al. man.)

ἐρμηνεύσαι σπουδάσωμεν. Οὐ γὰρ ψιλὴ τίς ἐστι καὶ σαφής, καθὼς πολλοὶ νομίζουσιν, ἀλλὰ δεῖται καὶ ἐξετάσεως. Τίς οὖν ἐστὶν ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ βιβλίου; « Πράξεις ἀποστόλων ». Οὐ δοκεῖ σαφὲς εἶναι; Οὐ δοκεῖ γινώριμον καὶ δῆλον ἅπασιν; 120 Ἀλλ' ἐὰν παρακολουθῆτε τοῖς λεγομένοις, ὄψεσθε ὅσον τὸ βάθος τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης.

Διὰ τί γὰρ οὐκ εἶπε « Θαύματα ἀποστόλων »; Διὰ τί οὐκ ἐπέγραψε « Σημεῖα ἀποστόλων », ἢ « Δυνάμεις καὶ τέρατα ἀποστόλων »· ἀλλὰ « Πράξεις ἀποστόλων »; Οὐ γὰρ τὸ αὐτὸ ἐστὶ « πράξεις » καὶ « σημεῖα », οὐ τὸ αὐτὸ ἐστὶ 125 « πράξεις » καὶ « θαύματα »· οὐ τὸ αὐτὸ ἐστὶ « πράξεις » καὶ « τέρατα » καὶ « δυνάμεις »· ἀλλὰ πολλὴ ἡ διαφορὰ τούτων ἐκατέρων. Πρᾶξις μὲν γὰρ ἐστὶν οἰκείας σπουδῆς κατόρθωμα, θαῦμα δὲ θείας δωρεᾶς χάρισμα. Εἶδες ὅσον τὸ μέσον πράξεως καὶ θαύματος; Πρᾶξις ἐστὶν ἀνθρωπίνων ἰδρώτων συντέλεσμα, θαῦμά ἐστι θείας φιλοτιμίας ἐπίδειξις· πρᾶξις ἐστὶν ἐκ τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως τὴν ἀρχὴν ἔχουσα, θαῦμά ἐστὶν ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος τὰ προοίμια λαμβάνον, καὶ τὸ μὲν τῆς ἄνωθεν ροπῆς, τὸ δὲ τῆς κάτωθεν γνώμης. Πρᾶξις ἐξ ἀμφοτέρων ὑφαίνεται καὶ ἐξ ἡμετέρας σπουδῆς καὶ ἐκ θείας χάριτος· τὸ δὲ θαῦμα γυμνὴν ἐπιδείκνυται τὴν ἄνωθεν χάριν οὐδὲν τῶν ἡμετέρων ἰδρώτων ἐπιδεόμενον.

135 Πρᾶξις ἐστὶν ἐπιεικὴ εἶναι, σὴ φρονα, ὀργῆς κρατεῖν, μέτριον εἶναι, ἐπιθυμίας καταγωνίζεσθαι, ἐλεημοσύνην ποιεῖν, φιλανθρωπίαν ἐπιδείκνυσθαι, ἅπασαν ἀσκεῖν ἀρετὴν· τοῦτο πρᾶξις ἐστὶ καὶ πόνος καὶ ἰδρὼς ἡμέτερος. Θαῦμά ἐστι δαίμονας ἀπελαύνειν, τυφλωθέντων ὀφθαλμοὺς ἀνοίγειν, λεπτῶν σώματα καθ-

[Ms. *Va I A₁ A₂ A₃ Y (partim) T G H (plane usque ad l. 140, deinde partim) K U*] 117 σπουδάσωμεν *A₁ A₂ A₃ Y H K*] σπουδάζομεν *Va I U^pc*, σπουδάσομεν *U^{ac} T^{pc} (corr. al. man.) G* || 117 καθὼς] καθὰ *A₂ A₃* || 118 ἐστὶν *Va I A₂ A₃ K U*] *om. A₁ Y T G H Patr.* || 119 οὐ – εἶναι] *exp. U al. man.* || 119 σαφὲς *A₁ A₂ A₃ Y T G H K U*] σαφής *Va I* || 120 ἐὰν *Va I K U*] ἂν *A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr.* || 122 τί² *Va I A₁ A₂ A₃ Y T G H*] γὰρ *add. K U^{ac} (corr. al. man. cum ras.)* || 123–124 ἢ – ἀποστόλων] *om. I* || 123 ἢ *Va K U*] *om. A₁ A₂ A₃ Y T G H* || 123 ἀλλὰ *Va A₂ A₃ Y K U*] ἀλλ' ἢ *A₁ T^{pc} G*, ἀλλ' ἢ *H* || 123 πράξεις] πρᾶξις *H* || 124–125 σημεῖα – καί¹] *om. Y* || 124–125 σημεῖα – καί² *Va I K U*] *om. A₁ A₂ A₃ T G H* || 124 ἐστὶ] καὶ *add. I* || 125 ἐστὶ *Va I A₁ A₂ A₃ T G H*] *om. K U* || 126 τούτων] *om. G* || 126 πρᾶξις] πρᾶξεις *A₃^{ac}* || 127 δὲ *A₁ Y T G H K U*] ἐστὶ *add. Va I A₂ A₃* || 127 εἶδες *Va I A₁ Y T G K U*] ἴδες *A₂ A₃^{pc} H* || 128 θαύματος *Va I A₁ A₂ A₃ Y T G H*] θαυμάτων *K U* || 129–130 προαιρέσεως] σπουδῆς *I* || 130 ἔχουσα] ἐνέχουσα *Y^{pc}* || 130–131 λαμβάνον *Va I A₂ A₃^{pc} Y^{pc} T G K U*] λαμβάνων *A₁ H* || 132 δὲ *Va I K U*] *om. A₁ A₂ A₃ Y T G H* || 133–134 ἐπιδεόμενον *Va I K U*] δεόμενον *A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr.* || 135 μέτριον *Va I K U*] *post* σὴ φρονα *transp. A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr.* || 135 εἶναι *Va I K U*] *om. A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr.* || 136 ἐλεημοσύνην *Va I K U*] ἐλεημοσύνας *A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr.* || 136 ἐπιδείκνυσθαι *Va I A₁ Y T G H K U*] ἐνδείκνυσθαι *A₂ A₃* || 136 ἅπασαν] πᾶσαν *A₂* || 138 τυφλωθέντων *Va I K U*] τυφλωθέντας *A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr.* || 138 σώματα *Va I K U*] τὰ *praem. A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr.*

[Trad. *indirecta*] 135 μέτριον] *post* σὴ φρονα *transp. p, et uerbo* πρᾶξις *inc. excerptum primum* || 135 εἶναι] *om. p* || 136 ἐλεημοσύνην] ἐλεημοσύνας *p* || 137 ἰδρὼς] ἰδρὸς *p* || 137 ἡμέτερος] καὶ τὰ ἐξῆς *add. p, et hic des. excerptum primum*

αίρειν, διαλελυμένα μέλη σφίγγειν, νεκρούς ἐγείρειν⁷², ἕτερα τοιαῦτα θαυμα-
140 τουργεῖν. Εἶδες πόσον τὸ μέσον πράξεων καὶ θαυμάτων, πολιτείας καὶ σημείων,
τῆς ἡμετέρας σπουδῆς καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος;

γ'. Βούλει καὶ ἔτεραν σοι δεῖξω διαφοράν; Διὰ γὰρ ὑμᾶς σήμερον ἅπαντα
τὸν λόγον τοῦτον ἐκίνησα ὥστε μαθεῖν τὸ θαῦμα καὶ τὸ σημεῖον. Μείζον μὲν
ἐστὶ καὶ φρικωδέστερον καὶ τὴν ἡμετέραν ὑπερβαῖνον φύσιν· ἡ δὲ πράξις καὶ ἡ
145 πολιτεία ἐλάττων μὲν τῶν σημείων, χρησιμωτέρα δὲ καὶ κερδαλεωτέρα· πόνων
γὰρ ἐστὶν ἀμοιβὴ καὶ σπουδῆς μισθός. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι ἡ πράξις τοῦ σημείου
κερδαλεωτέρα καὶ χρησιμωτέρα, πράξις μὲν ἀγαθὴ καὶ χωρὶς σημείων εἰσήγα-
γεν εἰς τὸν οὐρανὸν τοὺς κατωρθώκοντας αὐτήν, θαύματα δὲ καὶ σημεῖα χωρὶς
πολιτείας οὐκ ἴσχυσε πρὸς τὰ πρόθυρα χειραγωγῆσαι ἐκεῖνα. Καὶ πῶς; Ἐγὼ
150 δεῖξω· ὑμεῖς δὲ παρατηρεῖτε πῶς τὴν προεδρίαν αἱ πράξεις ἔχουσι κατὰ τὴν τῶν
μισθῶν ἀμοιβήν, πῶς τὰ μὲν σημεῖα καθ' ἑαυτὰ ὄντα οὐ σώζει τοὺς ποιοῦντας, ἡ
δὲ πράξις καθ' ἑαυτὴν οὐσα, οὐδενὸς ἑτέρου δεῖται πρὸς σωτηρίαν τῶν κεκτημέ-
νων.

col. 81

« Πολλοὶ ἐροῦσί μοι, φησὶν ὁ Χριστός, ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· “Κύριε, Κύριε, οὐ τῶ
155 σῶ ὀνόματι προεφητεύσαμεν· τοῦτο σημεῖον καὶ θαῦμα· οὐ τῶ σῶ ὀνόματι δαιμόνια
ἐξεβάλομεν, καὶ δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν⁷³.” » Ὁρᾶς πανταχοῦ σημεῖα καὶ

⁷²cf. Is 26, 19; Is 29, 18–19; Is 35, 5; Is 42, 7; 18; Mt 10, 1; 8; Mt 11, 5; Mt 15, 31; Mt 21, 14;
Mc 9, 38; Lc 4, 18

⁷³Mt 7, 22

[Ms. Va I A₁ A₂ A₃ Y (*partim*) T G H (*plane usque ad l. 140, deinde partim*) K U] 139–140
ἕτερα τοιαῦτα θαυματουργεῖν] om. A₃ || 139 ἕτερα Va I A₁ A₂ Y T G H] καὶ *praem.* K U || 140
εἶδες Va I Y T G K U] ἴδες A₁ A₂ A₃ H || 140 πόσον] πόσων A₁ || 140 τὸ μέσον πράξεων]
πράξεων τὸ μέσον A₁ || 141 χάριτος] χ<ἀριτος> A₂ || 142 γ'. βούλει] βούλη A₁ || 142 διὰ
A₁ A₂ A₃ Y T G K] δεῖ Va I U || 143 τοῦτον ἐκίνησα ὥστε A₂ A₃ Y T G K] ἐκίνησα τοῦτον ὥστε
A₁, τοῦτον Va I U || 143 μαθεῖν] τί *add.* G || 143 τὸ σημεῖον] τίς ἡ πράξις G || 143 μείζον
A₂ A₃ Va I U] τὸ θαῦμα *praem.* A₁ Y T G K *Patr.* || 144 ἡ] om. K^{ac}, *add. in textu al. man.* || 145
ἐλάττων I K U] ἔλαττον Va A₁ A₂ A₃ Y T G *Patr.* || 145 χρησιμωτέρα Va I K U] χρησιμώτερον
A₁ A₂ A₃ Y T G *Patr.* || 145 κερδαλεωτέρα Va I K U] κερδαλεώτερον A₁ A₂ A₃ Y T G *Patr.* ||
146 σπουδῆς] σπουδὴ καὶ U^{ac} (*corr. et καὶ eras. al. man.*) || 146 ἡ Va I A₁ Y T G K U] om. A₂
A₃ || 147 μὲν Va I A₁ A₂ A₃ Y T G] γὰρ *add.* K U^{ac} (*eras. al. man.*) || 147–148 εἰσήγαγεν Va I K
U] εἰσήγαγεν (ἀνήγαγεν A₁) *post* κατωρθώκοντας *transp.* A₁ A₂ A₃ Y T G *Patr.* || 148 αὐτήν Va
I K U] om. A₁ A₂ A₃ Y T G *Patr.* || 148 θαύματα Va I T G K U] θαῦμα A₁ A₂ A₃ Y || 150 δεῖξω
Va I A₁ A₂ A₃ Y T G] λέγω K U || 155 δαιμόνια Va I K U] πολλὰ *add.* A₁ A₂ A₃ Y T G *Patr.* ||
156 ἐξεβάλομεν Va I A₂ A₃ T G K U] ἐξεβάλομεν A₁ Y || 156 πολλὰς] πολλὰ A₃

[Trad. *indirecta*] 146 καὶ ἵνα] *eis uerbis inc. excerptum secundum apud p* || 147–148 εἰσήγαγεν]
post κατωρθώκοντας *transp. p* || 148 αὐτήν] om. *p* || 149 χειραγωγῆσαι ἐκεῖνα] ἐκεῖνα χειραγωγῆσαι
p, καὶ τὰ ἐξῆς *add. p, et hic des. excerptum secundum* || 151 πῶς] ὅτι *add. p, et uerbo πῶς inc.*
excerptum tertium || 151 ἡ] εἰ *p* || 154 ἡμέρα] καὶ τὰ ἐξῆς *add. p, et hic des. excerptum tertium*

θαύματα, οὐδαμοῦ πρᾶξις οὐδὲ πολιτεία; Ἴδωμεν οὖν τί φησιν ὁ Θεός, ἐπειδὴ γυμνὰ τὰ θαύματα καὶ οὐδαμοῦ πολιτεία καὶ πρᾶξις, « Πορεύεσθε, φησίν, ἀπ' ἐμοῦ, οὐκ οἶδα ὑμᾶς οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν⁷⁴. » « Εἰ “οὐκ οἶδας αὐτούς”,
 160 πῶς οἶδας ὅτι ἐργάζονται τὴν ἀνομίαν; » Ἴνα μάθῃς ὅτι τὸ « οὐκ οἶδα ὑμᾶς » οὐκ ἀγνοίας, ἀλλὰ μίσους ἐστὶ καὶ ἀποστροφῆς. « Οὐκ οἶδα ὑμᾶς. » « Τίνος ἔνεκεν, εἰπέ μοι; Οὐ τῷ σῶ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν⁷⁵; » « Διὰ τοῦτο γὰρ ὑμᾶς μισῶ καὶ ἀποστρέφομαι, φησίν, ὅτι οὔτε ταῖς δωρεαῖς βελτίους ἐγένεσθε, ὅτι τοσαύτης ἀπολούσαντες τιμῆς ἐμείνατε ἐπὶ τῆς αὐτῆς κακίας. Πορεύεσθε
 165 ἀπ' ἐμοῦ, οὐκ οἶδα ὑμᾶς. »

« Τί οὖν; Ἀνάξιοι τὸ παλαιὸν ἐλάμβανον χαρίσματα, καὶ διεφθαρμένοι τὸν βίον σημεῖα ἐπεδείκνυντο, καὶ θείας ἀπήλαυον δωρεᾶς⁷⁶ τῆς πολιτείας οὐκ ἐπιμελούμενοι τῆς ἀρίστης; » Ἀπήλαυον δωρεᾶς διὰ τὴν τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίαν⁷⁷, οὐ διὰ τὴν οἰκείαν ἀξίαν. Ἔδει γὰρ πανταχοῦ σπαρῆναι τῆς εὐσεβείας τὸν λόγον,
 170 καὶ γὰρ ἀρχὴ καὶ προοίμια τῆς πίστεως ἦν. Καθάπερ οὖν γηπόνος ἄριστος νεόφυτον δένδρον τοῖς κόλποις τῆς γῆς ἄρτι παρακατατιθέμενος ἀπαλὸν ὄν ἔτι πολλῆς ἐπιμελείας ἀξιοῖ πανταχόθεν περιφράττων τειχίζων λίθοις, ἀκάνθαις, ὥστε μὴ ὑπὸ ἀνέμων ἀνασπασθῆναι μήτε ὑπὸ θρεμμάτων ἀδικηθῆναι μήτε ὑπὸ ἄλλης τινὸς ἐπηρεασθῆναι βλάβης· ἐπειδὴ δὲ παγὲν καὶ πρὸς ὕψος ἀναδραμὸν
 175 ἴδη, περιαιρεῖ τὰ τειχία· ἀρκεῖ γὰρ ἑαυτὸ λοιπὸν τὸ δένδρον πρὸς τὸ μηδὲν τοιοῦτον παθεῖν· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς πίστεως γέγονεν. Ὅτε νεόφυτος ἦν, ὅτε ἀπαλὴ ἦν, ὅτε προσφάτως ἐν ταῖς τῶν ἀνθρώπων κατεβλήθη ψυχαῖς, πολλῆς ἐπιμελείας

⁷⁴Mt 7, 23 (Ps 6, 9 cit.)

⁷⁵Mt 7, 22

⁷⁶cf. Mt 10, 8; Ac 8, 20

⁷⁷cf. Tt 3, 4

[Ms. Va IA₁ A₂ A₃ Y (partim) TGH (plane usque ad l. 140, deinde partim) KU] 157 οὐδαμοῦ – πολιτεία Va IA₁ Y T G K U] om. A₂ A₃ Patr. || 157 οὐδαμοῦ Va I K U] καὶ praem. A₁ Y T G || 157 ἴδωμεν] ἴδομεν A₁, εἶδωμεν Va U || 157 οὖν Va IA₁ A₂ A₃ Y T G K U] om. H Patr. || 157 τί φησιν ὁ Θεός A₁ A₂ A₃ Y T G U] φησίν τι ὁ χριστός Va, τι ὁ χριστός φησίν I, τί φησιν ὁ χριστός K || 158 καὶ πρᾶξις Va I K U] A₁ A₂ A₃ Y T G || 158 φησίν] om. A₂ A₃ Va I U || 159–160 εἰ – ἀνομίαν] om. G || 160 ὅτι Va I K U] αὐτούς εἰ A₁ A₂ A₃ Y T Patr. || 161 ἐστὶ Va I K U] ἐστὶν post ἀγνοίας transp. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 162 διὰ τοῦτο] δι' αὐτὸ I || 163 οὔτε Va I K U] οὐδὲ A₁ A₂ A₃ Y T G || 166 ἀνάξιοι τὸ παλαιὸν Va IA₁ A₂ A₃ T G K U] τὸ παλαιὸν ἀνάξιοι Patr. || 167 ἀπήλαυον Va IA₁ A₂ A₃ Y T U] ἀπέλαυον G K || 167–168 τῆς – δωρεᾶς Va K (τῆς – ἀπήλαυον habent A₁ A₂ A₃ Y T G Patr.)] om. I U || 168 τῆς ἀρίστης] κατ' ἀρετὴν Y || 168 ἀπήλαυον Va A₁ A₂ A₃ Y T] ἀπέλαυον K, ἀπέλαβον G || 168 δωρεᾶς Va K] om. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 170 καὶ γὰρ Va I K U] ἐπειδὴ A₁ A₂ A₃ Y T G || 170 ἦν A₁ A₂ A₃ Y T G K U] ante τῆς transp. Va I || 171 Va IA₃ U] ὑπάρχων A₁, om. A₂, ὑπάρχον Y T G K Patr. || 171 ἔτι] om. Y || 172 λίθοις Va I K U] καὶ praem. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 172 ἀκάνθαις Va I K U] καὶ praem. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 173 μὴ IA₁ Y T G K U] μήτε Va A₂ A₃ || 174 ἀναδραμὸν Va IA₂ A₃ Y G K U] ἀναδραμῶν A₁ T || 175 ἴδη Va IA₂ A₃ Y T G K U^{pc}] εἶδη A₁, ἦδη U^{ac} || 175 ἑαυτὸ Va IA₂ Y T G U^{ac}] αὐτῷ A₁ A₃, ἑαυτῷ K U^{pc} (al. man.) || 175 λοιπὸν Va I K U] om. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 176 τοιοῦτον] τοιοῦτων U^{ac} (corr. al. man.) || 176 καὶ] om. Y || 176–177 ὅτε ἀπαλὴ ἦν] om. I || 177 ἦν Va K U] om. A₂ A₃, ὑπῆρχεν A₁ Y T G || 177 ὅτε – πολλῆς Va I K U] om. A₁ A₂ A₃ Y T G

180 ἡξιούτο πάντοθεν· ἐπειδὴ δὲ ἐπάγη καὶ ἐρριζώθη καὶ πρὸς ὕψος ἀνέδραμεν, ἐπειδὴ τὴν οἰκουμένην ἄπασαν ἐπλήρωσε, καὶ περιεῖλεν τὰ τειχία καὶ τὰ ἀσφα-
λίσματα λοιπὸν ἀνεῖλεν ὁ Χριστός. Διὰ τοῦτο παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν καὶ ἀναξίους
χαρίσματα ἐδίδοτο· χρεῖαν γὰρ εἶχε τὸ ἀπαλὸν τῆς πίστεως ταύτης τῆς βοηθείας·
νυνὶ δὲ οὐδὲ ἀξίους δίδοται· ἢ γὰρ ἰσχύς τῆς πίστεως οὐκέτι ταύτης δεῖται τῆς
συμμαχίας.

185 Καὶ ἵνα μάθης ὅτι οὐκ ἐψεύδοντο ἐκεῖνοι, ἀλλ' ἀληθῶς σημεῖα ἐποίησαν καὶ
ἀναξίους ἀνθρώποις χαρίσματα ἐδίδοτο, ἵνα πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ ἕτερόν
τι κατορθωθῆ, καὶ τοῦ θεοῦ τὴν δωρεὰν αἰδεσθέντες ἐκεῖνοι ἀποθῶνται τὴν
πονηρίαν, ὁ Ἰούδας τῶν δώδεκα⁷⁸ παρὰ πᾶσιν ὠμολόγηται, ὅτι σημεῖα ἐποίησε,
ὅτι δαίμονας ἐξέβαλεν, ὅτι νεκροὺς ἤγειρεν, ὅτι λεπροὺς ἐκάθηρεν, ἀλλ' ὅμως
ἐξέπεσε τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Οὐ γὰρ ἴσχυσε αὐτὸν ἰσῶσαι τὰ σημεῖα,
190 ἐπειδὴ ληστής καὶ κλέπτης⁷⁹ καὶ τοῦ Δεσπότη προδότης⁸⁰ ἐγένετο.

col. 82

195 Ὅτι μὲν οὖν τὰ σημεῖα οὐκ ἴσχυσε σῶσαι χωρὶς πολιτείας ἀρίστης καὶ βίου
καθαροῦ καὶ διηκριβωμένου, ἀπὸ τούτων ἀποδέδεικται· ὅτι δὲ πολιτεία οὐκ
ἔχουσα τὴν ἀπὸ τῶν σημείων παραμυθίαν, οὐδὲ σύμμαχον λαβοῦσα ἐκείνην,
ἀλλ' αὕτη καθ' ἑαυτὴν φανεῖσα ἴσχυσε μετὰ παρρησίας εἰσελθεῖν εἰς τὴν βασι-
λείαν τῶν οὐρανῶν, ἄκουσον αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ λέγοντος· « Δεῦτε οἱ εὐλογημέ-
νοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβο-
λῆς κόσμου⁸¹. » « Διὰ τί; Ὅτι νεκροὺς ἤγειραν; Ὅτι λεπροὺς ἐκάθηραν⁸²; Ὅτι
δαίμονας ἐξήλασαν; » « Οὐχί. » « Ἀλλὰ διὰ τί; » « Πεινῶντά με εἶδετε, φησί, καὶ

⁷⁸cf. Mt 10, 4-5; Mt 26, 47; Mc 14, 43; Lc 22, 47

⁷⁹cf. Jn 12, 6

⁸⁰cf. Mt 10, 4; Mt 26, 14-16; 20-25; Mc 3, 19; Mc 14, 10-11; 17-21; 43-52; Lc 6, 16; Lc 22, 3-6; 14; 47-53; Jn 13, 21-30; Jn 18, 2-11

⁸¹Mt 25, 34

⁸²cf. Mt 10, 8

[Ms. Va I A₁ A₂ A₃ Y (partim) T G H (plane usque ad l. 140, deinde partim) K U] 178 ἐπειδὴ
Va I A₁ Y T G K U] ἐπεὶ A₂ A₃ || 179 τὴν οἰκουμένην ἄπασαν Va I K U] πᾶσαν τὴν οἰκουμένην
A₁ A₂ A₃ Y T G || 179 καὶ Va I K U] om. A₁ A₂ A₃ Y T G || 179 περιεῖλεν Va I K U] περιήρησε A₁
A₂ A₃ Y T G Patr. || 180 λοιπὸν ἀνεῖλεν Va I A₁ A₂ A₃ Y T] om. G, ἀνεῖλεν λοιπὸν K U || 181
ἀπαλὸν Va I K U] παλαιὸν A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 181 πίστεως Va I A₂ A₃ Y K U] ἔνεκα add.
A₁ T G Patr. || 182 νυνὶ Va I K U] νῦν A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 182 ἢ Va I A₂ A₃ T G K U] εἰ A₁
Y || 184 ἀλλ' ἀληθῶς Va I G K] ἀλλὰ ἀληθῶς A₁ A₂ A₃ Y T U || 184 ἐποίησαν] ἐποιοῦσαν
A₂ || 185 ἀνθρώποις] om. A₂ || 185 ἐδίδοτο Va I A₂ A₃ Y K U] ἐδίδοντο A₁ T G || 185 ἵνα
Va I A₂ A₃ U] καὶ praem. A₁ Y T G K || 186 τοῦ θεοῦ τὴν Va I K U] τὴν τοῦ θεοῦ A₁ A₂ A₃ Y T
G Patr. || 186 δωρεὰν] φιλανθρωπίαν καὶ praem. G || 187 ὁ ἰούδας Va I K U] ἰούδας ὁ A₁ A₂
A₃ Y T G Patr. || 187 ὠμολόγηται Va I A₂ A₃ Y T G K U] ὁμολογεῖται A₁ Patr. || 188 ἐξέβαλεν
I A₁ A₂ A₃ Y T G K U] ἐξέβαλλεν Va Patr. || 188 ὅτι νεκροὺς ἤγειρεν] om. I || 188 ἐκάθηρεν]
ἐκάθηρει A₂ || 191 οὖν] om. Patr. || 191 ἴσχυσε Va I K U] ἰσχύει A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 193
σύμμαχον] συμμαχίαν A₁ || 197 ὅτι νεκροὺς ἤγειραν] om. I || 197 λεπροὺς] λεπρὸς A₁ ||
197-198 ὅτι δαίμονας ἐξήλασαν Va I K U (ἤλασαν A₁ A₂ A₃ Y)] om. T G || 198 ἐξήλασαν Va I
K U] ἤλασαν A₁ A₂ A₃ Y Patr. || 198 διὰ] om. I || 198 με εἶδετε I K] με ἴδετε Va T G U, ἴδετε
A₁, ἴδετε με A₂ A₃, εἶδετέ με Y Patr.

200 ἐθρέψατε· διψῶντα καὶ ἐποτίσατε· γυμνὸν καὶ περιεβάλετε· ξένον καὶ συνηγάγε-
 τε⁸³. » Οὐδαμοῦ θαύματα, ἀλλὰ πανταχοῦ πολιτεία. Ὡσπερ οὖν ἐκεῖ πανταχοῦ
 θαύματα καὶ εὐθέως κόλασις, ἐπειδὴ γυμνὰ τὰ θαύματα τῆς πολιτείας· οὕτως
 καὶ ἐνταῦθα πανταχοῦ πολιτεία καὶ οὐδαμοῦ θαύματα καὶ εὐθέως ἡ σωτηρία,
 ἐπειδὴ ἰσχύει καὶ καθ' ἑαυτὴν σῶσαι ἡ ἀρίστη πολιτεία τοὺς κεκτημένους αὐτήν.
 205 Διὰ τοῦτο καὶ ὁ μακαριώτατος οὗτος καὶ γενναῖος καὶ θαυμάστος Λουκᾶς οὕτως
 ἐπέγραψε τὸ βιβλίον « Πράξεις ἀποστόλων », οὐ « θαύματα ἀποστόλων »·
 καίτοι καὶ θαύματα πεποιήκασιν. Ἄλλ' ἐκεῖνα μὲν ἐν καιρῷ γέγονε καὶ παρήλθε·
 ταῦτα δὲ διὰ παντὸς τοῦ χρόνου πάντας ἐπιδείκνυσθαι χρή τοὺς σῶζεσθαι μέλ-
 λοντας. Ἐπεὶ οὖν οὐ πρὸς τὰ σημεῖα, ἀλλὰ πρὸς τὰς πράξεις τῶν ἀποστόλων ὁ
 210 ζῆλος ἡμῖν, διὰ τοῦτο οὕτως τὸ βιβλίον ἐπέγραψεν. Ἴνα γὰρ μὴ λέγῃς, μᾶλλον
 δὲ ἴνα μὴ λέγωσιν οἱ ῥάθυμοι, ἐπειδὴν αὐτοὺς παρακαλῶμεν πρὸς τὴν μίμησιν
 τῶν ἀποστόλων, καὶ λέγωμεν· « Μίμησαι Πέτρον, ζήλωσον Παῦλον, γενοῦ κατὰ
 Ἰωάννην, ἀκολούθησον Ἰακώβω »· ἴνα μὴ λέγωσιν· « Οὐ δυνάμεθα, οὐδὲ ἰσχύο-
 215 μεν· ἐκεῖνοι νεκροὺς ἀνέστησαν, λεπροὺς ἐκάθηραν », ἐπιστομίζων ἡμῶν τὴν
 ἀναίσχυντον ἀπολογία· « Σιώπα, φησί, καὶ περιμίωσο⁸⁴· οὐ θαύματα, ἀλλὰ
 πολιτεία εἰσάγει εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ζήλωσον τοίνυν τὴν πολιτείαν
 τῶν ἀποστόλων καὶ οὐδὲν ἔλαττον ἔξεις τῶν ἀποστόλων. »

Οὐ γὰρ τὰ σημεῖα αὐτοὺς ἀποστόλους ἐποίησεν, ἀλλ' ὁ βίος ὁ καθαρὸς. Καὶ
 ἴνα μάθῃς ὅτι οὐχὶ θαύματα, ἀλλὰ πολιτεία ἀποστόλους ἐποίησεν, καὶ ὅτι τοῦτο
 220 ἐστὶ τὸ γνῶρισμα τῶν ἀποστόλων καὶ τῆς τούτων εἰκόνας καὶ τοῦ χαρακτῆρος
 τῶν μαθητῶν, ἄκουσον τοῦ Χριστοῦ τοῦτο δηλοῦντος ἡμῖν. Χαρακτηρίζων γὰρ

⁸³Mt 25, 35–36

⁸⁴cf. Mc 4, 39

[Ms. Va I A₁ A₂ A₃ Y (*partim*) T G H (*plane usque ad l. 140, deinde partim*) K U] 199
 ἐποτίσατε Va I A₂ A₃ K U] με *add.* A₁ Y T G Patr. || 199 περιεβάλετε Va I A₂ A₃ K U] με
add. A₁ Y T G Patr. || 199–200 συνηγάγετε] με *add.* G || 200 οὖν Va I A₁ A₂ A₃ Y T G] γὰρ
 K U^{ac}, *eras. et οὖν s.l. add. U^{pc} al. man.* || 201 κόλασις Va A₁ Y T G K U] κολάσεις A₂ A₃ I
 || 201 οὕτως] οὕτω G Patr. || 202 καὶ A₁ Y T G K U] *om.* Va I A₂ A₃ || 202 ἡ Va I A₃ Y T
 G K U] *om.* A₁ A₂ || 203 καὶ] *om.* Patr. || 204 μακαριώτατος Va I K U] μακάριος A₁ A₂ A₃
 Y T G Patr. || 204 θαυμάστος Va I A₂ A₃ K U] θαυμάσιος A₁ Y T G Patr. || 205 τὸ βιβλίον]
om. A₂ || 205 ἀποστόλων] τῶν *praem.* Va I || 206 ἐν A₁ A₂ A₃ Y T G] *om.* Va I K U || 206
 παρήλθε] παρήλθε A₁ A₂ A₃^{ac} I G K U || 207 ταῦτα] ταύτας U || 207 παντὸς τοῦ χρόνου]
 τοῦ χρόνου παντὸς A₂ || 209 ζῆλος] ζήλου A₁ || 209 οὕτως] *ante* ἐπέγραψεν *transp.* K U ||
 209 ἐπέγραψεν] ὑπέγραψεν I || 209 λέγῃς] λέγεις A₂ || 210 ἴνα A₁ A₂ A₃ Y T G K U] *om.* Va
 I || 210 παρακαλῶμεν Va I Y T G K U] παρακαλοῦμεν A₁ A₂ A₃ Patr. || 211 τῶν ἀποστόλων A₁
 A₂ A₃ Y T G K] *om.* Va I U || 211 λέγωμεν] λέγομεν Patr. || 212 ἰακώβω I Y T K U] ἰακώβω
 Va G, ἰακώβον A₁ A₂ A₃ Patr. || 213 ἐκεῖνοι Va I A₂ A₃ K U] γὰρ *add.* A₁ Y T G Patr. || 213
 λεπροὺς Va I A₁ Y T G K U] ἐκεῖνοι *praem.* A₂ A₃ || 213 ἐπιστομίζων ἡμῶν Va A₁ A₂ A₃ Y T G
 K] ἐπιστομίζομεν (ἐπιστομίζομεν U) αὐτῶν I U || 214 φησί] φησὶν A₁ A₂ A₃ || 214 καὶ Va I K
 U] *om.* A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 215 εἰσάγει] *post* βασιλείαν *transp.* A₁ A₂ A₃ Y T G || 216 καὶ
 – ἀποστόλων] *om.* A₁ || 216 ἔλαττον ἔξεις] ἔξεις ἔλαττον G || 217 αὐτοὺς Va I K U] *om.* A₁
 A₂ A₃ Y T G || 217–218 καὶ – ἐποίησεν] *om.* A₁ A₂ A₃ Y T G || 218 τοῦτο A₁ A₂ A₃ Y T G K U]
 οὐ *praem.* Va I || 219 τῶν ἀποστόλων – τούτων Va I K U] τῆς ἀποστολικῆς A₁ A₂ A₃ Y T G ||
 220 τῶν] τοῦ *praem.* A₂ || 220 ἡμῖν Va I K U] τὸ σημεῖον A₁ A₂ A₃ Y T G

τῶν μαθητῶν τὰς εἰκόνας καὶ δεικνὺς τί ποτε ἀποστολῆς ἐστὶ γνῶρισμα οὕτως εἶπεν· « Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι μαθηταὶ μου ἐστέ⁸⁵ ». « Ἐν τούτῳ », ποίω; « Ἐν τῷ θαύματα ποιεῖν, ἐν τῷ νεκροὺς ἐγείρειν; » « Οὐχὶ », φησὶν· ἀλλ' ἐν τίνι; « Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι μαθηταὶ μου ἐστέ, ἐὰν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους⁸⁶. »
 225 Ἡ δὲ ἀγάπη οὐχὶ θαυμάτων, ἀλλὰ πολιτείας ἐστὶ. Πλήρωμα γὰρ νόμου ἐστὶν ἡ ἀγάπη⁸⁷. Εἶδες τὸ γνῶρισμα τῶν μαθητῶν, εἶδες τὴν εἰκόνα τῆς ἀποστολῆς, εἶδες τὴν μορφήν, εἶδες τὸν τύπον; Μηδὲν πλέον ζητεῖ. Ὁ γὰρ Δεσπότης ἀπεφάνητο ὅτι ἀγάπη χαρακτηρίζει τοὺς μαθητάς. Ἄν τοίνυν ἔχῃς ἀγάπην, ἀπόστολος γέγονας καὶ τῶν ἀποστόλων πρῶτος. |

230 δ'. Βούλει καὶ ἐτέρωθεν τοῦτο μαθεῖν; Πρὸς Πέτρον εἰπὼν· « Πέτρε φιλεῖς με πλέον τούτων⁸⁸; »· τούτου δὲ οὐδὲν ἴσον εἰς τὸ τυχεῖν βασιλείας οὐρανῶν, ἀλλ' ἢ ὅταν φανῶμεν τὸν Χριστὸν ἀγαπῶντες, ὡς φιλεῖν δεῖ. Καὶ τὸ γνῶρισμα εἶπε. Τί ποτ' οὖν ἐστὶ τοῦτο, καὶ τί ποιῶντες δυνάμεθα φιλεῖν πλέον τῶν ἀποστόλων; « Ἄρα τοὺς νεκροὺς ἐγείροντες; Ἡ ἄλλα τινὰ θαύματα ἐπιδεικνύμενοι; » « Οὐδα-
 235 μῶς. » « Ἀλλὰ τί ποιῶντες; » Αὐτοῦ τοῦ φιλουμένου Χριστοῦ ἀκούσωμεν. « Εἰ γὰρ φιλεῖς με πλέον τούτων, φησί, ποιῶνται τὰ πρόβατά μου⁸⁹. » Ἴδου καὶ ἐνταῦθα πολιτεία εὐδοκμεῖ. Τὸ γὰρ κηδεμονικόν, τὸ συμπαθητικόν, τὸ προστατικόν, τὸ μὴ τὰ ἑαυτοῦ ζητεῖν⁹⁰ καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἃ τὸν ποιμαίνοντα ἔχειν δεῖ, πάντα ταῦτα πολιτείας ἐστὶ καὶ κατορθωμάτων, οὐχὶ θαυμάτων καὶ σημείων. « Ἄλλ'

⁸⁵Jn 13, 35

⁸⁶Jn 13, 35

⁸⁷Rm 13, 10

⁸⁸Jn 21, 15

⁸⁹Jn 21, 15–16

⁹⁰cf. Ph 2, 4; 21

[Ms. Va I A₁ A₂ A₃ Y (partim) T G H (plane usque ad l. 140, deinde partim) K U] 221 ποτε] ποτ' K^{ac} U, ποτ' ἂν Va I || 221 ἀποστολῆς] ἀποστολή Va || 221 ἐστὶ Va I K U] post ποτέ transp. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 222 ἐν – ἐστέ] om. G || 222 μαθηταὶ μου] ἐμοὶ μαθηταὶ I || 223 οὐχὶ Va I A₁ Y T G K U] οὐ A₂ A₃ || 224 μαθηταὶ μου Va I A₂ A₃ K U] ἐμοὶ μαθηταὶ A₁ Y T G Patr. || 225 πολιτείας] πολιτεία A₁ || 225 ἐστὶν Va I K U] om. A₁ A₂ A₃ Y T G || 226 εἶδες Va I A₃^{pc} Y T G K U] ἴδες A₁ A₂ A₃^{ac} || 226 εἶδες Va I A₃^{pc} Y T G K U] ἴδες A₁ A₂ A₃^{ac} || 226 εἶδες Va I A₃^{pc} Y T G K U] ἴδες A₁ A₂ A₃^{ac} || 227 εἶδες Va I A₃^{pc} Y T G K U] ἴδες A₁ A₂ A₃^{ac} || 228 ἔχῃς Va I A₁ Y T K U] ἔχεις A₂ A₃^{ac} G || 229 πρῶτος Va I A₁ Y T G K U] ὁ praem. A₂ A₃ || 230 δ'. καὶ Va I Y T G K U] om. A₁ A₂ A₃ || 230 εἰπὼν Va I A₂ A₃ K U] ὁ χριστὸς add. A₁ Y T G || 231 τούτων Va I A₂ A₃ K U] φησὶ add. A₁ Y, φησὶ κύριε σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε add. T G || 231 οὐδὲν ἴσον Va I K U] ἴσον οὐδὲν A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 231 ἀλλ'] om. T || 232 ἢ Va I K U] om. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 232 ἀγαπῶντες Va I K U] φιλοῦντες A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 232 δεῖ] διῆ A₁ || 234 τοὺς] om. G || 236 φησὶ Va I K U] ante πλέον transp. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 237–238 τὸ – ζητεῖν] τὸ μὴ τὰ ἑαυτοῦ ζητεῖν τὸ προστατικόν K U^{ac} (α' et β' s.l. adn. al. man.) || 238 ἑαυτοῦ Va I A₁ Y T G K U] σαυτοῦ A₂ A₃ || 238 καὶ τὰ ἄλλα Va I K U] ἀλλὰ A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 238–239 ταῦτα πάντα Va I A₂ A₃ K U] πάντα ταῦτα A₁ T G Patr. || 239 καὶ κατορθωμάτων Va I A₂ A₃ K U] om. A₁ Y T G Patr. || 239 καὶ Va I K U] οὐδὲ A₁ A₂ A₃ Y T G

240 ἐκεῖνοι διὰ τὰ θαύματά, φησι, τοιοῦτοι γεγόνασιν. » Οὐχὶ διὰ τὰ θαύματα, ἀλλὰ
 διὰ τὴν πολιτείαν καὶ ἐντεῦθεν μάλιστα, διὰ τοῦτο ἔλαμψαν. Διὰ τοῦτο φησιν
 αὐτοῖς· « *Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἵνα ἴδωσιν οἱ ἄνθρω-*
ποι οὐχὶ τὰ θαύματα, ἀλλὰ τὰ ἔργα ὑμῶν τὰ καλὰ καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν
*τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς*⁹¹. » Ὅρῳ πανταχοῦ τὴν πολιτείαν διαλάμπουσιν, τὸν βίον
 245 τὸν ἐνάρετον θαυμαζόμενον; Βούλει σοι δεῖξω καὶ αὐτὸν τὸν Πέτρον τοῦτον τὸν
 κορυφαῖον τῶν ἀποστόλων καὶ πολιτείαν ἐπιδειξάμενον μεγίστην καὶ θαύματα
 ποιήσαντα ὑπερβαίνοντα ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ ἀμφοτέρω παραλλήλως κείμενα
 καὶ τὸ θαῦμα καὶ τὴν πολιτείαν, καὶ ἀπὸ τῆς πολιτείας τιμηθέντα μᾶλλον ἢ ἀπὸ
 τοῦ σημείου;

250 Ἄκουσον τῆς ἱστορίας αὐτῆς· Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἀνέβαινον εἰς τὸ ἱερόν προ-
 σεύξασθαι ἐπὶ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τὴν ἐννάτην⁹². Μὴ παραδράμης ἀπλῶς
 τὸ διήγημα, ἀλλ' εὐθέως ἐπιστάς τῷ προομίῳ μάθε πόση ἦν ἡ ἀγάπη καὶ ἡ
 συμφωνία καὶ ἡ ὁμόνοια, καὶ πῶς οὗτοι πανταχοῦ ἐκοινωνοῦν ἀλλήλοις καὶ
 255 συνδεδεμένοι τῷ συνδέσμῳ τῆς κατὰ Θεὸν φιλίας πάντα ἐπραττον καὶ ἐν τραπέ-
 ζῃ καὶ ἐν εὐχῇ καὶ ἐν βαδίσμασι καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασι μετὰ ἀλλήλων ἐφαίνον-
 το. Εἰ δὲ ἐκεῖνοι οἱ στῦλοι⁹³, οἱ πύργοι, οἱ πολλὴν παρρησίαν ἔχοντες πρὸς τὸν
 Θεὸν, τῆς παρ' ἀλλήλων ἐδέοντο βοήθειας καὶ ὑπὸ τῆς παρ' ἀλλήλων συμμαχίας
 διωρθούντο, πόσω μᾶλλον οἱ ἀσθενεῖς καὶ ταλαίπωροι καὶ οὐδενὸς ἄξιοι λόγου

⁹¹Mt 5, 16

⁹²Ac 3, 1

⁹³cf. Ga 2, 9

[Ms. *Va I A₁ A₂ A₃ Y (partim) T G H (plane usque ad l. 140, deinde partim) K U*] 240 διὰ
 - φησι *Va I A₂ A₃* (φησι - θαύματα *A₁ A₂ A₃ Y T G*) | *om. K U^{ac}*, διὰ τὰ θαύματά φησι τοιοῦτοι
 γεγόνασιν *corr. U^{ms} (al. man.)* || 240 φησι *Va I A₂ A₃* | *post* ἐκεῖνοι *transp. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr.*
 || 240 οὐχὶ διὰ τὰ θαύματα | *ante* τοιοῦτοι *transp. K U* || 240 τὰ θαύματα | ταῦτα *I* || 241
 διὰ τοῦτο *Va I K U* | *om. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr.* || 241 ἔλαμψαν | ἔλαβον *I* || 242 αὐτοῖς *A₁ A₂*
A₃ Y T G K U | *om. Va I* || 242-243 οἱ ἄνθρωποι | *om. K* || 243 ἔργα ὑμῶν τὰ καλὰ *Va I K*
U | καλὰ ἔργα ὑμῶν *A₁ A₂ A₃ Y T G* || 243 δοξάσωσι *Va I A₂ A₃^{pc} Y T G K U* | δοξάσουσιν
A₁ A₃^{ac} || 244 διαλάμπουσιν | ἐκλάμπουσιν *A₂*, καὶ *add. G* || 245 τοῦτον | *om. G* || 245-246
 τὸν κορυφαῖον | τῶν κορυφαίων *A₁* || 248 τιμηθέντα *Va I K U* | *post* σημείου (σημείων) *transp.*
A₁ A₂ A₃ Y T G || 249 τοῦ σημείου *Va I K U* | τῶν σημείων *A₁ A₂ A₃ Y T G* || 250 ἄκουσον
Va I K U | ἄκουε *A₁ A₂ A₃ Y T G* || 250 αὐτῆς *Va I K U* | ταύτης *A₁ A₂ A₃ Y T G* || 250-251
 προσεύξασθαι *add. Va I K U* | *om. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr.* || 251 ἐπὶ *Va I K U* | περὶ *A₁ A₂ A₃ Y T*
G Patr. || 252 ἐπιστάς *Va I A₂ A₃ K U* | ἐπίστα *A₁ A₂ A₃ Y T Patr.*, ἐπίστηθι *G* || 252 μάθε *Va I*
A₂ A₃ K U | καὶ *praem. A₁ Y T G Patr.* || 252 πόση *Va I A₁ Y T G K U* | ὅση *A₂ A₃* || 253 οὗτοι
 πανταχοῦ *Va I K U* | πανταχοῦ οὗτοι *A₁ A₂ A₃ Y T G Patr.* || 254 συνδέσμῳ *Va I K U* | δεσμῷ *A₁*
A₂ A₃ Y T G Patr. || 254 πάντα *Va I K U* | ἅπαντα *A₁ A₂ A₃ Y T G* || 254 ἐπραττον | ἐπράττων
A₁ || 255 εὐχῇ *Va I A₁ A₂ A₃ Y T G* | προσευχῇ *K U* || 255 βαδίσμασι *Va I K U* | βαδίσει *A₁ A₂*
A₃ Y T G Patr. || 255 μετὰ *Va A₁ Y T G K U* | μετ' *I A₂ A₃* || 256 οἱ πύργοι *A₁ A₂ A₃ Y T G K U*
om. Va I || 256 τὸν *Va I Y T K U* | *om. A₁ A₂ A₃ G* || 257 ἀλλήλων | γράφεται καὶ βοηθούτων
U^{ms} (al. man.) || 257 ἐδέοντο | *post* συμμαχίας *transp. I* || 257 βοήθειας - ἀλλήλων | *om. I* ||
 258 διωρθούντο | *om. I* || 258 μᾶλλον *Va I K U* | ἡμεῖς *add. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr.*

260 τῆς ἀλλήλων δεηθησόμεθα βοηθείας; Ἀδελφὸς γὰρ ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος
ὡς πόλις ὀχυρά⁹⁴. Καὶ πάλιν· Ἴδου δὴ τί καλὸν ἢ τί τερπνόν, ἀλλ' ἢ τὸ κατοικεῖν
ἀδελφοὺς ἐπὶ τὸ αὐτό⁹⁵; Πέτρος καὶ Ἰωάννης καὶ τὸν Ἰησοῦν εἶχον μέσον· « Ὅπου
γὰρ ἂν ὦσι δύο συνηγμένοι, φησίν, ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν⁹⁶. »
Εἶδες πόσον ἀγαθὸν τὸ ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἶναι; Οὐχ ἀπλῶς δὲ ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτό, ἐπεὶ
καὶ νῦν πάντες ἐσμὲν ἐπὶ τὸ αὐτό· ἀλλ' ἐπὶ τὸ αὐτὸ εἶναι χρή τῷ συνδέσμῳ
265 τῆς ἀγάπης, τῇ διαθέσει τῆς προαιρέσεως· καὶ ὡσπερ τὰ σώματα ἡμῶν ἐγγύς
ἀλλήλων ἐστὶ νῦν καὶ συσφίγγεται ἐπὶ τὸ αὐτό, οὕτω καὶ τὰς καρδίας συσφίγγ-
γεσθαι δεῖ.

Πέτρος καὶ Ἰωάννης ἀνέβαινον ἐν τῷ ἱερῷ. Τίνος ἔνεκεν λοιπὸν ἐπὶ τὸ ἱερὸν ;
Ἐσχίσθη τὸ καταπέτασμα⁹⁷, ἠρημώθη τὰ Ἅγια τῶν ἀγίων, ἀνηρέθη ἢ ἐν ἐνὶ τόπῳ
270 προσκύνῃσι. Ὁ Παῦλος βοᾷ λέγων· « Ἐν παντὶ τόπῳ ἐπαίρετε ὀσίους χεῖρας⁹⁸ »·
« ἐν παντὶ γὰρ τόπῳ τῆς δεσποτείας αὐτοῦ εὐλογεῖ ἡ ψυχὴ μου τὸν κύριον⁹⁹ ». « Τί
τοίνυν τρέχουσιν αὐτοὶ εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι; Πάλιν ἐπὶ τὴν ἀσθένειαν
ἦλθον Ἰουδαϊκὴν. » Οὐχὶ μὴ γένοιτο, ἀλλὰ συγκαταβαίνουνσι τοῖς ἀσθενεστέροις
ἐκεῖνο πληροῦντες τὸ ῥῆμα Παύλου, τὸ λέγον « Ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰου-
275 δαῖος¹⁰⁰. » Συγκαταβαίνουνσι τοῖς ἀσθενέσιν, ἵνα μὴ μείνωσιν ἀσθενεῖς | ἐκεῖνοι.

col. 84

⁹⁴Pr 18, 19⁹⁵Ps 133 (132), 1 ; cf. Ac 2, 47⁹⁶Mt 18, 20⁹⁷Mt 27, 51 ; Mc 15, 38, Lc 23, 45⁹⁸1 Tm 2, 8⁹⁹Ps 103 (102), 22¹⁰⁰1 Co 9, 20

[Ms. Va I A₁ A₂ A₃ Y (*partim*) T G H (*plane usque ad l. 140, deinde partim*) K U] 259
δεηθησόμεθα Va I K U] δεησόμεθα A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 259 ὑπὸ Va I A₁ A₂ A₃ Y G] ὑπ'
T K U || 261 ἰωάννης Va I K U] ἦσαν add. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 261 ἰησοῦν] χριστὸν I ||
261 μέσον A₁ A₂ A₃ Y] εἰς *praem.* T G || 262 δύο συνηγμένοι Va I A₂ A₃ K U] συνηγμένοι δύο
ἢ τρεῖς A₁ Y T G Patr. || 262 ἐν τῷ ὀνόματί μου Va I A₁ A₂ A₃ Y T G] εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα K U ||
262 ἐκεῖ Va I K U] ἐγὼ *praem.* A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 263 εἶδες Va I A₃^{pc} Y T G K U] ἴδες A₁
A₂ A₃^{ac} || 263 ἀγαθὸν Va I K U] ἐστὶ A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 263–264 ἐπὶ – αὐτό] *om.* I || 263
ἐπεὶ] ἐπὶ Patr. || 264 ἐπὶ τὸ αὐτό Va K U] *post* νῦν *transp.* A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 266 νῦν A₁
A₂ A₃ Y T G K U] *om.* Va I || 266 οὕτω I A₂ A₃ Y T G] οὕτως A₁ Va K U || 267 δεῖ Va I A₂ A₃ K
U] χρή A₁ Y T G Patr. || 268 πέτρος] γὰρ add. G || 268 ἐν τῷ ἱερῷ Va I K U] εἰς τὸ ἱερὸν A₁
A₂ A₃ Y T G Patr. || 268 τίνος – ἱερὸν Va I A₂ A₃ G K U] *om.* A₁ Y T || 268 ἐπὶ Va I K U] εἰς
A₂ A₃ G || 269 τόπῳ] τόπ* G || 270 ὁ Va I A₁ A₂ A₃ Y T G K U] καθὼς K U || 270 ἐπαίρετε]
ἐπαίροντες Va I K U, ἐπαίρεται G^{ac} (*corr. cum ε s. l.*) || 270 ὀσίους Va I A₁ A₂ A₃ Y G U] ὀσίας
T, ὀσίως K || 271 ἐν παντὶ – κύριον Va I K U^{pc} (*usque ad αὐτοῦ habet K*)] *om.* A₁ A₂ A₃ Y T G
Patr. || 271 τῆς δεσποτείας αὐτοῦ K U] *om.* Va I || 271 εὐλογεῖ – κύριον Va I U^{ms} (*al. man.*)]
om. K || 272 αὐτοὶ Va I A₁ Y T G K U] οὗτοι A₂ A₃ || 272–273 ἀσθένειαν ἦλθον ἰουδαϊκὴν Va
I U] ἀσθένειαν ἦλθον τὴν ἰουδαϊκὴν A₂ A₃ K, ἰουδαϊκὴν ἦλθον ἀσθένειαν A₁ A₂ A₃ Y T G Patr.
|| 273 οὐχὶ Va I A₂ A₃ K U] *om.* A₁ Y T G Patr. || 274 ἐκεῖνο] ἐκεῖνῳ A₁ || 274 ῥῆμα παύλου
Va I A₁ A₂ A₃ Y T G] παύλου ῥῆμα K U || 274 παύλου A₁ A₂ A₃ Y T G K U] τοῦ *praem.* Va I

Ἄλλως δὲ καὶ ἐκεῖ συνήγετο πᾶσα ἡ πόλις¹⁰¹. Καθάπερ οὖν ἀλιεῖς¹⁰² ἄριστοι ἐκείνους τοὺς κόλπους τῶν ποταμῶν διώκουσιν, ἔνθα ἂν πάντες συλλέγωνται οἱ ἰχθύες, ὥστε μετ' εὐκολίας ἐπιτυχεῖν τῆς θήρας· οὕτω δὲ καὶ οἱ ἀπόστολοι οὗτοι οἱ πνευματικοὶ ἀλιεῖς εἰς ἐκείνον τὸν κόλπον ἔσπευδον, ὅπου πᾶσα ἡ πόλις συνήγετο, ἵν' ἐκεῖ τὸ τοῦ Εὐαγγελίου δίκτυον ἀπλώσαντες μετ' εὐκολίας ἐπιτύχωσι τῆς ἄγρας. Τοῦτο δὲ ἐποίουν μιμούμενοι τὸν δεσπότην καὶ διδάσκαλον. Καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς φησι· « Καθ' ἡμέραν μεθ' ὑμῶν ἤμην ἐν τῷ ἱερῷ¹⁰³. » « Διὰ τί ἐν τῷ ἱερῷ; » Ἵνα τοὺς ἐκ τοῦ ἱεροῦ λάβῃ. Οὕτω καὶ οὗτοι ἀπῆρχοντο μὲν ὡς δῆθεν προσευζόμενοι, διδασκαλίαν δὲ ἤμελλον σπεῖρειν ἐκεῖ.

Εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι περὶ τὴν ὥραν τῆς προσευχῆς τὴν ἐννάτην¹⁰⁴. Οὐδὲ ἀπλῶς ἡ ὥρα αὐτοῖς παρατετήρηται. Καὶ γὰρ εἶπον ὑμῖν πολλάκις περὶ τῆς ὥρας ταύτης ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ ὥρᾳ παράδεισος ἠνεώχθη καὶ ὁ ληστής εἰσῆλθεν¹⁰⁵, ἐν ταύτῃ τῇ ὥρᾳ ἡ κατάρα ἀνηρέθη¹⁰⁶, ἐν ταύτῃ ἡ θυσία τῆς οἰκουμένης προσηνέχθη¹⁰⁷, ἐν ταύτῃ τὸ σκότος ἐλύθη¹⁰⁸, ἐν ταύτῃ τὸ φῶς ἔλαμψε καὶ τὸ αἰσθητὸν καὶ τὸ νοητὸν. *Περὶ ὥραν ἐννάτην*¹⁰⁹, ὅτε ἕτεροι ἀπὸ ἀρίστου καθεύδουσιν ὕπνον βαθύν, τότε ἐκείνοι νήφοντες καὶ διεγερμένοι καὶ πολλῶ τῷ πόθῳ ζέοντες ἐπὶ τὴν προσευχὴν ἔσπευδον. Εἰ δὲ ἐκείνοι εὐχῆς ἐδέοντο, εὐχῆς οὕτω ἐκτενοῦς, εὐχῆς οὕτω διηκριβωμένης, οἱ τοσαύτην ἔχοντες παρρησίαν, οἱ μηδὲν ἑαυτοῖς

¹⁰¹cf. Ac 3, 9

¹⁰²cf. Mt 4, 18–19; Mc 1, 16–17; Lc 5, 4–5

¹⁰³Mt 26, 55; Mc 14, 49; cf. Jn 18, 20

¹⁰⁴Ac 3, 1

¹⁰⁵cf. Lc 23, 43

¹⁰⁶cf. Ga 3, 13

¹⁰⁷cf. He 10, 12

¹⁰⁸cf. Mt 27, 45; Mc 15, 33; Lc 23, 44

¹⁰⁹Ac 3, 1

[Ms. Va I A₁ A₂ A₃ Y (*partim*) T G H (*plane usque ad l. 140, deinde partim*) K U] 277 κόλπους] τόπους A₂ || 277 ἂν Va I K U] om. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 277 πάντες Va I A₁ Y T G K U] ἅπαντες A₂ A₃ || 277 συλλέγωνται Va I K U] συλλέγονται A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 278 ἐπιτυχεῖν] ἐπιτύχωσι A₁ || 279 κόλπον] τόπον A₂ || 279 ἔνθα Va I K U] ὅπου A₁ A₂ A₃ Y T G, γράφεται ὅπου *U^{ms}* (*cum siglo in textu*) || 280 ἵν' A₂ A₃ Va I K U] ἵνα A₁ Y T G Patr. || 281 ἐπιτύχωσι] τύχωσι Patr. || 281 δεσπότην καὶ Va I K U] om. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 283 οὗτοι] αὐτοὶ A₂ || 284 ὡς δῆθεν προσευζόμενοι Va I K U] ὡς προσευζόμενοι A₁, ὡσπερ εὐζόμενοι A₂, ὡς προσευζόμενοι A₃ Y T G Patr. || 284 ἤμελλον Va I K U] ἔμελλον A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 284 σπεῖρειν Va I K U] κατασπεῖρειν A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 285 εἰς] πέτρος καὶ ἰωάννης ἀνέβαινον *praem. K U* || 286 ἀπλῶς Va I K U] *post* αὐτοῖς *transp. A₁ A₂ A₃ Y T G* || 286 ὑμῖν] πολλὰ *add. Va* || 287 ταύτῃ τῇ ὥρᾳ Va I K U] αὐτῇ A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 287–288 παράδεισος – ὥρα] om. I || 287 παράδεισος Va A₁ K U] ὁ *praem. A₂ A₃ Y T G Patr.* || 287 ἠνεώχθη Va K U] ἀνεώγη A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 287 ὁ] om. Va || 288 ταύτῃ τῇ ὥρᾳ Va K U] αὐτῇ A₁ A₂ A₃ Y T G || 288 ἡ] om. Va I || 288 ταύτῃ Va I K U] αὐτῇ A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 289 ταύτῃ Va I A₁ (*t¹ add. in textu*) A₃ Y T G K U] αὐτῇ A₂ Patr. || 289 ἐν ταύτῃ Va I A₁ A₂ A₃ G] ἐν αὐτῇ Y T Patr., καὶ K U || 289 τὸ] om. Va || 290 τὸ A₁ A₂ A₃ Y T G] om. K U || 290 ἀρίστου Va I K U] καὶ μέθης *add. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr.* || 292–293 οὕτω ἐκτενοῦς εὐχῆς Va A₁ A₂ A₃ Y T G U] om. I K

295 συνειδότες πονηρόν, τί ποιήσομεν ἡμεῖς οἱ μυρίων γέμοντες τραυμάτων, οὐκ ἐπιτιθέντες δὲ τῆς εὐχῆς τὸ φάρμακον; Μέγα ὄπλον εὐχή. Βούλει μαθεῖν πῶς μέγα ὄπλον εὐχή; Προστασίαν πενήτων παρέδραμον οἱ ἀπόστολοι, ἵνα πλείονα σχολὴν περὶ τὴν εὐχὴν ἔχωσι. « Καταστήσατε γάρ, φησίν, ἄνδρας ἐξ ὑμῶν μαρτυρουμένους ἐπτά· ἡμεῖς δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου προσκαρτερήσωμεν¹¹⁰. »

300 ε'. Ἄλλ' ὅπερ ἔλεγον· μὴ ἐκπέσωμεν τῆς ὑποθέσεως, ὅτι ὁμοῦ ὁ Πέτρος καὶ πρῶξιν ἐπεδείξατο καὶ θαύματα ἐποίησε καὶ ἀπὸ τῆς πράξεως ἐπαινεῖται μᾶλλον· Ἀνήλθον γοῦν εἰς τὸ ἱερόν προσεύξασθαι· καὶ ἰδοὺ χωλὸς ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ βασταζόμενος ἔκειτο πρὸς τὴν θύραν τοῦ ἱεροῦ¹¹¹. Ἀπ' αὐτῶν τῶν ὠδίνων ἢ πῆρωσις τῆς φύσεως ἦν καὶ μείζον ἰατρικῆς τέχνης τὸ νόσημα, ἵνα μείζονως
305 ἐπιδειχθῇ ἢ τοῦ Χριστοῦ δύναμις. Οὗτος τοίνυν ὁ χωλὸς ἔκειτο παρὰ τὴν θύραν τοῦ ἱεροῦ· καὶ ἰδὼν αὐτοὺς εἰσιόντας, προσεῖχεν αὐτοῖς, ζητῶν ἐλεημοσύνην λαβεῖν παρ' αὐτῶν¹¹². Τί οὖν ὁ Πέτρος; « Βλέψον εἰς ἡμᾶς¹¹³ », φησίν. Ἰκανὴ ἀπὸ τῆς ὄψεως ἢ ἀπόδειξις τῆς ἀκτημοσύνης· οὐ χρεῖα λόγων, οὐδὲ ἀποκρίσεως, οὐδὲ διδασκαλίας· ὁ στολισμὸς δείκνυσί σοι τὸν ἀκτήμονα. Τοῦτο οὖν ὄλον τὸ κατόρ-

¹¹⁰Ac 6, 3–4

¹¹¹Ac 3, 1–2

¹¹²Ac 3, 3 ; 5

¹¹³Ac 3, 4

[Ms. Va I A₁ A₂ A₃ Y (partim) T G H (plane usque ad l. 140, deinde partim) K U] 294 ποιήσομεν Va I A₃^{pc} Y T G K^{pc} U] ποιήσωμεν A₁ A₂ A₃^{ac} K^{ac} || 294 οἱ Va I K U] om. A₁ A₂ A₃ Y T G || 294 μυρίων Va I A₁ Y T G K U] μὲν add. A₂ A₃ || 294 γέμοντες Va A₁ A₂ A₃ Y T K U] γέμωντες I G || 296 εὐχή Va I K U] ἢ praem. A₁ Y T G Patr. || 296 προστασίαν Va I K U] προστασίας A₁ A₂ A₃ Y T G || 296 παρέδραμον] παρέδραμων G || 297 ἄνδρας ἐξ ὑμῶν Va I K U] ἐξ ὑμῶν ἄνδρας A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 298 προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει καὶ τῇ] καὶ τῇ προσευχῇ post λόγουtransp. T || 298 καὶ τῇ δεήσει Va I G K U] om. A₁ A₂ A₃ Y Patr. || 299 προσκαρτερήσωμεν Va I A₁ A₂ A₃ G K U] προσκαρτερήσομεν Y T Patr. || 300 ε'. μὴ Va I K U] γάρ add. A₁ A₂ A₃ Y T H Patr. || 300 ὁμοῦ ὁ Va I A₂ A₃ K U] ὁ μὲν A₁ Y T E H Patr. || 301 καὶ¹] ἀπὸ τῆς πράξεως καὶ add. K || 301 θαύματα Va I K U] θαῦμα A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr. || 301 καὶ² Va I A₁ A₂ A₃ Y T G] ἀλλ' K U || 302 ἀνήλθον Va I K U] ἀνήλθεν A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr. || 302 γοῦν Va I A₂ A₃ K U] οὖν A₁ Y T G H Patr. || 302 μητρὸς] om. Y || 303 ἔκειτο] ἐκεῖ H Patr. || 303 πρὸς Va I A₁ Y T H K U Patr.] παρὰ A₂ A₃ || 303 τὴν θύραν Va I T K U Patr.] τῇ θύρᾳ A₁ A₂ A₃ Y G H || 304 τῆς φύσεως ἦν] β' et α' s. l. adn. al. man. U || 304 μείζον Va I A₂ A₃ T G K U Patr.] μείζων A₁ Y H || 305 χριστοῦ Va I A₁ A₂ A₃ K U] θεοῦ Y T G H Patr. || 305 δύναμις Va I K U] χάρις A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr. || 305 οὗτος Va I A₂ A₃ T G K U] οὕτως A₁ Y || 305 τοίνυν Va I K U] οὖν A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr. || 305 παρὰ Va I A₂ A₃ K U] πρὸς A₁ Y T G H Patr. || 305 τὴν θύραν Va I K U] τὴν πύλην A₁ A₂ A₃ T H Patr., τῇ πύλῃ Y^{pc} G || 306–307 λαβεῖν παρ' αὐτῶν Va I K U] παρ' αὐτῶν λαβεῖν A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr. || 307 εἰς A₁ A₂ A₃ Y T H K U Patr.] πρὸς Va I || 308 λόγων] οὐδὲ ἀποδείξεως add. H Patr. || 309 δείκνυσί σοι Va I K U] σοι δείκνυσι A₁ A₂ A₃ Y T H Patr., δείκνυσι G

[Trad. indirecta] 302 ἀνήλθον οὖν] πέτρος καὶ ἰωάννης ἀνέβαινόν ποτε ecl²³, et eis uerbis inc. excerptum || 303–306 ἀπ' – ἱεροῦ] om. ecl²³ || 308–309 οὐδὲ διδασκαλίας] om. ecl²³ || 309 τοῦτο οὖν] τί οὖν τοῦτο ecl²³

- 310 θωμα τῆς ἀποστολῆς, ἵνα ταῦτα λέγῃς πρὸς τὸν πένητα, ἵνα μὴ διορθώσῃ τὴν
 πενίαν, ἵνα εἴπῃς αὐτῷ· « Οὐκ ἔχω χρυσίον καὶ ἀργύριον. Ἀνάμεινον καὶ ὄψει
 μείζονα πλοῦτον. Ἀργύριον, φησί, καὶ χρυσίον οὐκ ἔχω· ὁ δὲ ἔχω, τοῦτό σοι δίδωμι·
 ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔγειρε, καὶ περιπάτει¹¹⁴. » Εἶδες καὶ πενίαν καὶ
 315 πλοῦτον, πενίαν μὲν χρημάτων, πλοῦτον δὲ χαρισμάτων; Οὐκ ἔλυσε πενίαν
 χρημάτων, ἀλλὰ διόρθωσε πενίαν φύσεως. Ὅρα τὴν ἐπιείκειαν Πέτρου· « Βλέ-
 ψον εἰς ἡμᾶς¹¹⁵. » Οὐχ ὕβρισεν, οὐκ ἐλοιδορήσατο, οὐκ ἀπεκρούσατο, ὁ πολλὰ-
 κικς ποιοῦμεν ἡμεῖς πρὸς τοὺς ἐντυγχάνοντάς ἡμῖν, εὐθύνας αὐτοὺς ἀπαιτοῦντες,
 πρὸς ἐργασίαν αὐτοὺς παραπέμποντες, ἐγκαλοῦντες αὐτοῖς ὅτι καθεύδουσι. Μὴ
 γὰρ τοῦτο ἐπετάγῃς, ἄνθρωπε; Οὐκ ἐκέλευσέ σοι ἀργίαν ἐγκαλεῖν, ἀλλὰ πενίαν
 320 διορθοῦσθαι· οὐκ ἐποίησέ σε κατήγορον κακίας, ἀλλ' ἱατρόν σε κατέστησε συμ-
 φορᾶς, οὐχ ἵνα ὀνειδίσῃς νωθρίαν, ἀλλ' ἵνα χεῖρα ὀρέγῃς τοῖς κειμένοις, οὐχ
 ἵνα κακίζῃς τὸν τρόπον, ἀλλ' ἵνα λύσῃς λιμόν. Ἡμεῖς δὲ τούναντίον ποιοῦμεν·
 ἀφέντες παραμυθεῖσθαι τοὺς προσιόντας τῇ δόσει τῶν χρημάτων καὶ προσεπι-
 τριβομένον αὐτῶν τὰ τραύματα ταῖς τῶν ἐγκλημάτων ἐπαγωγαῖς. Ἄλλ' οὐχ ὁ

¹¹⁴Ac 3, 6¹¹⁵Ac 3, 4

[Ms. Va I A₁ A₂ A₃ Y (partim) T G H (plane usque ad l. 140, deinde partim) K U] 310 διορθώσῃ] ὀρθώσῃς Y || 311 πενίαν Va I K U] μόνον add. A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr. || 311 ἵνα – καί² Va I K U] ἵνα (μὴ add. A₂) εἴπῃς A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr. || 311 αὐτῷ] ὅτι add. I || 311 ἀνάμεινον] μικρὸν add. K U || 312 οὐκ ἔχω Va I A₁ A₃ Y T H Patr.] οὐχ ὑπάρχει μοι A₂, οὐχ ὑπάρχει μοι G K U || 313 ἔγειρε Va I A₁ A₂ A₃^{Pc} Y T^{Pc} G H U] ἔγειραι A₃^{Pc} T^{Pc} (al. man.) K Patr. || 313 εἶδες Va I A₃^{Pc} Y T G K U] ἶδες A₁ A₂ A₃^{ac} || 313 καί² Va I A₂ A₃ K U] om. A₁ Y T G H Patr. || 314–315 οὐκ – χρημάτων] om. Y || 315 διόρθωσε A₁ A₂ A₃ Y T G H K U Patr.] om. Va I || 316 ἡμᾶς Va I A₁ A₂ A₃ Y T G H] φησιν add. K U || 316 ἐλοιδορήσατο Va I A₁ A₂ A₃ Y T G] ἐλοδορήσεν K^{ac}, ἐλοδορήσεν K^{Pc} U || 316 οὐκ ἀπεκρούσατο] om. Patr. || 316–317 πολλάκις A₁ A₂ A₃ Y T G K U] πολλοὶ praem. Va I || 317 ἡμεῖς Va I A₁ Y T G K U] om. A₂ A₃ || 317–318 αὐτοὺς – παραπέμποντες Va I K U] om. A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr. || 317 ἀπαιτοῦντες] ἀπαιτοῦντας U || 318 ἐγκαλοῦντες] εἰσκαλοῦντες A₂ A₃^{ac}, εἰσβαλοῦντες A₃^{Pc} || 318 αὐτοῖς Va I A₁ A₂ A₃ Y T H K^{Pc} (al. man.) Patr.] αὐτοὺς U, τῆς ἀργίας καὶ (καὶ non habet G) add. G || 319 ἀργίαν A₁ A₂ A₃ Y^{Pc} T G K Patr.] ἀργείαν H U, τὸ ἀργύριον Va I || 320 κακίας A₁ A₂ A₃ Y T G H K U Patr.] πενίας Va I || 320 ἀλλ'] ἀλλὰ Patr. || 320 σε] om. H Patr. || 321 ὀνειδίσῃς Va I K U] ὀνειδίξῃς A₁ A₃ Y^{Pc} T G H Patr., ὀνειδίξεις A₂ || 321 νωθρίαν K^{ac} U] νοθρίαν Va I, νοθείαν A₁ H, νοθίαν A₂, νοθείαν A₃ Y^{Pc} T G Patr., νοθρείαν K^{Pc} || 321 ὀρέγῃς] ὀρέγεις G || 322 τὸν Va I K U] om. A₁ A₂ A₃ Y T G H Patr. || 322 λύσῃς] λύης A₂ || 323 παραμυθεῖσθαι Va I G K U] παραμυθήσασθαι A₁ A₂ A₃ Y T Patr. || 323 καὶ] om. T || 324 ἐπαγωγαῖς A₁ A₂ A₃ Y T G K U] διαγωγαῖς Va I || 324–325 οὐχ – ἀλλὰ] om. Patr.

[Trad. indirecta] 310 ἵνα ταῦτα λέγῃς] om. ecl²³ || 311 ἀνάμεινον] μικρὸν add. ecl²³ || 312 οὐκ ἔχω] οὐχ ὑπάρχει μοι ecl²³ || 313 ἔγειρε] ἔγειραι ecl²³ || 313–314 καὶ πενίαν καὶ πλοῦτον] om. ecl²³ || 314 μὲν] om. ecl²³ || 314 πλοῦτον δὲ] καὶ πλοῦτον ecl²³ || 314–315 οὐκ – φύσεως] om. ecl²³ || 315 ὅρα] λοιπὸν αὐτοῦ καὶ add. ecl²³ || 315 πέτρου] om. ecl²³ || 316 ἡμᾶς] φησιν add. ecl²³ || 319 ἐπετάγῃς] ἐπαιδεύθῃς ecl²³ || 319 ἐκέλευσέ] ἐκελεύσθῃς ecl²³ || 319 σοι] om. ecl²³ || 319–320 ἀλλὰ πενίαν διορθοῦσθαι] post ὀνειδίξῃς transp. ecl²³ || 320 οὐκ – κακίας] οὐδὲ κακίαν κατηγορεῖν ecl²³ || 320–321 ἀλλ' – συμφορᾶς] καὶ συμφορὰν ἰᾶσθαι post διορθοῦσθαι transp. ecl²³ || 321 οὐχ – νοθρίαν] οὐδὲ νοθρείαν ὀνειδίξῃς ecl²³ || 321 ἀλλ' – κειμένοις] καὶ χεῖρα τοῖς κειμένοις ὀρέγειν ecl²³, et hic des. excerptum

325 πέτρος οὕτως, ἀλλὰ καὶ ἀπολογεῖται τῷ πένητι καὶ μετ' ἐπιεικείας διαλέγεται·
 « Κλίνον γάρ, φησί, πτωχῶ ἀλύπως τὸ οὖς σου καὶ ἀποκρίθητι αὐτῷ ἐν πραότητι
 εἰρηνικά¹¹⁶. » « Ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι· ὁ δὲ ἔχω, τοῦτό σοι δίδωμι·
 ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγείρει, καὶ περιπάτει¹¹⁷. » Δύο ἐνταῦθά ἐστι, πολιτεία
 καὶ θαῦμα. Πολιτεία τὸ « Ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ ὑπάρχει μοι »· πολιτείας γὰρ
 330 τὸ καταφρονῆσαι χρημάτων, τὸ ρίψαι τὰ ὑπάρχοντα, τὸ ὑπεριδεῖν τῆς παρουσίας
 ματαιότητος· θαῦμα δὲ τὸ ἐγείρει τὸν χωλὸν, τὸ διορθῶσαι τὰ πεπρωμένα
 μέλη¹¹⁸. Ἴδου τοίνυν καὶ πολιτεία καὶ θαῦμα.

Ἴδωμεν οὖν πόθεν ὁ Πέτρος καυχᾶται. Τί εἶπεν; Ὅτι θαύματα ἐποίησε; Καίτοι
 καὶ θαύματα ἦν πεποικῶς τότε· ἀλλ' οὐκ εἶπε τοῦτο. « Ἀλλὰ τί; » « Ἴδου ἡμεῖς
 335 ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμεν σοι¹¹⁹. » Εἶδες τὴν πολιτείαν θαυμαζομένην
 καὶ τὴν ἀκτημοσύνην ἐπαινουμένην; Εἶδες πολιτείαν ὁμοῦ καὶ θαύματα καὶ τὴν
 πολιτείαν στεφανουμένην; Τί οὖν ὁ Χριστός; Τοῦτο ἀπεδέξατο καὶ ἐπήνεσε·
 « Λέγω γὰρ ὑμῖν, φησίν, ὅτι ὑμεῖς οἱ¹²⁰ ἀφέντες οἰκίας¹²¹ », καὶ τὰ λοιπά. Οὐκ
 εἶπεν· « Οἱ ἀναστήσαντες νεκροὺς », ἀλλ' « Ὑμεῖς οἱ ἀφέντες ὑμῶν τὰ ὑπάρχον-
 340 τα, καθίσεσθε ἐπὶ δώδεκα θρόνους¹²². καὶ πᾶς ὅστις ἀφήκε¹²³ τὰ ὄντα αὐτῷ πάντα,
 ταύτης ἀπολαύσεται τῆς τιμῆς¹²⁴. » Οὐ δύνασαι ἀναστήσαι χωλὸν καθάπερ
 ὁ Πέτρος; Ἀλλὰ δύνασαι εἰπεῖν καθάπερ πέτρος· « Ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐχ

¹¹⁶Si 4, 8

¹¹⁷Ac 3, 6

¹¹⁸cf. Ac 3, 7

¹¹⁹Mt 19, 27; Mc 10, 28

¹²⁰Mt 19, 28

¹²¹Mt 19, 29; Mc 10, 29

¹²²Mt 19, 28; Lc 22, 30

¹²³Mt 19, 29; Mc 10, 29

¹²⁴cf. Mt 19, 29; Mc 10, 30

[Ms. Va I A₁ A₂ A₃ Y (partim) T G H (plane usque ad l. 140, deinde partim) K U] 326
 πραότητι Va I || 327 οὐχ ὑπάρχει μοι Va I K U] οὐκ ἔχω A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. ||
 328 τῷ Va I A₁ A₂ A₃ Y T G] om. K U || 328 ἐγείρει Va I A₁ A₂^{ac} A₃^{ac} T^{ac} G U] ἐγείρει T^{pc} K
 Patr. || 329 θαύματα Va I K U] θαῦμα A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 329 χρυσίον A₁ A₂ A₃ Y T G K U]
 τὸ praem. Va I || 330 καταφρονῆσαι χρημάτων Va I K U] καταφρονεῖν τῶν γηγίνων πραγμάτων
 A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 331 ἐγείρει τὸν χωλὸν Va I A₁ A₂ A₃ Y T G] τὸν χωλὸν ἐγείρει K U ||
 331 τὸν] iter. G || 331-332 πεπρωμένα μέλη Va I G K U] μέλη τὰ πεπρωμένα A₁ A₂ A₃ Y
 T G Patr. || 333 ἴδωμεν I A₁ A₂ A₃ Y T G K] εἶδομεν Va U || 334 καὶ Va I A₂ A₃ K U] om. A₁
 Y T G Patr. || 335 εἶδες Va I A₃^{pc} Y T G K U] ἴδες A₁ A₂ A₃^{ac} || 335 τὴν] om. A₁ || 335-336
 θαυμαζομένην - πολιτείαν Va I G K U] om. A₁ A₂ A₃ Y T Patr. || 336 ἐπαινουμένην] om. U ||
 336 ὁμοῦ καὶ θαύματα Va I G K U] καὶ τὸ θαῦμα A₁ A₂ A₃ Y T Patr. || 337 τοῦτο Va I G K U]
 τοῦτον A₁ A₃ Y T Patr., τούτων A₂ || 339 εἶπεν Va I A₁ A₂ A₃ Y T G] ὑμεῖς add. K U || 339-340
 ὑμῶν τὰ ὑπάρχοντα Va I A₂ A₃] τὰ ὑπάρχοντα ὑμῶν A₁ Y T G K U Patr. || 340 καθίσεσθε Va A₂
 A₃ Y T G K U] καθίσεσθαι A₁, καθίσεσθαι I || 340 Va I A₁ A₂ A₃ Y T G] ὅς K U || 340 ὄντα
 Va I K U] ὑπάρχοντα A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 340 αὐτῷ Va I A₁ A₂ A₃ Y T G] αὐτοῦ K U || 341
 ταύτης Va I A₁ A₂ A₃ Y T G] καὶ praem. K U || 342 ὁ Va I A₁ A₂ A₃ Y T G] om. K U^{ac} (s.l. add. al.
 man.) || 342 καθάπερ πέτρος A₂ A₃] καθάπερ ὁ πέτρος Va I, ὡς ἐκεῖνος A₁ A₂ A₃ Y T G Patr.,
 om. K U

345 *ὑπάρχει μοι*¹²⁵. » Κἄν τοῦτο εἴπης, ἐγγὺς ἐγένου τοῦ Πέτρου· μᾶλλον δὲ οὐκ ἔαν εἴπης, ἀλλ' ἔαν ποιήσης. Οὐ δύνασαι ξηρὰν διορθῶσαι χεῖρα; Ἀλλὰ δύνασαι τὴν σαυτοῦ χεῖρα ξηρὰν γινομένην ὑπὸ ἀπανθρωπίας ποιῆσαι ἐκταθῆναι διὰ φιλανθρωπίας.

350 « *Μὴ ἔστω γάρ, φησίν, ἡ χεὶρ σου ἐκτεταμένη εἰς τὸ λαβεῖν, ἐν δὲ τῷ διδόναι συνεσταλμένη*¹²⁶. » Ὅραξ ὅτι οὐχ ἡ ξηρότης, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπανθρωπία ξηραίνει χεῖρα; Ἐκτεινον οὖν αὐτήν διὰ φιλανθρωπίας καὶ ἐλεημοσύνης. Οὐ δύνασαι ἐκβαλεῖν δαιμόνια¹²⁷; Ἀλλ' ἔκβαλε ἀμαρτίαν καὶ μείζονα λήψη μισθόν. Εἶδες πῶς πανταχοῦ ἡ πολιτεία καὶ τὰ κατορθώματα μείζονα ἔπαινον ἔχει τῶν θαυμάτων καὶ πλείονα τὴν ἀμοιβήν; Εἰ δὲ βούλει τοῦτο καὶ ἐτέρωθεν δείξομεν. Προσηλθον αὐτῷ, φησίν, οἱ ἑβδομήκοντα καὶ χαίροντες ἔλεγον· « *Κύριε, ἐν τῷ ὀνόματί σου καὶ τὰ δαιμόνια ἡμῖν ὑπακούουσι*¹²⁸. » Καὶ λέγει αὐτοῖς¹²⁹. « *Μὴ χαίrete ὅτι τὰ δαιμόνια ὑμῖν ὑπακούει, ἀλλὰ χαίrete ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν γέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς*¹³⁰. » Ὅραξ πῶς πανταχοῦ τὴν πολιτείαν θαυμαζομένην εἰσάγει;

ζ'. Φέρε οὖν, ἀναλογισώμεθα τὰ εἰρημένα ἄνωθεν· « *Ἐν | τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι μαθηταὶ μοῦ ἐστε, ἔαν ἀγαπᾶτε ἀλλήλους*¹³¹. » Ἴδου ἀπὸ πολιτείας, καὶ οὐκ ἀπὸ θαυμάτων τὸ γινώρισμα τοῦ μαθητᾶς εἶναι. « Πέτρε, γὰρ φιλεῖς col. 86

¹²⁵Ac 3, 6

¹²⁶Si 4, 31; cf. Mt 12, 10; 13

¹²⁷cf. Mc 3, 15

¹²⁸Lc 10, 17

¹²⁹cf. Lc 10, 18

¹³⁰Lc 10, 20

¹³¹Jn 13, 35

[Ms. Va I A₁ A₂ A₃ Y (partim) T G H (plane usque ad l. 140, deinde partim) K U] 343 κἄν Va A₁ A₂ A₃^{ac} Y T G K U] ἄν A₃^{pc} I || 343 οὐκ ἔαν Va I U^{pc} (al. man.)] οὐδὲ ἔαν A₁^{pc}, οὐκ ἄν A₂ A₃, οὐδ' ἄν K, οὐδὲ ἄν Y T G Patr. || 345 τὴν σαυτοῦ Va K U] διορθῶσαι I, τὴν σεαυτοῦ A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 345 γινομένην Va I K U] γενομένην A₁ Y T G, γεναμένην A₂ A₃ || 347 ἐν δὲ τῷ Va I A₁ Y T G K U] ἐπὶ δὲ τὸ A₂ A₃ || 348 ἡ] om. I || 348 καὶ] om. I || 348 ἡ Va I K] om. A₁ A₂ A₃ Y T G U Patr. || 348 ξηραίνει Va I K U] συστέλλει A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 349 χεῖρα Va I A₂ A₃ K U] τὴν praem. A₁ Y T G Patr. || 350 δαιμόνια Va I T K U] δαίμονα A₁ A₂ A₃ Y G Patr. || 350 ἀλλ' Va I A₁ A₂ A₃ Y T G] om. K U || 350 εἶδες Va I A₃^{pc} Y T G K U] ἴδες A₁ A₂ A₃^{ac} || 352 τοῦτο καὶ ἐτέρωθεν Va I K U] καὶ ἐτέρωθεν τοῦτο A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 352 δείξομεν A₁ A₂ A₃ Y T G K U] δείξωμεν Va I || 353 φησίν Va I A₁ A₂ A₃ Y T G] om. K U || 353 ἑβδομήκοντα Va I K U] μαθηταὶ add. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 353 χαίροντες Va I G K U] ἔχαιρον καὶ A₁ A₂ A₃ Y T Patr. || 354 ἡμῖν Va^{pc} I A₁ A₂ A₃ Y T K U] ὑμῖν Va^{ac} G || 354 ὑπακούουσι A₁ A₂ A₃ Y T G] ὑπακούει Va I, ὑποτάσσεται K U || 355 γέγραπται Va I A₁ A₂ A₃ Y T G] ἐγράφη K U || 356 πῶς Va I K U] om. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 356 εἰσάγει Va I K U] om. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 358 ζ'. μαθηταὶ μοῦ Va K U] ἐμοὶ μαθηταὶ I A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 359 καὶ Va I K U] om. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 359 εἶναι Va I A₂ A₃ K U] ἀποδέδεικται add. A₁ Y T G Patr. || 359 πέτρε] γὰρ εἰ (εἰ om. K et s.l. add. al. man. U) add. Va I K U || 359 γὰρ K U^{pc}] εἰ add. Va I U^{pc} (al. man.), om. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr.

360 με πλέον τούτων; Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου¹³². » Εἶδες καὶ ἕτερον γνῶρισμα καὶ αὐτὸ πάλιν ἀπὸ πολιτείας; Τρίτον γνῶρισμα· « Μὴ χαίρετε ὅτι τὰ δαμόνια ὑμῖν ὑπακούει, ἀλλὰ χαίρετε ὅτι τὰ ὀνόματα ὑμῶν γέγραπται ἐν τοῖς οὐρανοῖς¹³³. » Καὶ τοῦτο πάλιν πολιτείας κατόρθωμα. Βούλει καὶ τετάρτον δεῖγμα τούτου μαθεῖν; « Λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλὰ ἔργα
365 ὑμῶν, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς¹³⁴. » Ἴδου καὶ ἐνταῦθα ἔργα φαίνεται. Καὶ ὅταν λέγη πάλιν· « Ὅστις ἀφήκεν οἰκίαν ἢ ἀδελφούς ἢ ἀδελφὰς ἑκατονταπλασίονα λήψεται καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει¹³⁵ », τὴν πολιτείαν ἐπαινεῖ καὶ τὸν διηκριβωμένον βίον.

Εἶδες τοὺς μαθητὰς ἐκ τοῦ φιλεῖν ἀλλήλους γνωριζομένους, τὸν δὲ ὑπὲρ
370 τοὺς ἀποστόλους φιλοῦντα τὸν Χριστὸν ἀπὸ τοῦ ποιμαίνειν τοὺς ἀδελφούς φαινόμενον, τοὺς δὲ ὀφείλοντας χαίρειν οὐκ ἀπὸ τοῦ δαίμονας ἐκβάλλειν, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἐγγεγράφαι ἐν τῷ οὐρανῷ¹³⁶ κελευομένους εὐφραίνεσθαι, καὶ τοὺς μὲν τὸν Θεὸν δοξάζοντας ἀπὸ τῆς τῶν ἔργων λαμπρότητος δεικνυμένους, τοὺς δὲ ζωῆς ἐπιτυγχάνοντας ἀπὸ τῆς τῶν παρόντων ἀπάντων ὑπεροψίας ἐπιτυγχάνον-
375 τας τῆς δωρεᾶς;

Τούτους μίμησαι πάντας καὶ δυνήση καὶ αὐτὸς καὶ μαθητῆς εἶναι καὶ ἐν τοῖς

¹³²Jn 21, 15–16

¹³³Lc 10, 20

¹³⁴Mt 5, 16

¹³⁵Mt 19, 29; Mc 10, 29–30

¹³⁶Lc 10, 20

[Ms. Va I A₁ A₂ A₃ Y (partim) T G H (plane usque ad l. 140, deinde partim) K U] 360 εἶδες Va I K U] ἰδοὺ A₁ A₂ A₃ Y T G Patr., ἴδε A₂ A₃ || 360–361 καὶ – γνῶρισμα] om. I || 361 αὐτὸ] αὐτῷ A₁ || 361 τρίτον Va K U] πάλιν add. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 362 χαίρετε] χαίρεται U || 363 πάλιν πολιτείας Va I K U] πολιτείας πάλιν A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 363 τετάρτον Va I A₂ A₃ G K U] τετάρτην A₁ A₂ A₃ Y T Patr. || 363 δεῖγμα τούτου Va I] δεῖγμα τοῦτο A₂ A₃, ἀπόδειξιν τούτου A₁ A₂ A₃ Y T G, παραδείγμα τούτου K U^{ac}, τούτου δείγμα U^{pc} (para eras. et α' et β' s.l. adh. al. man.) || 363 μαθεῖν] λαβεῖν T || 364 λαμψάτω Va I K U] φησί add. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 364 ὅπως Va I G K U] ἵνα A₁ A₂ A₃ Y T Patr. || 364–365 ἔργα ὑμῶν Va I A₂ A₃ T K U] ὑμῶν ἔργα A₁ Y G Patr. || 365 καὶ – οὐρανοῖς Va I A₁ A₂ A₃ Y T G] om. K U || 365 δοξάσωσι] δοξάσουσιν A₁ A₂ δοξάσουσι A₃ || 366 λέγη] λέγει G || 366 ὅστις Va I A₁ Y T G K U] εἴ τις A₂ A₃ || 366–367 ἀδελφὰς] ἔνεκεν ἐμοῦ add. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 367 κληρονομήσει I A₁ Y T G U] κληρομήσει Va, κληρονομήση A₂ A₃ K || 368–379 ἐπαινεῖ – πολιτείαν] om. I || 368 διηκριβωμένον] ἠκριβωμένον Va, διηκριβομένον A₁ || 369 εἶδες Va A₃^{pc} Y T G K U] ἴδες πῶς A₁, ἴδες A₂ A₃^{ac} || 369 τοὺς] μὲν add. A₂ || 369 ἐκ Va K U] ἀπὸ A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 369 τοῦ] τὸ A₁ || 372 ἐγγεγράφαι Va A₁ A₂ A₃ Y T] ἐγγράφεσθαι G K U || 374 ἐπιτυγχάνοντας Va K U] ἐπιτυχόντας A₁ Y T G Patr., καὶ ἑκατονταπλασίονα λαμβάνοντας add. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 374 ἀπάντων] om. A₂ || 374–375 ἐπιτυγχάνοντας Va^{pc} (al. man.) K U] ἐπιτυγχάνοντες Va^{ac} A₂ A₃, ἐπιτυχόντας A₁ Y T G Patr. || 375 τῆς Va A₁ A₂ A₃ K U] ταύτης praem. Y T G Patr. || 376 καὶ αὐτὸς Va K U] om. A₁ A₂ A₃ Y T G || 376 καὶ] om. A₂

φιλοῦσι τὸν χριστὸν ἀριθμεῖσθαι καὶ ἐν οὐρανοῖς γεγράφθαι¹³⁷ καὶ δοξάζειν τὸν Θεὸν καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀπολαῦσαι· καὶ οὐδὲν ἔσται σοι κώλυμα πρὸς τὸ τυχεῖν τῶν ἀγαθῶν, τὸ μὴ ποιεῖν σημεῖα, ἂν πολιτείαν ἔχῃς τὴν εἰρημένην.

380 Καὶ γὰρ αὐτὸ τοῦτο τὸ ὄνομα Πέτρος οὐκ ἀπὸ θαυμάτων καὶ σημείων ἔλαβεν, ἀλλ' ἀπὸ ζήλου καὶ φίλτρου γνησίου. Οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ νεκρὸν ἀνέστησεν¹³⁸, οὐδὲ ἐπειδὴ χωλὸν ἀνώρθωσεν¹³⁹, οὕτως ἐκλήθη, ἀλλ' ἐπειδὴ πίστιν καὶ ὁμολογίαν ἐπεδείξατο γνησίαν, τὸ ὄνομα τοῦτο ἐκληρονόμησε· « Σὺ γὰρ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν¹⁴⁰. » Διὰ τί; Οὐχ ὅτι θαύματα
385 ἐποίησεν, ἀλλ' ὅτι εἶπε· « Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος¹⁴¹. » Ὅρᾳς ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ « Πέτρον » κληθῆναι οὐκ ἀπὸ θαυμάτων, ἀλλ' ἀπὸ ζήλου πεπυρωμένου ἔλαβε τὴν ἀρχήν;

Ἄλλ' ἐπειδὴ Πέτρου ἐμνήσθημεν, εἰσῆλθέ μοι καὶ ἐτέρου Πέτρου μνήμη τοῦ κοινουῦ πατρὸς καὶ διδασκάλου, ὃς τὴν ἐκείνου διαδεξάμενος ἀρετὴν καὶ καθέ-
390 δραν ἐκληρονόμησε τὴν ἐκείνου. Ἐν γὰρ καὶ τοῦτο πλεονέκτημα τῆς ἡμετέρας πόλεως τὸ τῶν ἀποστόλων τὸν κορυφαῖον λαβεῖν ἐν ἀρχῇ διδάσκαλον. Ἐδει γὰρ τοὺς πρὸ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης τὸ τῶν Χριστιανῶν ἀναδησαμένους ὄνομα¹⁴², τὸν τῶν ἀποστόλων πατέρα τὸν ποιμένα λαβεῖν. Ἄλλὰ λαβόντες αὐτὸν διδάσκαλον, οὐκ εἰς τέλος κατέσχομεν, ἀλλὰ παρεχωρήσαμεν τῇ βασιλίδι Ῥώμη·
395 μᾶλλον δὲ εἰς τὸ τέλος αὐτὸν ἐσχίκαμεν· τὸ μὲν γὰρ σῶμα Πέτρου οὐ κατέχομεν,

¹³⁷Lc 10, 20

¹³⁸cf. Ac 9, 40

¹³⁹cf. Ac 3, 6–8

¹⁴⁰Mt 16, 18

¹⁴¹Mt 16, 16

¹⁴²cf. Ac 11, 26

[Ms. Va IA₁ A₂ A₃ Y (partim) TGH (plane usque ad l. 140, deinde partim) KU] 377 φιλοῦσι Va A₂ A₃ KU] φίλοις A₁ A₂ A₃ YTG Patr. || 377 τὸν χριστὸν Va KU] τοῦ Θεοῦ A₁ YTG Patr., τὸν θεὸν A₂ A₃ || 377 καὶ ἐν – γεγράφθαι] om. H Patr. || 377 οὐρανοῖς A₁ A₂ A₃ YTKU] τοῖς praem. Va G || 377 γεγράφθαι Va KU] ἐγγεγράφθαι A₁ A₂ A₃ YTG || 379 ἀγαθῶν Va KU] ἀπάντων add. A₁ A₂ A₃ YTG Patr. || 379 ἂν Va A₂ A₃ KU] ἐάν A₁ YTG Patr. || 379 ἔχῃς] ἔχεις I || 379 τὴν εἰρημένην Va IKU] διηκριβωμένην A₁ YTG Patr., τὴν διηκριβωμένην A₂ A₃ || 380 αὐτὸ Va IA₂ A₃ KU] αὐτὸς A₁ YTG Patr. || 380 πέτρος] τὸ praem. T || 381 ζήλου καὶ φίλτρου] φίλτρου καὶ ζήλου I || 381 νεκρὸν Va IKU] νεκροὺς A₁ A₂ A₃ YTG Patr. || 382 οὐδὲ A₁ A₂ A₃ YTGKU] οὐτε Va I || 382 ἀνώρθωσεν] ἀνόρθωσεν A₁, διώρθωσεν Va IKU || 382–383 καὶ ὁμολογίαν Va IKU] μετὰ τῆς ὁμολογίας A₁ A₂ A₃ YTG Patr. || 383 γὰρ Va I A₂ A₃ KU] om. A₁ YTG Patr. || 388 ἐμνήσθημεν KU] ἀνεμνήσθημεν Va I, ἐμνήσθημεν A₁ A₂ A₃ YTG Patr. || 389–390 καθέδραν Va IKU] τὴν praem. A₁ A₂ A₃ YTG || 390 πλεονέκτημα] τὸ praem. G || 391 κορυφαῖον] κορυφαίων K^{ac} (ead. man.) || 392 τοὺς IU^{pc} (al. man.)] τὸν Va KU^{ac}, τὴν A₁ A₂ A₃ YTG Patr. || 392 οἰκουμένης] οἰκουμένη I^{ac} (corr. cum s. l. al. man.) || 392 ἀναδησαμένους IU^{pc}] ἀναδησάμενον Va KU^{ac}, ἀναδησαμένην A₁ A₂ A₃ YTG Patr. || 393 τὸν] τὸ A₁ || 393 πατέρα Va IKU] πρῶτον A₁ A₂ A₃ YTG Patr. || 393 τὸν Va I^{ac} KU] deleu. I, om. A₁ A₂ A₃ YTG Patr. || 393 λαβεῖν] ἀναλαβεῖν T || 394 κατέσχομεν Va IA₂ A₃ GKU] κατέχομεν A₁ YT || 395 τὸ] om. Va IA₁ A₂ A₃ T G K U || 395 τέλος αὐτὸν] αὐτὸν τέλος U^{pc} (α' et β' s.l. adn. al. man.) || 395 τέλος] τὸ praem. Patr.

τὴν δὲ πίστιν Πέτρου κατέχομεν. Ὡσπερ οὖν τὴν πίστιν Πέτρου κατέχοντες
 αὐτὸν κατέχομεν Πέτρον, οὕτω καὶ τὸν ἐκείνου ζηλωτὴν ὄρωντες, αὐτὸν δοκοῦ- col. 87
 μεν ὄραν· καὶ γὰρ τὸν Ἰωάννην « Ἥλιαν » ἐκάλεσεν ὁ Χριστός¹⁴³, οὐκ ἐπειδὴ
 Ἥλιος ἦν Ἰωάννης, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει ἦλθεν Ἥλιου¹⁴⁴. Καθάπερ
 400 οὖν Ἰωάννης, ἐπειδὴ ἐν πνεύματι καὶ δυνάμει ἦλθεν Ἥλιου, « Ἥλιος » ἐλέγετο,
 οὕτω καὶ οὗτος ἐπειδὴ ἐν ὁμολογίᾳ καὶ πίστει Πέτρου παραγέγονεν, εἰκότως ἂν
 καὶ τῆς προσηγορίας ἐκείνης ἀξιωθεῖ. Ἡ γὰρ τῆς πολιτείας συγγένεια καὶ τὴν
 κοινωνίαν τῶν ὀνομάτων ποιεῖ.

Εὐξώμεθα τοίνυν κοινῇ πάντες καὶ εἰς τὸ Πέτρου γῆρας αὐτὸν ἐλθεῖν. Καὶ
 405 γὰρ ὁ ἰ ἀπόστολος ἐν γήρᾳ τὸν βίον κατέλυσεν. « Ὅταν γάρ, φησί, γηράσῃς, col. 88
 τότε ἄλλοι σε ζώσουσι καὶ ἄξουσιν ὅπου οὐ θέλεις¹⁴⁵. » Αἰτήσωμεν δὲ καὶ τούτῳ
 μακρὰν πολιάν· ἐκτεινόμενον γὰρ αὐτοῦ τὸ γῆρας τὴν ἡμετέραν νεότητα τὴν
 πνευματικὴν μᾶλλον ἀκμάζειν ποιεῖ· ἦν γένοιτο διαπαντὸς ἐν ἀκμῇ τηρηθῆναι,
 εὐχαίς μὲν ἐκείνου καὶ τούτου τοῦ Πέτρου, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ¹⁴⁶ τοῦ Κυρίου
 410 ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ πατρὶ δόξα, τιμὴ, κράτος ἅμα τῷ ἀγίῳ καὶ
 ζωοποιῷ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

¹⁴³cf. Mt 11, 14; Mt 17, 10; 12–13; Mc 9, 11; 13

¹⁴⁴Lc 1, 17

¹⁴⁵Jn 21, 18

¹⁴⁶cf. Tt 3, 4

[Ms. Va I A₁ A₂ A₃ Y (partim) T G H (plane usque ad l. 140, deinde partim) K U] 396 Va I A₁ A₂ A₃ Y T G U^{pc}] κατέχοντες K U^{ac} (corr. al. man.) || 396 ὡσπερ οὖν (aut ὡς πέτρον) – κατέχοντες Va I A₁ A₂ A₃ Y T G] om. K U^{xt} || 396 ὡσπερ οὖν Va I Y G U^{mg}] ὡς πέτρον A₁ A₂ A₃ T Patr. || 396 πίστιν Va I G U^{mg}] δὲ praem. A₁ A₂ A₃ Y T H Patr. || 396 κατέχοντες] κατέχομεν Va || 397 κατέχομεν Va I G K U] ἔχομεν A₁ A₂ A₃ Y T Patr. || 397 οὕτω A₁ A₂ A₃ Y T G K U^{ac}] οὕτως Va I U^{pc} (ς s. l. add. al. man.) || 397–398 δοκῶμεν Va K U] δοκοῦμεν I A₁ A₂ A₃ Y T G U || 399 ἰωάννης] ὁ praem. A₁ Patr. || 399–400 καθάπερ – ἡλίου A₂ Y T G K U] om. A₁ A₃ Va I || 400 ἰωάννης] ὁ praem. K U Patr. || 400 ἐλέγετο] ἐγένετο I || 401 οὕτω καὶ] οὕτως U || 402 ἢ] εἰ A₁ || 402 συγγένεια] συγκατάβασις A₁ || 404 τοίνυν κοινῇ Va K U] οὖν κοινῇ I, δὲ A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 405 ἀπόστολος] παῦλος G || 405 γήρᾳ] γείρει A₁, γήρει A₂ A₃ T G K^{ac} (corr. cum q s. l. al. man.), γηρῆ U || 405 φησὶ γηράσῃς Va I A₁ A₂ A₃ Y T G] γηράσῃς φησὶ K U || 406 ἄλλοι Va I K U] om. A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 406 σε ζώσουσι Va I K U] ζώσουσί σε A₁ A₂ A₃ Y T G Patr. || 406 ἄξουσιν Va I A₁ A₂ A₃ Y T G] οἴσουσιν K U || 406 δὲ Va I A₂ A₃ K U] δὴ A₁ Y T G Patr. || 406 καὶ] om. G || 406 τούτῳ Va I Y T G K U] τούτο A₁ A₂ A₃ || 407 πολιάν Va I Y G K U] πολιτείαν A₁ A₂ A₃ T H Patr. || 407 ἐκτεινόμενον] ἐκείνο μὲν I || 407 ἡμετέραν Va I A₂ G K U] ὑμετέραν A₁ A₃ Y T Patr. || 409 μὲν] om. I || 409 χάριτι Va I K U^{ac}] δὲ add. A₁ A₂ A₃ Y T G H U (al. man.) Patr. || 409 κυρίου] καὶ σωτέρος add. Va || 410 μεθ' οὗ – ἅμα Va I A₂ K U] ᾧ ἢ δόξα καὶ τὸ κράτος ἅμα A₁ A₃ Y T Patr., ᾧ ἢ δόξα καὶ τὸ κράτος ἅμα τῷ πατρὶ καὶ G || 410 δόξα Va I A₂] ἢ praem. K U || 410 τιμὴ κράτος Va I] καὶ προσκήνησις add. A₂, τιμὴ (καὶ add. K) κράτος post πνεύματι transp. K U || 410 ἅμα Va I A₂] σὺν K U || 410–411 καὶ ζωοποιῷ A₂ K U] add. A₂ K U || 411 πνεύματι] αὐτοῦ add. Y || 411 εἰς Va I A₂ U] νῦν καὶ αἰεὶ καὶ praem. A₁ A₃ Y T G H K Patr.

Homélie 3 : *Conspectus siglorum*

Traditio directa

- G* **Genova**, Biblioteca Franzoniana, *Urbani* 13, *saec.* XI
ff. 109–118^v
- Ha* **Hagion Oros**, Bibliothékê tou Prôtatou, 2, *saec.* X
ff. 1–2^v (*frag.*)
- Y* **Moskva**, Gosudarstvennyj Istoričeskij Musej, *Synod. gr.* 128, *saec.* X
ff. 34–40^v
- S₂* **Oxford**, Bodleian Library, *Auctarium* E.3.13, *saec.* XVII
pp. 1–8 (*cod. Sav.*)
- K* **Oxford**, Bodleian Library, *Holkham. gr.* 41, *saec.* X-XI
ff. 44–62^v
- P₂* **Paris**, Bibliothèque Nationale de France, *Suppl. gr.* 590, *saec.* XVII
ff. 63–70^v (*cod. Sir.*)
- W₄* **Roma**, Biblioteca Casanatense, 1396, *saec.* XVI
ff. 193–202
- T* **Torino**, Biblioteca Nazionale Universitaria, B. I. 10, *saec.* XI
ff. 70^v–79^v
- Va* **Città del Vaticano**, Biblioteca Apostolica Vaticana, *Vaticanus gr.* 560, *saec.* X
ff. 270^v–280^v
- V* **Città del Vaticano**, Biblioteca Apostolica Vaticana, *Vaticanus gr.* 1920, *saec.* X
ff. 340^v–350

Editiones

- Sav.* Τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου ... τοῦ Χρυσοστόμου τῶν
εὗρισκομένων ... Δι' ἐπιμελείας καὶ ἀναλωμάτων Ἐρρίκου τοῦ Σαβιλίου ...,
Etonae 1612, t. VIII, pp. 111–118
- Front.* *Joannis Chrysostomi opera omnia ... cura Frontonis Ducae*,
Parisiis 1621, t. V, pp. 673–687
- Patr.* *Patrologia Graeca* 51, Parisiis 1862, col. 87–98

Traditio indirecta

- t* **Torino**, Biblioteca Nazionale Universitaria, C. V. 23, *saec.* XV,
ff. 76^v–92, *In illos qui ad ecclesiam non conueniunt (ecloga)*

Tit. Τοῦ αὐτοῦ. Ὅτι χρήσιμον ἢ τῶν Γραφῶν ἀνάγνωσις, καὶ δουλεία καὶ περιστάσει πραγμάτων ἀχείρωτον ποιεῖ τὸν προσέχοντα, καὶ ὅτι τὸ ὄνομα τῶν «ἀποστόλων» πολλῶν ἐστὶν ἀξιωματῶν ὄνομα, καὶ ὅτι τῶν ἔξωθεν ἀρχόντων καὶ αὐτῶν τῶν βασιλευόντων πολλῶ μείζονα κέκτηνται δύναμιν οἱ ἀπόστολοι
5 καὶ ἔξουσίαν· καὶ πρὸς τῷ τέλει πρὸς τοὺς νεοφωτίστους.

α'. Ὅταν μὲν εἰς τὴν πτωχείαν τῆς διανοίας ἴδω τῆς ἑμαυτοῦ, ναρκῶ καὶ ἀνα- col. 87
δύομαι πρὸς διάλεξιν τοσοῦτου δήμου καλούμενος· ὅταν δὲ εἰς τὴν προθυμίαν ἀποβλέψω τὴν ὑμετέραν καὶ τὸ τῆς ἀκρόασεως ἀκόρεστον, θαρρῶ καὶ διανίστα-
μαι καὶ μετὰ προθυμίας πρὸς τὸ τῆς διδασκαλίας ἀποδύομαι στάδιον. Ἰκανοὶ
5 γὰρ ὑμεῖς καὶ λιθίνην λαβόντες διάνοιαν περοῦ παντὸς κουφοτέραν ἐργάσα-
σθαι τῇ περὶ τὴν ἀκρόασιν ἐπιθυμία τε καὶ σπουδῇ. Καὶ καθάπερ τὰ φωλεύον-
τα τῶν ζώων ἐν μέσῳ τῷ χειμῶνι πρὸς τὰς πέτρας καταδυόμενα, ἐπειδὴν ἴδῃ
τὸ θέρος φανέν, ἀφήσι τὴν κατάδυσιν καὶ μετὰ τῶν λοιπῶν ζώων ἀγελάζεται
καὶ κοινῇ μεθ' ἡμῶν σκιρτᾷ· οὕτως καὶ ἡ ψυχὴ ἢ ἡμετέρα ὡσπερ εἰς τινα φω-
10 λεὸν τῆς ἀσθενείας τοῦ συνειδότος καταδυομένη, ὅταν ἴδῃ τὸν πόθον τῆς ὑμε-
τέρας ἀγάπης, ἀφήσι τὸν φωλεὸν καὶ μεθ' ὑμῶν ἀγελάζεται καὶ κοινῇ μεθ' ὑμῶν
σκιρτᾷ τὰ καλὰ τῶν Γραφῶν σκιρτήματα ἐν τῷ πνευματικῷ καὶ θείῳ λειμῶνι,
ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς.

Καὶ γὰρ πνευματικὸς λειμῶν καὶ παράδεισος τρυφῆς¹⁴⁷ ἢ τῶν θείων Γραφῶν
15 ἐστὶν ἀνάγνωσις, παράδεισος δὲ τρυφῆς ἐκείνου τοῦ παραδείσου βελτίων. Τοῦ-
τον τὸν παράδεισον οὐκ ἐν τῇ γῆ, ἀλλ' ἐν ταῖς τῶν πιστευόντων ψυχαῖς ἐφύτευ-
σεν ὁ Θεός· τοῦτον τὸν παράδεισον οὐκ ἐν Ἐδέμ οὐδὲ κατὰ ἀνατολὰς ἔθετο¹⁴⁸
ἐν ἐνὶ περιγράψας χωρίῳ, ἀλλὰ πανταχοῦ τῆς γῆς ἐξήπλωσε καὶ εἰς τὰ πέρατα
τῆς οἰκουμένης ἐξέτεινε. Καὶ ὅτι πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης τὰς Γραφὰς ἤπλωσεν,

¹⁴⁷cf. Gn 3, 23–24

¹⁴⁸Gn 2, 8

[**Ms. Va V Y (partim) Ha (a l. 310, ἰδωμεν) T G K W₄ (partim) P₂ (partim) S₂ (partim)**] 1 **Tit.**
τοῦ αὐτοῦ *Va V Y T G*] *om. K Patr.* || 1 *χρήσιμον Va V Y T G K*] *χρήσιμος P₂ S₂ Patr.* || 1 *καὶ¹*]
ὅτι *add. s. l. S₂ et in textu Patr.* || 5 *πρὸς²*] *εἰς T* || 5 *τοὺς V T G K*] *om. Va P₂ S₂ Patr.* || 3 **α'.**
ἀποβλέψω Y T G K] *ἀναβλέψω Va V P₂ S₂ Patr.* || 4 *ἀποδύομαι*] *ἀναδύομαι G* || 8 *ἀφήσι*]
ἐφήσι S₂^{ac} || 9 *καὶ¹ Y T G K S₂^{sl} Patr.*] *om. Va V P₂* || 9 *μεθ' ἡμῶν*] *μεθ' ὑμῶν P₂ (sed notauit*
linea) S₂^{txt}, *μετ' αὐτῶν S₂^{mg} Sav.^{mg}* || 9 *σκιρτᾷ*] *καὶ praem. V* || 9 *οὕτως*] *οὕτω K Patr.* || 9
καὶ² Va V K] *om. Y T G* || 10–11 *ὑμετέρας*] *ἡμετέρας P₂ S₂^{ac}* || 11 *καὶ T G K*] *om. Va V Y P₂*
S₂ Patr. || 13 *τρυφῆς Y T G K*] *γγραφῆς Va V P₂ S₂ Patr.*

[**Trad. indirecta**] 14–15 *καὶ¹ – ἀνάγνωσις*] *καὶ ἡ τῶν θείων γραφῶν ἀνάγνωσις παράδεισος*
*ἄλλος ἐπὶ γῆς πεφανέρωτ** *πνευματικὸς λειμῶν t, et eis uerbis inc. excerptum primum* || 15 *πα-*
ράδεισος δὲ τρυφῆς] *καὶ τρυφῆ t* || 17 *ἐν – ἔθετο*] *om. t* || 18 *περιγράψας χωρίῳ*] *τόπῳ πε-*
ριγράψας t || 18 *ἐξήπλωσε*] *ἐξήπλωσεν t* || 19 *ἐξέτεινε*] *ἐκτεταμένον t, et hic des. excerptum*
primum

20 ἄκουσον τοῦ προφήτου λέγοντος· *Εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν*
*καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν*¹⁴⁹. Κἂν πρὸς Ἴνδου ἀπέλθῃς,
 οὓς πρώτους ἀνίσχων ὁ ἥλιος ὄρᾳ, κἂν εἰς τὸν ὠκεανὸν ἀπέλθῃς, κἂν πρὸς τὰς
 Βρεττανικὰς νήσους ἐκεῖνας, κἂν εἰς τὸν Εὐξείνιον πλεύσης πόντον, κἂν πρὸς
 25 τὰ νότια ἀπέλθῃς μέρη, πάντων ἀκούσῃ πανταχοῦ τὰ ἀπὸ τῆς Γραφῆς φιλο-
 σοφούντων, φωνῆ μὲν ἐτέρα, | πιστεῖ δὲ οὐχ ἐτέρα, καὶ γλώσση μὲν διαφόρῳ, col. 88
 διανοίᾳ δὲ συμφώνῳ. Ὁ μὲν γὰρ φθόγγος τῆς γλώττης ἐνήλλακται, ὁ δὲ τρόπος
 τῆς εὐσεβείας αὐτοῖς οὐκ ἐνήλλακται· καὶ βαρβαρίζουσι μὲν τῇ γλώττει, φιλο-
 σοφοῦσι δὲ τῇ γνώμῃ· καὶ σολοικίζουσι μὲν τῷ φθόγγῳ, εὐσεβοῦσι δὲ τῷ τρόπῳ.
 Εἶδες παραδείσου μήκος πρὸς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἐκτεταμένου; Ἐνταῦθα
 30 οὐκ ἔστιν ὄφρις¹⁵⁰. καθαρὸν γὰρ θηρίων ἐστὶ τὸ χωρίον καὶ τῇ τοῦ Πνεύματος τει-
 χίζεται χάριτι.

Ἔχει καὶ πηγὴν ὁ παράδεισος οὗτος, καθάπερ ἐκεῖνος, πηγὴν μυρίων πο-
 ταμῶν μητέρα, οὐχὶ τεσσάρων. Οὐ γὰρ τὸν Τίγρητα, οὐδὲ τὸν Εὐφράτην, οὐδὲ
 τὸν Αἰγύπτιον Νεῖλον, οὐδὲ τὸν Ἴνδον Γάγγην¹⁵¹, ἀλλὰ μυρίου ἀφίησι ποτα-
 35 μοὺς αὕτη ἡ πηγὴ. Τίς ταῦτά φησιν; Αὐτὸς ὁ τοὺς ποταμοὺς ἡμῖν χαρισάμενος
 Θεός· «Ὁ πιστεύων γὰρ εἰς ἐμέ, φησί, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοι-
 λίας αὐτοῦ ῥέουσιν ὕδατος ζῶντος¹⁵².» Εἶδες πῶς οὐχὶ τέσσαρες ποταμοὶ¹⁵³
 ἀλλ' ἀδιόριστοι ἀπὸ τῆς πηγῆς ἐκείνης ἐκχέονται; Οὐ τῷ πλήθει δὲ μόνον, ἀλλὰ
 καὶ τῇ φύσει θαυμαστὴ ἡ πηγὴ· οὐ γὰρ ὕδατός ἐστι τὰ νάματα, ἀλλὰ Πνεύμα-
 40 τος τὰ χαρίσματα. Αὕτη ἡ πηγὴ καθ' ἐκάστην ψυχὴν ἐστὶ τῶν πιστῶν μερι-
 ζομένη καὶ οὐ μειουμένη· μεριζομένη καὶ οὐ δαπανωμένη· κατακερματιζομένη
 καὶ οὐκ ἐλαττουμένη· παρὰ πᾶσιν ὀλόκληρος καὶ ἐν ἐκάστῳ ὀλόκληρος. Τοια-

¹⁴⁹Ps 19 (18), 5 ; Rm 10, 18 (Ps 19 (18), 5 *cit.*)

¹⁵⁰cf. Gn 3, 1

¹⁵¹cf. Gn 2, 11–14

¹⁵²Jn 7, 38

¹⁵³cf. Gn 2, 10

[Ms. *Va V Y (partim) Ha (a l. 310, ἰδωμεν) T G K W₄ (partim) P₂ (partim) S₂ (partim)*] 23
 κἂν *Va V Y K*] καὶ *T G* || 24 ἀπέλθῃς] πλεύσης *K* || 26 γλώττης *T G K*] γλώσσης *Va V Y P₂*
S₂ Patr. || 26 ὁ δὲ] *T legi nequit (falso corr. rec. manus)* || 27 αὐτοῖς *Va V G K P₂ S₂*] αὐτοῦ *T*
(rec. manu), om. Patr. || 29 ἐκτεταμένου *Va V P₂ S₂ Patr.*] ἐκτεταμένον *Y T G K* || 30 γὰρ *Va V*
T G K] *om. S₂ P₂ Patr.* || 30 θηρίων *Y T G K*] τῶν *praem. Va V Patr.* || 32 καθάπερ ἐκεῖνος]
om. G || 33 τίγρητα *Va V Y K*] τίγριδα *T G* || 34 γάγγην *Va V T*] φησὸν *G*, φεισὼν *K* || 34
 ἀφίησι] ἐφίησι *S₂ sed notavit linea* || 35 τίς] *om. K* || 36 φησί *Va V Y G*] *post γὰρ transp. T K*
 || 36 καθὼς – γραφή *Va V Y G*] *om. T K* || 37 ὕδατος] ἐκ τῆς *praem. et deleu. V* || 38 ἀλλ'
 ἀδιόριστοι *Va V T K P₂ S₂*] ἀλλὰ διόριστοι *G*, ἀλλὰ ἀδιόριστοι *Patr.* || 38 ἐκχέονται *Va V Y T*
G K P₂] ἐκχέοντες *S₂ Patr.* || 40 τὰ] *om. T G* || 42–43 τοιαῦτα *Va V Y T G K*] τοσαῦτα *P₂ S₂*
Patr.

[Trad. *indirecta*] 29 ἐνταῦθα] *eo uerbo inc. excerptum secundum apud t* || 30 καὶ] διότι *t* ||
 30–31 τειχίζεται χάριτι] χάριτι τειχιζόμενον *t* || 32 καθάπερ ἐκεῖνος πηγὴν] *om. t* || 32 μυ-
 ρίων] οὐχὶ αἰσθητῶν καὶ *praem. t* || 33–36 μητέρα – θεός] ἀλλὰ νοητῶν ἐν τοῦ σωτήρου ἡμῶν
 πράγμασι <***> κορεννύντος *t* || 36 καθὼς – γραφή] *om. t* || 37–39 εἶδες – πηγὴ] *om. t* ||
 40 τὰ] *om. t* || 41 καὶ] *om. t* || 41–42 κατακερματιζομένη – παρὰ] *om. t*

ὑτα γὰρ τοῦ Πνεύματος τὰ χαρίσματα. Βούλει μαθεῖν τὴν δαψίλειαν τῶν να-
μάτων τούτων; Βούλει μαθεῖν τὴν φύσιν τῶν ὑδάτων, πῶς οὐκ ἔοικε τούτοις,
45 ἀλλὰ βελτίω τούτων καὶ θαυμασιώτερα ἔστιν; Ἄκουσον πάλιν αὐτοῦ αὐτοῦ τοῦ
Χριστοῦ λέγοντος τῇ Σαμαρείτιδι, ἵνα μάθῃς τὴν δαψίλειαν τῆς πηγῆς. «Τὸ ὕδωρ
ὃ ἐγὼ δώσω, φησί, τῷ πιστῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἀλλομένου εἰς ζωὴν
αἰώνιον¹⁵⁴.» Οὐκ εἶπεν «ἐξιόντος», οὐκ εἶπε «προχομένου», ἀλλὰ «ἀλλομένου»,
διὰ τῶν ἀλμάτων τὴν ἀφθονίαν ἡμῖν ἐμφαίνων. Ἐκεῖνα | τῶν κρηναίων ὑδάτων col. 89
50 ἐξάλλεσθαι καὶ πηδᾶν πανταχόθεν εἴωθεν, ἅπερ ἂν αἱ πηγαὶ ἐν τοῖς κόλποις
μὴ δύν<ω>νται κατέχειν¹⁵⁵, ἀλλὰ νικώμεναι τῇ συνεχείᾳ τῆς ἐπιρροῆς παντα-
χόθεν αὐτὰ ἀναβλύζωσι. Βουλόμενος οὖν τὴν δαψίλειαν τῶν ναμάτων δεῖξαι
εἶπεν «ἀλλομένου», οὐκ «ἐξιόντος». Βούλει καὶ τὴν φύσιν αὐτῆς καταμαθεῖν;

Μάνθανε ἀπὸ τῆς χρείας. Οὐ γὰρ εἰς ζωὴν τὴν παροῦσαν, ἀλλ' εἰς ζωὴν
55 αἰώνιον ἔστι χρησίμη. Διατρίψωμεν τοίνυν ἐν τῷ παραδείσῳ τούτῳ, παρακαθε-
ζόμεθα τῇ πηγῇ, μὴ πάθωμεν ὅπερ ἔπαθεν ὁ Ἄδὰμ καὶ ἐκπέσωμεν τοῦ παρα-
δείσου¹⁵⁶. μὴ δεξώμεθα συμβουλήν ὀλεθρίαν, μὴ παραδεξώμεθα τὴν ἀπάτην τοῦ
διαβόλου¹⁵⁷. μένωμεν ἔνδον· πολλὴ γὰρ ἡ ἐντεῦθεν ἀσφάλεια· μένωμεν ἐν τῇ
ἀναγνώσει τῶν Γραφῶν τούτων. Καθάπερ γὰρ οἱ πηγῇ παρακαθήμενοι, καὶ τῆς
60 αὔρας ἐκείνης ἀπολαύοντες καὶ καύσωνος ἐπικειμένου τὴν ὄψιν συνεχῶς ἐπι-
κλύζοντες ἀποκρούονται τὸ πνῖγος τοῖς νάμασι καὶ δίψους διανοχλοῦντος ῥαδί-
ως ἰῶνται τὸ πάθος ἐγγύθεν τὸ φάρμακον ἀπὸ τῆς πηγῆς ἔχοντες· οὕτως ὁ
παρὰ τὴν πηγὴν τῶν θείων Γραφῶν παρακαθήμενος, κἂν ἐπιθυμίας ἀτόπου
φλόγα διανοχλοῦσαν ἴδῃ, ῥαδίως ἀπὸ τῶν ναμάτων ἐκείνων τὴν ψυχὴν ἀπο-
65 κλύσας ἀπεκρούσατο τὴν φλόγα· κἂν ὀργὴ διακαῆς ἐνοχλῇ τὴν καρδίαν κα-

¹⁵⁴Jn 4, 14

¹⁵⁵cf. Jn 7, 38

¹⁵⁶cf. Gn 3, 24

¹⁵⁷cf. Gn 3, 13

[Ms. Va V Y (*partim*) Ha (a l. 310, ἴδωμεν) T G K W₄ (*partim*) P₂ (*partim*) S₂ (*partim*)]
43–44 βούλει – τούτων Va V T G K Patr.] om. S₂ P₂ || 44 τὴν φύσιν τῶν ὑδάτων Y T G K] τῶν
ὑδάτων τὴν φύσιν Va V P₂ S₂ Patr. || 45 πάλιν αὐτοῦ] αὐτοῦ πάλιν G || 48 ἀλλὰ ἀλλομένου
Va Y T K P₂ S₂ Patr.] ἀλλ' ἀλομένου V, ἀλλ' ἀλλομένου G || 50 ἂν] om. K || 51 δύν<ω>νται
conieci] δύνανται Va V T G K Patr. || 51 κατέχειν] om. K || 52 ἀναβλύζωσι Va Y T P₂ S₂^{ac}]
ἀναβλύζουσι V G K S₂^{pc} Patr. || 53 ἀλλομένου] ἀλλόμενοι Va || 55 αἰώνιον] τὴν *praem.* T ||
57 συμβουλήν] συμβου* ἦν Va || 59 πηγῇ] τῇ *praem.* K || 60–61 ἐπικλύζοντες] ἐπικλύσα-
ντες V || 63 τὴν πηγὴν] τῇ πηγῇ G || 64 φλόγα] φλόγαν Va || 64–65 ἀποκλύσας Y T G K
Patr.] ἀποκλύσασα Va V P₂ S₂^{txt} (*sed corr.* S₂^{mg}) || 65 διακαῆς] δι' ἀκοῆς K

[Trad. *indirecta*] 43–45 βούλει – ἔστιν] om. t || 45–46 πάλιν – σαμαρείτιδι] om. t || 46 ἵνα
– πηγῆς] *ante* ἄκουσον *transp.* t || 47 ἀλλομένου] ἀλομένου t, *et uerbo* αἰώνιον *des. excerptum
secundum* || 55 διατρίψωμεν] *eo uerbo inc. excerptum tertium apud t* || 55–56 παρακαθεζόμεθα]
παρακαθεζόμεθα t || 56 πηγῇ] αἰωνίω *praem.* t || 57 δεξώμεθα] δεξόμεθα t || 57 ὀλεθρίαν]
ἀλοτρίων *ut uid.* t || 57 παραδεξόμεθα] παραδεξόμεθα t || 59 γραφῶν] θείων *praem.* t, πα-
ρακαθήμενος κορεννύμενος τῶν θείων λογίων *add. t, et hic des. excerptum tertium* || 59 τούτων
– πηγῇ] t *legi nequit*

θάπερ λέβητα ὑποκαίόμενον ἀναβράσσουσα, μικρὸν τοῦ νάματος ἐπιστάξας εὐθέως κατέστειλε τοῦ πάθους τὴν ἀναισχυντίαν. Καὶ ἐκ πάντων τῶν πονηρῶν λογισμῶν ὥσπερ ἐκ μέσης φλογός ἐξαρπάζει τὴν ψυχὴν ἢ τῶν θείων Γραφῶν ἀνάγνωσις.

- 70 β'. Διὸ καὶ ὁ προφήτης ὁ μέγας Δαυὶδ ἐκεῖνος, εἰδὼς τὴν ὠφέλειαν τὴν ἀπὸ τῆς ἀναγνώσεως τῶν Γραφῶν, τὸν διηνεκῶς προσέχοντα ταῖς Γραφαῖς καὶ τῆς ὁμιλίας ταύτης ἀπολαύοντα παρεικάζει φυτῶ ἀεὶ τεθηλότι καὶ παρὰ τοὺς ρύακας ἐστηκότι τῶν ὑδάτων, οὕτως ἰλέγων· «*Μακάριος ἀνὴρ, ὃς οὐκ ἐπορεύθη ἐν βουλή ἀσεβῶν καὶ ἐν ὁδῶ ἀμαρτωλῶν οὐκ ἔστη καὶ ἐπὶ καθέδραν λοιμῶν οὐκ ἐκάθισεν, ἀλλ' ἦ ἐν τῷ νόμῳ Κυρίου τὸ θέλημα αὐτοῦ καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ μελετήσει ἡμέρας καὶ νυκτὸς καὶ ἔσται ὡς τὸ ξύλον τὸ πεφυτευμένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων*¹⁵⁸.» Καθάπερ γὰρ τὸ ξύλον ἐκεῖνο τὸ παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων πεφυτευμένον, παρ' αὐτοῦ τοὺς ρύακας ἐστηκός, διηνεκῆ τῆς ἀρδεΐας ἔχον τὴν χορηγίαν, πάσῃ ἀέρων ἀνωμαλίᾳ ἀχείρωτον γίνεται καὶ οὔτε ἀκτῖνα θερμότεραν
- 80 γενομένην δέδοικεν, οὔτε τὸν ἀέρα μεταπεσόντα εἰς ἀύχμον εὐλαβεῖται· ἰκανὴν γὰρ ἔχον ἐναποκεκλεισμένην ἐν ἑαυτῷ τὴν νοτίδα, πάσης ἡλιακῆς θέρμης πλεονεξίαν ἔξωθεν προσβαλοῦσαν εὐθέως ἀποκρούεται καὶ διωθεῖται· οὕτω καὶ ψυχὴ παρὰ τοὺς ρύακας ἐστηκυῖα τῶν θείων Γραφῶν, καὶ ποτιζομένη διηνεκῶς, ἐκεῖνα τὰ νάματα καὶ τὴν δρόσον τοῦ Πνεύματος ἐν ἑαυτῇ συνάγουσα, πρὸς
- 85 πᾶσαν πραγμάτων περίστασιν ἀχείρωτος ἔσται, κἂν νόσος, κἂν ἐπήρεια, κἂν συκοφαντία, κἂν λοιδορία, κἂν σκώμματα, κἂν πᾶσα ῥαθυμία, κἂν πάντα τὰ τῆς οἰκουμένης κακὰ εἰς τὴν τοιαύτην κατασκήψῃ ψυχὴν, εὐκόλως ἀποκρούεται τὴν πύρωσιν τῶν παθῶν ἀπὸ τῆς τῶν Γραφῶν ἀναγνώσεως ἰκανὴν παράκλησιν ἔχουσα. Οὔτε γὰρ δόξης μέγεθος, οὐ δυναστείας ὄγκος, οὐ φίλων παρουσία, οὐκ

¹⁵⁸Ps 1, 1–3

[Ms. *Va V Y (partim) Ha (a l. 310, ἴδωμεν) T G K W₄ (partim) P₂ (partim) S₂ (partim)*] 66 ἀναβράσσουσα *Va V Y S₂ P₂ Patr.*] ἀναβράζουσα *T G K* || 67 καὶ] ἀλλὰ *praem. G* || 68 ἐξα-
 πάζει] ἐξαρπάζει *G* || 69 ἀνάγνωσις] ἅ *iter. T* || 71 γραφῶν] θείων *praem. K* || 71 καὶ] *om.*
Va || 72 καὶ *T G K*] *om. Va V Patr.* || 75 ἦ] *om. V K Patr.* || 78 ἐστηκός] ἐστηκῶς *Va^{ac}* || 78
 τῆς] τὰς *Va, deleu. K* || 78 ἀρδεΐας] ἀνδρείας *G^{ac}* || 78 ἔχον] ἔχων *P G* || 80 ἀύχμον] ἀύχ-
 μηρὸν *V* || 81 ἐναποκεκλεισμένην] ἀποκεκλεισμένην *G^{ac}* (*εν s.l. add. ead. man.*) || 81 ἐαυτῷ]
 αὐτῷ *Va^{ac}* (*ε s. l. add. ead. man.*) || 82 προσβαλοῦσαν *Va V K Patr.*] προσβάλλουσαν *T G* || 83
 ψυχὴ] ἢ *praem. T G* || 86 λοιδορία] λοιδορία *K* || 87 ἀποκρούεται] ἀποκρούεται *K* || 88
 πύρωσιν] πῆρωσιν *Va*, πείρωσιν *G* || 89 μέγεθος] μέτοχος *G*

[Trad. *indirecta*] 67 ἐκ] τὴν φλόγα τῶν παθῶν <***> *praem. t, et eis uerbis inc. excerptum quartum*
 || 68 φλογός] τῆς *praem. t* || 68–69 ἢ – ἀνάγνωσις] *om. t* || 70 ὁ μέγας] *om. t* || 70–71
 ἐκεῖνος – γραφῶν] *om. t* || 71–72 καὶ – ἀπολαύοντα] *om. t* || 73 ὑδάτων] καὶ τὸν καρπὸν
 αὐτοῦ ποιεῖ ἔως καιρὸν καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀπόλυσιν *add. t, et hic des. excerptum quartum*
 || 82 οὕτω] *eo uerbo inc. excerptum quintum t* || 83 ψυχὴ] ἢ *praem. t* || 85 περίστασιν] ἐπι-
 χείρησιν καὶ *praem. t* || 86 σκώμματα κἂν πᾶσα] *om. t* || 87 κατασκήψῃ] ἐπισκήψῃ *t* ||
 88 παθῶν] *t legi nequit* || 88 παράκλησιν] *t legi nequit* || 89 ἔχουσα] *hic des. excerptum*
quintum

90 ἄλλο οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων οὕτως τὸν ἐν ὀδύνη παραμυθήσασθαι δυνήσεται
ὡς ἡ τῶν Γραφῶν ἀνάγνωσις. Τί δήποτε; "Ὅτι ἡ ἐκεῖνα μὲν ἐπίκηρα καὶ φθαρτά, col. 90
διὸ καὶ φθαρτὴ αὐτῶν ἡ παράκλησις· ἡ δὲ τῶν Γραφῶν ἀνάγνωσις Θεοῦ ὁμι-
λία ἐστίν. "Ὅταν οὖν ὁ Θεὸς τὸν ἐν ἀθυμίᾳ παρακαλῆ, τί τῶν ὄντων αὐτὸν εἰς
ἀθυμίαν ἐμβαλεῖν δύναται;

95 Προσέχωμεν τοίνυν τῇ ἀναγνώσει, μὴ τὰς δύο μόνον ταύτας ὥρας· οὐ γὰρ
ἄρκει ἡμῖν εἰς ὠφέλειαν ἡ ψιλὴ αὕτη ἀκρόασις· ἀλλὰ διηνεκῶς· καὶ ἕκαστος
οἴκαδε ἀναχωρήσας τὰ Βιβλία μετὰ χειρὸς λαμβανέτω καὶ τῶν εἰρημένων ἐπερ-
χέσθω τὰ νοήματα, εἴ γε διηνεκῆ καὶ ἀρκοῦσαν ἔχειν τὴν ἀπὸ τῆς Γραφῆς
ὠφέλειαν. Καὶ γὰρ τὸ ξύλον ἐκεῖνο τὸ παρὰ τοὺς ρύακας ἐστηκὸς οὐ δύο καὶ
100 τρεῖς ὥρας ὁμιλεῖ τοῖς ὕδασι μόνον, ἀλλὰ πᾶσαν μὲν ἡμέραν, πᾶσαν δὲ νύκτα.
Διὰ τοῦτο κομᾷ τοῖς φύλλοις, διὰ τοῦτο βρῖθαι τῷ καρπῷ ἐκεῖνο τὸ ξύλον, κἄν
μηδεὶς αὐτὸ ἀνθρώπων ποτίζη· ἐπειδὴ παρὰ τοὺς ρύακας ἔστηκεν αὐτὸ, διὰ
τῶν ῥιζῶν ἐπισπᾶται τὴν νοτίδα, καὶ ὡσπερ διὰ τινων πόρων παραπέμπει τὴν
ὠφέλειαν παντὶ τῷ σώματι· οὕτω καὶ ὁ συνεχῶς ἀναγινώσκων τὰς θείας Γρα-
105 φάς, καὶ παρὰ τοὺς ρύακας αὐτῶν ἐστηκὸς, κἄν μηδένα ἔχη τὸν ἐρμηνεύοντα,
διὰ τῆς συνεχοῦς ἀναγνώσεως, ὡσπερ διὰ τινων ῥιζῶν, πολλὴν ἐπισπᾶται τὴν
ὠφέλειαν.

Διὰ τοῦτο καὶ ἡμεῖς τὰς φροντίδας ὑμῶν εἰδότες, τοὺς περισπασμοὺς τοὺς
βιωτικούς, τὰς ἀσχολίας τὰς πολλὰς, ἡρέμα καὶ καταμικρὸν ὑμᾶς προσάγο-
110 μεν τοῖς νοήμασι τῶν Γραφῶν τῷ σχολαίῳ τῆς ἐξηγήσεως μόνιμον ποιοῦντες
τῶν λεγομένων τὴν μνήμην. Καὶ γὰρ ὄμβρος ῥαγδαῖος μὲν καταρρηγνύμενος
κατακλύζει τὴν ἐπιφάνειαν καὶ τὸ βάθος οὐδὲν ὠφελεῖ· ἡρέμα δὲ καὶ καταμι-
κρὸν ἐλαίου δίκην ἐνιζάνων τῷ προσώπῳ τῆς γῆς, ὡσπερ διὰ τινων φλεβῶν
τῶν πόρων αὐτῆς πρὸς τὸ βάθος διολισθαίνων, τὰς λαγόννας αὐτῆς ἐμπλήσας
115 νοτίδος εὐπορωτάτην ποιεῖ πρὸς τὴν τῶν καρπῶν φορὰν. Διὸ καὶ ἡμεῖς τὸν πνευ-
ματικὸν τοῦτον ὄμβρον ἡρέμα ταῖς ὑμετέραις ἐνίεμεν ψυχαῖς· αἱ μὲν γὰρ Γραφαὶ
νεφέλαις εἰκόμασι πνευματικαῖς, τὰ δὲ ῥήματα καὶ τὰ νοήματα ὄμβρῳ προσέοικε
πολλῷ τούτου βελτίονι· καὶ διὰ τοῦτο τὸν πνευματικὸν τοῦτον ὄμβρον καταμι-
κρὸν ὑμῖν ἐνίεμεν, ἵνα πρὸς αὐτὸ τὸ βάθος χωρήσῃ τὰ ῥήματα.

120 Διὰ τοῦτο τετάρτην σήμερον ἡμέραν ἔχοντες ἐξηγήσεως, οὐδέπω μίαν ἐπι-

[Ms. *Va V Y (partim) Ha (a l. 310, ἰδωμεν) T G K W₄ (partim) P₂ (partim) S₂ (partim)*] 90
οὕτως *Va VTGK*] οὕτω *Patr.* || 91 γραφῶν *TGK*] θείων *praem. Va V Patr.* || 93 αὐτὸν] *post*
ἀθυμίαν *transp. G* || 95 προσέχωμεν] προσέχομεν *K^{ac}* || 96 ὠφέλειαν *Va VTGK*] ἀσφάλειαν
Patr. || 97–98 ἐπερχέσθω τὰ νοήματα] τὰ νοήματα ἐπερχέσθω *K* || 98 μέλλει *Va TG*] μέλλει
V Patr., μέλλοι *K* || 100 μόνον] *om. Patr.* || 102 αὐτὸ] αὐτῷ *G* || 102 αὐτὸ *Va V Patr.*] ἐαυτῷ
TK, ἐαυτὸ *G* || 104 οὕτω] οὕτως *Va* || 105 καὶ] *om. G* || 108–109 τοὺς βιωτικούς *Y TGK*] *om. Va V Patr.* || 110 τῷ] τὸ *T* || 111 ῥαγδαῖος *V G K Patr.*] ῥαγδαίως *Va T* || 111 καταρρη-
γνύμενος] καταφερόμενος *V* || 112–113 καταμικρὸν] καὶ *add. T* || 114 πόρων] ἀπόρων *Va*
|| 114 τὰς *Va VK Patr.*] τοὺς *TG* || 117 τὰ *Y TGK*] *om. Va V Patr.* || 118 τούτου *V G K Patr.*] *τούτῳ Va, τούτων T*

γραφὴν ἐπελθεῖν ἠδυνήθημεν, ἀλλ' ἔτι περὶ αὐτὴν στρεφόμεθα. Βέλτιον γὰρ μικρὸν διασκάπτοντας χωρίον καὶ πρὸς τὸ βάθος καταβαίνοντας πολὺν τῶν ἀναγκαίων εὐρίσκειν τὸν θησαυρὸν, ἢ πολλὰς ἀρούρας ἐπιόντας ἄνωθεν, ἀπλῶς καὶ εἰκὴ ταλαιπωρεῖσθαι καὶ μάτην. Καίτοι οἶδα πολλοὺς πρὸς τὴν βραδύτητα
 125 ταύτην δυσχεραίνοντας· ἀλλ' οὐ μέλει μοι τῆς ἐκείνων κατηγορίας, ἀλλὰ μέλει μοι τῆς ὑμετέρας ὠφελείας. Οἱ ὀξύτερον βαδίζουσιν δυνάμενοι τοὺς βραδυτέρους τῶν ἀδελφῶν ἀναμενέτωσαν· οὗτοι μὲν γὰρ ἐκείνους ἀναμείναι δύνανται, οἱ δὲ ἀσθενέστεροι πρὸς ἐκείνους ἑαυτοὺς παρεκτεῖναι οὐκ ἰσχύουσι. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος φησὶν ὅτι οὐκ ὀφείλομεν τοὺς ἀσθενεῖς ἀναγκάζειν πρὸ καιροῦ,
 130 πρὸς τὴν τελειότητα τῶν δυνατῶν ἐκτείνεσθαι μὴ δυναμένους¹⁵⁹. ἀλλ' ὅτι ἡμεῖς ὀφείλομεν οἱ δυνατοὶ τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων βαστάζειν¹⁶⁰. Ὁφελείας ἡμῖν μέλει τῆς ὑμετέρας, οὐκ ἐπιδείξεως ἀπλῶς· διὰ τοῦτο ἐνδιατρίβομεν τοῖς νοήμασι.

γ'. Τῇ μὲν οὖν πρώτῃ ἡμέρᾳ ὅτι οὐχ ἀπλῶς παρατρέχειν χρὴ τὰς ἐπιγραφὰς ἔλεγον, ὅτε καὶ τὸ ἐπίγραμμα | ὑμῖν ἀνέγνων τοῦ βωμοῦ, καὶ τὴν σοφίαν
 135 ἐπέδειξα Παύλου τὸν ἀλλότριον στρατιώτην καὶ ἐν τῇ παρατάξει τῶν ἐχθρῶν ἐστηκότα πρὸς τὴν οἰκείαν φάλαγγα μεταστήσαντος. Εἰς τοῦτο ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ κατέληξεν ἡ διδασκαλία πᾶσα· μετ' ἐκείνην ἐν τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ ἐζητήσαμεν τίς ἦν ὁ τὸ βιβλίον γράψας· καὶ εὔρομεν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι Λουκᾶν τὸν
 140 εὐαγγελιστὴν, καὶ διὰ πλειόνων ἀποδείξεων ὑμῖν παρεστήσαμεν τὸ ζητούμενον, τῶν μὲν σαφεστέρων, τῶν δὲ βαθυτέρων. Οἶδα γὰρ ὅτι τοῖς ἐσχάτοις τῶν εἰρημένων πολλοὶ τῶν ἀκουσάντων οὐ παρηκολούθησαν· ἀλλ' ὅμως οὐ διὰ τοῦτο ἀποστησόμεθα τοῦ κατατολμᾶν λεπτοτέρων νοημάτων. Τὰ μὲν οὖν σαφέστερα τοῖς ἀφελεστέροις, τὰ δὲ βαθύτερα τοῖς ὀξύτερον συνορῶσιν ἔσται χρήσιμα.
 145 Ποικίλην γὰρ εἶναι δεῖ τὴν τράπεζαν καὶ διάφορον, ἐπειδὴ καὶ διάφορος ἡ τῶν κεκλημένων ἐπιθυμία. Τῇ μὲν οὖν πρώτῃ ἡμέρᾳ περὶ ἐπιγραφῆς, τῇ δὲ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ περὶ τοῦ γράψαντος τὸ βιβλίον, τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ χθὲς πρὸς τοὺς παραγενομένους περὶ τῆς ἀρχῆς τῆς γραφῆς διελέχθημεν, καὶ ἐδείξαμεν, καθάπερ ἴσασι
 150 οἱ ἀκηκοότες, τί μὲν ἐστὶ πρᾶξις, τί δὲ ἐστὶ θαῦμα, καὶ τί μὲν ἐστὶ πολιτεία, τί δὲ ἐστὶ σημεῖον, καὶ τέρας, καὶ δύναμις, καὶ πόσον τὸ μέσον ἐκατέρων· καὶ πῶς τὸ μὲν μείζον, τὸ δὲ χρησιμώτερον, καὶ πῶς τὸ μὲν καθ' ἑαυτὸ ὄν βασιλείαν προ-

¹⁵⁹cf. 1 Co 8, 9

¹⁶⁰Rm 15, 1

[Ms. Va V Y (*partim*) Ha (a l. 310, ἴδωμεν) T G K W₄ (*partim*) P₂ (*partim*) S₂ (*partim*)] 121 ἐπελθεῖν T G K] παρελθεῖν Va V Patr. || 121–122 μικρὸν] μικρῶ G || 122 χωρίον] χωρίω G || 125 μέλει] μέλλει T || 125 κατηγορίας] κακηγορίας T || 125 μέλει] μέλλει T || 130 ἐκτείνεσθαι] ἐπεκτείνεσθαι K || 132 μέλει G K Patr.] μέλλει Va V T || 134 χρῆ] δεῖ T || 136 καὶ] om. K || 138 διδασκαλία] ἡμῶν add. K || 139 εὔρομεν] ἠύραμεν T^{xt}, γρ<ἀφεται> εὔρομεν T^{ms} (al. man.) || 140 παρεστήσαμεν] ὑμῖν add. V || 140 τὸ] τὸν G || 144 ἀφελεστέροις] ἀσφαλεστέροις G || 144 συνορῶσιν T G K] ἐνορῶσιν Va V Patr. || 145 καὶ] om. V || 146 ἐπιγραφῆς Va V T Patr.] τῆς praem. G K || 148 γραφῆς] ἐπὶ τῆς praem. G || 149 ἐστὶ] om. K || 150 τὸ μέσον ἐκατέρων] ἐκατέρων τὸ μέσον K || 151 τὸ μὲν] V legi nequit || 151 ἑαυτὸ Va V G K] ἑαυτὸν Patr. || 151 βασιλείαν] βα^{**}λείαν V

ξενεῖ, τὸ δὲ εἰς μὴ λάβῃ τὴν ἀπὸ τῆς πράξεως συμμαχίαν, ἔξω τῶν προθύρων ἐκείνων ἐκβάλλεται. Σήμερον ἀναγκαῖον εἰπεῖν τὸ ἐπίλοιπον τῆς γραφῆς καὶ δεῖξαι τί ποτέ ἐστι τὸ ὄνομα τῶν «ἀποστόλων».

155 Οὐδὲ γὰρ ψιλὸν ἐστὶ τὸ ὄνομα τοῦτο, ἀλλ' ἀρχῆς ἐστὶ προσηγορία, ἀρχῆς μεγίστης, ἀρχῆς τῆς πνευματικωτάτης, ἀρχῆς τῆς ἄνω. Ἀλλὰ διανόστητε. Καθάπερ γὰρ ἐν τοῖς βιωτικοῖς πράγμασιν εἰσὶν ἀρχαὶ πολλαὶ, οὐ πᾶσαι δὲ τῆς αὐτῆς ἀξίας, ἀλλ' αἱ μὲν μείζους, αἱ δὲ ἐλάττους· οἷον, ἵνα ἀπὸ τῆς κατωτέρας τὸν ἀριθμὸν ποιησώμεθα, ἐστὶν ὁ τῆς πόλεως ἔκδικος· ἐστὶν ἀνώτερος ἐκείνου
160 ὁ τοῦ ἔθνους ἡγεμὼν· ἐστὶ μετ' ἐκείνου ἕτερος ἄρχων μείζων· ἐστὶ πάλιν ὁ στρατηλάτης· ἐστὶν ὁ ὑπαρχος· ἐστὶν ἀνωτέρα τούτων ἀρχή, ἢ τῶν ὑπάτων ἀρχή· καὶ πᾶσαι μὲν αὗται ἀρχαί, οὐ πᾶσαι δὲ τῆς αὐτῆς ἀξίας· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν πνευματικῶν πολλαὶ μὲν ἀρχαί, οὐ πᾶσαι δὲ τῆς αὐτῆς ἀξίας· πασῶν δὲ μείζων ἢ τῆς ἀποστολῆς ἀξία.

165 Καὶ γὰρ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ὑμᾶς ἐπὶ τὰ νοητὰ χειραγωγεῖν δεῖ. Οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς ἐποίησε· περὶ Πνεύματος διαλεγόμενος ὕδατος ἐμνημόνευσεν· «Ὁ γὰρ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν, φησὶν· ὁ δὲ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος οὐ ἐγὼ δώσω αὐτῷ οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα¹⁶¹.» Ὁρᾷς αὐτὸν ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰ νοητὰ χειραγωγοῦντα τὸ γύναιον; Οὕτω καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, καὶ κάτωθεν
170 ἀναβαίνωμεν ἄνω, ὥστε εὐσημότερον γενέσθαι τὸν λόγον. Διὰ τοῦτο περὶ ἀρχῆς διαλεγόμενοι, πνευματικῆς, ἐμνήσθημεν ἀρχῆς αἰσθητῆς, ἵνα ἀπὸ ταύτης πρὸς ἐκείνην ὑμᾶς χειραγωγήσωμεν. Ἠκούσατε πόσας ἡριθμήσαμεν ἀρχὰς βιωτικὰς, καὶ πῶς αἱ μὲν μείζους, αἱ δὲ ἐλάττους, καὶ πῶς ἢ τῶν ὑπάτων ἀρχὴ καθάπερ κορυφή καὶ κεφαλὴ πᾶσιν ἐπίκειται; Ἴδωμεν καὶ τὰς ἀρχὰς τὰς πνευματικὰς.
175 Ἔστιν ἀρχὴ πνευματικῆς προφητείας ἀρχή· ἐστὶν ἕτερα ἀρχὴ εὐαγγελισμοῦ, ἐστὶ ποιμένος, ἐστὶ διδασκάλου, ἐστὶ χαρισμάτων, ἐστὶν ἰαμάτων, ἐστὶν ἐρμηνείας γλωσσῶν¹⁶². Ταῦτα πάντα ὀνόματα μὲν ἐστὶ χαρισμάτων, πράγματα δὲ ἀρχῶν καὶ ἐξουσιῶν. Ὁ προφήτης ἄρχων ἐστὶ· παρ' ἡμῖν ὁ δαίμονας ἐξελαύνων ἄρχων ἐστὶ· παρ' ἡμῖν ὁ ποιμὴν καὶ διδάσκαλος ἄρχων ἐστὶ πνευματικὸς· ἀλλὰ τούτων
180 ἀπάντων μείζων ἐστὶν ἀρχὴ ἢ ἀποστολική.

col. 92

¹⁶¹Jn 4, 13–14¹⁶²cf. 1 Co 12, 9–10

[Ms. Va V Y (*partim*) Ha (a l. 310, ἴδωμεν) T G K W₄ (*partim*) P₂ (*partim*) S₂ (*partim*)] 152 τῶν προθύρων] πρὸ τῶν θυρῶν K || 153 ἐκείνων] om. K || 153 γραφῆς Va VT] ἐπιγραφῆς G K Patr. || 155 τὸ ὄνομα τοῦτο] τοῦτο τὸ ὄνομα V || 155 ἀρχῆς] ἀπαρχῆς Va, ἀπ' ἀρχῆς P₂ S₂ Sav. || 160 μετ' ἐκείνου ἕτερος] ἕτερος ἐκείνου K || 160 πάλιν] μετ' ἐκείνου K || 161 ἀρχή] om. K || 162 ἀξίας] add. et deleu. tria uerba Va || 162 ἐπὶ] om. Patr. || 165 χειραγωγεῖν δεῖ] χειραγωγεῖ K || 167 διψήσει Va G K Patr.] διψήση VT || 167 φησὶν] post πίνων transp. K || 168 διψήσει] διψήση K || 168 αὐτὸν] om. Patr. || 169 ποιῶμεν Va V T K] ποιούμεν G Patr. || 170 ἀναβαίνωμεν VK] ἀναβαίνομεν Va T G Patr. || 171 πνευματικῆς] οὐ s. l. add. W₄, οὐ praem. P₂ S₂ Sav. Front. Patr. || 171 αἰσθητῆς] ἀλλ' conl. W₄^{ms}, ἀλλ' praem. P₂ S₂ Sav. Front. Patr. || 171 πρὸς] εἰς G || 174 ἴδωμεν] οὖν add. K || 175 ἕτερα ἀρχή] ἕτεραν ἀρχὴν K^{ac} (corr. ead. man.) || 175 εὐαγγελισμοῦ Va V K Patr.] ἀρχὴ add. Y T G

Καὶ πόθεν τοῦτο δηλον; Ὅτι πρὸ πάντων ὁ ἀπόστολος τούτων ἐστί. Καὶ καθάπερ ὁ ὕπατος ἐν ταῖς αἰσθηταῖς ἀρχαῖς, οὕτως ὁ ἀπόστολος ἐν τοῖς πνευματικοῖς τὴν προεδρείαν ἔχει. Αὐτοῦ τοῦ Παύλου ἀκούσωμεν ἀριθμοῦντος τὰς ἀρχὰς καὶ ἐν τῷ ὑψηλοτέρῳ χωρίῳ τὴν ἀποστολὴν καθίζοντος. Τί οὖν οὗτός φησιν; «Οὓς μὲν ἔθετο ὁ Θεὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον διδασκάλους καὶ ποιμένας· εἶτα χαρίσματα ἰαμάτων¹⁶³.» Εἶδες κορυφὴν ἀρχῶν; Εἶδες ὑψηλὸν καθήμενον τὸν ἀπόστολον καὶ οὐδένα πρὸ ἐκείνου ὄντα οὐδὲ ἀνώτερον; «Πρῶτον γὰρ ἀποστόλους, φησί, δεύτερον προφήτας, τρίτον ποιμένας καὶ διδασκάλους· εἶτα χαρίσματα ἰαμάτων, ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις, γένη γλωσσῶν¹⁶⁴.» Οὐκ ἀρχὴ δὲ μόνον ἐστὶν ἡ ἀποστολὴ τῶν ἄλλων ἀρχῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπόθεσις καὶ ρίζα. Καὶ καθάπερ ἡ κεφαλὴ ἐν τῷ ὑψηλοτέρῳ τοῦ παντὸς σώματος καθήμενη, οὐ μόνον ἀρχὴ τοῦ σώματός ἐστι καὶ ἐξουσία, ἀλλὰ καὶ ρίζα· τὰ γὰρ νεῦρα τὰ διοικοῦντα τὸ σῶμα ἐξ ἐκείνης τικτόμενα καὶ ἐξ αὐτοῦ βλαστάνοντα τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τὴν τοῦ πνεύματος δεχόμενα χορηγίαν οὕτως ἅπαν οἰκονομεῖ τὸ ζῶον· οὕτω καὶ ἡ ἀποστολὴ οὐ μόνον ὡς ἀρχὴ καὶ ἐξουσία τοῖς λοιποῖς ἐπίκειται χαρίσμασιν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπάντων ρίζας ἐν ἑαυτῇ συλλαβοῦσα κατέχει. Καὶ ὁ μὲν προφήτης οὐ δύναται εἶναι καὶ ἀπόστολος· ὁ δὲ ἀπόστολος καὶ προφήτης ἐστὶ πάντως καὶ χαρίσματα ἔχει ἰαμάτων καὶ γένη γλωσσῶν καὶ ἐρμηνείας γλωσσῶν¹⁶⁵. διὸ ἀρχὴ καὶ ρίζα ἐστὶ τῶν χαρισμάτων.

200 δ'. Καὶ ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχει, Παῦλον ὑμῖν παράγομεν μάρτυρα. Πρῶτον δὲ ἀναγκαῖον εἰπεῖν τί ποτέ ἐστι γένη γλωσσῶν. Τί οὖν ἐστὶ γένη γλωσσῶν; Τὸ παλαιὸν ὁ βαπτισθεὶς καὶ πιστεύσας εὐθέως πρὸς τὴν φανέρωσιν τοῦ Πνεύματος διαφόροις ἐλάλει γλώσσαις. Ἐπειδὴ γὰρ ἔτι ἀσθενέστερον διέκειντο οἱ τότε καὶ τὰ νοητὰ χαρίσματα ὄραν οὐκ ἠδύναντο τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς σαρκός, ἐδίδοτο
205 αἰσθητὸν χάρισμα τὸ νοητὸν γενέσθαι καταφανές· καὶ ὁ βαπτισθεὶς εὐθέως καὶ τῇ ἡμετέρᾳ γλώσσει καὶ τῇ τῶν Περσῶν καὶ τῇ τῶν Ἰνδῶν καὶ τῇ τῶν Σκυθῶν ἐφθέγγετο, ὥστε μαθεῖν καὶ τοὺς ἀπίστους ὅτι Πνεύματος ἁγίου ἠξίωτο. Καὶ ἦν τὸ μὲν σημεῖον αἰσθητόν· ἡ τοιαύτη φωνὴ λέγω· τῇ γὰρ αἰσθήσει τοῦ σώμα-

¹⁶³1 Co 12, 28

¹⁶⁴1 Co 12, 28

¹⁶⁵cf. 1 Co 12, 9–10

[Ms. Va V Y (*partim*) Ha (a l. 310, ἴδωμεν) T G K W₄ (*partim*) P₂ (*partim*) S₂ (*partim*)] 181 τούτων] μείζων *add.* K || 181 καὶ] *om.* K || 183 ἔχει] καὶ ἐβούλει *add.* K || 184 χωρίῳ] V legi nequit || 184 ἀποστολὴν] ἀποστολικὴν *Patr.* || 187 καθήμενον τὸν ἀπόστολον] *iter. sed corr. cum ras.* G || 188 οὐδὲ T G K] οὔτε Va V *Patr.* || 188 φησί] φησίν T || 189 ποιμένας καὶ διδασκάλους] διδασκάλους καὶ ποιμένας *Patr.* || 192 σώματος T G K] *om.* Va V *Patr.* || 192 καὶ] *om.* T || 196 ἑαυτῇ] αὐτῇ *aut* αὐτῇ V || 197 καὶ] *om.* T || 197 ἀπόστολος Va V T G] καὶ προφήτης *add.* K *Patr.* || 199 καὶ ἐρμηνείας γλωσσῶν Va V Y *Patr.*] *om.* T G, *post* ἰαμάτων *transp.* K || 199 διὸ] καὶ *add.* K || 200 παράγομεν T G K] παραγάγω Va V *Patr.* || 201 ἀναγκαῖον] τὸν *praem.* T || 201 τί – γλωσσῶν] *om.* T, *add. in marg.* V (*al. man.* ?) || 205 τὸ Va V G *Front.*] τοῦ *praem.* T, *om.* K, ὥστε τὸ *coni. Sav.^{ms} Patr.* || 205 καταφανές Va V T *Patr.*] καὶ *praem.* G K || 207 ἁγίου T G K *Patr.*] ἄξιον Va V || 208 φωνὴ λέγω] λέγω φωνῇ T

210 τος αὐτῆς ἤκουον· τὴν δὲ νοητὴν καὶ οὐχ ὀρωμένην τοῦ Πνεύματος χάριν πᾶσι
τὸ αἰσθητὸν τοῦτο σημεῖον κατάδηλον ἐποίει. Καὶ τοῦτο τὸ σημεῖον ἐκαλεῖτο
γένη γλωσσῶν. Ὅρα γάρ· μίαν γλῶσσαν ἔχων ἀπὸ τῆς φύσεως, ποικίλαις ἐλάλει
γλώσσαις καὶ διαφόροις ἀπὸ τῆς χάριτος· καὶ ἦν ἰδεῖν ἄνθρωπον ἓνα μὲν τῷ
ἀριθμῷ, ποικίλον δὲ | τοῖς χαρίσμασι, καὶ διάφορα στόματα ἔχοντα καὶ δια-

col. 93

215 ἴδωμεν οὖν πῶς ὁ ἀπόστολος καὶ τοῦτο εἶχε τὸ χάρισμα καὶ τὰ ἄλλα πάντα.
Περὶ μὲν τούτου οὕτως λέγει· «Πάντων ὑμῶν μᾶλλον γλώσσαις λαλῶ¹⁶⁶.» Εἶδες
πῶς ἔχει τὰ γένη τῶν γλωσσῶν καὶ οὐκ ἔχει μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ πλείονος
ὑπερβολῆς ἢ οἱ λοιποὶ πάντες πιστοί; Οὐ γὰρ εἶπεν ὅτι «Γλώσσας ἔχω» μόνον,
ἀλλὰ καὶ «Πάντων ὑμῶν μᾶλλον γλώσσαις λαλῶ.» Τὴν δὲ προφητείαν ἣν εἶχε
220 δι' ἐκείνων δεικνυσι τῶν ῥημάτων οὕτω λέγων· «Τὸ δὲ Πνεῦμα ῥητῶς λέγει ὅτι ἐν
ὑστέροις καιροῖς¹⁶⁷ ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποὶ¹⁶⁸· ὅτι δὲ τὰ ἐν ὑστέροις καιροῖς
λέγειν προφητεία ἐστί, παντί που δῆλον. Καὶ πάλιν· «Τοῦτο δὲ γινώσκετε ὅτι ἐν
ἐσχάτοις καιροῖς ἐνστήσονται καιροὶ χαλεποὶ¹⁶⁹· καὶ πάλιν· «Λέγω δὲ ὑμῖν ἐν
225 λόγῳ Κυρίου ὅτι ἐν τῇ παρουσίᾳ αὐτοῦ ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι οὐ μὴ
φθάσωμεν τοὺς κοιμηθέντας¹⁷⁰.» Καὶ τοῦτο δὲ προφητεία ἐστίν. Εἶδες πῶς γένη
γλωσσῶν καὶ προφητείας ἔχει; Βούλει μαθεῖν πῶς ἔχει καὶ χαρίσματα ἱαμάτων;
Ἀλλὰ τάχα τοῦτο οὐδὲ τῆς ἀπὸ τῶν λόγων ἀποδείξεως δεῖται, ὅταν ἴδωμεν οὐ
μόνον τοὺς ἀποστόλους, ἀλλὰ καὶ τὰ ἱμάτια αὐτῶν χαρίσματα ἱαμάτων ἔχο-
ντα¹⁷¹. Ὅτι δὲ καὶ διδάσκαλος ἦν ἐθνῶν, πολλαχοῦ τοῦτο λέγει¹⁷², καὶ ὅτι τῆς
230 οἰκουμένης ἀντελαμβάνετο πάσης καὶ διεκυβέρνησα τὰς Ἐκκλησίας¹⁷³.

Ὅταν οὖν ἀκούσης «πρῶτον ἀποστόλους, δεύτερον προφήτας, τρίτον ποιμένας
καὶ διδασκάλους, χαρίσματα ἱαμάτων, ἀντιλήψεις, κυβερνήσεις, γένη γλωσσῶν¹⁷⁴»,

¹⁶⁶1 Co 14, 18

¹⁶⁷1 Tm 4, 1

¹⁶⁸2 Tm 3, 1

¹⁶⁹2 Tm 3, 1

¹⁷⁰1 Th 4, 15

¹⁷¹cf. Ac 19, 12

¹⁷²cf. Ac 15, 3 ; 1 Tm 2, 7 ; 2 Tm 1, 11

¹⁷³cf. 1 Co 4, 17 ; 1 Co 7, 17 ; 1 Co 10, 33 ; 1 Co 16, 1 ; Col 1, 24–25

¹⁷⁴1 Co 12, 28

[Ms. Va V Y (*partim*) Ha (a l. 310, ἴδωμεν) T G K W₄ (*partim*) P₂ (*partim*) S₂ (*partim*)] 209
αὐτῆς Va V G^{ac} Patr.] αὐτὴν T G^{pc} K || 210 τὸ] om. G || 211 ὄρα] ὁ conl. Sav.^{ms} Front. Patr.
|| 216 οὕτως] οὕτω Patr. || 217 μετὰ] om. Va || 218 γλώσσας ἔχω Va V T G K] γλώσσαις
ἔχω λαλεῖν Sav. Front. Patr. || 221 ἐνστήσονται Va V K Patr.] ἀποστήσονται T G || 221 καιροὶ
χαλεποὶ Va V K Patr.] τινες τῆς πίστεως T G || 221 τὰ] καὶ *praem.* V || 222 προφητεία] προ-
φητείας K || 222 παντί] πάντη T || 222 δῆλον] ἐστί *add.* K || 222–223 γινώσκετε – πάλιν]
om. K || 223 ἐσχάτοις καιροῖς Va V Y Patr.] ἐσχάταις ἡμέραις T G || 223 λέγω δὲ ὑμῖν] λέγο-
μεν K || 224 τῇ] om. Patr. || 225 φθάσωμεν G K Patr.] φθάσομεν Va V T || 226 ἔχει¹] εἶχεν
K || 226 ἔχει²] εἶχεν K || 229 ἦν] om. T || 229 ἐθνῶν] τῶν *praem.* K Patr. || 229 πολλαχοῦ
τοῦτο] πολλακοῦτο Va || 231–232 ποιμένας καὶ διδασκάλους] διδασκάλους καὶ ποιμένας G
|| 232 ἀντιλήψεις κυβερνήσεις] κυβερνήσεις ἀντιλήψεις K

μάθε ὅτι πᾶσα ἡ χορηγία τῶν λοιπῶν χαρισμάτων ὡσπερ ἐν κεφαλῇ τῇ ἀποστολῇ ἐναπόκειται. Ἄρ' οὐ ψιλὸν ἐνομίζετε εἶναι τὸ ὄνομα τῶν ἀποστόλων πρὸ
 235 τούτου; Ἴδου νῦν ἔγνωτε πόσον βάθος ἔχει νοήματος τὸ ὄνομα. Ταῦτα δὲ εἰρήκα-
 μεν οὐκ οἰκείας δυνάμεως ἐπίδειξιν ποιούμενοι· οὐ γὰρ ἡμέτερα τὰ λεγόμενα·
 ἀλλὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος τῶν ῥαθυμοτέρων τὴν νωθρίαν διεγειρούσης,
 ὥστε μηδὲν παρατρέχειν ἀπλῶς. Εἰκότως ἄρα ὑπατεῖαν πνευματικὴν ἐκαλέσα-
 240 μεν τὴν ἀποστολήν. Ἄρχοντες γὰρ εἰσιν ὑπὸ Θεοῦ χειροτονηθέντες οἱ ἀπόστο-
 λοι, ἄρχοντες οὐκ ἔθνη καὶ πόλεις διαφόρους λαμβάνοντες, ἀλλὰ πάντες κοινῇ
 τὴν οἰκουμένην ἐμπιστευθέντες.

Καὶ ὅτι ἄρχοντες εἰσι πνευματικοί, καὶ τοῦτο ἀποδειξαι πειράσομαι, ἵνα μετὰ
 τὴν ἀπόδειξιν μάθητε ὅτι τοσοῦτω βελτίους εἰσιν οἱ ἀπόστολοι τῶν ἀρχόντων
 τῶν βιωτικῶν, ὅσον αὐτοὶ οἱ βιωτικοὶ ἄρχοντες τῶν παιδῶν τῶν παιζόντων
 245 ἀμείνους εἰσὶ. Πολλῶ γὰρ μείζων αὕτη ἐκείνης ἡ ἀρχή, καὶ μᾶλλον τὴν ἡμετέραν
 συνέχει ζωὴν, καὶ ταύτης ἀρθείσης πάντα οἴχεται καὶ διαλέλυται. Τί ποτ' οὖν
 ἐστὶν ἀρχῆς σύμβολον καὶ τίνα ἔχειν τὸν ἄρχοντα χρή; Δεσμοτηρίου ἐξουσίαν,
 ὥστε τοὺς μὲν δῆσαι, τοὺς δὲ λῦσαι, τοὺς μὲν ἐκβάλλειν, τοὺς δὲ ἐμβάλλειν.
 Κύριός ἐστιν ἀφεῖναι πάλιν χρημάτων ὀφλήματα καὶ τοὺς μὲν ἀπολύσαι ὄντας
 250 ὑπευθύνους, τοὺς δὲ κελεῦσαι ἀποδοῦναι. Κύριός ἐστιν εἰς θάνατον πάλιν ἀπα-
 γαγεῖν καὶ ἀπὸ τοῦ θανάτου καλέσαι· μᾶλλον δὲ τοῦτο ἄρχοντος μὲν οὐκ ἔστι,
 βασιλέως δὲ μόνου· μᾶλλον δὲ οὐδὲ βασιλέως ὀλόκληρόν ἐστι τὸ ἰδῶρον. Οὐ
 γὰρ ἀπὸ θανάτου καλεῖ τὸν ἀπιόντα, ἀλλ' ἐξ ἀπαγωγῆς μόνον, καὶ ἀπόφασιν
 μὲν λῦσαι δύναται, θάνατον δὲ λύσαι οὐ δύναται, ἀλλ' ἐμβαλεῖν μὲν εἰς θάνατον
 255 δύναται, ἀπὸ θανάτου δὲ ἀνακαλέσασθαι οὐ δύναται· καὶ τὸ μὲν χειρὸν ἔχει, τοῦ
 βελτίονος δὲ ἀπεστέρηται. Ἀπὸ τῆς ζώης δὲ πάλιν δοκιμάζομεν τὸν ἄρχοντα,
 ἀπὸ τῆς τοῦ κήρυκος φωνῆς, ἀπὸ τῶν ῥαβδούχων, ἀπὸ τοῦ ὀχήματος, ἀπὸ τοῦ
 ξίφους· ταῦτα γὰρ πάντα ἀρχῆς σύμβολα.

Ἴδωμεν τοίνυν καὶ τὴν τῶν ἀποστόλων ἀρχὴν, εἰ ταῦτα ἔχει τὰ σύμβολα· ἔχει
 260 μὲν, οὐ τοιαῦτα δέ, ἀλλὰ πολλῶ βελτίονα. Καὶ ἵνα μάθῃς ὅτι ταῦτα μὲν ὀνόματα
 πραγμάτων, ἐκεῖνα δὲ ἀλήθεια πραγμάτων, ἵνα μάθῃς τὸ μέσον τῶν παιδῶν τῶν
 παιζόντων ἀρχὰς καὶ τῶν ἀρχόντων τῶν ἐχόντων τὰς ἀρχὰς· καὶ, εἰ βούλεσθε,

[Ms. Va V Y (partim) Ha (a l. 310, ἴδωμεν) T G K W₄ (partim) P₂ (partim) S₂ (partim)] 234 ἐνομίζετε εἶναι Va V T K] εἶναι ἐνομίζετε G, ἐνομίζετε Patr. || 234 τὸ ὄνομα] τοῦνομα Patr. || 235 ἔγνωτε] ἔγνω T || 235 νοήματος] νοημάτων G || 236 τὰ] *add. in marg. T (al. man. ?)* || 237 νωθρίαν Va V K^{ac} Patr.] νωθείαν T G, νωθρείαν K^{pc} (*corr. al. man.*) || 240 διαφόρους] καὶ φόρους K || 243 τοσοῦτω] τοσοῦτου G || 244 ὅσον Va V G K] ὅσῳ T Patr. || 245 πολλῶ T G K] πολὺ Va V Patr. || 246 ποτ' Va V G Patr.] ποτε T K || 247 τίνα T G K Patr.] τίνας Va V || 248 ἐκβάλλειν Va V T Patr.] ἐμβαλεῖν G^{pc} K || 248 ἐμβάλλειν Va V T Patr.] ἐκβαλεῖν G K || 250–251 ἀπαγαγεῖν] ἀγαγεῖν V || 251 τοῦ Va T K Patr.] *om.* V G || 251 καλέσαι] ἀνακαλέσαι G || 252 μόνου Va V T G] μόνον K Patr. || 253 ἀπαγωγῆς T G K Patr.] ἐπαγωγῆς Va V || 254–255 θάνατον – δύναται¹] *om.* Patr. || 254 θάνατον – δύναται T G K] *om.* Va V || 254 ἀλλ' T G K] *om.* Va, καὶ V || 255 ἀπὸ θανάτου] θάνατον G || 255 ἀνακαλέσασθαι] λῦσαι G || 260 καὶ Va V Y K Patr.] *om.* T G || 261 ἀλήθεια T G K Patr.] ἀληθείας Va V || 262 ἀρχόντων T G K] ἀρχῶν Va V Patr.

ἀπὸ τοῦ δεσποτηρίου πρῶτον ἀριθμήσωμεν. Καὶ γὰρ εἰρήκαμεν ὅτι κύριος τοῦ
 265 δῆσαι καὶ λῦσαι ἐστὶν ὁ ἄρχων. Ὅρα δὴ ταύτην τὴν ἀρχὴν τοὺς ἀποστόλους
 ἔχοντας. «Ὅσους γὰρ ἂν δῆσητε ἐπὶ τῆς γῆς, φησὶν, ἔσονται δεδεμένοι ἐν τοῖς
 οὐρανοῖς· καὶ ὅσους ἂν λύσητε ἐπὶ τῆς γῆς ἔσονται λελυμένοι ἐν τοῖς οὐρανοῖς¹⁷⁵.»
 Εἶδες δεσποτηρίου καὶ δεσποτηρίου ἐξουσίαν, καὶ τὸ μὲν ὄνομα τὸ αὐτό, τὸ
 δὲ πρᾶγμα οὐ τὸ αὐτό; Δεσμὰ καὶ δεσμὰ· ἀλλὰ τὰ μὲν ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ δὲ ἐν
 οὐρανῷ. Οὐρανὸς γὰρ ἐστὶν αὐτοῖς τὸ δεσποτήριον. Μάθε τοίνυν τὸ μέγεθος
 270 τῆς ἀρχῆς. Ἐπὶ τῆς γῆς καθήμενοι φέρουσι τὴν ψῆφον καὶ τῆς ψήφου ἢ δύναμις
 διαβαίνει τοὺς οὐρανοὺς. Καὶ καθάπερ οἱ μὲν βασιλεῖς καθήμενοι ἐν μιᾷ πόλει
 ψηφίζονται καὶ νομοθετοῦσιν, ἢ δὲ τῶν ψηφισμάτων καὶ τῶν νόμων δύναμις
 πᾶσαν διατρέχει τὴν οἰκουμένην· οὕτω καὶ τότε οἱ μὲν ἀπόστολοι ἐν ἐνὶ τόπῳ
 καθήμενοι ταῦτα ἐνομοθέτουσιν· ἢ δὲ τῶν νόμων δύναμις καὶ τῶν δεσμῶν τούτων
 275 οὐχὶ τὴν οἰκουμένην μόνον διέτρεχεν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ὕψος τῶν οὐρανῶν
 ἀνέβαινεν. Εἶδες δεσποτήριον καὶ δεσποτήριον, τὸ μὲν ἐπὶ γῆς, τὸ δὲ ἐν οὐρανῷ,
 τὸ μὲν σωμάτων, τὸ δὲ ψυχῶν; Μᾶλλον δὲ καὶ ψυχῶν καὶ σωμάτων· οὐ γὰρ
 σώματα ἐδέσμων μόνον, ἀλλὰ καὶ ψυχάς.

ε'. Βούλει μαθεῖν πῶς κύριοι ἦσαν καὶ ὀφλήματα ἀφίεναι; Καὶ γὰρ καὶ ἐν-
 280 ταῦθα πολὺ τὸ διάφορον ὄψει· οὐ γὰρ ὀφλήματα χρημάτων, ἀλλ' ὀφλήματα
 ἁμαρτημάτων ἠφίεσαν· «Ἵν γὰρ, φησὶν, ἀφήτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφέωνται αὐτοῖς·
 καὶ ὧν ἂν κρατῆτε, κεκράτηνται¹⁷⁶.»

Τί μετὰ τοῦτο ἀποδείξει χρὴ ὅτι καὶ εἰς θάνατον ἔπεμπον καὶ ἀπὸ θανάτου
 πάλιν ἐκάλουν, οὐκ ἐξ ἀποφάσεως μόνης καὶ ἀπαγωγῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκ θανάτου
 285 τοὺς κειμένους ἤδη καὶ διαφθαρέντας ἀνιστῶντες; Ποῦ τοίνυν κατεδίκασαν;
 Ποῦ δὲ ἀπήλλαξαν θανάτου; Ὁ Ἀνανίας καὶ ἡ Σάπφειρα ἱεροσυλίας ἐάλωσαν¹⁷⁷.
 εἰ γὰρ καὶ τὰ ἑαυτῶν ἔκλεψαν χρήματα, ἀλλ' ὅμως ἱεροσυλίας τὸ τόλμημα ἦν·
 μετὰ γὰρ τὴν ὑπόσχεσιν οὐκ ἔτι ἦν αὐτῶν τὰ χρήματα. Τί οὖν ὁ ἀπόστολος;
 Ἄκουσον πῶς καθάπερ ἐν δικαστηρίῳ καθήμενος τὸν ἱερόσυλον εἰσάγει καὶ πε-
 290 ὕσιν προσάγει καθάπερ δικαστῆς καὶ τότε τὴν ἀπόφασιν ἐπλάγει. Οὐ γὰρ πρὸ col. 95
 τῆς ἐρωτήσεως ἢ ἀπόφασις· δήλη μὲν γὰρ ἦν ἡ ἁμαρτία· ἀλλ' ἵνα ἡμᾶς τοὺς
 ἔξωθεν περιστῶτας πείσῃ ὅτι δικαίως ἐπάγει τὴν ψῆφον, διὰ τοῦτο ποιεῖται τὴν

¹⁷⁵Mt 18, 18

¹⁷⁶Jn 20, 23

¹⁷⁷cf. Ac 5, 1–10

[Ms. Va V Y (*partim*) Ha (a l. 310, ἴδωμεν) T G K W₄ (*partim*) P₂ (*partim*) S₂ (*partim*)] 263
 ἀριθμήσωμεν] ἀριθμήσωμεν Sav. Front. Patr. || 264 δῆσαι καὶ λῦσαι] λῦσαι καὶ δῆσαι T || 265
 φησὶν] ante ἐπὶ transp. K || 266 καὶ – οὐρανοῖς T G K Front. Patr.] om. Va V Sav. || 266 ἂν]
 ἐὰν K || 266 τοῖς] om. Patr. || 267 εἶδες] ἴδες Va || 267 καὶ δεσποτηρίου] om. T || 268 τῆς]
 om. G || 270 τῆς] om. K || 270 καθήμενοι] οἱ ἀπόστολοι add. K || 274 δεσμῶν] δεσποτῶν G
 || 276 ἀνέβαινεν] διέβαινεν K || 276 Εἶδες] ἴδες Va || 276 γῆς] τῆς praem. V || 279 ἀφίεναι
 T G K] ἀφίεναι Va V Patr. || 281 ἠφίεσαν T G K] ἀφίεσαν Va V Patr. || 281 ἀφέωνται Va V G
 Patr.] ἀφίενται T K || 282 κρατῆτε] κρατεῖτε Va || 284 μόνης] μόνον G || 286 ἱεροσυλίας
 Va V Y K Patr.] ἱεροσυλία T G || 289 καθήμενος τὸν ἱερόσυλον] τὸν ἱερόσυλον καθήμενος K
 || 291 ἦν] καὶ add. K

295 ἐρώτησιν οὕτω λέγων· «Διὰ τί ἐπλήρωσεν ὁ Σατανᾶς τὴν καρδίαν σου ψεύσασθαί
 σε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ νοσφίσασθαι ἀπὸ τῆς τιμῆς τοῦ χωρίου; Οὐχὶ μένον σοι
 300 ἔμενε καὶ πραθὲν ἐπὶ τῇ σῆ ἐξουσίᾳ ὑπῆρχεν; Οὐκ ἐψεύσω ἄνθρωποις, ἀλλὰ τῷ
 Θεῷ¹⁷⁸.» Τί οὖν ἀκούων ἐκεῖνος τοὺς λόγους τούτους; Πεσὼν ἐξέψυξεν¹⁷⁹. Εἶδες
 πῶς καὶ ξίφος ἔχουσιν οἱ ἀπόστολοι; Ὅταν ἀκούσης τοῦ Παύλου λέγοντος ὅτι
 «Ἐπὶ πᾶσι¹⁸⁰ τὴν μάχαιραν τοῦ Πνεύματος, ὃ ἐστι ρῆμα Θεοῦ¹⁸¹», ἀναμνήσθητι τῆς
 305 ἀποφάσεως ταύτης, ὅτι οὐδαμοῦ ξίφος καὶ τῷ ρήματι πληγεῖς ὁ ἱερόσυλος ἔπε-
 σεν. Εἶδες μάχαιραν ἠκονημένην καὶ γεγυμνωμένην; Οὐδαμοῦ σίδηρος, οὐδαμοῦ
 λαβή, οὐδαμοῦ χεῖρες· ἀλλ' ἀντὶ τῆς χειρὸς ἢ γλώττα τὰ ρήματα ἀντὶ τῆς μα-
 χαίρας ἐξενεγκοῦσα εὐθέως ἐκεῖνον ἀπέσφαξε. Μετὰ τοῦτον εἰσῆλθεν ἡ γυνὴ¹⁸²
 καὶ ἐβούλετο δοῦναι αὐτῇ πρόφασιν ἀπολογίας, ἀφορμὴν συγγνώμης· διὰ το-
 310 ῦτο πάλιν ἐρωτᾷ· «Εἰπέ μοι εἰ τοσοῦτου τὸ χωρίον ἀπέδοσθε¹⁸³.» Καίτοι γε ἦδει ὅτι
 οὐ τοσοῦτου¹⁸⁴, ἀλλ' ἵνα αὐτὴν διὰ τῆς ἐρωτήσεως εἰς μετάνοιαν ἀγάγη καὶ κα-
 ταγνῶ τῶν ἡμαρτημένων καὶ μεταδῶ συγγνώμης αὐτῇ, διὰ τοῦτο αὐτὴν ἐρωτᾷ.
 Ἄλλ' ὅμως ἐκείνη μετὰ ταῦτα ἀναισχύντως διέκειτο· διὰ τοῦτο ἐκοινωνήσε τῆς
 τιμωρίας τοῦ ἀνδρός. Εἶδες δεσποτηρίου δύναμιν; Εἶδες πῶς εἰσι κύριοι ἀφιέναι
 315 ἁμαρτήματα; Εἶδες πῶς εἰσι κύριοι εἰς θάνατον πέμπειν;
 Ἴδωμεν καὶ τὸ βέλτιον, πῶς ἀπὸ θανάτου ἀνακαλοῦνται πάλιν. Ἡ Ταβιθά
 ἡ μαθήτρια ἐλεημοσύνας πολλαῖς κομῶσα ἀπέθανε¹⁸⁵· καὶ δρόμος εὐθέως ἐπὶ
 τοὺς ἀποστόλους¹⁸⁶. Ἦδειςαν γὰρ ὅτι καὶ θανάτου καὶ ζωῆς ἐξουσίαν εἶχον,
 ἦδειςαν τὴν ἄνω ἀρχὴν καὶ κάτω κατενεχθεῖσαν. Τί οὖν ἐλθὼν ὁ Πέτρος¹⁸⁷; «Τα-
 βιθά, ἀνάστηθί¹⁸⁸», φησιν. Οὐδεμιᾶς πραγματείας ἐδέησεν αὐτῷ, οὐχ ὑπηρετῶν,

¹⁷⁸ Ac 5, 3–4

¹⁷⁹ Ac 5, 5

¹⁸⁰ Ep 6, 16

¹⁸¹ Ep 6, 17

¹⁸² cf. Ac 5, 7

¹⁸³ Ac 5, 8

¹⁸⁴ cf. Ac 5, 3

¹⁸⁵ cf. Ac 9, 36–37

¹⁸⁶ cf. Ac 9, 38

¹⁸⁷ cf. Ac 9, 39

¹⁸⁸ Ac 9, 40

[Ms. Va V Y (*partim*) Ha (a l. 310, ἴδωμεν) T G K W₄ (*partim*) P₂ (*partim*) S₂ (*partim*)]
 295 ἐπὶ Va V Y K Patr.] ἐν T G || 296 ἀκούων] φησὶ *add.* K || 296 ἐκεῖνος] *post* τούτους
transp. K || 297 ὅταν] οὖν *add.* G || 297 τοῦ] *om.* Patr. || 298 πᾶσι Va V Y Patr.] πᾶσιν T
 G K, ἀναλαβόντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως καὶ *add.* T G K || 298 ὃ] ἢ K || 300 σιδήριον K]
 σίδηρον Va V Y, σίδηρος T G Patr. || 300–301 οὐδαμοῦ λαβή] *om.* K || 301 ἀλλ' Y T G K]
 ἀλλὰ Va V Patr. || 301 τῆς Va V Y K Patr.] *om.* T G || 302 τοῦτον Va Y G K Patr.] τοῦτο V T
 || 302 εἰσῆλθεν] πάλιν *praem.* K || 303 δοῦναι αὐτῇ] αὐτῇ δοῦναι Patr. || 305 ἐρωτήσεως]
 αὐτῆς *praem.* K || 305–306 καταγνῶ Va V K Patr.] μεταγνῶ Y T G || 306 μεταδῶ] μετα** Va
 || 307 ἐκείνη] καὶ *add.* K || 308 τιμωρίας τοῦ ἀνδρός] τοῦ ἀνδρός τιμωρίας K || 308–309
 ἀφιέναι – κύριοι Y T G K] *om.* Va V Patr. || 310 ἴδωμεν] οὖν *add.* K || 310 ἀνακαλοῦνται]
 ἀποκαλοῦνται Sav. Front. Patr. || 313 καὶ Y Ha T G K] *om.* Va V Patr. || 313–314 ταβιθά Va V
 Ha G K] ταβιθά Y T || 314 φησιν] *post* πέτρος *transp.* K

315 οὐ διακόνων, ἀλλ' ἤρκεσε τὰ ῥήματα πρὸς τὴν ἀνάστασιν· ἤκουσε γοῦν τῆς φωνῆς ὁ θάνατος καὶ οὐκ ἴσχυσε κατασχεῖν τὴν νεκράν. Εἶδες οἶαι τῶν δικαστῶν τούτων αἱ φωναί; Αἱ μὲν γὰρ τῶν ἔξωθεν δικαστῶν ἀσθενεῖς. Κἂν γὰρ ἐπιτάξῃ τις ἐκείνων, ὁ δὲ διακονῶν μὴ ὑπηρετήσῃ, διεκόπη τὸ προσταχθέν· ἐνταῦθα δὲ οὐ δεῖται διακόνων, ἀλλ' εἶπε καὶ εὐθέως ἐγένετο. Εἶδες αὐτῶν τὸ δεσμοτήριον,
320 ὄπερ ἀρχῆς ἐστὶ σύμβολον; Εἶδες πῶς ἀφιάσιν ἀμαρτήματα, πῶς λύουσι θάνατον, πῶς εἰς ζωὴν ἐπανάγουσι;

Βούλει μαθεῖν καὶ τὴν ζώνην αὐτῶν; Καὶ γὰρ ἐζωσμένους αὐτοὺς ὁ Χριστὸς ἔπεμψεν¹⁸⁹, οὐχὶ ἐν δέρματι, ἀλλ' ἐν ἀληθείᾳ. Αὕτη ἡ ζώνη ἀγία καὶ πνευματικὴ. Διὰ τοῦτο φησι· «*Περιεζωσμένοι τὴν ὀσφὺν ὑμῶν ἐν ἀληθείᾳ*¹⁹⁰.» Καὶ γὰρ καὶ ἡ
325 ἀρχὴ πνευματικὴ, διὸ μηδὲν αἰσθητὸν ζητεῖ· «*Πᾶσα γὰρ ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν*¹⁹¹.»

Ἀλλὰ τί; Βούλει καὶ τοὺς δημίους ἰδεῖν; Δήμιοι εἰσιν οἱ τοὺς ὑπευθύνους μαστιζόντες, προσαρτῶντες τῷ ξύλῳ, διαξάινοντες τὰς πλευρὰς, παιδεύοντες, κολλάζοντες. Βούλει οὖν τούτους ἰδεῖν; Οὐκ ἀνθρώπους ἔχουσιν, ἀλλ' αὐτὸν τὸν
330 διάβολον καὶ τοὺς δαίμονας· οἱ σῶμα καὶ σάρκα περικείμενοι τὰς ἀσωμάτων εἶχον ὑπηρετούσας δυνάμεις. Ἄκουσον γοῦν πῶς μετὰ αὐθεντίας ἐκείνοις ἐπέτα-
335 τεν ὁ Παῦλος· περὶ γὰρ τοῦ πεπορνευκότος γράφων ἔλεγε· «*Παράδοτε τὸν τοιοῦτον τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκός*¹⁹².» Πάλιν ἐφ' ἐτέρων βλασφημούντων τὸ αὐτὸ τοῦτο πεποίηκε· «*Παρέδωκα γὰρ αὐτούς, φησί, τῷ Σατανᾷ, ἵνα παιδευ-
θῶσι μὴ βλασφημεῖν*¹⁹³.»

Τί λοιπὸν ὑπολέλειπται δεῖξαι; Ὅτι καὶ ὀχήματα ἔχουσιν; Ἄλλ' οὐδὲ ταύτης ἀπορήσομεν τῆς ἀποδείξεως· τὸν γὰρ Φίλιππον, ἐπειδὴ τὸν εὐνοῦχον ἐβάπτισε καὶ πρὸς τὴν ἱερὰν μυσταγωγίαν ἐχειραγώγησεν¹⁹⁴, ἔδει δὲ αὐτὸν ἐπανελθεῖν, ἤρπασεν αὐτὸν τὸ Πνεῦμα καὶ ἐύρέθη εἰς Ἄζωτον ἀπὸ τῆς ἐρήμου¹⁹⁵. Εἶδες ὄχημα
340 ὑπόπτερον; Εἶδες ζευγὸς ἀνέμου σφοδρότερον; Πάλιν ἔδει τὸν ἀπόστολον εἰς τὸν παράδεισον ὀδεῦσαι μῆκος οὕτω πολὺ καὶ διάστημα ἄπειρον. Κάκεινος

¹⁸⁹cf. Lc 12, 35 (Ex 12, 11 *cit.*)

¹⁹⁰Ep 6, 14

¹⁹¹Ps 45 (44), 14

¹⁹²1 Co 5, 5

¹⁹³1 Tm 1, 20

¹⁹⁴cf. Ac 8, 38

¹⁹⁵Ac 8, 39–40

[Ms. Va V Y (*partim*) Ha (a l. 310, ἴδωμεν) T G K W₄ (*partim*) P₂ (*partim*) S₂ (*partim*)] 317 κἂν γὰρ Va V Y K *Patr.*] καὶ γὰρ ἐὰν Ha T G || 317 ἐπιτάξῃ Y Ha T G K] ἐπιτάξις Va V || 318 ὑπηρετήσῃ] ὑπηρετήσῃ K || 320 ἀμαρτήματα] ἀμαρτήματ* K || 321 εἰς] καὶ (?) *praem. V^{pc}* || 323–324 αὕτη – ἀληθείᾳ Y Ha T G K *Front. Patr.*] *om.* Va V *Sav.* || 324 διὰ Y Ha T G K] καὶ *praem. Front. Patr.* || 324 καὶ] *om. Sav. Front. Patr.* || 325 μηδὲν] μηδὲ Va || 327 δήμιοι εἰσιν] *om. T* || 328 προσαρτῶντες] προσαναρτῶντες V || 331 ὑπηρετούσας δυνάμεις] δυνάμεις ὑπηρετούσας G || 334 αὐτούς φησί] φησιν αὐτούς K || 337 ἀπορήσομεν Va Ha T G K] ἀπορήσωμεν *V^{ac} G* || 339 ἀπὸ τῆς ἐρήμου] *om. K*

πάλιν ἀθρόον ἀρπαγείς ἐκεῖ μετεφέρετο ἀπονητὶ καὶ ἐν βραχείᾳ καιροῦ ῥοπῇ¹⁹⁶.

Τὰ μὲν οὖν ὀχήματα τοιαῦτα· ἡ δὲ τοῦ κήρυκος φωνὴ καὶ αὕτη πάλιν ἀξία τῆς ἀρχῆς. Οὐ γὰρ ἄνθρωπος αὐτῶν προηγεῖτο φωνὴν ἀφίεις, ἀλλ' ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις καὶ ἡ διὰ τῶν θαυμάτων ἐπίδειξις πάσης σάλπιγγος λαμπροτέραν
345 ἠφίει φωνήν· οὕτως αὐτοῖς πανταχοῦ προωδοποιεῖ.

Καὶ καθάπερ οἱ ἄρχοντες ἐν πολλῇ περιφανείᾳ καθεστήκασιν, τῶν ιδιωτῶν οὐ τολμώντων αὐτοῖς ἀπλῶς ἀναμίγνυσθαι· οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ἐγένετο·
350 «*Τῶν γὰρ λοιπῶν, φησίν, οὐδεὶς ἐτόλμα κολλᾶσθαι αὐτοῖς, ἀλλ' ἐμεγάλυνεν αὐτοὺς ὁ λαός*¹⁹⁷.»

Εἶδες δεσμοτηρίου δύναμιν καὶ ἀφέσεως ὀφλημάτων ἰσχύν, καὶ ξίφος ἔχοντας καὶ ζώνην ἐζωσμένους καὶ ὀχήματι ὀδεύοντας καὶ φωνὴν πάσης σάλπιγγος λαμπροτέραν προηγουμένην αὐτῶν καὶ ἐν πολλῇ περιφανείᾳ ὄντας;

ζ'. Ἀναγκαῖον ἦν καὶ τὰ κατορθώματα αὐτῶν δεῖξαι πάντα καὶ ὅσα τὴν οἰκουμένην ὤνησαν. Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο ἀρχόντων τὸ μὴ τιμῆς ἀπολαύειν μόνον, ἀλλὰ
355 καὶ πολλὴν ἐνδείκνυσθαι τοῖς ἀρχομένοις τὴν πρόνοιαν καὶ τὴν προστασίαν. Ἀλλὰ πλείονα τοῦ δέοντος καὶ τὰ εἰρημένα. Διὰ τοῦτο εἰς ἑτέραν ἀναβαλλόμενος ταῦτα διάλεξιν, πρὸς τὴν τῶν νεοφωτίστων παραίνεσιν μεταγαγεῖν πειράσομαι τὸν λόγον.

Μηδεὶς δὲ ἄκαιρον νομιζέτω τὴν συμβουλήν. Καὶ γὰρ ἔφθην εἰπὼν ὅτι οὐ μετὰ δέκα καὶ εἴκοσι ἡμέρας μόνον, ἀλλὰ καὶ μετὰ δέκα καὶ εἴκοσι ἔτη δυνατὸν
360 νεοφωτίστους καλεῖν τοὺς μεμημένους, ἐὰν νήφωσι. Τίς οὖν ἂν γένοιτο πρὸς τούτους ἀρίστη παραίνεσις;

Εἰ τοῦ τρόπου τῆς γεννήσεως αὐτοὺς ἀναμνήσασιν, καὶ τοῦ προτέρου καὶ
365 τοῦ δευτέρου, τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ¹⁹⁸, καὶ τί τὸ μέσον ἑκατέρας τῆς γεννήσεως δεῖξασιν. Μᾶλλον δὲ οὐδὲν δεῖ παρ' ἡμῶν αὐτοὺς ταῦτα μανθάνειν· αὐτὸς ὁ τῆς βροντῆς υἱὸς¹⁹⁹ περὶ τούτων αὐτοῖς διαλέγεται ὁ ἀγαπητὸς τοῦ Χριστοῦ Ἰωάννης²⁰⁰. Τί οὖν ἐκεῖνός φησιν; «*Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν*

¹⁹⁶ cf. 2 Co 12, 2 ; 4

¹⁹⁷ Ac 5, 13

¹⁹⁸ cf. Jn 3, 5–6

¹⁹⁹ cf. Mc 3, 17

²⁰⁰ cf. Jn 13, 23

[Ms. Va V Y (*partim*) Ha (a l. 310, ἴδωμεν) T G K W₄ (*partim*) P₂ (*partim*) S₂ (*partim*)] 343 κήρυκος Y Ha T G K Front. Patr.] κηρύγματος Va V Sav. || 345 ἐπίδειξις Y Ha T G K] ἀπόδειξις Va V Patr. || 346 ἠφίει] ἀφίει Va || 346 προωδοποιεῖ Y Ha T G K] προοδοποιεῖ Va V Patr. || 347 καὶ] om. T || 348 ἐγένετο] ἐγένετο G || 352 σάλπιγγος K Front. Patr.] φωνῆς Va V Y Ha T G Sav. || 354 ἦν] δὴ Sav. Front. Patr. || 356 τοῖς ἀρχομένοις K^{pc}] τοὺς ἀρχομένους Va V K^{ac}, πρὸς τοὺς ἀρχομένους Y Ha T G Sav. Front. Patr. || 358 μεταγαγεῖν Y Ha T G K] παραγαγεῖν Va V Patr. || 359 τὸν] om. Patr. || 360 οὐ Ha T G K] *deleu.* Va, *eras.* V || 361 δέκα καὶ] om. K || 361 ἡμέρας – εἴκοσι] om. Va V G || 362 οὖν Va V K] om. Y Ha T G || 364 προτέρου Va V K] πρώτου Y Ha T G || 365 τοῦ] καὶ *praem.* T || 365 φυσικοῦ] φυσικο* K || 365 καὶ] κ** K || 366 μᾶλλον] μᾶ*λον K || 366 οὐδὲν Y K] οὐ Va V Patr., οὐδὲ Ha G || 367 διαλέγεται Va V K] διαλέγεται Y Ha T G

αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι²⁰¹»· εἶτα ἀναμνησκῶν αὐτοὺς τῆς προ-
 370 τέρας γεννήσεως καὶ ἐκ συγκρίσεως τὸ σεμνὸν τῆς παρούσης χάριτος ἐνδει-
 κνύμενος οὕτω φησί· «Οἱ οὐκ ἐξ αἱμάτων οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ
 ἐγεννήθησαν²⁰².» Ἐνὶ ῥήματι πᾶσαν αὐτῶν ἔδειξε τὴν εὐγένειαν. Ὡ καθαρῶν
 ὠδίνων, ὧ πνευματικῶν τόκων, ὧ καινῶν λοχευμάτων, χωρὶς μήτρας σύλλη-
 ψις, χωρὶς γαστρὸς γέννησις, χωρὶς σαρκὸς τόκος, τόκος πνευματικὸς, τόκος
 375 ἐκ χάριτος καὶ φιλανθρωπίας Θεοῦ²⁰³, τόκος εὐφροσύνης γέμων καὶ χαρᾶς. col. 97

Ἄλλ' οὐ τοιοῦτος ὁ πρότερος, ἀλλ' ἀπὸ θρήνων ἔχει τὴν ἀρχήν. Τὸ γὰρ παι-
 διον ἐκ τῆς μήτρας ὀλισθαῖνον καὶ ἐκ τῆς νηδύος καταφερόμενον πρώτην φω-
 νὴν μετὰ δακρύων ἐκβάλλει, καθάπερ καὶ τίς φησι· «Πρώτην φωνὴν τὴν ὁμοίαν
 ἅπασιν ἴσα κλαίων²⁰⁴.» Διὰ θρήνων γὰρ ἡ εἴσοδος εἰς τὸν βίον²⁰⁵, διὰ δακρύων τὰ
 380 προοίμια τῆς ζωῆς, ἐξ αὐτῶν τῶν προφυλαίων τῆς φύσεως τὸ μέλλον ὀδυνηρὸν
 προαναφωνοῦσης.

Τί κλαίει τὸ παιδίον εἰς φῶς ἐλθόν; Διὰ τοῦτο πρὸ μὲν τῆς ἀμαρτίας ἔλεγεν ὁ
 Θεός· «Αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε²⁰⁶», ὅπερ εὐλογίας ἦν, τὸ δὲ· «Ἐν λύπαις τέξῃ
 τέκνα²⁰⁷» μετὰ τὴν ἀμαρτίαν, ὅπερ τιμωρίας ἦν.

385 Οὐ δάκρυα δὲ ἐν τῇ γεννήσει μόνον, ἀλλὰ καὶ σπάργανα²⁰⁸ καὶ δεσμά, δά-
 κρυα ἐν τῇ γεννήσει, δάκρυα ἐν θανάτῳ, σπάργανα ἐν γεννήσει, σπάργανα ἐν
 θανάτῳ, ἵνα μάθῃς ὅτι πρὸς θάνατον ἢ ζωὴ αὕτη τελευτᾷ, καὶ πρὸς ἐκεῖνο κα-
 ταστρέφει τὸ τέλος.

Ἄλλ' οὐχ ἡ γέννησις αὕτη τοιαύτη. Οὐδαμοῦ δάκρυα καὶ σπάργανα, ἀλλὰ col. 98
 390 λελυμένος ὁ γεννηθεὶς καὶ πρὸς ἀγῶνας παρεσκευασμένος· διὰ τοῦτο ἄφετοι οἱ
 πόδες καὶ αἱ χεῖρες, ἵνα τρέχῃ καὶ πυκτεύῃ· οὐδαμοῦ θρήνος, οὐδαμοῦ δάκρυα

²⁰¹Jn 1, 12

²⁰²Jn 1, 13

²⁰³cf. Tt 3, 4

²⁰⁴Sg 7, 3

²⁰⁵cf. Sg 7, 6

²⁰⁶Gn 1, 28

²⁰⁷Gn 3, 16

²⁰⁸cf. Sg 7, 4

[Ms. Va V Y (*partim*) Ha (a l. 310, ἴδωμεν) T G K W₄ (*partim*) P₂ (*partim*) S₂ (*partim*)] 371
 θελήματος] σαρκὸς οὐδὲ ἐκ θελήματος *add. K* || 372 πᾶσαν Y Ha T G K] *om. Va V Patr.* || 374
 χωρὶς γαστρὸς γέννησις] *om. V* || 377 ὀλισθαῖνον Va V K] ὀλισθαίνων Y, διολισθαίνων Ha T
 G || 378 καὶ Y Ha T G K] *om. Va V Patr.* || 379 ἅπασιν] ἅπεισιν K || 379 τὰ] *om. Patr.* || 380
 προφυλαίων] πυλέων V^{ac}, *pro add. in marg* || 383 αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε] αὐξάνεσθαι
 καὶ πληθύνεσθαι Ha || 384 τιμωρίας] τιμωρία V || 386–387 σπάργανα – θανάτῳ] *om. T* ||
 386 σπάργανα ἐν γεννήσει] *om. Va V* || 386 γεννήσει Ha T] τῇ *praem. Y G K* || 387 ἐκεῖνο]
 ἐκεῖνῳ Ha || 389 τοιαύτη Y Ha T G K] *om. Va V Patr.* || 390 γεννηθεὶς] γεννηθεῖ* K

ἐνταῦθα, ἀλλ' ἀσπασμοὶ καὶ φιλῖαι καὶ περιπλοκαὶ τῶν ἀδελφῶν τὸ οἰκεῖον μέλος ἐπιγινωσκόντων καὶ ὥσπερ ἐκ μακρᾶς ἀπολαβόντων ἀποδημίας.

395 Ἐπειδὴ γὰρ πρὸ τοῦ φωτίσματος ἐχθρὸς ἦν, μετὰ δὲ τὸ φῶτισμα γέγονε φίλος τοῦ κοινοῦ πάντων ἡμῶν Δεσπότης, διὰ τοῦτο πάντες συνηδόμεθα, διὰ τοῦτο καὶ τὸ φίλημα εἰρήνη καλεῖται, ἵνα μάθωμεν ὅτι πόλεμον κατέλυσεν ὁ Θεὸς, καὶ πρὸς τὴν οἰκείωσιν ἡμᾶς ἐπανήγαγε τὴν ἑαυτοῦ.

400 Ταύτην οὖν τηρῶμεν διηνεκῶς, ταύτην φυλάττωμεν τὴν εἰρήνην, ταύτην ἐπιτείνωμεν τὴν φιλίαν, ἵνα καὶ τῶν αἰωνίων ἐπιτύχωμεν σκηνῶν, χάριτι καὶ φιλανθρωπία²⁰⁹ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ ἁγίῳ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι²¹⁰, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

²⁰⁹ cf. Tt 3, 4

²¹⁰ cf. Jn 6, 63

[Ms. Va V Y (*partim*) Ha (a l. 310, ἴδωμεν) T G K W₄ (*partim*) P₂ (*partim*) S₂ (*partim*)] 392 φιλῖαι] φιλία* K || 392 περιπλοκαὶ] πλοκαὶ T || 393 ἀπολαβόντων ἀποδημίας] ἀποδημίας ἀπολαβόντων K || 397 ἡμᾶς Ha Y T G K] om. Va V Patr. || 398–399 ἐπιτείνωμεν] ἐκτείνωμεν Sav. Front. Patr. || 399 σκηνῶν] ἀγαθῶν V || 400] om. Va V T G K || 400 μεθ' Va V Y Ha T G K Sav.] δι' οὐ καὶ praem. Front. Patr. || 400 ἡ δόξα] δόξα τιμὴ κράτος Sav. Front. Patr. || 400 ἅμα] σὺν K || 401 αὐτοῦ Y Ha T K] om. Va V G Patr. || 402 ἀμήν] om. G

Homélie 4 : *Conspectus siglorum*

Traditio directa

- C** Berlin, Deutsche Staatsbibliothek, *Phillippicus* 1443, *saec.* XVI
ff. 124–136
- G** Genova, Biblioteca Franzoniana, *Urbani* 13, *saec.* XI
ff. 143–156^v
- Ha** Hagion Oros, Bibliothêkê tou Prôtatou, 2, *saec.* X
ff. 2^v, 284^{r-v} (*frag.*)
- L** Hagion Oros, Monê Koutloumousiou, 39, *saec.* X-XI
ff. 2^v–2^r, 276^v–276^r (*frag.*)
- Y** Moskva, Gosudarstvennyj Istoričeskij Musej, *Synod. gr.* 128, *saec.* X
ff. 40^v–49^v
- K** Oxford, Bodleian Library, *Holkham. gr.* 41, *saec.* X-XI
ff. 120–145^v
- P₃** Paris, Bibliothèque Nationale de France, *Suppl. gr.* 400, *saec.* XVII
ff. 95–105^v, 107^{r-v}, 106^{r-v}, 108^{r-v} (*cod. Sir.*)
- T** Torino, Biblioteca Nazionale Universitaria, B. I. 10, *saec.* XI
ff. 80–92^v
- Va** Città del Vaticano, Bib. Apostolica Vaticana, *Vaticanus gr.* 560, *saec.* X
ff. 280^v–294
- V** Città del Vaticano, Biblioteca Apostolica Vaticana, *Vaticanus gr.* 1920, *saec.* X
ff. 350–362^v
- U** Venezia, Biblioteca Nazionale Marciana, *Gr. Z* 111, *saec.* XI
ff. 315–321

Editiones

- Front.* *Joannis Chrysostomi opera omnia ... cura Frontonis Ducaei*,
Parisiis 1621, t. V, pp. 941–961
- Patr.* *Patrologia Graeca* 51, Parisiis 1862, col. 97–112

Tit. Τοῦ αὐτοῦ. Ὅτι οὐκ ἀκίνδυνον τοῖς ἀκροαταῖς τὸ σιγᾶν τὰ λεγόμενα ἐν ἐκκλησίᾳ, καὶ τίνος ἕνεκεν ἐν τῇ Πεντηκοστῇ αἱ Πράξεις ἀναγινώσκονται, καὶ διὰ τί οὐκ ἔδειξε πᾶσιν ἑαυτὸν ἀναστὰς ὁ Χριστός, καὶ ὅτι τῆς ὄψεως ταύτης σαφεστέραν παρέσχε τὴν τῆς ἀναστάσεως ἀπόδειξιν τὴν διὰ τῶν σημείων τῶν ἀποστόλων.

α'. Τὸ μὲν πλέον τοῦ χρέους τοῦ συντεθέντος ἡμῖν ἀπὸ τῆς ἐπιγραφῆς τῶν Πράξεων τῶν ἀποστολικῶν ἐν ταῖς ἔμπροσθεν ὑμῖν κατεβάλομεν ἡμέραις· ἐπειδὴ δὲ ἔτι μικρὸν ἐναπέμεινε λείψανον, ἀνέστην καὶ τοῦτο καταθήσων ὑμῖν σήμερον. Εἰ δὲ μετὰ ἀκριβείας φυλάττετε τὰ εἰρημένα καὶ μετὰ πολλῆς κατέχετε τῆς σπουδῆς, ὑμεῖς ἂν εἰδείητε οἱ τὸ ἀργύριον ὑποδεξάμενοι καὶ τῶν ἀργυρίων τούτων μέλλοντες λόγον διδόναι τῷ Δεσπότη κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅταν οἱ τὰ τάλαντα πιστευθέντες καλῶνται καὶ τὰς εὐθύναις ὑπέχωσιν²¹¹, ὅταν ἐλθῶν ὁ Χριστὸς ἀπαιτῇ τοὺς τραπεζίτας τὸ ἀργύριον τοῦτο μετὰ τῶν τόκων. « Ἐδει γάρ σέ, φησι, καταβαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ τοὺς τραπεζίτας, καὶ ἐγὼ ἐλθὼν μετὰ τόκου ἂν ἀπήτησα αὐτό²¹². » Ἀνθρώπους κωλύων ἀπαιτεῖν τόκους, αὐτὸς ἀπαιτεῖ τόκους· ἐκεῖνος διαβεβλημένος ὁ τόκος καὶ κατηγορίας ἄξιος· οὗτος ἐπαινετὸς καὶ πολλῆς ἀποδοχῆς ἄξιος. Ἐκεῖνος ὁ τόκος ὁ τῶν χρημάτων καὶ τὸν λαμβάνοντα καὶ τὸν διδόντα ζημοῖ· τοῦ μὲν γὰρ διδόντος ἐπιτρίβει τὴν πενίαν, τοῦ δὲ λαμβάνοντος ἀπόλλυσι τὴν ψυχὴν.

Τί γὰρ ἂν γένοιτο χαλεπώτερον, ἀλλ' ἢ ὅταν τις τὴν πενίαν τοῦ πλησίον ἐμπορευῆται καὶ τὰς τῶν ἀδελφῶν πραγματεύηται συμφοράς, ὅταν τις προσω-

²¹¹cf. Mt 25, 14–15; 19

²¹²Mt 25, 27; Lc 19, 23

[Ms. *Va V L (a l. 131, ἐπιλέ)λησθε, usque ad l. 185, γέ[νηται, et a l. 295, οὐδέπω, usque ad l. 349, ἐ[κείνου) Y Ha (usque ad l. 22, προσχήματι, et a l. 368, ἀλλαχοῦ, usque ad l. 427, τελευτήσαντα) T G K U (partim) C (partim) P₃ (partim)] 1 Tit. τοῦ αὐτοῦ] *om. Patr.* || 1 ὅτι] εἰς τὸ *praem. K* || 1 τὸ σιγᾶν τὰ λεγόμενα] τὸ τὰ λεγόμενα σιγᾶν *K^{pc}*, τὰ λεγόμενα τὸ σιγᾶν *K^{ac}* || 2 ἐν τῇ πεντηκοστῇ] *om. G, add. P₃^{mg}, post πράξεις transp. Patr.* || 3 ταύτης *Y Ha (et deleu.?) T G K P₃^{txt} (excl. P₃^{mg})* || *om. Va V U C Patr.* || 5 ἀποστόλων] γινομένην *add. Ha* || 1 α'. ἀπὸ] ὡς τὸ *ut uid. G*, ὑπὸ *P₃ (corr. P₃^{mg}) Patr.* || 2 κατεβάλομεν *Y Ha T G K*] κατεβάλλομεν *Va V* || 4 φυλάττετε *Va V Y Ha T K G P₃^{txt} Patr.*] φυλάττεται *U C P₃^{mg} (et eras.)* || 5 τῆς] *om. Patr.* || 5 εἰδείητε] εἰδήτε *G P₃ (et corr. P₃^{mg})* || 6 λόγον] τὸν *praem. G P₃ Patr.* || 8 ἀπαιτῇ *Va V Y Ha T K*] ἀπαιτεῖ *G U C P₃* || 8 τῶν τόκων *Y T G K*] τὸν τόκον *Va V Ha* || 9 γὰρ σέ] σε γὰρ *T* || 10 ἂν] *om. P₃^{txt} (et add. P₃^{mg})* || 10 ἀνθρώπους] ὡς τῆς πολλῆς καὶ ἀφάτου φιλανθρωπίας τοῦ δεσπότου· *praem. G P₃^{txt} (et a adn. P₃^{mg}) Patr.* || 11 ἐκεῖνος] διὰ τί· ἐπειδὴ *praem. G P₃^{txt} (et b adn. P₃^{mg}) Patr.* || 11 διαβεβλημένος ὁ τόκος *Va V Y T K*] ὁ τόκος διαβεβλημένος *Ha G P₃^{txt} Patr.* || 11 καὶ] ἐστὶ *praem. G P₃ Patr.* || 11 οὗτος] δὲ *add. G P₃ Patr.* || 12 ἄξιος] ἐστὶν *praem. G P₃^{txt} (et excl. P₃^{mg}) Patr.* || 12 ἐκεῖνος] τοίνυν *add. G P₃^{txt} (et excl. P₃^{mg}) Patr.* || 12 χρημάτων] λέγω *add. S G P₃^{txt} (et excl. P₃^{mg}) Patr.* || 13 διδόντα] διδοῦντα *Y* || 13 τοῦ¹] καὶ *praem. G P₃ Patr.* || 13 γὰρ] *om. G P₃ Patr.* || 13–14 διδόντος – πενίαν] *pro* λαμβάνοντος – ψυχὴν *transp. G P₃ (et c adn. P₃^{mg}) Patr.* || 14 λαμβάνοντος – ψυχὴν] *pro* διδόντος – πενίαν *transp. G P₃ Patr.* || 14 ἀπόλλυσι] ἀπόλλυσι *G* || 15 ἀλλ' ἢ] ἄλλο *Y* || 16–17 προσωπεῖον] προσωπεῖον *G P₃ Patr.**

πείω φιλανθρωπίας πᾶσαν ἀπανθρωπίαν ἐπιδείκνυται, καὶ ὡς χεῖρα μέλλον
 ὀρέγειν πρὸς τὸ βάραθρον ὠθῆ τὸν βοηθείας δεόμενον; Τί ποιεῖς, ἄνθρωπε; Οὐ
 διὰ τοῦτο πρὸς τὰς σὰς ἦλθε θύρας ὁ πένης, ἵνα αὐξήσης αὐτῷ τὴν πενίαν, ἀλλ’
 20 ἵνα λύσης τὴν πενίαν. Σὺ δὲ ταυτὸν ποιεῖς οἷον οἱ τὰ δηλητήρια κεραννύντες
 φάρμακα. Καὶ γὰρ ἐκεῖνοι τὴν συνήθη | τροφὴν αὐτοῖς ἀναμίξαντες ἀνεπαίσθη-

col. 98

25 Διόπερ εὐκαιρον ὃ περὶ τῆς ἁμαρτίας εἴρηται τοῦτο καὶ περὶ τῶν τοκιζόντων
 καὶ δανειζομένων εἰπεῖν. Τί δὲ περὶ τῆς ἁμαρτίας εἴρηται; « Πρὸς καιρόν, φησι,
 γλυκαίνει σὸν φάρυγγα, ὕστερον δὲ πικρότερον χολῆς εὐρήσεις καὶ ἠκονημένον
 μᾶλλον μαχαίρας διστόμου²¹³. » Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν δανειζομένων γίνεται· ὅταν
 30 μὲν γὰρ λαμβάνη τὰ χρήματα ὁ δεόμενος, παραμυθίαν λαμβάνει μικράν τινα
 καὶ πρόσκαιρον· ὕστερον δὲ τῶν τόκων αὐξομένων καὶ τοῦ φορτίου μείζονος
 τῆς δυνάμεως γενομένου ἐκεῖνο τὸ γλυκὺ καὶ λιπάναν τὸν φάρυγγα πικρότερον
 ὄψεται γινόμενον, καὶ ἠκονημένον μᾶλλον μαχαίρας διστόμου, τῶν πατρῶων πάν-
 των ἀποστῆναι ἄθροον ἀναγκαζόμενος.

β’. Ἄλλ’ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰ πνευματικὰ τὸν λόγον μεταγάγωμεν. « Ἔδει
 35 σέ, φησι, καταβαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ τοὺς τραπεζίτας²¹⁴ », ἐκεῖνου τοῦ ἀργυ-
 ρίου « τραπεζίτας » ὑμᾶς τοὺς τῶν ῥημάτων τούτων ἀκροατὰς καλῶν. Καὶ τίνος

²¹³Pr 5, 3–4²¹⁴Mt 25, 27; cf. Lc 19, 23

[Ms. Va VL (a l. 131, ἐπιλέ)λησθε, usque ad l. 185, γέ[νηται, et a l. 295, οὐδέπω, usque ad
 l. 349, ἐ[κείνου] Y Ha (usque ad l. 22, προσχήματι, et a l. 368, ἀλλαχοῦ, usque ad l. 427,
 τελευτήσαντα) T G K U (partim) C (partim) P₃ (partim)] 17 φιλανθρωπίας] ἔχων add. G
 P₃ (et d adn. P₃^{ms}) Patr. || 17 ὡς Va VUC] ὁ Y Ha TKG P₃ Patr. || 17 χεῖρα] χεῖραν G || 18
 ὠθῆ Y Ha T G K] ὠθεῖ Va V || 18 ἄνθρωπε] ὦ praem. G P₃ || 19 τὰς] om. Patr. || 19 ἦλθε
 θύρας Y Ha T G K] θύρας ἦλθεν Va V || 19 αὐτῷ Va V Y Ha T] αὐτοῦ G K U C P₃ Patr. ||
 19–20 ἀλλ’ – πενίαν] om. P₃^{txt} (et add. P₃^{ms}) || 20 τὴν² Va V Y Ha T] αὐτοῦ praem. G K U
 C P₃^{ms} Patr. || 20 ταυτὸν Va V Ha T K] ταὐτὸ Y G P₃^{ac} || 21 αὐτοῖς Y Ha T G K] om. Va V
 || 22 προσχήματι] πρὸς σχήματι G || 22 τῶν τόκων Va V Y T G] τῷ τόκῳ K U C P₃^{ms} || 23
 αἰσθέσθαι Va V Y T Patr.] αἰσέσθαι K^{ac} UC, ἔσεσθαι G P₃ || 24 θανάσιμον] θαῦμα praem. P₃^{txt}
 (et excl. P₃^{ms}) || 25 τοῦτο] om. Patr. || 27 σὸν] τὸν Patr. || 27 φάρυγγα Va V Y T K U C P₃^{ms}]
 λάρυγγα G P₃ Patr. || 27 ἠκονημένον Va V G K] ἠκονημένην Y T || 28 τοῦτο] τοίνυν add. G
 P₃^{txt} (et excl. P₃^{ms}) Patr. || 29 λαμβάνει Va V Y T K] λαμβάνη G U C || 29 μικράν τινα Va V
 G K] τινὰ μικράν Y T || 30 αὐξομένων Y Patr.] αὐξουμένων Va V T G, αὐξανομένων K U C
 P₃^{ms} || 31 γενομένου Va V G K] γινομένου Y T || 31 ἐκεῖνο Va V T G K] ἐκεῖνῳ U C P₃^{ms} || 31
 φάρυγγα Va V Y T K U C P₃^{ms}] λάρυγγα G P₃^{txt} Patr. || 31 πικρότερον Va VUC] χολῆς add. Y
 T G K P₃^{txt} (et excl. P₃^{ms}) Patr. || 32 καὶ ἠκονημένον] om. K, καὶ τῶν *** add. al. man. K^{ms} cum
 siglo in textu || 32 τῶν] καὶ praem. G P₃ || 33 ἀποστῆναι] στῆναι K^{ac}, ἐκστῆναι K^{pc} (ἐκ s. l.
 add. al. man.) || 33 ἄθροον Va V Y T G P₃^{txt}] om. UC, excl. P₃^{ms} || 34 β’. αἰσθητῶν] μαθητῶν
 P₃ (et corr. P₃^{ms}) || 34 μεταγάγωμεν Va V Y T G K^{pc}] μεταγάγωμεν K^{ac} UC P₃^{ms}, μετάγωμεν P₃
 Patr. || 35 καταβαλεῖν] μεταβαλεῖν C^{ac} (et corr. cum κα s. l.) || 35 μου V T G K] om. Va Y ||
 35 ἐπὶ Va V Y T G K U] εἰς C P₃^{ms} || 35–36 ἐκεῖνου – τραπεζίτας Va V Y T G K] om. UC || 36
 ὑμᾶς] ἡμᾶς T || 36 καλῶν] post ὑμᾶς transp. G P₃^{txt} (et e adn. P₃^{ms}) Patr.

ἔνεκεν « τραπεζίτας » ὑμᾶς ἐκάλεσεν ὁ Θεός; Παιδεύων ἅπαντας τὴν αὐτὴν σπουδὴν ἐπιδείκνυσθαι περὶ τὴν δοκιμασίαν τῶν λεγομένων, ὅσῃν ἐκεῖνοι σπουδὴν ἔχουσι περὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν νομισμάτων. Καθάπερ οὖν οἱ τραπεζίται τὸ μὲν
 40 κίβδηλον καὶ παράσημον ἐκβάλλουσι νόμισμα, τὸ δὲ δόκιμον καὶ ὑγιὲς δέχονται καὶ διακρίνουσι τὸ νόθον ἀπὸ τοῦ γνησίου· οὕτω καὶ σὺ ποιήσον· μὴ πάντα παραδέχου λόγον, ἀλλὰ τὸν μὲν κίβδηλον ἔκβαλε, τὸν δὲ ὑγιῆ καὶ σωτηριάν ἔχοντα παράπεμπε τῇ διανοίᾳ. Ἔστι γὰρ, ἔστι καὶ σοῦ ζυγὰ καὶ σταθμία | οὐκ col. 99 ἀπὸ χαλκοῦ κατεσκευασμένα, ἀλλ' ἀπὸ πίστεως συγκείμενα, Διὰ τούτων δοκιμαξε λόγιον ἅπαν. Καὶ γὰρ διὰ τοῦτο φησι· « Γίνεσθε τραπεζίται δόκιμοι²¹⁵ », οὐχ ἵνα ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐστῶτες τὰ ἀργύρια ἀριθμῶμεν, ἀλλ' ἵνα τοὺς λόγους βασανίζωμεν μετὰ ἀκριβείας ἀπάσης. Διὰ τοῦτο φησι· « Πάντα μὲν δοκιμάζετε, τὸ δὲ καλὸν κατέχετε²¹⁶. »

Οὐ διὰ τὴν δοκιμασίαν δὲ μόνον ὑμᾶς « τραπεζίτας » ἐκάλεσεν, ἀλλὰ καὶ διὰ
 50 τὴν τῶν καταβαλλομένων διανομήν. Καὶ γὰρ τοῖς τραπεζίταις, ἐὰν μόνον ὑποδεχόμενοι τὰ χρήματα κατακλείωσιν οἴκοι, μηκέτι δὲ εἰς ἑτέρους διανέμωσιν, ἅπαν τὸ τῆς ἐμπορίας οἰχῆσεται. Καὶ ἐπὶ τῶν ἀκροατῶν τὸ αὐτὸ τοῦτο γίνεται. Ἄν γὰρ δεξάμενος τὴν διδασκαλίαν παρὰ σαυτῷ κατασχῆς, μηκέτι δὲ εἰς ἑτέρους ἐκβάλλῃς, πᾶσά σου ἢ πραγματεία διαρρηθῆσεται. Διὰ τοῦτο ἐπὶ τῶν ἐργαστηρίων
 55 ἐκείνων διὰ πάσης ἡμέρας εἴσοδόν τε καὶ ἔξοδον γινομένην ὀρῶμεν. Τοῦτο τοίνυν καὶ ἐπὶ τῆς διδασκαλίας γινέσθω. Καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν τραπεζιτῶν ἐκείνων ὀρῶμεν τοὺς μὲν καταβάλλοντας χρήματα, τοὺς δὲ λαμβάνοντας εὐθέως καὶ ἀπιόντας, καὶ τοῦτο διὰ πάσης ἡμέρας γινόμενον. Διὰ τοῦτο, καίτοι τῶν χρημάτων οὐκ

²¹⁵cf. *Agraphon* 11

²¹⁶1 Th 5, 21

[Ms. *Va V L* (a l. 131, ἐπιλέ]λησθε, *usque ad l. 185*, γέ[νηται, *et a l. 295*, οὐδέπω, *usque ad l. 349*, ἐ[κείνου) *Y Ha* (*usque ad l. 22*, προσήματι, *et a l. 368*, ἀλλαχοῦ, *usque ad l. 427*, τελευτήσαντα) *T G K U* (*partim*) *C* (*partim*) *P₃* (*partim*)] 37 ὑμᾶς] ἡμᾶς *T* || 39 ἐξέτασιν] διέτασιν *P₃^{ms}* (*falso leg. in C*), καὶ εἴσοδον *add. G P₃ Patr.* || 39 οὖν] γὰρ *G P₃* (*et corr. P₃^{ms}*) *Patr.* || 41 μὴ] καὶ *praem. G P₃^{txt}* (*et excl. P₃^{ms}*) *Patr.* || 42 μὲν *Va V Y T G K*] *om. U C* || 42 κίβδηλον] καὶ διεφθαρμένον *add. G P₃^{txt}* (*et excl. P₃^{ms}*) *Patr.* || 42 ἔκβαλε *Va V K*] ἔκβαλλε *Y T G U C P₃ Patr.*, ἀπὸ σοῦ *add. G P₃^{txt}* (*et excl. P₃^{ms}*) *Patr.* || 43 σοῦ] σοὶ *G P₃* (*et corr. P₃^{ms}*) *Patr.* || 44 χαλκοῦ] καὶ σιδήρου *add. G P₃^{txt}* (*et excl. P₃^{ms}*) *Patr.* || 44 κατεσκευασμένα] κατασκευασμένα *G* || 44 πίστεως] ἀγνείας καὶ *praem. G P₃ Patr.* || 44 διὰ] καὶ *praem. G P₃^{txt}* (*et excl. P₃^{ms}*) *Patr.* || 45 λόγιον ἅπαν *Va V*] ἅπαν λόγιον *K U C P₃^{ms}*, λόγον ἅπαντα *Y T G P₃^{txt} Patr.* || 45 γίνεσθε *Va V Y T G K P₃^{txt}*] γίνεσθαι *U C P₃^{ms}* || 46 ἐπὶ τῆς] ἐπὶ τελῆς *eras. et in marg. corr. C* || 46 ἀριθμῶμεν] ἀριθμήτε *G P₃* (*et corr. P₃^{ms}*) *Patr.* || 47 βασανίζωμεν] βασανίζητε *G P₃* (*et corr. P₃^{ms}*) *Patr.* || 47 διὰ τοῦτο] καὶ ὁ ἀπόστολος παῦλός *add. G P₃* (*et f. adn. P₃^{ms}*) *Patr.* || 47 μὲν δοκιμάζετε *Va V Y T G K*] δοκιμάζοντες *U C P₃^{ms}* || 48 δὲ *Va Y T K*] *om. V G U C P₃^{txt}* (*et δὲ post καλὸν s. l. add. P₃ al. man.*), *post καλὸν transp. Patr.* || 48 κατέχετε] μόνον *add. G P₃* (*et notauit linea P₃^{ms}*) *Patr.* || 49 ὑμᾶς] ἡμᾶς *T* || 50 διανομήν] νομήν *Patr.* || 51 τὰ χρήματα κατακλείωσιν *Y T G K C P₃*] κατακλείωσι τὰ χρήματα *Va V*, τὰ χρήματα κατακλύωσιν *ut uid. U* || 52 οἰχῆσεται *Va V K*] οἰχεται *Y T*, οὕτω *add. G P₃^{txt}* (*et excl. P₃^{ms}*) *Patr.* || 54 ἐκβάλλῃς *Va V Y T G K*] ἐκβάλλῃς *U C P₃* || 55 γινομένην *Va V Y T G P₃^{txt}*] ἐγγινομένην *K U C P₃^{ms}* || 56 γινέσθω *Va V Y T G P₃^{txt}*] γενέσθω *K U C P₃^{ms}* || 56 γὰρ *Va V Y T U C Patr.*] καὶ *add. K G P₃* || 58 γινόμενον *Va V Y*] ἔστιν ἰδεῖν *add. T K U C P₃^{ms}*, ἴδοι τις ἄν *add. G* (*qui γερόμενον scr.*) *P₃^{txt} Patr.* || 58 διὰ τοῦτο *Va V Y T G K P₃^{txt}*] *om. U C, excl. P₃^{ms}*

60 ὄντων αὐτοῖς οἰκείων, ἐπειδὴ τῇ χρήσει πρὸς τὸ δέον κέχρηται, διὰ τῶν ἄλλο-
 τριῶν πολλὴν ἑαυτοῖς συλλέγουσι τὴν εὐπορίαν. Οὕτω καὶ σὺ ποιήσον. Οὐκ
 ἔστι ταῦτα τὰ λόγια σά, ἀλλὰ τοῦ Πνεύματος. Ἄλλ' ὅμως ἐὰν ἀρίστην ἐπιδείξη
 τὴν χρῆσιν, πολλὴν ἑαυτῷ συνάξεις τὴν εὐπορίαν τὴν πνευματικὴν· διὰ τοῦτο
 « τραπεζίτας » ὑμᾶς ἐκάλεσεν ὁ Θεός.

Τίνος δὲ ἔνεκεν « ἀργύριον » τὸν λόγον ἐκάλεσεν; Ὅτι καθάπερ τὸ ἀργύριον
 65 τὸν χαρακτήρα ἔχει τὸν βασιλικὸν, οὕτω καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς πίστεως
 τὸν χαρακτήρα ἀπηρτισμένον ἔχειν δεῖ· κἂν μὴ τοῦτο ἔχη, οὐκ ἔστιν ἀργύριον
 δόκιμον. Πάλιν τῶν ἀργυρίων ἢ χρῆσις ἅπασαν ἡμῶν συγκροτεῖ τὴν ζωὴν, καὶ
 συμβολαίων ἀπάντων ὑπόθεσις γίνεται· κἂν ἀγοράσαι τι, κἂν πωλῆσαι δέη,
 διὰ τούτων ἅπαντα πράττομεν. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς διδασκαλίας γίνεται· τῶν
 70 γὰρ συμβολαίων τῶν πνευματικῶν ὑπόθεσις ἔστι τὸ ἀργύριον τοῦτο· κἂν παρὰ
 τοῦ Θεοῦ τι βουλευθῶμεν ἀγοράσαι, τὸν λόγον τῆς εὐχῆς καταβαλόντες, οὕτω
 λαμβάνομεν ἅπερ αἰτοῦμεν. Κἂν ἀδελφὸν ἴδωμεν ἡμελημένον καὶ ἀπολλύμενον,
 τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ κερδήσωμεν καὶ τὴν ζωὴν ἀγοράσωμεν ὡσπερ ἀργύριον
 τὸν λόγον τῆς διδασκαλίας καταβάλλοντες.

75 Διὸ χρῆ μετὰ ἀκριβείας φυλάττειν καὶ κατέχειν ἅπαντα, ἵνα καὶ εἰς ἑτέρους
 διανεῖμωμεν· καὶ γὰρ καὶ τόκους τῶν ἀργυρίων τούτων ἀπαιτούμεθα. Προσέχω-
 μεν τοίνυν τῇ ὑποδοχῇ, ἵνα καὶ εἰς ἑτέρους διανεῖμαι δυνηθῶμεν τὰ ἀργύρια·
 καὶ γὰρ ἕκαστος δύναμιν ἔχει διδασκαλίας. Οὐ δύνασαι Ἐκκλησίαν ὀρθῶσαι
 τοσαύτην, ἀλλὰ δύνασαι τὴν γυναῖκα τὴν σὴν νουθετῆσαι. Οὐ δύνασαι πρὸς
 80 πλῆθος τοσοῦτον διαλεχθῆναι, ἀλλὰ τὸν υἱόν σου σωφρονῆσαι δύνασαι. Οὐ
 δύνασαι πρὸς δῆμον τηλικούτον λόγον ἀποτεῖναι διδασκαλίας, ἀλλὰ τὸν οἰκέ-

[Ms. *Va V L* (a l. 131, ἐπιλέ]λησθε, *usque ad l. 185*, γέ[νηται, *et a l. 295*, οὐδέπω, *usque ad l. 349*, ἐ[κείνου] *Y Ha* (*usque ad l. 22*, προσχήματι, *et a l. 368*, ἀλλαχοῦ, *usque ad l. 427*, τελευτήσαντα) *T G K U* (*partim*) *C* (*partim*) *P₃* (*partim*)] 59 ἐπειδὴ *Va V Y T G K P₃^{txt}*] ἀλλ' *praem. UC P₃^{ms}* || 62 τὴν εὐπορίαν] *om. G P₃* (*et add. P₃^{ms}*) || 62 τοῦτο] καὶ *add. G P₃* (*et excl. P₃^{ms}*) *Patr.* || 63 ὑμᾶς ἐκάλεσεν *Va V Y T G*] ἐκάλεσεν ὑμᾶς *K U C* || 63 θεός] τίνος δὲ ἔνεκεν ὁ θεός *add. et exp. T* || 64 ἀργύριον τὸν λόγον *Va V Y G T*] τὸν (*om. P₃^{ms}*) λόγον ἀργύριον *K U C P₃^{ms}* || 64 ὅτι] ἐπειδὴ *G P₃* (*et corr. P₃^{ms}*) *Patr.* || 65 ἔχει] ἀπηρτισμένον *add. G P₃* (*et excl. P₃^{ms}*) *Patr.* || 66 χαρακτήρα] τοῦ λόγου *add. G P₃* (*et excl. P₃^{ms}*) *Patr.* || 66–67 κἂν – δόκιμον] ἀλλὰ κίβδηλον καλεῖται *post* δόκιμον *add. et post* βασιλικὸν *transp. G P₃* (*et g adn. P₃^{ms}*) *Patr.* || 66 κἂν] γὰρ *add. G P₃ Patr.* || 66 τοῦτο] τοῦτον *G* || 66 ἔχη *Va Y T G*] ἔχει *V, ἦ K U C* || 67 ἅπασαν] πᾶσαν *Patr.* || 68–69 κἂν¹ – γίνεται] *om. V* || 70 τῶν] *om. Patr.* || 70 ἔστι] καὶ ρίζα *add. G P₃^{txt}* (*et excl. P₃^{ms}*) *Patr.* || 70 τοῦτο] τὸ πνευματικόν· ὅθεν *add. G P₃^{txt}* (*et excl. P₃^{ms}*) *Patr.* || 71 τοῦ θεοῦ *Y T G K*] τῷ θεῷ *Va V* || 71 καταβαλόντες] καταβάλλοντες *P₃^{ms}* (*falso leg. in C*), πρῶτον *add. G P₃* (*et excl. P₃^{ms}*) *Patr.* || 72 λαμβάνομεν] λαμβάνωμεν *G P₃* || 73 κερδήσωμεν *Va V Y T G K*] κερδήσομεν *UC Patr.* || 73 ἀγοράσωμεν] ἀγοράσομεν *Patr.* || 73 ὡσπερ ἀργύριον] *om. Patr.* || 74 διδασκαλίας *Va V Y T G K*] εὐσεβείας *UC P₃^{ms}* || 75 ἀκριβείας] ἀπάσης *add. G P₃^{txt}* (*et excl. P₃^{ms}*) *Patr.* || 76 διανεῖμωμεν] αὐτὰ *praem. G P₃^{txt}* (*et excl. P₃^{ms}*) *Patr.* || 77 τῇ] *om. T* || 77 διανεῖμαι δυνηθῶμεν *Va V Y T G P₃^{txt}*] δυνηθῶμεν διανεῖμαι *K U C P₃^{ms}* || 78 ἕκαστος] ἐὰν θέλῃ *add. G P₃ Patr.* || 78 ἔχει *Va V Y T G K*] ἔχειν *P₃^{txt}* (*et corr. P₃^{ms}*) || 80 σου *Va V Y T G K*] *om. UC* || 80 σωφρονῆσαι *Va V Y T^{mc} G K*] σωφρονίσαι *T^{pc} P₃^{ms} Patr.* || 81 λόγον] τὸν *praem. G Patr.* || 81 ἀποτεῖναι *Va V Y T G K*] ἀποτεῖναι *P₃^{txt}* (*et corr. P₃^{ms}*) || 81–82 οἰκέτην] σου *add. G P₃^{txt}* (*et excl. P₃^{ms}*) *Patr.*

την βελτίονα ἐργάσασθαι δύνασαι. Οὐκ ἔστι σου μείζων τῆς δυνάμεως ἐκεῖνος τῶν μαθητῶν ὁ σύλλογος, οὐκ ἔστι σου πλέον τῆς συνέσεως ἐκεῖνο τῆς διδασκαλίας τὸ μέτρον, ἀλλὰ καὶ ἡμῶν εὐκολώτερον ὑμεῖς ἐκείνους ρυθμίζειν δύνασθε

85 πάντας. |

Ἐγὼ μὲν γὰρ ὑμῖν ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος συγγίνομαι ἢ καὶ δεύτερον πολλάκις· σὺ δὲ διαπαντὸς ἔνδον ἔχεις τῆς οἰκίας τοὺς μαθητὰς καὶ, τὴν γυναῖκα καὶ τὰ παιδιά καὶ τοὺς οἰκέτας, καὶ ἐν ἑσπέρα καὶ ἐν τραπέζῃ καὶ διὰ πάσης ἡμέρας δύνασαι διορθοῦν. Καὶ ἐτέρωθεν δὲ ἰατρεία εὐκολωτέρα γίνεται αὕτη· ἐγὼ μὲν

90 γὰρ ἐν πλήθει τοσοῦτω οὐκ οἶδα τὸ διανοχλοῦν ὑμῖν πάθος τῆς ψυχῆς, διὸ ἀναγκάζομαι καθ' ἐκάστην διδασκαλίαν ἅπαντα προτιθέναι τὰ φάρμακα· ὑμᾶς δὲ οὐχ οὕτω ποιεῖν ἀνάγκη, ἀλλ' ἔξεστιν ὑμῖν μετὰ ἐλάττονος πόνου πλείονως καρποῦσθαι τὴν διόρθωσιν· ἴστε γὰρ σαφῶς τὰ ἁμαρτήματα τῶν ὑμῖν συν-οικούντων, διὸ καὶ ταχύτεραν δύνασθε ποιῆσθαι τὴν θεραπείαν.

col. 100

95 γ'. Μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν τῶν συνοικούντων· καὶ γὰρ μεγίστη κεῖται κόλασις τοῖς ἀμελοῦσι τῶν οἰκείων καὶ οὐ περὶ τῶν τυχόντων ἡμῖν ὁ λόγος. « *Εἰ γὰρ τις τῶν ἰδίων μάλιστα τῶν οἰκείων οὐ προνοεῖταιί, φησι, τὴν πίστιν ἤρνηται καὶ ἔστιν ἀπίστου χείρων*²¹⁷. » Ὅρᾳς ποῦ τὸν ἀμελοῦντα ὁ Παῦλος ἠκόντισε τῶν οἰκείων; Καὶ μάλα εἰκότως· ὁ γὰρ τῶν οἰκείων ἀμελῶν πῶς τῶν ἄλλοτρίων

100 ἐπιμελήσεται; Οἶδα πολλάκις ταῦτα παραινέσας ὑμῖν· καὶ παραινῶν οὐδέποτε παύσομαι, καίτοι γε ἐγὼ ἀνεύθυνος λοιπὸν τῆς τῶν ἐτέρων ῥαθυμίας εἰμί· « *Ἐδει γὰρ, φησί, καταβαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου ἐπὶ τοὺς τραπεζίτας*²¹⁸ », καὶ πλέον οὐδὲν

²¹⁷1 Tm 5, 8

²¹⁸Mt 25, 27 ; Lc 19, 23

[Ms. Va V L (a l. 131, ἐπιλέ)λησθε, usque ad l. 185, γέ[νηται, et a l. 295, οὐδέπω, usque ad l. 349, ἐ[κείνου) Y Ha (usque ad l. 22, προσήματι, et a l. 368, ἀλλαχοῦ, usque ad l. 427, τελευτήσαντα) T G K U (partim) C (partim) P₃ (partim)] 82 μείζων Y T G K] μείζονα Va V U C || 84 ὑμεῖς] ἐπειδὴ καὶ praem. G P₃^{txt} (et excl. P₃^{ms}) || 84 δύνασθε] δύνασθαι Y || 85 πάντας] post ἐκείνους transp. G P₃^{txt} (et corr. P₃^{ms}) Patr. || 87 σὺ Va V Y T G K U] τὸ C P₃^{ms} || 87 οἰκίας Va V Y T G K] οἰκείας U C || 87 καὶ] om. T || 89 διορθοῦν] αὐτοὺς add. G P₃^{txt} (et excl. P₃^{ms}) Patr. || 89 καί² Va V G U C P₃ Patr.] om. Y T K || 89 ἐτέρωθεν Y G P₃ Patr.] ἐτέροθεν Va V U C, ὅθεν T K || 89 δὲ Va V G U C P₃ Patr.] om. Y T K || 89 ἰατρεία Va V Y K] ἢ praem. T G P₃^{txt} (et excl. P₃^{ms}) Patr. || 89 αὕτη] post ἰατρεία transp. G P₃^{txt} (et corr. P₃^{ms}) Patr. || 90 τοσοῦτω] διαλεγόμενος add. G P₃^{txt} (et excl. P₃^{ms}) Patr. || 90 διανοχλοῦν] ἐνοχλοῦν G P₃^{txt} (et corr. P₃^{ms}) Patr. || 90 διὸ] καὶ add. G P₃ Patr. || 91 καθ' Y T G K U C] καὶ praem. Va V || 92 πλείονως Y T G K U C P₃] πλείονος Va V, πλείονα Patr. || 94 ποιῆσθαι] ποιῆσαι Front. Patr. || 95 γ'. τοίνυν] ἀγαπητοὶ add. G Patr. || 95 συνοικούντων] ἡμῖν add. G Patr. || 95 κεῖται κόλασις] κόλασις κεῖται G Patr., καὶ ἄφατος τιμωρία add. G Patr. || 96 καὶ - λόγος] om. G Patr. || 97 τις] φησὶν ὁ παῦλος add. G Patr. || 97 μάλιστα Va V Y T] καὶ praem. G K U Patr. || 97 οὐ προνοεῖταιί Y T K] οὐ προνοεῖ Va V U C, post ἰδίων transp. G Patr. || 97 φησι] om. G Patr. || 98 τὸν ἀμελοῦντα] τῶν ἀμελοῦντα G, τῶν ἀμελούντων Patr. || 98 ὁ παῦλος Y T G K] om. Va V || 98-99 τῶν οἰκείων] post ἀμελοῦντα (ἀμελούντων Patr.) transp. G Patr. || 99 ἀμελῶν] φησὶ add. G Patr. || 100 ἐπιμελήσεται] ἐπιμεληθήσεται G || 100 καὶ] ἀλλὰ praem. G Patr. || 102 γὰρ] σε add. G Patr. || 102 ἐπὶ τοὺς τραπεζίτας Va V Y T G] τοῖς τραπεζίταις K U

ἀπήτησεν. Ἐγὼ δὲ κατέβαλον τὸ ἀργύριον, καὶ οὐκ ἔχω λόγον οὐδένα· ἀλλ' ὁμῶς ἀνεύθυνος ὢν καὶ τῆς τιμωρίας ἀπηλλαγμένος τῆς ἐπὶ τούτοις, καθάπερ
 105 ὑπεύθυνος ὢν κολάσει καὶ τιμωρία, οὕτω δέδοικα καὶ τρέμω περὶ τῆς ὑμετέρας σωτηρίας.

Μηδεὶς τοίνυν ἀπλῶς μηδὲ ἡμελημένως ἀκουέτω τὸν λόγον· οὐδὲ γὰρ εἰκὴ μακρὰ ποιοῦμαι τὰ προοίμια, ἀλλ' ὥστε ἀσφαλεστέραν γενέσθαι τῶν καταβαλ-
 110 λομένων τὴν φυλακὴν, ὥστε μὴ μάτην μηδὲ ἀπλῶς κροτήσαντας καὶ θορυβήσαντας ἀπελθεῖν. Οὐ γὰρ μέλει μοι τῶν παρ' ὑμῶν ἐπαινῶν, ἀλλὰ φροντίζω τῆς ὑμετέρας σωτηρίας. Οἱ μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀγωνιζόμενοι τὸν τοσοῦτον μισθὸν τὸν ἔπαινον παρὰ τοῦ δήμου λαμβάνουσιν· ἡμεῖς δὲ οὐκ ἐπὶ τούτοις ἀπεδυσάμεθα, ἀλλ' ἐπὶ τῷ τὸν παρὰ τοῦ Δεσπότητος μισθὸν τὸν ἐπὶ τούτοις κεί-
 115 μενον λαβεῖν. Διὰ τοῦτο συνεχῶς ὑμῖν ταῦτα παρακελευόμεθα, ὥστε πρὸς τὸ βάθος τῆς διανοίας ὑμῶν καταβῆναι τὰ λεγόμενα. Καθάπερ γὰρ τῶν φυτῶν ὅσαπερ ἂν πρὸς τὸ βάθος παραπέμψῃ τὰς ρίζας ἄσειστα γίνεται ταῖς τῶν ἀνέμων προσβολαῖς· οὕτω καὶ τῶν νοημάτων ὅσαπερ ἂν ἐν τῷ βάθει μένη τῆς διανοίας, οὐ ῥαδίως ὑπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἀνασπᾶται ἐπιβουλῆς.

Εἰπέ μοι εἰ λιμῶ τὸν παῖδα τηκόμενον εἶδες, ἄρα ἂν ἠνέσχου περιδεῖν, ἀλλ' οὐχὶ πάντα ἂν ὑπέμεινας, ὥστε λῦσαι αὐτῷ τὸν λιμόν; Εἶτα λιμῶ μὲν ἄρτου
 120 διαφθειρόμενον οὐκ ἂν περιεῖδες, λιμῶ δὲ διδασκαλίας ἀπολλύμενον ἀνέχη περιορᾶν; Καὶ πῶς ἄξιός εἰ καλεῖσθαι πατήρ; Καὶ γὰρ οὗτος ἐκείνου χαλεπώτερος ὁ λιμός, ὅσῳ καὶ πρὸς μείζονα τελευτᾷ θάνατον καὶ πλείονα ἐνταῦθα ποιεῖσθαι χρὴ τὴν σπουδὴν. « Ἐκτρέφετε γὰρ τὰ τέκνα | ὑμῶν, φησὶν, ἐν παιδείᾳ καὶ νοθε-
 125 σίᾳ Κυρίου²¹⁹. » Αὕτη πατέρων ἐπιμέλεια, αὕτη κηδεμονία γεγεννηκότων. Οὕτως ἐπιγινώσκω τῆς φύσεως τὴν συγγένειαν, ἐὰν ἐν τοῖς πνευματικοῖς πλείονα ἐπι-

col. 101

²¹⁹Ep 6, 4

[Ms. Va VL (a l. 131, ἐπιλέ]λησθε, usque ad l. 185, γέ[νηται, et a l. 295, οὐδέπω, usque ad l. 349, ἐ[κείνου] Y Ha (usque ad l. 22, προσχήματι, et a l. 368, ἀλλαχοῦ, usque ad l. 427, τελευτήσαντα) T G K U (partim) C (partim) P₃ (partim)] 103 δὲ] καὶ add. G Patr. || 103 κατέβαλον τὸ ἀργύριον Va Y T K] τὸ ἀργύριον κατέβαλον G Patr. μου add. V || 103 οὐκ ἔχω λόγον οὐδένα] λόγον οὐδένα ἔχω G Patr. || 104 ὁμῶς] καίτοι γε add. G Patr. || 104 τῆς Va V G K] om. Y T || 107 ἡμελημένως Va V G K] ἀμελῶς Y T || 107 τὸν λόγον] τῶν λόγων G Patr., τῶν πνευματικῶν add. G Patr. || 107 εἰκὴ] καὶ μάτην add. G Patr. || 108 γενέσθαι] γίνεσθαι Patr. || 110 ἀπελθεῖν] οἴκαδε praem. G Patr. || 110 μέλει Y T K Patr.] μέλλει Va V G || 110 φροντίζω] φροντίζων Va^{ac} || 111 τὸν τοσοῦτον Va Y] τῶν τοσοῦτων V^{pc} T K, τὸν ὑπὲρ τούτου G Patr. || 112 μισθὸν] μισθῶν V^{pc} T || 112 παρὰ Y T K] τὸν praem. Va V G || 113 τῷ Va V^{pc} Y^{pc} K^{pc} (al. man.)] τὸ V^{ac} Y^{ac} T G K^{ac}, om. Patr. || 114 τοῦτο] τοῦ G || 114 συνεχῶς] καὶ praem. G Patr. || 117 ὅσαπερ Va^{pc} V T K] ὅσοπερ Va^{ac}, ὅσῳπερ Y G Patr. || 117 ἂν] om. V || 117 μένη] μένει V || 119 εἰπέ] γὰρ add. G Patr. || 119 μοι] ἀγαπητὲ add. G Patr. || 120 αὐτῷ] αὐτοῦ Patr. || 121 διδασκαλίας] θείας praem. G Patr. || 122 ἄξιός εἰ Va V Y T] ἄξιός εἶναι G, ἂν ἢ ἄξιός K^{ac}, ἂν εἴης ἄξιός K^{pc} (al. man.), ἄξιός ἂν ἦς Front. Patr. || 123 ὁ λιμός] post οὗτος transp. G Patr. || 123 ὅσῳ Y T G K] ὅσον Va V || 123 καὶ] ὅθεν praem. G Patr. || 124 ἐκτρέφετε] ἐκτρέφεται G || 124 φησὶν Va V K] φησὶ post γὰρ transp. Y T G || 124 παιδείᾳ] παιδιᾷ G || 125 αὕτη] καλλίστη add. G Patr. || 125 κηδεμονία] γνησία praem. G Patr. || 125 οὕτως Va Y T K] οὕτω Patr., γὰρ ἐγὼ add. G Patr. || 126 συγγένειαν Y T G K] εὐγένειαν Va V || 126–127 ἐπιδείξῃ] ἐπιδείξονται G^{ac} (corr. cum ω s. l), ἐπιδείξονται Patr.

δείξη τὴν σπουδὴν. Ἀλλὰ τῶν μὲν προοιμίων ἄλις· ἀνάγκη δὲ λοιπὸν καταβα-
λεῖν τὸ χρέος· διὰ γὰρ τοῦτο τὸν πολὺν τοῦτον ὑμῖν ἐπεμήκυνα λόγον, ἵνα μετὰ
πάσης ὑποδέξησθε τὸ καταβαλλόμενον φυλακῆς.

- 130 Τί οὖν ἦν τὸ ὄφλημα ὅπερ ἀνεχωρήσαμεν ὀφείλοντες πρώην; Ἡ καὶ τούτου
τάχα ἐπιλέλησθε; Οὐκοῦν ἀνάγκη παρ' ἡμῶν ὑμᾶς ὑπομνησθῆναι καὶ πρότερον
ἀναγνῶναι τὸ γραμματεῖον, δι' οὗ τὴν προτέραν καταβολὴν ἐποιησάμεθα, καὶ
τίνα ἦν τὰ καταβληθέντα εἰπεῖν, ἵνα ἴδωμεν ἐκ τῶν καταβληθέντων τὰ λειπόμε-
να. Τίνα οὖν ἐστὶ τὰ καταβληθέντα πρότερον; Εἶπον τίς ἦν ὁ τὸ βιβλίον τῶν
135 Πράξεων γράψας καὶ τίς ὁ πατήρ τοῦ λόγου τούτου· μᾶλλον δὲ οὐχ ὁ πατήρ τοῦ
λόγου, ἀλλ' ὁ διάκονος· οὐ γὰρ αὐτὸς ἔτεκε τὰ εἰρημένα, ἀλλ' αὐτὸς διηκόνησε
τοῖς εἰρημένοις. Εἶπον περὶ τῶν « πράξεων » αὐτῶν καὶ τί ποτ' οὖν βούλεται
ἐνδείξασθαι τὸ τῶν « πράξεων » ὄνομα. Εἶπον περὶ τῆς τῶν « ἀποστόλων »
προσηγορίας. Ἀνάγκη λοιπὸν εἰπεῖν τίνος ἕνεκεν οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τῇ Πεντη-
140 κοστῇ τὸ βιβλίον τῶν Πράξεων ἀναγινώσκεσθαι ἐνομοθέτησαν. Τάχα γὰρ μέ-
μνησθε ὅτι καὶ τοῦτο ὑπεσχόμεθα τότε εἶναι.

- Οὐ γὰρ ἀπλῶς οὐδὲ εἰκῆ τοὺς καιροὺς ἡμῖν τούτους παρετήρησαν οἱ πατέρες,
ἀλλὰ μετὰ τίνος λόγου πεποιήκασιν τοῦτο· οὐχ ἵνα ὑπὸ ἀνάγκην καιρῶν τὴν
ἐλευθερίαν ἡμῶν ὑποβάλλωσιν, ἀλλ' ἵνα τῇ τῶν ἀσθενεστέρων πτωχεΐᾳ συγκα-
145 ταβάντες ἐπὶ τὸν πλοῦτον τῆς γνώσεως αὐτοὺς ἀναγάγωσιν. Καὶ ὅτι διὰ τοῦτο
παρατηροῦσιν καιροὺς, οὐχ ἑαυτοὺς ὑποβάλλοντες τῇ ἀνάγκῃ τῆς παρατηρή-
σεως, ἀλλὰ τοῖς ἀσθενεστέροις συγκατιέναι σπουδάζοντες, ἄκουσον τί φησὶν ὁ
Παῦλος· « Ἡμέρας παρατηρεῖσθε καὶ μῆνας καὶ καιροὺς καὶ ἐνιαυτούς; Φοβοῦμαι
μὴ πως εἰκῆ κεκοπίακα εἰς ὑμᾶς²²⁰. »

²²⁰Ga 4, 10–11

[Ms. Va V L (a l. 131, ἐπιλέ]λησθε, usque ad l. 185, γέ[νηται, et a l. 295, οὐδέπω, usque ad
l. 349, ἐ[κείνου) Y Ha (usque ad l. 22, προσχήματι, et a l. 368, ἀλλαχοῦ, usque ad l. 427,
τελευτήσαντα) T G K U (partim) C (partim) P₃ (partim)] 127 ἄλις Y T K] ἀρκετός Va V,
ἀρκετός ὁ λόγος G U Patr. || 127–128 καταβαλεῖν] καὶ add. G Patr. || 128 πολὺν] μακρὸν
καὶ praem. G Patr. || 128 τοῦτον] om. Y || 128 ἐπεμήκυνα Y T K] ἀπεμήκυνα Va V G Patr.
|| 129 τὸ καταβαλλόμενον φυλακῆς] φυλακῆς τὸ καταβαλλόμενον K || 130 ἦν] om. Patr. ||
130 ἦ] εἰ Va V || 130 τούτου] τοῦτο G Patr. || 132 γραμματεῖον Va V T G K] γραμματίον L
Y || 132 οὗ] καὶ add. G Patr. || 133–134 λειπόμενα Va V G K] λεγόμενα L Y T || 134 εἶπον Va
V T] εἰπὼν L Y K, ἐκεῖ add. G Patr. || 134–135 τῶν πράξεων γράψας] γράψας τῶν πράξεων G
Patr. || 137 εἶπον Va V T G] εἰπὼν L Y K || 138 εἶπον Va V T G] εἰπὼν L Y K, καὶ add. G Patr.
|| 140 ἀναγινώσκεσθαι] ἀν*γινώσκεσθαι K || 141 ὑπεσχόμεθα] ἐπεσχόμεθα Y || 141 τότε]
post τοῦτο transp. G Patr. || 142 ἡμῖν τούτους] τούτους ἡμῖν K || 143 λόγου] σοφοῦ add. G
Patr. || 143 οὐχ] οὐδὲ G || 143 ἵνα T K U Patr.] om. Va V L Y G || 144 ἡμῶν Va V] ὑμῶν
Y T L, ἡμῖν G K Patr. || 144 ὑποβάλλωσιν V G K] ὑποβάλλωσιν Va T Patr., ὑποβάλλουσιν L Y
|| 144–145 συγκαταβάντες] συγκαταβαίνοντες T || 146 ὑποβάλλοντες] post παρατηρήσεως
transp. Patr. || 148 παρατηρεῖσθε L Y T G K] παρατηρεῖσθαι Va V, παρατηρεῖτε Patr.

150 Σὺ δὲ οὐ παρατηρεῖς *ἡμέρας* καὶ *μήνας* καὶ *καιρούς* καὶ *ἐνιαυτούς*; Τί οὖν; Ἄν
 ἴδωμεν τὸν κωλύοντα παρατηρεῖν *ἡμέρας* καὶ *μήνας* καὶ *καιρούς* καὶ *ἐνιαυτούς*
 παρατηροῦντα ταῦτα, τί ἐροῦμεν, εἶπέ μοι; Ὅτι μάχεται ἑαυτῷ καὶ φιλονεικεῖ;
 Μὴ γένοιτο· ἀλλ' ὅτι τῶν παρατηρούντων τοὺς καιρούς τὴν ἀσθένειαν ἀνελεῖν
 βουλόμενος καταβαίνει διὰ τῆς παρατηρήσεως πρὸς ἐκείνους. Οὕτω καὶ ἱατροὶ
 155 ποιοῦσι· τῶν σιτίων τῶν διδομένων τοῖς νοσοῦσιν ἀπογεύονται πρότεροι, οὐδὲν
 αὐτοὶ δεόμενοι τῶν σιτίων, ἀλλὰ τὴν ἐκείνων ἀσθένειαν διορθῶσαι σπουδάζον-
 τες. Οὕτω καὶ ὁ Παῦλος ἐποίησεν· οὐδὲν δεόμενος τῆς παρατηρήσεως τῶν και-
 ρῶν, τοὺς καιρούς ἐτήρησεν, ἵνα τοὺς παρατηροῦντας ἀπαλλάξῃ τῆς ἀσθενείας
 τῆς κατὰ τὴν παρατήρησιν. Καὶ ποῦ καιρούς παρετήρησεν ὁ Παῦλος; Τοῦτο γάρ
 160 ἐστὶ τὸ ζητούμενον· προσέχετε μετὰ ἀκριβείας. « Τῇ δὲ ἐπιούσῃ, φησί, κατεπλεύ-
 σαμεν εἰς Μίλητον. Κεκρίκει γὰρ παραπλευσαι τὴν Ἔφεσον, ὅπως μὴ γένηται αὐτῷ
 χρονοτριβῆσαι ἐν τῇ Ἀσίᾳ. Ἔσπευδε γάρ, εἰ δυνατὸν ἦν αὐτῷ, τὴν ἡμέραν τῆς
 Πεντηκοστῆς γενέσθαι εἰς Ἱεροσόλυμα²²¹. » Εἶδες πῶς ὁ λέγων· « *ἡμέρας* παρατη-
 ρεῖσθε καὶ *μήνας* καὶ *καιρούς* », τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς παρετήρηει; |

165 δ'. Καὶ οὐχὶ δὲ ἡμέραν παρετήρηει μόνον, ἀλλὰ καὶ τόπον· οὐ γὰρ μόνον τὴν
 ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἔσπευδε ποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ ἐν Ἱεροσόλυμοις αὐτὴν
 ἐπιτελέσαι. Τί τοῦτο, ὦ μακάριε Παῦλε; Κατελύθη τὰ ἱεροσόλυμα, ἡρημώθη
 τὰ Ἅγια τῶν ἀγίων τῇ τοῦ Θεοῦ ψήφῳ, ἐλύθη ἡ πολιτεία ἢ προτέρα. Σὺ πρὸς
 Γαλάτας βοῶς λέγων ὅτι « οἵτινες ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξέπεσατε²²² »·
 170 τί πάλιν ἡμᾶς πρὸς τὴν δουλείαν ἄγεις τοῦ νόμου; Οὐκ ἐστὶ μικρὸν τὸ προκειμέ-
 νον, μαθεῖν εἰ μὴ μάχεται ἑαυτῷ ὁ Παῦλος.

Οὐδὲ γὰρ ἡμέρας παρατηρεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄλλα φυλάττει νομικὰ παραγ-
 γέλματα. Καὶ βοῶν καὶ λέγων τοῖς Γαλάταις ὅτι « Ἴδου ἐγὼ Παῦλος λέγω ὑμῖν ὅτι

²²¹ Ac 20, 15–16

²²² Ga 5, 4

[Ms. Va VL (a l. 131, ἐπιλέ)λησθε, usque ad l. 185, γέ[νηται, et a l. 295, οὐδέπω, usque ad l. 349, ἐ[κείνου] Y Ha (usque ad l. 22, προσχήματι, et a l. 368, ἀλλαχοῦ, usque ad l. 427, τελευτήσαντα) T G K U (partim) C (partim) P₃ (partim)] 150 καὶ *μήνας*] om. Patr. || 150 τί οὖν] λοιπὸν G || 150 ἂν Va VL YT] ἐὰν G, εἰ K Patr. || 154 καταβαίνει] συγκαταβαίνει G Patr. || 155 πρότεροι L Y TK] πρότερον Va V G Patr. || 155 οὐδὲν] οὐκ G Patr. || 157 ὁ] om. G || 159 καιρούς παρετήρησεν] παρετήρησε καιρούς G Patr. || 159–160 τοῦτο – ζητούμενον] om. G Patr. || 160 προσέχετε] πρόσεχε L Y || 160 ἀκριβείας] παρακαλῶ add. G Patr. || 160 δὲ] om. K || 161 μίλητον] μήλητον G || 161 παραπλευσαι Va VL YT] ὁ παῦλος praem. G Patr., αὐτῷ praem. K || 162 χρονοτριβῆσαι L Y T G K] χρονοτριβηθῆναι Va V || 162 αὐτῷ Va V T G Patr.] αὐτὸν L Y, om. K || 163–164 παρατηρεῖσθε TK] παρατηρεῖσθαι Va VL Y, μὴ praem. G Patr. || 164 καιρούς] καὶ ἐνιαυτούς add. K et eras. καὶ || 165 δ'. οὐχὶ] οὐ G Patr. || 165 δὲ L Y T K] δὴ Va V, om. G Patr. || 165 μόνον] ante ἡμέραν transp. G Patr. || 167 τοῦτο] ποιεῖς add. G Patr. || 167 κατελύθη τὰ ἱεροσόλυμα] τὰ ἱεροσόλυμα κατελύθη G Patr. || 168 ἐλύθη] post προτέρα transp. G Patr. || 169 ὅτι οἵτινες] οἱ G Patr. || 169 δικαιοῦσθε] δικαιοῦσθαι G Patr., προσδοκῶντες add. G Patr. || 169 ἐξέπεσατε Va V G K] ἐξεπέσετε L Y T || 170 τί] καὶ praem. G Patr. || 170–171 προκειμένον TK] κινούμενον Va V G U Patr., κείμενον L Y || 171 μὴ] om. G Patr. || 172 παρατηρεῖ μόνον L] παρετήρηει μόνον Va V Y T K, μόνον παρατηρεῖ ὁ παῦλος G Patr. || 172 ἄλλα] om. L || 173 βοῶν καὶ] βοῶ G Patr. || 173 ὅτι] om. G Patr. || 173 ὅτι] om. K

175 ἐὰν περιτέμνησθε Χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει²²³ », φαίνεται αὐτὸς περιτέμνων τὸν Τιμόθεον. Εὐρῶν γάρ, φησίν, ἐν Λύστροις τινὰ νεανίσκον, υἱὸν Ἰουδαίας γυναικὸς πιστῆς, πατρὸς δὲ Ἑλλήνου²²⁴, περιέτεμεν αὐτόν²²⁵. οὐκ ἐβούλετο γὰρ ἀκρόβυστον πέμψαι διδάσκαλον. « Τί τοῦτο, ὦ Παῦλε; Ἄναιρεις τῷ λόγῳ τὴν περιτομὴν καὶ βεβαιοῖς τῷ ἔργῳ πάλιν; » « Οὐ βεβαιῶ, φησίν, ἀλλ' ἀναιρῶ διὰ τῶν ἔργων. » Καὶ γὰρ υἱὸς ἦν γυναικὸς Ἰουδαίας πιστῆς ὁ Τιμόθεος, πατρὸς δὲ Ἑλλήνου²²⁶. οὐκοῦν εἰ πατρὸς Ἑλλήνου, ἀκροβύστου γένος. Ἐπεὶ οὖν ἐμελλεν αὐτὸν προπέμπειν τοῖς Ἰουδαίοις διδάσκαλον, οὐκ ἐβούλετο ἀκρόβυστον πέμψαι διδάσκαλον, ἵνα μὴ εὐθέως ἀπὸ τῶν προοιμιῶν ἀποκλείσῃ τὰς θύρας τῷ λόγῳ. Προοδοποιῶν τοίνυν τῇ ἀναιρέσει τῆς περιτομῆς καὶ ἀνοίγων ὁδὸν τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Τιμοθέου περιέθηκεν αὐτῷ περιτομὴν, ἵνα ἀνέλη περιτομὴν. Διὰ τοῦτο φησιν· « Ἐγενόμην τοῖς Ἰουδαίοις ὡς Ἰουδαῖος²²⁷ », οὐχ ἵνα Ἰουδαῖος γένηται, ἀλλ' ἵνα τοὺς μένοντας Ἰουδαίους πείσῃ μηκέτι εἶναι Ἰουδαίους· διὰ τοῦτο καὶ τοῦτον περιέτεμεν, ἵνα ἀνέλη περιτομὴν. Τῇ περιτομῇ κατὰ τῆς περιτομῆς ἐχρήσατο. Ἐλαβε γὰρ περιτομὴν ὁ Τιμόθεος, ἵνα δυνηθῇ παραδεχθῆναι ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων καὶ εἰσελθῶν κατὰ μικρὸν ἐξελεύσῃ ταύτης αὐτοὺς τῆς παρατηρήσεως. Εἶδες

180

185

190

190 τίνος ἕνεκεν καὶ Πεντηκοστὴν καὶ περιτομὴν ἐτήρησεν;
 Βούλεσθε καὶ ἄλλα δεῖξω νόμιμα τηροῦντα αὐτόν; Ἀνήλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ἰδόντες αὐτὸν οἱ ἀπόστολοι ἔλεγον· « Θεωρεῖς, ἀδελφέ, πόσαι μυριάδες εἰσὶν Ἰουδαίων τῶν συνεληλυθότων καὶ οὗτοι πάντες κατήχονται περὶ σοῦ ὅτι ἀποστασίαν ἀπὸ τοῦ νόμου διδάσκεις. Τί οὖν; Ποίησον ὃ σοι λέγομεν. Εἰσὶ παρ' ἡμῖν ἄνδρες εὐχὴν ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς· τούτους λαβὼν ἀγνίσθητι σὺν αὐτοῖς καὶ ζύρησαι μετ'

195

²²³ Ga 5, 2

²²⁴ Ac 16, 1

²²⁵ Ac 16, 3

²²⁶ Ac 16, 1

²²⁷ 1 Co 9, 20

[Ms. Va V L (a l. 131, ἐπιλέ]λησθε, usque ad l. 185, γέ[νηται, et a l. 295, οὐδέπω, usque ad l. 349, ἐ[κείνου) Y Ha (usque ad l. 22, προσχήματι, et a l. 368, ἀλλαχοῦ, usque ad l. 427, τελευτήσαντα) T G K U (partim) C (partim) P₃ (partim)] 174 ὠφελήσει] οὗτος τοίνυν ὁ παῦλος ὁ λέγων ὅτι ἐὰν περιτέμνησθε χριστὸς ὑμᾶς οὐδὲν ὠφελήσει add. G Patr. || 175 φησίν Va V Y T K] om. L, ὁ παῦλος add. G Patr. || 175 νεανίσκον Va V L Y T G] νεανίαν K U Patr. || 177 πέμψαι Va V L Y T G] πέμπειν K U Patr. || 177 τοῦτο] ποιεῖς add. G Patr. || 177 παῦλε] μακόριε add. G K U Patr. || 178 τῷ ἔργῳ] τὸ ἔργον G || 179 ἔργων] ἔργ** G || 179 ἦν γυναικὸς] γυναικὸς ἦν G Patr. || 179 πιστῆς] om. Va || 180 οὐκοῦν – Ἑλλήνος L Y T K U] om. Va V G Patr. || 180 ἀκροβύστου] ἦν add. L, δὲ add. G Patr. || 180 γένος Va V L] γένους G K Patr. || 181 αὐτόν] ὁ παῦλος add. G Patr. || 181 προπέμπειν V L Y T G Patr.] πέμπειν Va K U || 181–182 οὐκ – διδάσκαλον] om. T || 181 ἐβούλετο] δὲ add. G Patr. || 182 διδάσκαλον Va V L Y] om. G K Patr. || 185 γένηται] τοῦτο εἶρηκεν ὁ παῦλος add. G Patr. || 186 μένοντας] ὄντας T || 187 περιτομὴν] τὴν praem. G Patr. || 187 περιτομῇ] τοίνυν add. G Patr. || 188 περιτομὴν] καὶ add. G Patr. || 188 παραδεχθῆναι] παραδεχθῆναι G || 189 ἐξελεύσῃ] ἐξέλη T || 190 ἐτήρησεν] ὁ παῦλος add. G Patr. || 191 ἄλλα] ὑμῖν add. G Patr. || 191 δεῖξω νόμιμα Va] δεῖξω νόμιμα V, δεῖξω νομήματα Y, ὑποδείξω νόμιμα G, νόμιμα δεῖξω K, νομήματα δεῖξω U, ἀποδείξω νόμιμα Patr. || 191 τηροῦντα αὐτόν] αὐτόν τηροῦντα K || 191 Ἀνήλθεν] προσέχετε ἀκριβῶς· ἀνήλθέ ποτε G Patr. || 192 ἔλεγον] αὐτῷ add. G Patr. || 192 ἀδελφέ] παῦλε add. G Patr. || 194 ὃ σοι Y T K U Patr.] ὡς σοι Va V G || 195 ζύρησαι] τὴν κεφαλὴν add. G Patr.

αὐτῶν, ἵνα ἔργω πιστωθῶσιν ὅτι ὧν κατήχηνται περὶ σοῦ οὐδὲν ἐστὶν ἀλλὰ τηρεῖς καὶ αὐτὸς τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως²²⁸. » Εἶδες συγκατάβασιν θαυμασίαν; Καιροὺς παρατηρεῖ, ἵνα ἀνέλη καιρῶν παρατήρησιν· περιτομὴν περιτίθησιν, ἵνα παύση περιτομὴν· θυσίας προσάγει, ἵνα καθέλη τὴν παρατήρησιν τῶν θυσιῶν.

- 200 Καὶ ὅτι διὰ τοῦτο τοῦτο ἐποίει, ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· « Ἐγενόμην τοῖς ὑπὸ νόμον, ὡς ὑπὸ νόμον. » « Διὰ τί; » « Ἴνα τοὺς ὑπὸ νόμον κερδήσω²²⁹, καὶ ἐλεύθερος ὧν ἐκ πάντων | πᾶσιν ἑμαυτὸν ἐδούλωσα²³⁰. » Ἐποίει δὲ ταῦτα μιμούμενος τὸν ἑαυτοῦ Δεσπότην. Καθάπερ γὰρ αὐτὸς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβῶν²³¹ καὶ
205 ἐλεύθερος ὧν δούλος ἐγένετο· οὕτω καὶ οὗτος ἐλεύθερος ὧν ἐκ πάντων πᾶσιν ἑαυτὸν ἐδούλωσεν²³², ὥστε πάντας κερδᾶναι. Δούλος ἐγένετο τὴν φύσιν τὴν ἡμετέραν ἀναλαβὼν ὁ Δεσπότης, ἵνα τοὺς δούλους ἐλευθέρους ποιήσῃ· Ἐκκλινεν οὐρανοὺς καὶ κατέβη²³³, ἵνα τοὺς κάτω μένοντας ἀναγάγῃ. Ἐκκλινεν οὐρανοῦς. Οὐκ εἶπε· « Κατέλιπεν οὐρανοῦς. » Καὶ κατέβη εὐκολωτέραν σοι τὴν ἄνοδον
210 ποιῶν τὴν εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Τοῦτον καὶ ὁ Παῦλος ἐμιμήσατο κατὰ δύναμιν, διὸ καὶ ἔλεγε· « Μιμηταί μου γίνεσθε καθὼς καὶ ἐγὼ Χριστοῦ²³⁴. » « Καὶ πῶς σὺ γίνῃ Χριστοῦ μιμητής; » « Οὐ ζητῶ τὸ ἑμαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσιν²³⁵. ἐλεύθερος γὰρ ὧν ἐκ πάντων πᾶσιν ἑμαυτὸν ἐδούλωσα²³⁶. » Οὐδὲν ταύτης τῆς δουλείας βέλτιον· ἐλευθερίας γὰρ ἑτέροις αἰτία γίνεται. Ἄλιεὺς ἦν
215 πνευματικὸς ὁ Παῦλος· « Ποιήσω γὰρ ὑμᾶς, φησίν, ἄλιεῖς ἀνθρώπων²³⁷ »· διὰ τοῦτο ταῦτα ἐποίει.

²²⁸ Ac 21, 20–24

²²⁹ 1 Co 9, 20

²³⁰ 1 Co 9, 19

²³¹ Ph 2, 6–7

²³² 1 Co 9, 19

²³³ Ps 18 (17), 10

²³⁴ 1 Co 11, 1

²³⁵ 1 Co 10, 33

²³⁶ 1 Co 9, 19

²³⁷ Mt 4, 19

[Ms. Va V L (a l. 131, ἐπιλέ]λησθε, usque ad l. 185, γέ[νηται, et a l. 295, οὐδέπω, usque ad l. 349, ἐ[κείνου] Y Ha (usque ad l. 22, προσχήματι, et a l. 368, ἀλλαχοῦ, usque ad l. 427, τελευτήσαντα) T G K U (partim) C (partim) P₃ (partim)] 196 ἐστίν] εἰσίν T || 197 τοῦ Y T G Patr.] τὸν Va V, om. K U || 197 μωσέως V Y K U Patr.] μωσέως Va T G || 197 εἶδες] εἶδετε G Patr. || 199 θυσίας Va V Y K U] θυσίαν T G Patr. || 199 προσάγει] προσάγη G || 200 τοῦτο] ταῦτα G Patr. || 200 λέγοντος] ταῦτα praem. G (τα s. l. scr. ead. man.) || 201 ὡς ὑπὸ νόμον Y T G K] om. Va V || 201 διὰ τί] om. G Patr. || 202 μιμούμενος] ὁ παῦλος praem. G Patr. || 204 τὸ T G U] τῷ Va^{pc} V Y, add. al. man. K || 205 ἐγένετο] γέγονεν G Patr. || 208 ἀναγάγη] εἰς οὐρανόν add. G Patr. || 209 κατέβη] ἀλλ' ἐκκλινεν add. G Patr. || 210 ὁ] om. K || 210 δύναμιν] τὴν αὐτοῦ add. K || 211 σὺ] ὦ μακάριε παῦλε τοῦ add. G Patr. || 211–212 γίνῃ χριστοῦ Va V K] χριστοῦ γίνῃ Y T, χριστοῦ ἐγένου G Patr. || 212 μιμητής] πῶς ἐπειδὴ add. G Patr. || 212 οὐ] οὐδαμοῦ G Patr. || 212 ζητῶ] φησι add. K || 212 ἵνα] ὅπως G Patr. || 213 ἐλεύθερος] καὶ praem. G Patr. || 213 γὰρ] om. G Patr. || 213 οὐδὲν] τοίνυν add. G Patr. || 215 ὑμᾶς φησίν] φησιν ὑμᾶς T || 216 ταῦτα] καὶ praem. G Patr. || 216 ἐποίει] ποιεῖ T

Καὶ γὰρ οἱ ἀλιεῖς, ἐπειδὴν ἴδωσι τὸν ἰχθὺν καταπιόντα τὸ ἄγκιστρον, οὐκ εὐθέως ἀνθέλκουσιν, ἀλλ' ἐνδιδόντες μέχρι πολλοῦ διαστήματος ἀκολουθοῦσιν ἀναμένοντες ἐμπαρῆναι τὸ ἄγκιστρον καλῶς, ἵνα οὕτω μετὰ ἀσφαλείας τὴν
 220 θήραν ἐλκύσωσιν. Οὕτω καὶ οἱ ἀπόστολοι τότε ἐποίουν· ἐνέβαλλον τὸ ἄγκιστρον τῆς διδασκαλίας τοῦ λόγου τῆ ψυχῇ τῆ Ἰουδαϊκῆ, οἱ δὲ ἀνθεῖλκον ἐκεῖ καὶ κατέσχον εἰς περιτομὴν ἑαυτοὺς ἄγοντες, εἰς ἑορτὰς, εἰς καιρῶν παρατήρησιν, εἰς θυσίας, εἰς τὸ ξυρᾶσθαι καὶ ἕτερα τοιαῦτα ποιεῖν. Τί οὖν οἱ ἀπόστολοι; Πανταχοῦ ἠκολούθουν αὐτοῖς καὶ οὐκ ἀνθεῖλκον· « Ἀλλὰ κἂν περιτομὴν ζητῆς,
 225 φησίν, οὐκ ἀντιτείνω, ἀλλ' ἔπομαι· κἂν θυσίαν αἰτῆς, θύω· κἂν ξυρᾶσθαι βουλευθῆς ἐμὲ τὸν ἀποστάντα τῆς σῆς πολιτείας, πάρειμι καὶ ποιῶ τὸ κελευόμενον· κἂν Πεντηκοστὴν κελεύης παρατηρῆσαί με, οὐδὲ ἐνταῦθα φιλονεικῶ, ἀλλ' ὅπουπερ ἂν περιάγῃς, ἀκολουθῶ καὶ ἐνδίδωμι ἐμπαγῆναί σοι ἀναμένων τοῦ λόγου τὸ ἄγκιστρον, ὥστε δυνηθῆναι μετὰ ἀσφαλείας ἅπαν ὑμῶν ἐξελκύσαι τὸ ἔθνος τῆς
 230 παλαιᾶς πολιτείας. Διὰ τοῦτο ἀπὸ Ἐφέσου εἰς Ἱεροσόλυμα ἦλθον²³⁸. »

Ἵορᾶς πόσον παρηκολούθησε τῇ ἀλείᾳ τῶν ἰχθύων ἐνδιδούς τῷ λόγῳ; Ὅρᾶς ὅτι ἡ παρατήρησις τῶν καιρῶν καὶ ἡ συγκατάβασις τῆς περιτομῆς καὶ ἡ κοινω-
 νία τῶν θυσιῶν ἐγένετο, οὐχ ἵνα αὐτοὶ πρὸς τὴν παλαιὰν ἐπανέλθωσι πολιτείαν, ἀλλ' ἵνα ἐκείνοις τοῖς τύποις παρακαθημένους πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπαναγάγω-
 235 σιν; Ὁ γὰρ ἐν ὕψει καθήμενος, ἐὰν διαπαντὸς ἐπὶ τοῦ ὕψους μένη, οὐδέποτε δυνησεται τὸν κάτω κείμενον ἀναγαγεῖν, ἀλλὰ δεῖ πρότερον ἐκεῖνον ταπεινωθῆναι καὶ τότε τοῦτον ὑψωθῆναι²³⁹. Διὰ τοῦτο κατέβησαν οἱ ἀπόστολοι ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς πολιτείας τῆς ἀγγελικῆς, ἵνα ἀπὸ τῆς ταπεινότητος τῆς πολιτείας τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀναγάγωσιν εἰς τὸ ὕψος ἐκεῖνο τοὺς Ἰουδαίους.

240 ε'. Ἀλλ' ὅτι μὲν τῶν καιρῶν ἡ παρατήρησις καὶ τὰ λοιπὰ πάντα χρησίμως καὶ συμφερόντως ἐγένετο, ἀπὸ τούτων δῆλον· ἴδωμεν δὲ λοιπὸν τίνος ἕνεκεν τὸ | col. 104
 βιβλίον τῶν Πράξεων τῶν ἀποστόλων ἐν τῷ καιρῷ τῆς Πεντηκοστῆς ἀναγινώσ-

²³⁸cf. Ac 20, 15–16

²³⁹cf. Mt 23, 12; Lc 14, 11

[Ms. Va V L (a l. 131, ἐπιλέ)λησθε, usque ad l. 185, γέ[νηται, et a l. 295, οὐδέπω, usque ad l. 349, ἐ[κείνου] Y Ha (usque ad l. 22, προσχήματι, et a l. 368, ἀλλαχοῦ, usque ad l. 427, τελευτήσαντα) T G K U (partim) C (partim) P₃ (partim)] 217 γὰρ Va V Y T G K U] καὶ add. Front. Patr. || 217 οἱ] om. T || 218 ἀνθέλκουσιν] ἀνέλκουσιν T || 219 ἐμπαρῆναι] ἐμπαγῆναι Patr. || 219 ἵνα οὕτω] οὕτω Va, ὅπως V || 220 ἐνέβαλλον Va Y G K] ἐνέβαλον V T || 221 τῆ] om. Patr. || 221 ἐκεῖ] εἰκῆ G Patr. || 222 κατέσχον] οὐ praem. G || 223 τί οὖν] om. G Patr. || 223] δὲ praem. Front. Patr. || 224 ἀλλὰ] ὥστε G Patr. || 224 ζητῆς] ζητεῖς K || 227 κελεύης Y T K Patr.] κελεύσης Va V, κελεύεις G || 228 ἀναμένων Va V Y T K^{Pc} Patr.] ἀναμέσον G, ἀνάμενον K^{ac} || 229 ἄγκιστρον] τῆς εὐσεβείας add. G || 229 ἔθνος Y T G K] ἔθος Va V || 230 παλαιᾶς] λατρείας καὶ add. G Patr. || 230 τοῦτο] γὰρ καὶ add. G Patr. || 231 παρηκολούθησε] παρηκολούθησεν T^{ac} G Patr., ὁ παῦλος add. G Patr. || 231 ἀλείᾳ Y T K^{Pc} Patr.] ἀλίᾳ Va V K^{ac}, ἀληθείᾳ G || 231 ὄρᾶς] δὲ πάλιν add. G || 233 ἐγένετο Va V K] ἐγένετο Y T, διὰ τοῦτο praem. G Patr. || 234 ἐκείνοις] ἐκείνους G Patr. || 234 παρακαθημένους] παρακαθημένου Va V Y G, τοὺς praem. T K || 237 τοῦτον ὑψωθῆναι] ὑψωθῆναι τοῦτον T || 238 ἀγγελικῆς Va V Y G] εὐαγγελικῆς T K Patr. || 238 τῆς πολιτείας] om. K || 240 ἡ Va V Y T] post μὲν transp. G Patr., om. K || 241 ἐγένετο Va V] ἐγένοντο G, ἐγένετο Y T K, ἐγίνοντο Patr.

κεται. Διὰ γὰρ τοῦτο ταῦτα πάντα ἐκινήσαμεν, ἵνα, ὅταν ἴδητε καιρῶν παρατή-
 ρησιν ἐγκειμένην, μὴ νομίσητε πολιτείαν νοσεῖν Ἰουδαϊκὴν τοὺς ἀποστόλους.
 245 Ἀλλὰ προσέχετε μετὰ ἀκριβείας· οὐ γὰρ μικρὸν ἐστὶ τὸ μέλλον ῥηθήσεσθαι. Ἐν
 τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σταυροῦ τὰ περὶ τοῦ σταυροῦ πάντα ἀνέγνωμεν· ἀναγινώσκομεν
 ἐν τῷ σαββάτῳ τῷ μεγάλῳ ὅτι παρεδόθη ἡμῶν ὁ Κύριος, ὅτι ἐσταυρώθη, ὅτι
 ἀπέθανε τὸ κατὰ σάρκα, ὅτι ἐτάφη· τίνος οὖν ἕνεκεν καὶ τὰς Πράξεις τῶν ἀποσ-
 τόλων οὐ μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν ἀναγινώσκομεν, ὅτε καὶ ἐγένοντο καὶ ἀρχὴν
 250 ἔλαβον; Καὶ οἶδα μὲν ὅτι πολλοὶ τοῦτο ἀγνοοῦσι· διόπερ ἀπὸ τοῦ βιβλίου τῶν
 Πράξεων αὐτὸ πιστώσασθαι ἀναγκαῖον, ἵνα μάθητε, ὅτι τὴν ἀρχὴν τῶν Πράξεων
 τῶν ἀποστολικῶν οὐχ ἡ Πεντηκοστὴ ἔχει, ἀλλ' ὁ καιρὸς ὁ μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν.
 Διὸ καὶ δικαίως ἂν τις ζητήσῃε τί δήποτε τὸν μὲν σταυρὸν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σταυροῦ
 καὶ τοῦ πάθους ἀναγινώσκειν νενομοθέτηται, τὰς δὲ Πράξεις τὰς ἀποστολικὰς
 255 οὐ τῇ ἡμέρᾳ ἀναγινώσκομεν οὐδὲ τῷ καιρῷ καθ' ὃν ἐπράχθησαν, ἀλλὰ προφθά-
 νομεν τὸν καιρὸν.

Οὐδὲ γὰρ εὐθέως ὅτε ἀνέστη ὁ Χριστὸς, θαύματα ἐποίουν οἱ ἀπόστολοι,
 ἀλλὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας αὐτοῖς συνεγίνετο ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ τίνος ἕνεκεν τὰς
 τεσσαράκοντα ἡμέρας αὐτοῖς συνεγένετο ἐπὶ τῆς γῆς ἐν ἐτέρῳ καιρῷ δηλώσο-
 260 μεν· τέως δὲ ἐπὶ τὸ προκειμένον ἴωμεν, δεικνύντες ὅτι οὐκ εὐθέως εἰς τὸν οὐρανὸν
 ἀνέβη μετὰ τὴν ἀνάστασιν ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐπὶ τῆς γῆς
 διέτριψε μετὰ τῶν μαθητῶν, καὶ οὐχ ἀπλῶς διέτριψεν, ἀλλὰ καὶ συναλιζόμενος
 καὶ τραπέζης κοινωνῶν, καὶ μετὰ τὰς τεσσαράκοντα ἀνήλθεν, καὶ οὐδὲ τότε
 ἐθαυματούργουν, ἀλλ' ἕτεροι δέκα ἐγένοντο ἡμέραι, καὶ πληρουμένης τῆς Πεν-
 265 τηκοστῆς ἐπέμφθη τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ τότε λαβόντες τὰς γλώσσας τὰς πυρί-
 νας ἤρξαντο ποιεῖν θαύματα. Καὶ ταῦτα πάντα ἀπὸ τῶν Γραφῶν πιστωσώμεθα,
 οἷον ὅτι τεσσαράκοντα ἡμέρας αὐτοῖς συνεγένετο, ὅτι μετὰ τὴν Πεντηκοστὴν τὸ
 Πνεῦμα κατήλθεν, ὅτι τότε τὰς γλώσσας ἔλαβον τὰς πυρίνας, ὅτι τῶν σημείων
 ἤρξαντο τότε. Τίς οὖν ταῦτα πάντα φησίν; Ὁ τοῦ Παύλου μαθητῆς ὁ Λουκᾶς

[Ms. *Va V L (a l. 131, ἐπιλέ]λησθε, usque ad l. 185, γέ[νηται, et a l. 295, οὐδέπω, usque ad l. 349, ἐ[κείνου) Y Ha (usque ad l. 22, προσχήματι, et a l. 368, ἀλλαχοῦ, usque ad l. 427, τελευτήσαντα) T G K U (partim) C (partim) P₃ (partim)] 243 ἵνα] ἵν' *G Patr.* || 245 ἀκριβείας] παρακαλῶ *add. G Patr.* || 245 ἐστὶ] ζήτημα *add. G Patr.* || 246 ἀνέγνωμεν] *om. G Patr.* || 247 μεγάλῳ] πάλιν *add. G Patr.* || 248 τὸ *Y T G K^{pc}*] τῷ *Va V K^{ac}* || 253 καὶ *Y G K*] *om. Va V T* || 253 σταυρὸν] περὶ τὸν *praem. T* || 253 τῇ] ἐν *praem. G Patr.* || 255 οὐ] οὐκ *G Patr.* || 255 τῇ ἡμέρᾳ] αὐταῖς ταῖς ἡμέραις *G Patr.* || 257 οὐδὲ *Y T G K*] οὔτε *Va V* || 257 ὁ] *om. Patr.* || 258 συνεγίνετο *Va V^{ac} Y T K*] συνεγένετο *V^{pc}*, συνηλίζετο *G Patr.* || 258–259 καὶ – γῆς] *add. in marg. V* || 258 καὶ] *om. G Patr.* || 258 τίνος] δὲ *add. G Patr.* || 259 συνεγένετο *Va V K Patr.*] συνεγίνετο *Y T G* || 259 ἐν *Y T G K*] *om. Va V* || 260 ἴωμεν] τοῦ λόγου *add. G Patr.* || 262 καὶ *Y T G K*] *om. Va V* || 262 συναλιζόμενος] αὐτοῖς *add. G* || 263 κοινωνῶν] καὶ ὁμιλίας μεταδιδούς *add. G Patr.* || 263 τεσσαράκοντα] ἡμέρας *add. G Patr.* || 263 ἀνήλθεν] πρὸς τὸν πατέρα ἐν τοῖς οὐρανοῖς *add. G Patr.* || 263 οὐδὲ τότε] οὐδέποτε *G* || 264 ἐγένοντο] ἐγίνοντο *T Patr.* || 265 ἐπέμφθη] αὐτοῖς *add. G Patr.* || 265 ἅγιον πνεῦμα] πνεῦμα τὸ ἅγιον *G Patr.* || 265–266 γλώσσας τὰς πυρίνας] πυρίνας γλώσσας *G Patr.* || 266 καὶ ταῦτα] ταῦτα δὲ *G Patr.* || 266 πάντα] ἀγαπητοὶ *add. G Patr.* || 266 γραφῶν] θείων *praem. G* || 266 πιστωσώμεθα *Y T K U*] πιστωσώμεθα *Va V G* || 267 συνεγένετο] συνεγίνετο *T* || 268 πνεῦμα] τὸ ἅγιον *add. G Patr.* || 268 κατήλθεν] κατήλθε *post πεντηκοστὴν transp. G Patr.* || 269 ἤρξαντο τότε] ἔκτοτε ἤρξαντο *G Patr.* || 269 ὁ] *om. K* || 269 λουκᾶς] τίμιος καὶ μέγας *praem. G Patr.**

270 οὕτω λέγων· « Τὸν μὲν πρῶτον λόγον ἐποίησάμην περὶ πάντων, ᾧ Θεόφιλε, ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν, ἄχρι ἧς ἡμέρας ἐντειλάμενος τοῖς ἀποστό-
λοις διὰ Πνεύματος ἁγίου οὓς ἐξελέξατο ἀνελήφθη· οἷς καὶ παρέστησεν ἑαυτὸν
ζῶντα μετὰ τὸ παθεῖν αὐτὸν ἐν πολλοῖς τεκμηρίοις, δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα ὀπτα-
νόμενος αὐτοῖς καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ· καὶ συναλιζόμενος παρήγ-
275 γειλεν αὐτοῖς ἀπὸ Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζεσθαι²⁴⁰. » Ὅρᾳς ὅτι τεσσαράκοντα ἡμέ-
ρας ἐπὶ τῆς γῆς ἦν λέγων περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ συναλιζόμενος; Ὅρᾳς ὅτι
καὶ τραπέζης αὐτοῖς ἐκοινῶνει; « Καὶ παρήγγειλεν ἀπὸ Ἱεροσολύμων μὴ χωρίζε-
σθαι, ἀλλὰ “περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρὸς ἣν ἠκούσατέ μου, φησίν, ὅτι
Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι ἁγίῳ οὐ μετὰ
280 πολλὰς ταύτας ἡμέρας”²⁴¹. » Ταῦτά, φησιν, ἔλεγεν ἐν ταῖς τεσσαράκοντα ἡμέραις·
« Οἱ μὲν οὖν συνελθόντες ἐπηρώτων αὐτόν· “Κύριε, εἰ ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ ἀποκαθ-
ιστάνεις τὴν βασιλείαν τῷ Ἰσραήλ;” Εἶπε δὲ πρὸς αὐτούς· “Οὐχ ὑμῶν ἐστι γνῶναι
χρόνους ἢ καιροὺς οὓς ὁ Πατήρ ἔθετο ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ, ἀλλὰ λήψεσθε δύναμιν
ἐπελθόντος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐφ' ὑμᾶς, καὶ ἔσεσθέ μοι μάρτυρες ἐν τε Ἱερουσα-
285 λῆμ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ἰουδαίᾳ.” Καὶ ταῦτα εἰπὼν βλέπόντων αὐτῶν ἐπήρθη καὶ νεφέλη
ὑπέλαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν²⁴². » Εἶδες πῶς καὶ τεσσαράκοντα
ἡμέρας αὐτοῖς συνεγένετο ἐπὶ τῆς γῆς καὶ μετὰ τὰς τεσσαράκοντα ἡμέρας τότε
ἀνελήφθη;

Ἄλλ' ἴδωμεν εἰ ἐν τῇ Πεντηκοστῇ τὸ Πνεῦμα κατεπέμφθη τὸ ἅγιον. Καὶ ἐν τῷ
290 συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς ἐγένετο ἄφνω ἦχος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ
ὡσεὶ φερομένης πνοῆς βιαίας καὶ ὠφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ
πυρὸς καὶ ἐκάθισεν ἐφ' ἕνα ἕκαστον αὐτῶν²⁴³. Εἶδετε ἀκριβῆ τὴν ἀπόδειξιν γεγε-
νημένην, οἷον ὅτι τεσσαράκοντα ἡμέρας ἦν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ οὐδὲν ἔθαυματουργ-
γουν οἱ ἀπόστολοι; Πῶς γὰρ ἔμελλον θαυματουργεῖν τὴν τοῦ Πνεύματος χάριν

²⁴⁰ Ac 1, 1-4

²⁴¹ Ac 1, 4-5

²⁴² Ac 1, 6-9

²⁴³ Ac 2, 1-3

[Ms. Va V L (a l. 131, ἐπιλέ)λησθε, usque ad l. 185, γέ[νηται, et a l. 295, οὐδέπω, usque ad l. 349, ἐ[κείνου) Y Ha (usque ad l. 22, προσχήματι, et a l. 368, ἀλλαχοῦ, usque ad l. 427, τελευτήσαντα) T G K U (partim) C (partim) P₃ (partim)] 270 λέγων] ποιούμενος τὴν ἀρχὴν καὶ praem. G Patr. || 274-275 παρήγγειλεν Y T K] παρήγγειλεν Va V G || 275 τεσσαράκοντα] μετὰ τὴν ἀνάστασιν praem. G Patr. || 276 ἦν] ὁ κύριος add. G Patr. || 276 συναλιζόμενος] τοῖς ἀποστόλοις add. G Patr. || 276 ὄρᾳς] δὲ add. G || 277 αὐτοῖς V Y T K] αὐτῆς Va, om. G Patr. || 277 παρήγγειλεν Y K] παρήγγειλεν Va V G, αὐτοῖς add. T, αὐτοῖς φησίν add. G Patr. || 278 πατὴρ Y T G K] πνεύματος Va V || 278 φησίν] om. G || 280 φησίν] δὲ G Patr. || 280 ἔλεγεν] ὁ σωτὴρ add. G Patr. || 281 αὐτόν] λέγοντες add. G K U Patr. || 284 τε] τῇ G Patr. || 285 ἰουδαία Va V Y T] καὶ σαμαρεία καὶ ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς add. G K U Patr. || 287 ἡμέρας] ἡμέραις T || 287 συνεγένετο] συνεγίνετο K || 287 γῆς] ὁ χριστὸς add. G Patr. || 288 ἀνελήφθη] ἐν τοῖς οὐρανοῖς add. G Patr. || 289 τὸ πνεῦμα Y T G K] post κατεπέμφθη transp. Va V || 289 κατεπέμφθη] ἐπέμφθη Patr. || 290 συμπληροῦσθαι Va V Y T G] φησὶ add. K U Patr. || 291 πνοῆς βιαίας] βιαίας πνοῆς G || 292 καὶ] om. K || 292 ἐκάθισεν] τε add. K || 292 εἶδετε Va V Y T] ἴδετε G K || 292 ἀπόδειξιν] ἐξέτασιν in textu eras. V et corr. in marg. || 293 τῆς] om. Patr. || 293 γῆς] ὁ χριστὸς add. G Patr. || 293 οὐδὲν] οὐδὲ Patr. || 294 πνεύματος] ἁγίου καὶ ζωοποιῶ praem. G Patr.

295 οὐδέπω ἔχοντες; Εἶδετε ὅτι μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν ὁ Ἰησοῦς; Ὅτι μετὰ τὰς δέκα ἡμέρας ἐθαυματούργουν οἱ ἀπόστολοι; Ἐν γὰρ τῷ συμπληροῦσθαι τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς κατεπέμφθη τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Τοῦτο οὖν λοιπὸν ἐστὶ τὸ ζητούμενον τίνος ἕνεκεν νῦν αἱ Πράξεις τῶν ἀποστόλων ἀναγινώσκονται. Εἰ γὰρ τότε ἤρξαντο ποιεῖν τὰ σημεῖα οἱ ἀπόστο-
300 λοι, τότε ἔδει καὶ τὸ βιβλίον ἀναγινώσκεσθαι τοῦτο. Ὡσπερ γὰρ τὰ περὶ τοῦ σταυροῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σταυροῦ ἀναγινώσκομεν, οὕτως ἔδει καὶ τὰ θαύματα τὰ ἀποστολικά ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν ἀποστολικῶν σημείων ἀναγινώσκεσθαι.

ζ'. Τίνος οὖν ἕνεκεν οὐ τότε ἀναγινώσκομεν, ἀλλ' εὐθέως μετὰ τὸν σταυρὸν; Ἀκούσατε μετὰ ἀκριβείας τὴν αἰτίαν ἅπασαν. Μετὰ τὸν σταυρὸν εὐθέως ἀνάστα-
305 τασιν καταγγέλλομεν, τῆς δὲ ἀναστάσεως ἀπόδειξις ἐστὶ τὰ σημεῖα τὰ ἀποστολικά, τῶν δὲ σημείων τῶν ἀποστολικῶν διδασκαλίον ἐστὶ τοῦτο τὸ βιβλίον. Ὁ τοίνυν μάλιστα πιστοῦται τὴν ἀνάστασιν τὴν Δεσποτικὴν τοῦτο μετὰ τὸν σταυρὸν εὐθέως οἱ Πατέρες ἐνομοθέτησαν ἀναγινώσκεσθαι. Διὰ τοῦτο μετὰ τὸν σταυρὸν εὐθέως ἀναγινώσκομεν τὰ σημεῖα, ἵνα μετὰ τὸν σταυρὸν παρεχώμεθα
310 τῆς ἀναστάσεως τὴν ἀπόδειξιν. Οὐκ εἶδες αὐτὸν ἀναστάντα τοῖς ὀφθαλμοῖς τοῦ σώματος, ἀλλ' ὄψει | αὐτὸν ἀναστάντα τοῖς ὀφθαλμοῖς τῆς πίστεως· οὐκ εἶδες αὐτὸν διὰ τῶν ὀμμάτων ἀναστάντα τούτων, ἀλλ' ὄψει αὐτὸν ἀναστάντα διὰ τῶν θαυμάτων ἐκείνων. Ἡ γὰρ τῶν σημείων ἐπίδειξις χειραγωγεῖ σε πρὸς τὴν τῆς πίστεως θεωρίαν. Καὶ τοῦ φανῆναι αὐτὸν ἀναστάντα πολλῶ μείζων ἐστὶν
315 ἀπόδειξις καὶ σαφεστέρα τὸ σημεῖα γίνεσθαι ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἐκείνου.

col. 106

[Ms. Va VL (a l. 131, ἐπιλέ]λησθε, usque ad l. 185, γέ[νηται, et a l. 295, οὐδέπω, usque ad l. 349, ἐ[κείνου] Y Ha (usque ad l. 22, προσχήματι, et a l. 368, ἀλλαχοῦ, usque ad l. 427, τελευτήσαντα) T G K U (partim) C (partim) P₃ (partim)] 295 εἶδετε Va VL Y T] ἴδετε G K || 295 τεσσαράκοντα] τὰς praem. Patr. || 296 ὅτι] ἴδετε (εἶδετε Patr.) πάλιν praem. G Patr. || 297 πεντηκοστῆς] πεντη iterau. T || 298 λοιπὸν ἐστὶ Va VL Y G] ἐστὶ λοιπὸν T K Patr. || 298 νῦν Va VL Y T G K] om. U Patr. || 298-299 τῶν ἀποστόλων] in marg. add. V (ead. man.) || 299 ἀναγινώσκονται Va VL Y T G] ἐν τῇ πεντηκοστῇ praem. K U Patr. || 299-300 ἀπόστολοι] ἦγουν μετὰ τὴν Κυρίου ἀνάστασιν add. G Patr. || 301 ἐν - σταυροῦ] add. in marg. T || 301 τοῦ] om. Patr. || 301 ἀναγινώσκομεν] καὶ τὰ ἐν τῇ ἀναστάσει ὁμοίως καὶ τὰ ἐν ἐκάστη ἐορτῇ γεγονότα τῇ αὐτῇ πάλιν ἀναγινώσκομεν add. G Patr. || 303 ζ'. ἀναγινώσκομεν] αὐτὰ praem. G Patr. || 303 σταυρὸν] καὶ τὴν ἀνάστασιν add. G Patr. || 305 καταγγέλλομεν] τοῦ χριστοῦ add. G Patr. || 306 τῶν L Y T G K] τὸ Va V || 306 σημείων L Y T G K] σημείον Va V || 306 τῶν] om. G Patr. || 306 διδασκαλίον] διδασκαλεῖον G Patr. || 306 ἐστὶ] ἐστὶν Va L || 306 τοῦτο τὸ βιβλίον] τῆς ἀναστάσεως τοῦ χριστοῦ μέγιστον K || 308 σταυρὸν] καὶ τὴν ζωηφόρον ἀνάστασιν add. G Patr. || 308 τοῦτο] τοίνυν ἀγαπητοὶ add. G Patr. || 309 σταυρὸν] καὶ τὴν ἀνάστασιν add. G Patr. || 309 σημεῖα] τῶν ἀποστόλων add. G Patr. || 309 μετὰ τὸν σταυρὸν] om. G Patr. || 309 παρεχώμεθα] ἔχωμεν G Patr., σαφῆ καὶ ἀναμφισβήτητον add. G Patr. || 310 εἶδες] ἴδες Va || 311-312 ἀλλ' - τούτων] iterau. et exp. T (ead. man.), eras. al. man. || 311 ἀλλ' ὄψει] ἀλλὰ βλέπεις G Patr. || 311 εἶδες] ἴδες Va || 312 ἀναστάντα Va VL Y T] post τούτων transp. G Patr., ante διὰ transp. K || 312 ἀλλ'] om. G || 313 ἢ Va G K Patr.] εἰ L Y || 314 καὶ] ὅθεν G Patr. || 314 ἐστὶν Va L Y T G] ἦν K U Patr. || 315 ἀπόδειξις] ἢ praem. K || 315 τὸ] τῷ Va, γρά<φεται> in marg. T cum siglo in textu (al. man.) || 315 τῷ ἐκείνου Va VL Y T] αὐτοῦ G Patr., ἐκείνου ante ὀνόματι transp. K

Βούλει μαθεῖν πῶς τοῦτο μᾶλλον πιστοῦται τὴν ἀνάστασιν ἢ εἰ ἐφάνη πᾶσιν ἀνθρώποις κατ' ὀφθαλμούς; Ἀκούσατε· καὶ γὰρ πολλοὶ τοῦτο ἐρωτῶσι καὶ λέγουσι· « Τίνος ἔνεκεν ἀναστὰς οὐκ εὐθέως ἐφάνη τοῖς Ἰουδαίοις; » Ἀλλὰ περιττός ὁ λόγος οὗτος. Εἰ γὰρ ἔμελλε πρὸς τὴν πίστιν αὐτοὺς ἐπισπάσασθαι, οὐκ ἂν παρητήσατο μετὰ τὴν ἀνάστασιν φανῆναι· ὅτι δὲ οὐκ ἔμελλεν αὐτοὺς ἐπισπᾶσθαι φανεῖς αὐτοῖς μετὰ τὴν ἀνάστασιν, δείκνυσι διὰ τοῦ Λαζάρου. Τοῦτον γὰρ τετραήμερον νεκρὸν ἀναστήσας, ὀδωδότα, διεφθορότα²⁴⁴, μετὰ τῶν κειριῶν ποιήσας ἐξελεῖν²⁴⁵ ὑπὸ τὰς ἀπάντων ὄψεις, οὐ μόνον οὐκ ἐπεσπάσατο πρὸς τὴν πίστιν αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ παρώξυνεν²⁴⁶· ἐλθόντες γοῦν ἠβουλήθησαν αὐτὸν ἀνελεῖν διὰ τοῦτο²⁴⁷. « Τί λέγεις; Ἐτερον ἀνέστησε καὶ οὐκ ἐπίστευσαν· ἑαυτὸν ἀναστήσας εἰ ἔδειξεν αὐτοῖς, οὐκ ἂν πάλιν ἐμάνησαν κατ' αὐτοῦ; » Εἰ καὶ μηδὲν ἔμελλον ἀνύειν, ἀλλ' ὅμως διὰ τῆς ἐπιχειρήσεως ἔμελλον ἀσεβεῖν. Ὡστε βουλόμενος αὐτοὺς ἀπαλλάξαι ματίας περιττῆς, ἔκρυψε ἐαυτόν· μᾶλλον γὰρ ἂν ἐποίησεν ὑπευθύνους κολάσει, εἰ μετὰ τὸν σταυρὸν ἐφάνη. Διὰ τοῦτο φειδόμενος αὐτῶν ἔκρυψε μὲν ἑαυτὸν ἐκ τῆς ἐκείνων ὄψεως· ἔδειξε δὲ ἑαυτὸν διὰ τῆς τῶν σημείων ἀποδείξεως. Τοῦ γὰρ ἰδεῖν αὐτὸν ἀναστάντα οὐκ ἔλαττον ἦν τὸ ἀκοῦσαι Πέτρου λέγοντος· « Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔγειρε καὶ περιπάτει²⁴⁸. »

Καὶ ὅτι τοῦτο ἀναστάσεως μεγίστη ἀπόδειξις, καὶ εὐκολώτερον πρὸς πίστιν ἢ ἐκεῖνο τὸ πρότερον, καὶ μᾶλλον ἠδύνατο πείσαι τὰς διανοίας τῶν ἀνθρώπων τὸ σημεῖα φαίνεσθαι ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ γινόμενα ἢ τὸ ἰδεῖν αὐτὸν ἀναστάντα, δῆλον ἐκείθεν. Ἀνέστη καὶ ἔδειξεν ἑαυτὸν τοῖς μαθηταῖς ὁ Χριστός, ἀλλ' ὅμως εὐρέθη τις ἀπιστῶν²⁴⁹ ἐν ἐκείνοις, ὁ Θωμᾶς, καὶ ἐδεήθη τοῦ τὰς χεῖρας εἰσενεγ-

²⁴⁴cf. Jn 11, 39

²⁴⁵cf. Jn 11, 44

²⁴⁶cf. Lc 16, 31; Jn 11, 47–49

²⁴⁷cf. Jn 11, 53; Jn 12, 10

²⁴⁸Ac 3, 6

²⁴⁹cf. Jn 20, 27

[Ms. Va V L (a l. 131, ἐπιλέ]λησθε, usque ad l. 185, γέ[νηται, et a l. 295, οὐδέπω, usque ad l. 349, ἐ[κείνου) Y Ha (usque ad l. 22, προσχήματι, et a l. 368, ἀλλαχοῦ, usque ad l. 427, τελευτήσαντα) T G K U (partim) C (partim) P₃ (partim)] 316 μᾶλλον Va V T G K] om. L Y || 316 πιστοῦται] τὸ βιβλίον praem. G || 316 ἢ T K U Patr.] om. Va V L Y G || 316 εἰ] εἶπερ G || 316 ἐφάνη] post ἀνθρώποις transp. G || 317 ὀφθαλμούς Va V G K] ὀφθαλμόν L Y T || 317 ἀκούσατε] νουνεχῶς add. G Patr. || 317 ἐρωτῶσι] ἐπαποροῦσι K || 319 οὗτος Va V Y K] αὐτὸς T^{Pc} (al. man.), καὶ μάταιος add. G Patr. || 319 ἐπισπάσασθαι Va V G K Patr.] ἐπισπᾶσθαι L Y T || 320 φανῆναι] πᾶσιν add. G Patr. || 320–321 ἐπισπᾶσθαι] ἐπισπάσασθαι G Patr. || 321 αὐτοῖς Va G K] om. L Y T || 322 τετραήμερον νεκρὸν L Y T G K] νεκρὸν τετραήμερον Va V || 322 μετὰ] καὶ praem. G Patr. || 322 κειριῶν Va V T] κηριῶν Y L K, δεδεμένον add. G Patr. || 322–323 ποιήσας] αὐτὸν add. G Patr. || 324 γοῦν] γὰρ G Patr. || 324 ἠβουλήθησαν] ἐβουλήθησαν T || 324 αὐτὸν] καὶ praem. G Patr. || 325 τί λέγεις Va V L Y T K] εἰ οὖν G Patr. || 326 αὐτοῖς] ἑαυτοῖς G, ἑαυτὸν Patr. || 328 αὐτοὺς ἀπαλλάξαι] ἀπαλλάξαι αὐτοὺς K || 330 μὲν] om. Va || 330 ἑαυτὸν] om. G Patr. || 331 τὸ L Y T K^{Pc}] om. Va V G Patr., τοῦ K^{ac} || 332 ἔγειρε Va V K] ἔγειραι L Y T^{Pc} G Patr. || 333 μεγίστη Va V Front. Patr.] μεγίστης L Y T G K || 333 καὶ Va V G K Patr.] om. L Y T || 335 αὐτὸν] om. G || 336 ἐκείθεν] ἐντεῦθεν G || 337 ἐν] καὶ praem. G Patr. || 337 ὁ] om. G Patr. || 337 Θωμᾶς] ὁ λεγόμενος δίδυμος add. G Patr. || 337 τοῦ] τούτου G

340 κείν εἰς τοὺς τύπους τῶν ἡλῶν, ἐδεήθη τὴν πλευρὰν καταμαθεῖν²⁵⁰. Εἰ δὲ ὁ μαθητὴς ὁ τρεῖς χρόνους διατρίψας μετ' αὐτοῦ, ὁ τραπέζης κοινωνήσας, ὁ σημεῖα θεασάμενος, ὁ ῥημάτων μετασχὼν καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀναστάντα, οὐ πρότερον ἐπίστευσεν, ἕως ὅτε τὰ τραύματα εἶδε, πῶς ἡ οἰκουμένη πιστεύειν ἤμελλεν, εἰ εἶδεν ἀναστάντα, εἶπέ μοι; Καὶ τίς ἂν ταῦτα εἴποι; Οὐκ ἐντεῦθεν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐτέρωθεν δεῖξομεν ὅτι μᾶλλον ἔπειθε τὰ σημεῖα τοῦ θεάσασθαι κατ' ὄψιν ἀναστάντα.

345 Ἄλλ' ἀκούσαντες Πέτρου τῷ χωλῷ λέγοντος· « Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔγειρε καὶ περιπάτει²⁵¹ », τρισχίλιοι ἐπίστευσαν καὶ πεντακισχίλιοι²⁵². ὁ δὲ μαθητὴς ἰδὼν ἀναστάντα ἠπίστησεν²⁵³. Ὅρᾳς πῶς τοῦτο εὐκολώτερον μᾶλλον πρὸς τὴν τῆς ἀναστάσεως πίστιν; Ἐκεῖνο μὲν γὰρ καὶ ὁ οἰκείος ἰδὼν ἠπίστησε· τοῦτο δὲ καὶ οἱ ἐχθροὶ θεασάμενοι ἐπίστευσαν. Οὕτω μεῖζον τοῦτο ἐκείνου καὶ 350 σαφέστερον, καὶ μᾶλλον αὐτοὺς ἐπεσπάσατο καὶ ἔπειθε.

Καὶ τί λέγω τὸν Θωμᾶν; Ὅτι γὰρ οὐδὲ οἱ λοιποὶ ἐκ πρώτης ὄψεως ἐπίστευσαν²⁵⁴ ἄκουσον. Ἀλλὰ μὴ καταγνῶς αὐτῶν· εἰ γὰρ ὁ Χριστὸς αὐτῶν οὐ κατέγνω, μηδὲ σὺ καταγνῶς. Καὶ γὰρ πρᾶγμα ξένον εἶδον καὶ παράδοξον *πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν*²⁵⁵ ἀναστάντα· τὰ δὲ τοιαῦτα ἐκ πρώτης ἐκπλήττειν εἴωθεν, ἕως ἂν 355 τῷ χρόνῳ μόνιμα γένηται ἐν ταῖς τῶν πιστευόντων ψυχαῖς. Τὰ τοιαῦτα θορυβεῖ

²⁵⁰ cf. Jn 20, 25

²⁵¹ Ac 3, 6

²⁵² cf. Ac 2, 41 ; Ac 4, 4

²⁵³ cf. Jn 20, 27

²⁵⁴ cf. Mt 28, 17 ; Mc 16, 11 ; Jn 20, 29

²⁵⁵ Col 1, 18

[Ms. *Va V L* (a l. 131, ἐπιλέ)λησθε, *usque ad l. 185*, γέ[νηται, *et a l. 295*, οὐδέπω, *usque ad l. 349*, ἐ[κείνου] *Y Ha* (*usque ad l. 22*, προσχήματι, *et a l. 368*, ἀλλαχοῦ, *usque ad l. 427*, τελευτήσαντα) *T G K U* (*partim*) *C* (*partim*) *P₃* (*partim*)] 338 τοὺς τύπους] τὸν τύπον *L Y T* || 338 ἐδεήθη] δὲ καὶ *add. G Patr.* || 338 πλευρὰν] αὐτοῦ *add. G Patr.* || 338–339 μαθητὴς *Va L Y T G*] ἐκεῖνος *add. K U Patr.* || 339 τρεῖς χρόνους *Va V G K Patr.*] τριῶν χρόνων *L Y*, τριῶν ἐνιαυτῶν χρόνον *T* || 339 τραπέζης] δεσποτικῆς *add. G Patr.* || 339 σημεῖα] καὶ τέρατα *add. G Patr.* || 340 θεασάμενος] μέγιστα *add. G Patr.* || 340 ῥημάτων] δεσποτικῶν *add. G Patr.* || 341 ὅτε] τοὺς τύπους τῶν ἡλῶν καὶ τῆς λόγῃς *add. G Patr.* || 341 ἤμελλεν] ἔμελλεν *G Patr.* || 342 εἶδεν *L Y T K*] ἶδεν *Va V*, αὐτὸν *add. G Patr.* || 342 εἶπέ μοι] *post* ἤμελλεν *transp. G Patr.* || 342 καὶ – εἴποι] *om. T G* || 343 ἐτέρωθεν *L Y T G K*] ἐτέροθεν *Va V* || 343 δεῖξομεν *V T K U Patr.*] δεῖξομεν *Va L Y G* || 343 θεάσασθαι] αὐτὸν *praem. et post* ὄψιν *transp. G* || 345 ἀλλ' *Va V L Y*] *om. T G K Patr.* || 345 ἀκούσαντες *Va V*] ἀκούσαντος *L Y*, γὰρ *add. T G K Patr.* || 345 πέτρου *Va V L Y T G*] οἱ ὄχλοι τοῦ *praem. K U Patr.* || 345 λέγοντος] *post* πέτρου *transp. K* || 345 τῷ] *om. Patr.* || 346 ἔγειρε *Va V G K*] ἔγειραι *L Y T^{pc} Patr.* || 346 καὶ πεντακισχίλιοι] *om. G*, τῷ χριστῷ ἄνδρες *add. G Patr.* || 348 ἐκεῖνο] ἐκεῖνη *G* || 348 ὁ *Va V L Y K*] *om. T G* || 348 οἰκείος] μαθητὴς *add. G Patr.* || 349 τοῦτο] ταῦτα *G Patr.* || 349 θεασάμενοι *L Y T G K*] *post* δὲ *transp. Va V* || 349 καὶ] *om. K* || 350 ἐπεσπάσατο] ἐπεσπάτο *K U Patr.* || 350 ἔπειθε] πρὸς τὴν ἀνάστασιν *add. G Patr.* || 351 λοιποὶ] μαθηταὶ *add. G Patr.* || 351–352 ἐπίστευσαν] ἐπίστευον *Patr.* || 352 ἄκουσον] νουνεχῶς *add. G Patr.* || 352 αὐτῶν] ἀγαπητὴ *add. G Patr.* || 352 αὐτῶν] *post* κατέγνω *transp. G Patr.* || 353 καταγνῶς *Va V Y T G K U*] αὐτῶν *add. Front. Patr.* || 353 εἶδον] οἱ μαθηταὶ *add. G Patr.* || 353 πρωτότοκον] αὐτὸν *add. G Patr.* || 354 τῶν *Va Y T G*] *om. V K* || 354 τοιαῦτα] μέγιστα θαύματα *add. G Patr.* || 355 μόνιμα γένηται] μόνιμα γένωνται *G^{pc} (al. man.)* || 355–356 τὰ – ταράττει] *om. G Patr.*

καὶ ταράττει, ὅπερ οὖν καὶ ἐπὶ τῶν μαθητῶν ἐγένετο. Ἐπειδὴ γὰρ ἀναστὰς « εἶπεν αὐτοῖς· “Εἰρήνη ὑμῖν”, πτοηθέντες, φησίν, ἐδόκουν πνεῦμα θεωρεῖν, καὶ εἶπεν αὐτοῖς· “Τί τεταραγμένοι ἐστέ;”²⁵⁶ ». Καὶ πάλιν· « ἐπιδείξας αὐτοῖς τὰς χειράς καὶ τοὺς πόδας²⁵⁷, ἀπιστούντων αὐτῶν ἀπὸ τῆς χαρᾶς καὶ θαυμαζόντων εἶπεν· “Ἐχετε τι βρώσιμον ἐνθάδε;”²⁵⁸ », διὰ τούτων βουλόμενος αὐτοῖς τὴν ἀνάστασιν πιστώσασθαι. « Οὐ πείθει σε, φησίν, ἢ πλευρὰ οὐδὲ τὰ τραύματα; Πειθέτω σε ἢ τράπεζα. »

ζ'. Ἴνα γὰρ μάθῃς ὅτι διὰ τοῦτο εἶπεν· « Ἐχετε τι φαγεῖν; », ἵνα μὴ εἰδῶλον νομίσωσιν εἶναι μηδὲ πνεῦμα μηδὲ φαντασίαν, ἀλλ' ἀληθῆ καὶ ἐνυπόστατον ἀνάστασιν, ἄκουσον πῶς ὁ Πέτρος ἀπὸ τούτων πιστοῦται τὴν ἀνάστασιν. Εἰπὼν γὰρ ὅτι « ἀνέστησεν αὐτὸν ὁ Θεὸς καὶ ἔδωκεν αὐτὸν ἐμφανῆ γενέσθαι μάρτυσι τοῖς προκεχειροτονημένοις ἡμῖν²⁵⁹ », εἶτα ἀπόδειξιν τῆς ἀναστάσεως τιθεὶς ἐπήγαγεν· « Οἵτινες συνεφάγομεν καὶ συνεπίομεν αὐτῶ²⁶⁰ ». Διὰ τοῦτο καὶ ἀλλαχοῦ ἀναστήσας νεκρὸν ὁ Χριστός, ἵνα πιστώσῃται τὴν ἀνάστασιν· « Δότε αὐτῇ φαγεῖν²⁶¹ », φησιν. Ὅταν οὖν ἀκούσῃς ὅτι παρέστησεν ἑαυτὸν ζῶντα δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα ὀπτανόμενος αὐτοῖς καὶ συναλιζόμενος, μάνθανε τῆς τραπέζης τὴν αἰτίαν, ὅτι οὐχὶ δεόμενος αὐτὸς τραπέζης ἔτρωγεν, ἀλλὰ βουλόμενος τὴν ἀσθένειαν διορθῶσαι τῶν μαθητῶν, ὅθεν δῆλον ὅτι τὰ σημεῖα ἀπόδειξις ἦν μεγίστη τῆς ἀναστάσεως.

Διὸ καὶ αὐτὸς φησιν· « Ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ τὰ ἔργα ἃ ἐγὼ ποιῶ κάκεινος ποιήσει καὶ μείζονα τούτων ποιήσει²⁶². » Ἐπειδὴ γὰρ ὁ σταυρὸς

²⁵⁶Lc 24, 36–38

²⁵⁷Lc 24, 40

²⁵⁸Lc 24, 41

²⁵⁹Ac 10, 40–41

²⁶⁰Ac 10, 41

²⁶¹Mc 5, 43 ; Lc 8, 55

²⁶²Jn 14, 12

[Ms. Va V L (a l. 131, ἐπιλέ)λησθε, usque ad l. 185, γέ[νηται, et a l. 295, οὐδέπω, usque ad l. 349, ἐ[κείνου) Y Ha (usque ad l. 22, προσήματι, et a l. 368, ἀλλαχοῦ, usque ad l. 427, τελευτήσαντα) T G K U (partim) C (partim) P₃ (partim)] 356 ἐγένετο Va V Y K] ἐγένετο T G Patr., τότε add. G Patr. || 356 εἶπεν] ὁ χριστὸς ἐκ νεκρῶν praem. G Patr. || 357 ἐδόκουν] ἐκεῖνοι καὶ ἔμφοβοι γενόμενοι praem. G Patr. || 357 αὐτοῖς] ὁ ἰησοῦς add. G Patr. || 358 πάλιν] μετὰ ταῦτα G Patr. || 359 ἀπιστούντων] καὶ praem. G Patr. || 359 εἶπεν] αὐτοῖς add. G Patr. || 360 αὐτοῖς] post ἀνάστασιν transp. K || 361 σε] ὑμῖν scr. et post φησὶν transp. G || 361 οὐδὲ] καὶ T || 361 σε] κἂν G Patr. || 363 ζ'. γὰρ] δὲ G Patr. || 363 μάθῃς] ἀκριβῶς add. G Patr. || 363 τι] βρώσιμον ἐνθάδε add. G Patr. || 363–364 εἰδῶλον] νομίσωσιν εἰδῶλον G Patr. || 364 νομίσωσιν] ante εἰδῶλον transp. G Patr. || 364 εἶναι Va V G Patr.] om. YTK || 367 εἶτα] καὶ add. G Patr. || 368 οἵτινες] καὶ add. G || 368 συνεφάγομεν] συνεφάγομεν G || 368 συνεπίομεν] συνεπίομεν G || 369 νεκρὸν] νεκρὰν G Patr. || 369 πιστώσῃται] πιστώσῃτε G || 370 φησιν] ἔφη post ἀνάστασιν transp. G Patr. || 372 ἔτρωγεν] ἤσθειεν Ha || 373 σημεῖα] τέρατα καὶ praem. G Patr., τῶν ἀποστόλων add. G Patr. || 373 μεγίστη] om. Ha || 375–376 ἐγὼ ποιῶ] ποιῶ ἐγὼ G Patr.

μεταξὺ παρεμπροσθέντων ἐσκανδάλισε²⁶³ διὰ τοῦτο μείζονων μετὰ ταῦτα ἐδέησε ση-
 μείων. Καίτοι γε εἰ τελευτήσας ὁ Χριστὸς ἐναπέμεινε τῷ θανάτῳ καὶ τῷ τάφῳ καὶ
 οὐκ ἀνέστη, καθάπερ Ἰουδαῖοί φασιν, οὐδὲ ἀνέβη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, οὐ μόνον
 380 οὐκ ἔδει μείζονα γίνεσθαι τὰ μετὰ ταῦτα σημεῖα μετὰ τὸν σταυρόν, ἀλλὰ καὶ
 τὰ πρότερα γινόμενα ἀποσβεσθῆναι. Προσέχετε μοι μετὰ ἀκριβείας ἐνταῦθα·
 ἀναστάσεως γὰρ εἰσιν ἀποδείξεις ἀναμφισβητήτου τὰ λεγόμενα, διὸ καὶ πάλιν
 τὰ αὐτὰ ἐρῶ. Ἐποίησε σημεῖα πρὸ τούτου ὁ Χριστὸς, νεκροὺς ἤγειρε, λεπροὺς
 ἐκαθάρισεν, δαίμονας ἀπήλασεν²⁶⁴, ἐσταυρώθη μετὰ ταῦτα, καὶ ὡς Ἕλληνες
 385 λέγουσιν· « οὐκ ἀνέστη »²⁶⁵.

Τί οὖν ἂν εἴποιμεν πρὸς αὐτούς; Ὅτι εἰ μὴ ἀνέστη, πῶς μετὰ ταῦτα ἐν τῷ
 ὀνόματι αὐτοῦ μείζονα ἐγένετο σημεῖα; Οὐδεὶς ἄρα τῶν ζώντων τελευτήσας
 μείζονα ἐποίησε σημεῖα μετὰ τὴν τελευτήν, ἐνταῦθα δὲ μείζονα καὶ τῷ τρόπῳ
 καὶ τῇ φύσει τὰ θαύματα τὰ μετὰ ταῦτα ἦν. Φύσει μὲν οὖν μείζονα ἦν, ὅτι ἐπὶ
 390 τοῦ Χριστοῦ οὐδέποτε σκιαὶ τοὺς νεκροὺς ἀνέστησαν, ἐπὶ δὲ τῶν ἀποστόλων
 αἱ σκιαὶ αὐτῶν πολλὰ τοιαῦτα ἐποίουν²⁶⁶. Τρόπῳ δὲ μείζονα ἐγένετο σημεῖα, ὅτι
 τότε μὲν αὐτὸς ἐπιτάττων ἐθαυματούργει, μετὰ δὲ τὸν σταυρόν οἱ δοῦλοι αὐτοῦ
 τῷ ὀνόματι αὐτοῦ χρώμενοι μείζονα ἐποίουν, ὥστε μείζονως αὐτοῦ διαλάμψαι
 τὴν ἰσχύν. Τὸ γὰρ αὐτὸν ἐπιτάττειν πολλῶ μείζον ἦν τὸ ἕτερον τῷ ἐκείνου κεχηρη-
 395 μένον ὀνόματι τοιαῦτα θαυματουργεῖν. Εἶδες καὶ τῷ τρόπῳ καὶ τῇ φύσει μείζονα
 ὄντα τὰ σημεῖα; Οὐκοῦν ἀναμφισβήτητος ἢ ἀπόδειξις τῆς ἀναστάσεως. Ὅπερ
 γὰρ ἔλεγον· εἰ τετελευτήκει καὶ οὐκ ἀνέστη, ἔδει καὶ τὰ σημεῖα τελευτῆσαι, νῦν

col. 108

²⁶³cf. 1 Co 1, 23²⁶⁴cf. Mt 10, 8²⁶⁵cf. Ac 17, 18;32²⁶⁶cf. Ac 5, 15

[Ms. *Va V L* (a l. 131, ἐπιλέ)λησθε, *usque ad l. 185*, γέ[νηται, *et a l. 295*, οὐδέπω, *usque ad l. 349*, ἐ[κείνου] *Y Ha* (*usque ad l. 22*, προσχήματι, *et a l. 368*, ἀλλαχοῦ, *usque ad l. 427*, τελευτήσαντα) *T G K U* (*partim*) *C* (*partim*) *P₃* (*partim*)] 377 ἐσκανδάλισε] πολλοὺς *add. G*, πλείστους *add. Patr.* || 377 τοῦτο] καὶ *add. G Patr.* || 377 ἐδέησε] *post* μείζονων *transp. K* || 379 ἀνέστη] ἀνέστην *Va* || 379 ἰουδαῖοί *Y Ha T G*] οἱ *praem. Va V Patr.*, καὶ *praem. K* || 379 φασιν] φησιν *T* || 380 μετὰ] τὰ *praem. G Patr.* || 381 γινόμενα] γινόμενα *Patr.* || 381 ἀποσβεσθῆναι] ἐχρῆν *add. G Patr.* || 381 μοι] δὲ *add. G* || 382 ἀποδείξεις ἀναμφισβητήτου *Ha Y K*] ἀπόδειξις ἀναμφισβήτητου *Va*, ἀπόδειξις ἀναμφισβητήτου *V*, ἀναμφισβητήτου ἀποδείξεις *G Patr.* || 383 πρὸ τούτου] *post* χριστὸς *transp. K* || 384 ἐκαθάρισεν *Va V Ha Y T G*] ἐκάθηρε *K U Patr.* || 384 Ἕλληνες] οἱ παράνομοι ἰουδαῖοι *G Patr.* || 385 ἀνέστη] ἐκ νεκρῶν *add. G Patr.* || 387 ἐγένετο] ἐγένετο *G Patr.* || 387 σημεῖα] τὰ *praem. K* || 388 ἐποίησε σημεῖα] σημεῖα ἐποίησε *G Patr.* || 389 τὰ *Va V Y Ha*] *om. T G K Patr.* || 389 μὲν οὖν] γὰρ *G Patr.* || 389 ἐπὶ] μὲν *add. T, om. Patr.* || 390 τοὺς] *om. G Patr.* || 391 ἐγένετο] ἐγένετο *Patr.* || 393 ὀνόματι] σεβασμῷ καὶ ἀγίῳ *praem. G Patr.* || 393 αὐτοῦ] *ante* ὀνόματι *transp. G Patr.* || 393 μείζονα] καὶ ὑψηλότερα *add. G Patr.* || 393 διαλάμψαι] καὶ ἐνδοξοτέρως *praem. G Patr.* || 394 τὸ *Va V Y Ha T*] τοῦ *G K^{pc} (al. man.) Patr.* || 394 τῷ *Va Y Ha T Patr.*] τὸ *V G K^{ac} (corr. al. man.)* || 395 εἶδες] ἀγαπητὲ *add. G Patr.* || 395 καὶ τῇ φύσει *Va V Y Ha T G*] *post* εἶδες *transp. K U Patr.* || 396 σημεῖα] τῶν ἀποστόλων μετὰ τὴν ἀνάστασιν (τοῦ *add. Patr.*) χριστοῦ *add. G Patr.* || 396 ἀναμφισβήτητος] ἀναμφισβήτητος *Va* || 396 ἢ ἀπόδειξις] *post* ἀναστάσεως *transp. Va V* || 396 ὅπερ] ὅμως *praem. G* || 397 γὰρ] *om. G* || 397 ἔλεγον] καὶ πάλιν ἐρῶ *add. G Patr.* || 397 τετελευτήκει] ἐτετελευτήκει *Patr.*, ὁ χριστὸς *add. G Patr.* || 397 τελευτῆσαι] καὶ ἀποσβεσθῆναι *add. G Patr.* || 397 νῦν] νυνὶ *G Patr.*

δὲ οὐ μόνον οὐκ ἀπεσβέσθη, ἀλλὰ καὶ λαμπρότερα γέγονε μετὰ ταῦτα. Εἰ γὰρ μὴ ἀνέστη, οὐκ ἂν ἔτεροι ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ τοιαῦτα ἐποίησαν. Ἡ αὐτὴ μὲν
 400 γὰρ δύναμις καὶ πρὸ τοῦ σταυροῦ καὶ μετὰ τὸν σταυρὸν ἐθαυματουργεῖ· τότε μὲν γὰρ δι' ἑαυτοῦ, ὕστερον δὲ δι' αὐτῶν· ὥστε δὲ σαφεστέραν γενέσθαι τῆς ἀναστάσεως τὴν ἀπόδειξιν, μείζονα μετὰ τὸν σταυρὸν ἐγένετο τὰ σημεῖα.

« Καὶ πόθεν δῆλον, φησιν, ὅτι σημεῖα γέγονε τότε; » Ὁ ἄπιστος ἐρεῖ· « Πόθεν γὰρ δῆλον ὅτι ἐσταυρώθη; » « Ἀπὸ τῶν Γραφῶν », φησίν. Οὐκοῦν ὅτι καὶ σημεῖα
 405 γέγονεν ἀπὸ τῶν Γραφῶν δῆλον. Ἐκεῖνοι γὰρ καὶ ταῦτα κάκεῖνα λέγουσιν. Εἰ δὲ λέγεις ὅτι οὐκ ἐποίησαν σημεῖα οἱ ἀπόστολοι, μείζονως δεικνύεις αὐτῶν τὴν δύναμιν, ὅτι χωρὶς σημείων τοσαύτην οἰκουμένην ἐπεσπάσαντο. Τοῦτο μέγιστον σημεῖον, τοῦτο παράδοξον θαῦμα, ὅταν οἱ πτωχοὶ καὶ πένητες καὶ ἀγράμματοι καὶ ἰδιῶται²⁶⁷ καὶ δώδεκα τὸν ἀριθμὸν πόλεις τοσαύτας καὶ ἔθνη καὶ δήμους
 410 καὶ βασιλεῖς καὶ τυράννους καὶ φιλοσόφους καὶ ῥήτορας καὶ πᾶσαν, ὡς εἰπεῖν, τὴν γῆν χωρὶς σημείων φαίνονται πρὸς ἑαυτοὺς ἐλκύσαντες. Ἀλλὰ νῦν βούλει σημεῖα γινόμενα ἰδεῖν; Ἐγὼ σοὶ δεῖξω καὶ νῦν μείζονα τῶν προτέρων, οὐχ ἓνα νεκρὸν ἐγειρόμενον, οὐχ ἓνα τυφλὸν ἀναβλέποντα, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν γῆν τὸ σκότος τῆς πλάνης ἀποθεμένην, οὐχ ἓνα λεπρὸν καθαιρόμενον ἀλλ' ἔθνη τοσαῦτα τὴν λέπραν τῆς ἁμαρτίας ἀποσμηξάμενα καὶ διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας²⁶⁸
 415 καθαρθέντα. Τί τούτων τῶν σημείων ἐπιζητεῖς, ἄνθρωπε, ἄθρόον τοσαύτην τῆς οἰκουμένης μεταβολὴν ὁρῶν γεγεννημένην;

η'. Βούλει μαθεῖν πῶς ἀναβλέψαι τὴν οἰκουμένην ἐποίησεν ὁ Χριστός; Τὸ πρό-

²⁶⁷Ac 4, 13

²⁶⁸Tt 3, 5

[Ms. Va V L (a l. 131, ἐπιλέ]λησθε, usque ad l. 185, γέ[νηται, et a l. 295, οὐδέπω, usque ad l. 349, ἐ[κείνου] Y Ha (usque ad l. 22, προσχήματι, et a l. 368, ἀλλαχοῦ, usque ad l. 427, τελευτήσαντα) T G K U (partim) C (partim) P₃ (partim)] 398 λαμπρότερα] καὶ ἐνδοξότερα add. G Patr. || 399 ἀνέστη] ὁ χριστὸς add. G Patr. || 399 τοιαῦτα] σημεῖα add. G Patr. || 400 τότε] καὶ πρώτων G Patr. || 401 γὰρ] om. G Patr. || 401 δι' αὐτῶν V Y^{pc} Ha K^{pc}] δι' ἑαυτῶν Va K^{ac}, δι' αὐτόν Y^{ac} T, διὰ τῶν μαθητῶν G Patr. || 401 ὥστε] ἵνα G Patr. || 401 σαφεστέραν] σαφεστέρα καὶ ἐνδοξότερα G Patr. || 401 γενέσθαι] γένηται G Patr. || 402 τὴν ἀπόδειξιν] ἢ ἀπόδειξις G Patr. || 402 μείζονα] καὶ ὑψηλότερα add. G Patr. || 402 ἐγένετο] ἐγένετο G Patr. || 403 φησιν] om. G Patr. || 404 γὰρ] δὲ καὶ G Patr. || 404 ἐσταυρώθη] ὁ χριστὸς add. G Patr. || 404 γραφῶν] θείων praem. G Patr. || 404 οὐκοῦν] καὶ γὰρ G Patr. || 404 καὶ] om. G Patr. || 405 γέγονεν] γέγονε G Patr., τότε καὶ ὅτι ἐσταυρώθη ὁ Χριστὸς add. G Patr. || 405 γραφῶν] ἀγίων praem. G Patr. || 405 γὰρ] μὲν praem. G Patr. || 405 καὶ] αἱ γραφαὶ praem. G || 406 λέγεις] λέγει Patr., ὁ ὑπεναντίος add. G Patr. || 406 δεικνύεις αὐτῶν] αὐτῶν δεικνύεις G Patr. || 407 δύναμιν] καὶ τὴν θείαν χάριν add. G Patr. || 407 ἐπεσπάσαντο] πρὸς θεοσέβειαν add. G Patr. || 407 τοῦτο] γὰρ add. G Patr. || 408 τοῦτο] καὶ G Patr. || 408 πένητες] καὶ εὐκαταφρόνητοι add. G Patr. || 409 ἰδιῶται] καὶ εὐτελεῖς add. G Patr. || 411 φαίνονται Va V Y^{pc} T Patr.] φαίνονται Ha G K || 411 ἀλλὰ νῦν] δὲ καὶ νῦν post βούλει transp. G Patr. || 412 νῦν Va V Y Ha T G] om. K U Patr. || 413 οὐχ] οὐδὲ G || 415 ἀποσμηξάμενα Y^{pc} T G K^{pc} (al. man.)] ἀποσμηξάμενα Va V Y^{ac} K^{ac}, ἀποσμηξάντα Patr. || 415 καὶ Va V Y G K] om. Ha T || 415 λουτροῦ] τοῦ praem. Patr. || 415 παλιγγενεσίας] παλιγγενεσίας G || 416 καθαρθέντα] ἀποκαθαρθέντα K || 416 ἐπιζητεῖς Va V Y K] μείζον praem. G Patr. et add. Ha T || 416 τοσαύτην τῆς] τοσαύτης G || 416 τοσαύτην] ante μεταβολὴν transp. Ha

420 τερων τὸ ξύλον καὶ τὸν λίθον οὐκ ἐνόμιζον εἶναι ξύλον καὶ λίθον οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ « θεὸν » ἐκάλουν τὰ ἀναίσθητα²⁶⁹. νυνὶ δὲ εἶδον τί ξύλον, τί λίθος· ἐπίστευσαν τί Θεός. Πίστει γὰρ μόνη θεωρεῖται ἡ φύσις ἐκείνη.

Βούλει καὶ ἕτερον ἀναστάσεως ἰδεῖν σημεῖον; Ἀπὸ τῆς τῶν μαθητῶν γνώμης ὄψει καὶ τοῦτο μείζον γενόμενον μετὰ | τὴν ἀνάστασιν. Καὶ γὰρ παρὰ πᾶσιν
425 ὠμολόγηται τοῦτο· ὁ μὲν περὶ ζῶντα εὐνοικῶς διακείμενος καὶ ἀπελθόντος ἴσως μεμνήσεται, ἴσως δὲ οὐ μεμνήσεται· ὁ δὲ περὶ ζῶντα ἀγνωμόνως διατεθεὶς καὶ ἐγκαταλιπὼν περιόντα πολλῶ μᾶλλον ἀποθανόντος ἐπιλήσεται. Καὶ οὐδεὶς τὸν φίλον καὶ τὸν διδάσκαλον ἀφείς ζῶντα καὶ ἐγκαταλιπὼν τελευτήσαντα περὶ πολλοῦ ποιεῖται, καὶ μάλιστα ὅταν κινδύνους μυρίους αὐτῷ προκειμένους ἀπὸ τῆς περὶ ἐκείνον σπουδῆς βλέπη. Ἄλλ' ἰδοὺ τοῦτο τὸ ἐπὶ μηδενὸς συμβαῖνον ἐπὶ
430 τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων ἐγίνετο, καὶ οἱ ζῶντα αὐτὸν ἐγκαταλιπόντες καὶ συλληφθέντα ἀφέντες καὶ ἀποπηδήσαντες μετὰ τὸν σταυρὸν οὕτω περὶ πολλοῦ πεποιήνται, ὡς καὶ τὰς ψυχὰς ἐπιδουῖναι τὰς ἑαυτῶν ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτὸν ὁμολογίας²⁷⁰. Καίτοι γε εἰ τετελευτήκει καὶ οὐκ ἀνέστη, πῶς εἶχε λόγον τοῦς ἡνίκα ἔζη φυγόντας διὰ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον ἡνίκα ἐτελεύτησε μυρίοις ἑαυτοῦς δι' ἐκείνον παραβάλλειν κινδύνοις; Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι πάντες ἔφυγον, Πέτρος
435 δὲ καὶ ἠρνήσατο μεθ' ὄρκου τρίτον, καὶ ὁ μεθ' ὄρκου τρίτον αὐτὸν ἀπαρνησάμενος καὶ θεραπαινιδίου φόβον εὐτελοῦς δείσας²⁷¹, ἐπειδὴ ἐτελεύτησε, βουλόμενος ἡμᾶς πείσαι διὰ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ὅτι εἶδεν αὐτὸν ἀναστάντα, οὕτως ἄθρόον μετεβάλλετο, ὡς ὀλοκλήρου καταγελάσαι δήμου καὶ εἰς μέσον τῶν Ἰουδαίων
440 τὸ θέατρον εἰσπήδησαντα εἰπεῖν ὅτι ὁ σταυρωθεὶς καὶ ταφεὶς εἰς τοὺς οὐρανοὺς

col. 109

²⁶⁹cf. Is 37, 19; Jr 2, 27

²⁷⁰cf. Ac 15, 26

²⁷¹cf. Mt 26, 69–75; Mc 14, 66–72; Lc 22, 56–62; Jn 18, 17; 25–27

[Ms. *Va V L* (a l. 131, ἐπιλέ)λησθε, *usque ad l. 185*, γέ[νηται, *et a l. 295*, οὐδέπω, *usque ad l. 349*, ἐ[κείνου] *Y Ha* (*usque ad l. 22*, προσχήματι, *et a l. 368*, ἀλλοχοῦ, *usque ad l. 427*, τελευτήσαντα) *T G K U* (*partim*) *C* (*partim*) *P₃* (*partim*)] 419 η'. τὸ ξύλον καὶ τὸν λίθον *Va V Y T G*] τὸν λίθον καὶ τὸ ξύλον *Ha K* || 420 θεὸν] θεοὺς *G Patr.* || 420 ἀναίσθητα *Va V Y Ha T G*] οὕτως ἦσαν ἀποτετυφλωμένοι *add. K U Patr.* || 420 τί² *Va V G*] καὶ *praem. Y Ha T K* || 420–421 ἐπίστευσαν] καὶ *praem. T* || 421 φύσις] ἀνώλεθρος καὶ μακαρία *praem. G Patr.* || 422 βούλει] δὲ *add. G Patr.* || 423 γενόμενον] γινόμενον *Patr.* || 424 τοῦτο] ὅτι *G Patr.* || 424] ἄνθρωπον *add. G Patr.* || 424 καὶ] τις *G* || 424 ἀπελθόντος] ἀποθανόντος *G Patr.*, αὐτοῦ *add. G* || 425 μεμνήσεται ἴσως δὲ οὐ μεμνήσεται *Y T*] δὲ οὐ μεμνήσεται *Va*, οὐ μεμνήσεται *V*, μεμνήσεται *Ha*, οὐδὲ μέμνηται αὐτοῦ *G*, οὐκ ἐπιλήσεται *K U*, οὐδὲ μέμνηται *Patr.* || 426 ἐπιλήσεται *Va V Y Ha T G Patr.*] οὐ μεμνήσεται *K U* || 426 καὶ] ὅθεν *G Patr.* || 426 οὐδεὶς] τῶν ἀνθρώπων *add. G Patr.* || 429 βλέπη *Va V Y T G Patr.*] βλέπει *K U* || 429 τὸ] *om. T* || 430 ἐγίνετο] ἐγένετο *G Patr.* || 430 αὐτὸν] αὐτῶν *G* || 430 ἐγκαταλιπόντες] ἀρνησάμενοι καὶ *praem. G Patr.* || 431 μετὰ] μυρία ἐκείνα ὀνειδή καὶ *add. G Patr.* || 433 ὁμολογίας] καὶ πίστεως *add. G Patr.* || 433 εἰ] καὶ *add. G Patr.* || 433 τετελευτήκει] ὁ (*om. Patr.*) χριστὸς *add. G Patr.* || 434 μυρίοις *Y T G K*] μυρίους *Va V* || 434–435 ἑαυτοῦς *G K*] ἑαυτοῖς *Va^{pc} (ead. man.) V Y T* || 435 παραβάλλειν] παραβαλεῖν *T*, περιβαλεῖν *G*, περιβάλλειν *Patr.* || 435 κινδύνοις *V^{pc} Y G K*] κινδύνους *Va^{pc} V^{ac} T* || 435 ἄλλοι] μαθηταὶ *add. G* || 436–437 ἀπαρνησάμενος] ἀρνησάμενος *Patr.* || 437 φόβον εὐτελοῦς] εὐτελοῦς φόβον *G* || 437 δείσας] δειλιάσας *T* || 440 τὸ θέατρον *Va V Y K*] τῷ θεάτρῳ *T*, τοῦ θεάτρου *scr. et post* μέσον *transp. G* || 440 εἰσπήδησαντα] εἰσπηδήσαι καὶ *G Patr.* || 440 ταφεὶς] ἀνέστη ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ *add. G Patr.*

445 ἀνέβη, καὶ μηδὲν αὐτῶν ὑποδεῖσθαι δεινόν. Πόθεν οὖν τὸ θαρρεῖν αὐτῷ ἐγένετο; Πόθεν δὲ ἄλλοθεν, ἀλλ' ἢ ἀπὸ τῆς πληροφορίας τῆς κατὰ τὴν ἀνάστασιν; Ἐπει-
 δὴ γὰρ εἶδεν αὐτὸν καὶ διελέχθη καὶ περὶ τῶν μελλόντων ἤκουσε, διὰ δὴ τοῦτο
 ὡς ὑπὲρ ζῶντος κινδυνεύων λοιπὸν οὕτως ἀπάντων κατετόλμησε τῶν δεινῶν,
 450 ἅτε δὴ πλείονα λαβῶν δύναμιν καὶ μείζον τὸ θάρσος. Οὐκ ἂν δὲ πλείονα δύναμιν
 ἔλαβεν παρὰ τοῦ νεκροῦ καὶ μένοντος ἐν τῷ θανάτῳ. Ὅταν οὖν ἴδῃς καὶ σημεῖα
 μείζονα γινόμενα, καὶ τοὺς μαθητὰς πλείονα κεκτημένους εὖνοϊαν περὶ αὐτὸν
 τοὺς πρότερον ἐγκαταλιπόντας αὐτόν, καὶ παρρησίαν μείζονα ἐπιδεικνυμένους,
 καὶ πανταχόθεν λαμπροτέραν γινομένην τῶν πραγμάτων τὴν μεταβολὴν, καὶ
 455 ἐπὶ τὸ φαιδρὸν προελθόντα ἅπαντα, μάνθανε δι' αὐτῆς τῶν πραγμάτων τῆς
 πείρας ὅτι οὐ μέχρι θανάτου τὰ κατὰ τὸν Χριστὸν ἔμεινεν, ἀλλὰ ἀνάστασις
 διεδέξατο καὶ ζῆ καὶ μένει διηνεκῶς ὁ σταυρωθεὶς. Οὐ γὰρ ἂν εἰ μὴ ἀνέστη καὶ
 ἔζη, μείζονα μετὰ ταῦτα σημεῖα εἰργάσαντο τῶν πρὸ τοῦ σταυροῦ γενομένων.
 Τότε μὲν γὰρ αὐτὸν καὶ οἱ μαθηταὶ ἐγκατέλιπον, νυνὶ δὲ αὐτῷ καὶ ἡ οἰκουμένη
 465 προστρέχει πᾶσα, καὶ οὐχὶ Πέτρος μόνον, ἀλλὰ καὶ μυρίοι μετὰ Πέτρον τῶν οὐχ
 ἑωρακότων αὐτὸν τὰς ψυχὰς ἐπέδωκαν τὰς ἑαυτῶν ὑπὲρ ἐκείνου, τὰς κεφαλὰς
 ἀπετημήθησαν, μυρία ἔπαθον δεινά, ὥστε τὴν εἰς αὐτὸν ἰσομολογίαν ὑγιῆ καὶ
 ἀκέραιον ἔχοντας ἀπελθεῖν. Πῶς οὖν ὁ νεκρὸς καὶ ἐν τῷ τάφῳ μένων τσοσάτην
 καὶ ἐν τοῖς μαθηταῖς καὶ ἐν τοῖς μετ' ἐκείνους ἅπασιν ἐπεδείξατο τὴν ἰσχὺν καὶ
 460 τὴν δύναμιν, πείθων αὐτὸν προσκυνεῖν καὶ πάντα αἰρεῖσθαι πάσχειν ὑπὲρ τοῦ
 μὴ τὴν πίστιν ἀπολέσαι τὴν εἰς αὐτόν; Ὅραξ διὰ πάντων σαφῆ τῆς ἀναστάσεως
 τὴν ἀπόδειξιν, διὰ τῶν σημείων τῶν τότε, τῶν νῦν, διὰ τῆς εὐνοίας τῶν μαθητῶν
 τῶν τότε, τῶν νῦν, διὰ τῶν κινδύνων ἐν οἷς διετέλεσαν οἱ πιστεύσαντες;

465 Βούλει καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἰδεῖν πεφοβημένους αὐτοῦ τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν δύνα-
 μιν καὶ μᾶλλον μετὰ τὸν σταυρὸν ἀγωνιῶντας; Ἄκουε καὶ τοῦτο νῦν. *Θεωροῦντες,*

[Ms. *Va V L (a l. 131, ἐπιλέ]λησθε, usque ad l. 185, γέ[νηται, et a l. 295, οὐδέπω, usque ad l. 349, ἐ[κείνου) Y Ha (usque ad l. 22, προσχήματι, et a l. 368, ἀλλαχοῦ, usque ad l. 427, τελευτήσαντα) T G K U (partim) C (partim) P₃ (partim)] 441 καὶ – δεινόν] *om. G* || 441 αὐτῶν *Va K U*] αὐτῷ *V*, αὐτὸν *Y T Front. Patr.* || 441 ὑποδεῖσθαι] ὑποδεῖσαι *K^{Pc}* || 441 δεινόν] δεινῶν *Va^{Pc} V (ead. man.)* || 441 αὐτῷ *G K*] *post* οὖν *transp. Va V, om. Y T* || 442 δὲ] *om. G Patr.* || 443 καὶ *Va V Y T G K U*] γὰρ *Front. Patr.* || 443 δὴ] *om. G Patr.* || 445 δὴ] καὶ *add. G Patr.* || 445–446 οὐκ – θανάτῳ] ὡς ὑπὲρ αὐτοῦ ἀποθανεῖν καὶ τῷ σταυρῷ κατὰ κεφαλῆς προσομιλήσαι *G Patr.* || 446 ἔλαβεν] ἔλαβε *T^{Pc}* || 446 οὖν] τοίνυν *G Patr.* || 447 γινόμενα] *om. T^{xt}, add. T^{ms} (al man.)* || 448 ἐπιδεικνυμένους *Y T G K*] κεκτημένους *Va V* || 450 φαιδρὸν] πεπαρρησιασμένον καὶ *praem. G Patr.* || 450 δι' αὐτῆς] διὰ τῆς *T* || 450 τῆς] *om. T* || 451 ἀλλὰ *Y T G K*] ἀλλ' *Va V* || 452 διεδέξατο] αὐτὸν *praem. G Patr.* || 452 ζῆ] ζωῆ *V* || 452 σταυρωθεὶς] Θεὸς ἀναλλοίωτος *add. G Patr.* || 453 εἰργάσαντο *Va V Y T*] εἰργάσατο *K*, οἱ μαθηταὶ *add. G Patr.* || 453 γενομένων *Va V Y G K*] γινομένων *T Patr.* || 455 πᾶσα] ἅπασα *G Patr.* || 455 μυρίοι] ἕτεροι *praem. G Patr.*, καὶ πολλῶ πλέον *add. G Patr.* || 455 πέτρον] πέτρου *T* || 456 τὰς] καὶ *praem. G Patr.* || 457 μυρία] καὶ *praem. G Patr.* || 457 ὑγιῆ] ὑγιεῖ *K* || 458 ἀκέραιον *Y T K Patr.*] ἀκαίρεον *Va V G* || 458 ἔχοντας] ἔχοντες *G* || 458 τῷ *Y T K Patr.*] *om. Va V G* || 458 μένων] ὡς σοὶ (σὺ *Patr.*) λέγεις ὧ ἰουδαίε *add. G Patr.* || 459 καὶ ἐν τοῖς μαθηταῖς *Y T K*] *om. Va V G Patr.* || 460 πείθων] αὐτοὺς *add. G Patr.* || 460 αὐτόν] μόνον *add. G Patr.* || 460 αἰρεῖσθαι] ὑπομείναι *add. G Patr.* || 460 πάσχειν] καὶ *praem. G Patr.* || 462 ἀπόδειξιν] ὑπόδειξιν *Patr.* || 463 τῶν τότε τῶν νῦν] *om. V* || 465 μᾶλλον] πολλῶ *praem. Patr.* || 465 τοῦτο νῦν] περὶ τούτων συνετώς *G Patr.* || 465 θεωροῦντες] γὰρ *add. G Patr.**

φησίν, οἱ Ἰουδαῖοι τὴν τοῦ Πέτρου παρρησίαν καὶ Ἰωάννου καὶ καταλαβόμενοι ὅτι ἄνθρωποι ἀγράμματοί εἰσι καὶ ἰδιῶται ἐθαύμαζον²⁷², οὐκ ἐπειδὴ ἀγράμματοι ἦσαν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἀγράμματοι ὄντες πάντων περιεγέγοντο, καὶ τὸν ἄνθρωπον σὺν αὐτοῖς τὸν τεθεραπευμένον ὀρώντες οὐδὲν εἶχον ἀντειπεῖν²⁷³. Καίτοι πρὸ τούτου γε ἀντέλεγον σημεῖα ὀρώντες γινόμενα. Πῶς οὖν τότε οὐκ ἀντεῖπον; Ἀπέστησεν αὐτῶν τὴν γλῶτταν ἢ ἀόρατος τοῦ σταυρωθέντος δύναμις· ἐκεῖνος τὸ στόμα ἐνέφραξεν²⁷⁴. ἐκεῖνος τὴν παρρησίαν κατέστειλε· διὰ τοῦτο καὶ εἰστήκεισαν μηδὲν ἔχοντες ἀντειπεῖν. Ὅταν δὲ καὶ ἐφθέγγαντο, ὅρα πῶς τὴν δειλίαν ὁμολογοῦσι τὴν ἑαυτῶν· « Βούλεσθε, φησίν, ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου²⁷⁵; » « Καὶ μήν, εἰ ἄνθρωπός ἐστι ψιλός, τί δέδοικας αὐτοῦ τὸ αἷμα; Πόσους ἀνεῖλες προφήτας, πόσους ἔσφαξας δικαίους, ὧ Ἰουδαῖε, καὶ οὐδενὸς αὐτῶν τὸ αἷμα ἐφοβήθη; Τίνος οὖν ἔνεκεν ἐνταῦθα φοβῆ; » Κατέσεισεν αὐτῶν λανθανόντως τὸ συνειδὸς ὁ σταυρωθεὶς, καὶ τὴν ἀγωνίαν ἣν εἶχον κρύψαι μὴ δυνάμενοι καὶ ἄκοντες ἐπὶ τῶν ἐχθρῶν ὁμολογοῦσι τὴν οἰκείαν ἀσθένειαν. Καὶ ὅτε μὲν ἐσταύρουν αὐτὸν ἐβόων λέγοντες· « Τὸ αἷμα αὐτοῦ, φησίν, ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν²⁷⁶. » Οὕτως κατεφρόνουν τοῦ αἵματος αὐτοῦ. Μετὰ δὲ τὸν σταυρὸν ἰδόντες αὐτοῦ τὴν δύναμιν διαλάμπουσαν φοβοῦνται καὶ ἀγωνιώσι καὶ λέγουσι· « Βούλεσθε ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου τούτου²⁷⁷; » « Καίτοι γε εἰ πλάνος ἦν καὶ ἀντίθεος, καθὼς φατε, καὶ παράνομος, τίνος ἔνεκεν αὐτοῦ δεδοίκατε τὸ αἷμα; Καὶ γὰρ καὶ ἐγκαλλωπίζεσθαι ἔδει τῷ φόνῳ, εἰ τοιοῦτος ἦν. » Ἄλλ' ἐπειδὴ τοιοῦτος οὐκ ἦν, διὰ τοῦτο τρέμουσιν.

θ'. Ὅρᾳς πανταχόθεν καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀγωνιῶντας καὶ δεδοικότας; Εἶδες αὐτῶν τὴν ἀγωνίαν; Μάθε τοῦ σταυρωθέντος τὴν φιλανθρωπίαν²⁷⁸. Ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ἔλεγον· « Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα ἡμῶν²⁷⁹ », ὁ δὲ Χριστὸς οὐκ

²⁷² Ac 4, 13

²⁷³ Ac 4, 14

²⁷⁴ cf. Ps 107 (106), 42

²⁷⁵ Ac 5, 28

²⁷⁶ Mt 27, 25

²⁷⁷ Ac 5, 28

²⁷⁸ cf. Tt 3, 4

²⁷⁹ Mt 27, 25

[Ms. Va V L (a l. 131, ἐπιλέ]λησθε, usque ad l. 185, γέ[νηται, et a l. 295, οὐδέπω, usque ad l. 349, ἐ[κείνου] Y Ha (usque ad l. 22, προσχήματι, et a l. 368, ἀλλαχοῦ, usque ad l. 427, τελευτήσαντα) T G K U (partim) C (partim) P₃ (partim)] 467 ἐθαύμαζον] καὶ ἡγωνίων add. G Patr. || 468 ἦσαν] οἱ ἀπόστολοι· ἐθαύμαζον οἱ ἰουδαῖοι add. G || 468 πάντων] τῶν σοφῶν add. G Patr. || 469 τὸν τεθεραπευμένον Y T G K] ὀρώντα praem. Va V || 469 ὀρώντες Va V Y T] om. G, post αὐτοῖς transp. K U Patr. || 470 γε] post καίτοι transp. G Patr. || 470 ἀντέλεγον σημεῖα] σημεῖα ἀντέλεγον G || 470 οὖν] δὲ G || 470–471 ἀπέστησεν] ἐπέδησεν T || 472 στόμα] αὐτῶν add. G Patr. || 472 καὶ] om. T || 473 ὅταν] ὅτε G || 474 ἐφ' ἡμᾶς] post τούτου transp. T || 475–483 καὶ – τούτου] om. G || 477 οὖν] om. Patr. || 478 λανθανόντως] ὄντως Patr. || 480 φησίν] om. Patr. || 481 οὕτως] οὕτω Patr. || 484 φατε] ὑμεῖς praem. T || 484 καὶ παράνομος] ἰουδαῖοι παράνομοι G Patr. || 488 θ'. μάθε] καὶ add. G Patr.

490 ἐποίησεν οὕτως. Εἰ γὰρ ἐγένετο ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα αὐτῶν, οὐκ ἂν ἀπὸ
 τῶν τέκνων αὐτῶν ἐγένοντο ἀπόστολοι, οὐκ ἂν ὁμοῦ τρισχίλιοι ἐπίστευσαν, οὐκ
 ἂν πεντακισχίλιοι²⁸⁰. Ὁρᾶς πῶς ἐκεῖνοι μὲν ὡμοὶ καὶ ἀπηνεῖς περὶ τὰ ἔκγονα καὶ
 τὴν φύσιν αὐτὴν ἠγνόησαν, ὁ δὲ Θεὸς πατέρων ἀπάντων φιλανθρωπότερος καὶ
 μητέρων φιλοστοργότερος; Ἐγένετο μὲν γὰρ τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐπ' αὐτοὺς καὶ ἐπὶ
 495 τὰ τέκνα αὐτῶν²⁸¹. ἐπὶ τὰ τέκνα δὲ οὐχὶ πάντα, ἀλλ' ἐπ' ἐκεῖνα τὰ μιμησάμενα
 τὴν πατρικὴν ἀσέβειαν. Καὶ ὅσοι ἦσαν αὐτοῖς υἱοὶ οὐ κατὰ τὴν τῆς φύσεως
 διαδοχὴν, ἀλλὰ κατὰ τὴν τῆς προαιρέσεως μανίαν, οὗτοι γεγόνασιν ὑπεύθυνοι
 μόνοι τῶν κακῶν.

Σκόπει δέ μοι καὶ ἐτέρωθεν τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. Οὐ γὰρ εὐθέως ἐπήγαγε
 500 τὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ τεσσαράκοντα καὶ πλείονα ἔτη διέλιπε μετὰ τὸν σταυρόν.
 Αὐτὸς μὲν γὰρ ἐπὶ Τιβερίου ἐσταυρώθη, ἡ δὲ πόλις αὐτῶν ἐπὶ Οὐεσπασιανοῦ καὶ
 Τίτου ἐάλω. Τίνος οὖν ἔνεκεν τὸν μετὰ ταῦτα τοῦτον χρόνον διέλιπεν; Βουλόμε-
 νος αὐτοῖς δοῦναι καιρὸν μετανοίας, ὥστε ἀποδύσασθαι τὰ πεπλημμελημένα,
 ὥστε ἀποκρούσασθαι τὰ ἐγκλήματα. Ἐπειδὴ δὲ καὶ λαβόντες προθεσμίαν ἔμενον
 505 ἀνιάτως ἔχοντες, ἐπήγαγε αὐτοῖς λοιπὸν τὴν τιμωρίαν καὶ τὴν κόλασιν, καὶ
 τὴν πόλιν καθελὼν ἐξήγαγεν αὐτοὺς πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης καὶ τοῦτο διὰ
 φιλανθρωπίας²⁸² ποιῶν. Διέσπειρε γὰρ αὐτούς, ἵνα πανταχοῦ προσκυνούμενον
 ἴδωσι τὸν ὑπ' αὐτῶν σταυρωθέντα, ἵνα ὀρῶντες αὐτὸν προσκυνούμενον καὶ
 μαθόντες αὐτοῦ τὴν δύναμιν ἐπιγνώσι τῆς οἰκείας ἀσεβείας τὴν ὑπερβολὴν
 510 καὶ ἐπιγνόντες ἐπανέλθωσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν²⁸³. Καὶ ἡ αἰχμαλωσία αὐτοῖς

²⁸⁰ cf. Ac 2, 41 ; Ac 4, 4

²⁸¹ Mt 27, 25

²⁸² cf. Tt 3, 4

²⁸³ cf. 1 Tm 2, 4

[Ms. Va V L (a l. 131, ἐπιλέ]λησθε, usque ad l. 185, γέ[νηται, et a l. 295, οὐδέπω, usque
 ad l. 349, ἐ[κείνου] Y Ha (usque ad l. 22, προσχήματι, et a l. 368, ἀλλαχοῦ, usque ad l.
 427, τελευτήσαντα) T G K U (partim) C (partim) P₃ (partim)] 490 οὕτως Va V Y T G]
 ἀλλὰ πρὸς τὸν πατέρα καθικετεύων λέγει· πάτερ ἄφες αὐτοῖς· οὐ γὰρ οἶδασιν τί ποιοῦσιν add.
 K U Patr. || 490 ἐγένετο] τὸ αἷμα αὐτοῦ add. K Patr. || 490 ἐπ' αὐτοὺς] ἐφ' ὑμᾶς K || 490
 αὐτῶν] ὑμῶν ὡς ὑμεῖς φατε οὐκ ἂν ἄλλως ἐξέβη K || 491 αὐτῶν] ὑμῶν K || 491 ἀπόστολοι]
 οἱ praem. T || 491 τρισχίλιοι ἐπίστευσαν Y T G K] ἐπίστευσαν τρισχίλιοι Va V || 492 ὁρᾶς]
 iter. et exp. G || 492 ἔκγονα] αὐτῶν ὄντες add. G Patr. || 493 αὐτὴν] αὐτῶν T || 494 μητέρων
 φιλοστοργότερος Y T G] φιλοστοργότερος μητέρων Va V, γέγονεν add. K U Patr. || 495 τέκνα]
 αὐτῶν add. K || 495 δὲ] post ἐπὶ transp. K || 495 ἐπ'] om. Va V || 495 ἐκεῖνα] καὶ μόνον add.
 G, μόνον add. Patr. || 496 ἀσέβειαν] καὶ παρανομίαν add. G Patr. || 498 μόνοι] post οὗτοι
 transp. G Patr. || 499 ἀγαθότητα] καὶ φιλανθρωπίαν add. G Patr. || 499 ἐπήγαγε] ἐπ' αὐτοὺς
 τὴν κόλασιν καὶ add. G Patr. || 501 γὰρ] ὁ σωτήρ add. G Patr. || 503 ὥστε ἀποδύσασθαι τὰ
 πεπλημμελημένα] om. K || 503 πεπλημμελημένα Y T G] πλημμελήματα Va V || 504 λαβόντες]
 ante ἔμενον transp. G Patr. || 504 προθεσμίαν] μετανοίας add. G Patr. || 504 ἔμενον] ἔμειναν
 K || 505 αὐτοῖς λοιπὸν Y T K] αὐτοῖς Va V, λοιπὸν αὐτοῖς G Patr. || 505 τὴν τιμωρίαν καὶ
 τὴν κόλασιν] τὴν κόλασιν καὶ τὴν τιμωρίαν G Patr. || 506 πανταχοῦ] διασπείρας praem. G
 Patr. || 507 πανταχοῦ] τῆς οἰκουμένης add. G Patr. || 508 σταυρωθέντα] χριστὸν add. G Pa-
 tr. || 508 προσκυνούμενον] ὑπὸ πάντων add. G Patr. || 509 ἐπιγνώσι] ἐπιγνώσει G || 510
 ἐπιγνόντες Y T K] ἐπιγνόντες Va V G || 510 καὶ] λοιπὸν add. G Patr.

διδασκαλία ἐγένετο καὶ ἡ τιμωρία νουθεσία· εἰ γὰρ ἔμενον ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας, οὐκ ἂν ἔγνωσαν τῶν προφητῶν τὴν ἀλήθειαν. Τί γὰρ ἔλεγον οἱ προφῆται; « *Αἴτησαι παρ' ἐμοί, καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς*²⁸⁴. » Ἔδει τοίνυν αὐτοὺς ἐξελθεῖν εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς, ἵνα ἴδωσιν ὅτι κατέχει τὰ πέρατα τῆς γῆς ὁ Χριστός. Πάλιν ἕτερος προφήτης· « *Καὶ προσκυνήσουσιν αὐτῷ ἕκαστος ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ*²⁸⁵. » Ἔδει τοίνυν αὐτοὺς εἰς ἅπαντα διασπαρῆναι τόπον, ἵνα ἴδωσιν ἕκαστον ἐκ τοῦ τόπου αὐτοῦ προσκυνούντα αὐτόν. Πάλιν ἄλλος εἶπε· « *Πλησθήσεται ἡ γῆ τοῦ γνῶναι τὸν Κύριον, ὡς ὕδωρ πολὺ κατακαλύψει θαλάσσας*²⁸⁶. » Ἔδει τοίνυν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν ἅπασαν ἐλθεῖν, ὥστε ἰδεῖν αὐτὴν πεπληρωμένην τοῦ γνῶναι τὸν Κύριον καὶ τὰς θαλάσσας, τὰς πνευματικὰς ταύτας Ἐκκλησίας, τῆς θεοσεβείας μεμεστωμένας.

Διὰ ταῦτα αὐτοὺς πανταχοῦ διέσπειρεν· εἰ γὰρ ἐν Ἰουδαίᾳ ἐκάθηντο, ταῦτα ἂν ἠγνόησαν. Βούλεται τοίνυν αὐτοὺς καὶ τῆς τῶν προφητῶν ἀληθείας καὶ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ὄψει τὴν πείραν παραλαβεῖν, ἵνα, ἂν μὲν εὐγνωμονῶσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν, διὰ τούτων χειραγωγηθῶσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἂν δὲ ἐπιμένωσι τῇ ἀσεβείᾳ, μηδεμίαν ἔχωσιν ἀπολογία ἐν τῇ φοβερᾷ τῆς κρίσεως ἡμέρᾳ. Διὰ τοῦτο διέσπειρεν αὐτοὺς πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης, ἵνα καὶ ἡμεῖς ἐκ τούτου κερδάνωμεν ἐκείνας τὰς προρρήσεις ὁρῶντες τὰς περὶ τῆς διασπορᾶς αὐτῶν εἰρημένας τὰς περὶ τῆς ἀλώσεως τῶν Ἱεροσολύμων, ἃς καὶ ὁ Δαυὶδ τοῦ βδελύγματος τῆς ἐρημώσεως μνησθεὶς²⁸⁷ καὶ ὁ Μαλαχίας εἰπὼν ὅτι « *καὶ ἐν ὑμῖν συγκλεισθήσονται πύλαι*²⁸⁸ », καὶ ὁ Δαυὶδ καὶ ὁ Ἡσαΐας καὶ ἕτεροι πολλοὶ προανεφώνησαν προφῆται, ἵνα ὁρῶντες τοὺς περὶ τὸν Δεσπότην ἀγνώμονας γεγενημέ-

²⁸⁴Ps 2, 8

²⁸⁵So 2, 11

²⁸⁶Ha 2, 14; Is 11, 9

²⁸⁷cf. Dn 9, 27; Mt 24, 15 (Dn 9, 27 cit.)

²⁸⁸Ml 1, 10

[Ms. Va V L (a l. 131, ἐπιλέ)λησθε, usque ad l. 185, γέ[νηται, et a l. 295, οὐδέπω, usque ad l. 349, ἐ[κείνου] Y Ha (usque ad l. 22, προσχήματι, et a l. 368, ἀλλαχοῦ, usque ad l. 427, τελευτήσαντα) T G K U (partim) C (partim) P₃ (partim)] 511 ἐγένετο Y T G K] ἐγένετο Va V || 511 καὶ V Y T G] om. Va K || 511 ἰουδαίας] γῆς add. G Patr. || 512 γὰρ] καὶ G Patr. || 513 ἐμοί Va V Y G] ἐμοῦ T K^{Pc} (al. man.) U Patr. || 513 δώσω σοι] δώσοι K^{ac} (corr. ead. man.) || 515 ἴδωσιν] οἰκείους ὀφθαλμοῖς add. G Patr. || 515 κατέχει] κατέχη K^{ac} (corr. al. man.), post γῆς transp. G Patr. || 515 τὰ πέρατα] καὶ praem. G Patr. || 515 πάλιν] οὖν add. G Patr. || 515 ἕτερος] ἕτερο* T || 515 προφήτης] λέγει add. G Patr. || 516 αὐτῷ] αὐτόν K || 517 τόπον] τῆς γῆς add. G Patr. || 517 ἴδωσιν] οἰκείους ὄμμασιν add. G Patr. || 517–518 προσκυνούντα αὐτόν] post ἕκαστον transp. K || 519 κατακαλύψει] καλύψει G || 519 τὴν γῆν ἅπασαν] ἅπασαν τὴν γῆν G Patr. || 520 ἐλθεῖν] ἀπελθεῖν G Patr. || 520–521 θαλάσσας] τουτέστι add. G Patr. || 521 ἐκκλησίας] τὰς praem. K^{Pc} (al. man.) || 522 ταῦτα] ταῦ** Va || 522 πανταχοῦ] ὁ θεὸς praem. et τῆς γῆς add. G Patr. || 522 διέσπειρεν] post ταῦτα transp. G Patr. || 523 βούλεται] λοιπὸν praem. G Patr. || 523 τοίνυν] om. G Patr. || 524 αὐτοῦ] ἐαυτοῦ G || 524 ὄψει] ἐπόψει K, αὐταῖς praem. G Patr. || 524 πείραν] πείρα Va || 524 παραλαβεῖν] λαβεῖν G Patr. || 524 ἂν] ἐὰν G Patr. || 524–525 πρὸς τὴν ἀλήθειαν] om. G Patr. || 525 ἂν Va V Y K] ἐὰν T G || 526 διὰ] καὶ praem. G || 528 κερδάνωμεν] τι τουτέστιν add. G Patr. || 530 εἰπὼν] εἶπον T || 531 ἡσαΐας] ἰσαΐας V || 531–532 προανεφώνησαν] περὶ τούτων praem. G Patr. || 532 προφῆται Va V Y T] post πολλοὶ transp. G Patr., ante πολλοὶ transp. K || 532 ἵνα Y T G K^{Pc} Patr.] ἴν' Va V

535 νους οὕτως κολαζομένους, δουλεύοντας, έκπεπτοκότας τῆς ἐλευθερίας τῆς πα-
 τρικῆς καὶ τῶν οἰκείων ἀπάντων, μάθωμεν αὐτοῦ τὴν δύναμιν τὴν καὶ προειποῦ-
 σαν αὐτὰ καὶ ἐργασαμένην, καὶ οἱ μὲν ἐχθροὶ διὰ τῶν ἡμετέρων ἀγαθῶν ἴδωσιν
 αὐτοῦ τὴν ἰσχύν· ἡμεῖς δὲ διὰ τῶν εἰς ἐκείνους τιμωριῶν μάθωμεν αὐτοῦ καὶ τὴν
 φιλανθρωπίαν καὶ τὴν δύναμιν, καὶ διὰ παντὸς δοξάζοντες αὐτὸν διατελώμεν,
 ὅτι αὐτῷ ἢ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.
 Ἀμήν.

[Ms. *Va V L* (*a l. 131*, ἐπιλέ]λησθε, *usque ad l. 185*, γέ]νηται, *et a l. 295*, οὐδέπω, *usque ad l. 349*, ἐ[κείνου) *Y Ha* (*usque ad l. 22*, προσχήματι, *et a l. 368*, ἀλλαχοῦ, *usque ad l. 427*, τελευτήσαντα) *T G K U* (*partim*) *C* (*partim*) *P₃* (*partim*)] 533 οὕτως *Va V Y T G*] οὕτω *K U Patr.* || 533 δουλεύοντας] *om. Patr.* || 534 καὶ *Y T G K*] *om. Va V* || 534 ἀπάντων] θεσμῶν τε καὶ πατρικῶν παραδόσεων *add. G Patr.* || 534 μάθωμεν] μάθομεν *G* || 534 τὴν καὶ *Y T G K*] καὶ τὴν *Va V* || 536 καὶ] *om. G Patr.* || 537 φιλανθρωπίαν] ἄφατον *praem. G Patr.* || 537 τὴν] *om. G Patr.* || 537 αὐτὸν] αὐτῷ *K* || 538 ὅτι – κράτος *Va V Y T*] ὅπως καὶ τῶν αἰωνίων καὶ ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ μεθ' οὗ τῷ πατρὶ ἅμα τῷ ἀγίῳ καὶ ζωοποιῷ πνεύματι τιμὴ καὶ κράτος *G Patr.*, ὅτι αὐτῷ πρέπει ἢ δόξα καὶ ἢ τιμὴ καὶ ἢ προσκύνησις καὶ ἢ βασιλεία σὺν τῷ ἀνάρχῳ πατρὶ τῷ μονογενεῖ υἱῷ (τῷ μονογ. υἱῷ *eras. ead. man.*) ἅμα τῷ ζωοποιῷ καὶ παναγίῳ πνεύματι *K* || 538 νῦν καὶ αἰεὶ καὶ *Y T G*] *om. Va V K*

Les homélies de Jean Chrysostome *In principium Actorum* (CPG 4371) : projet d'édition critique, traduction et commentaire

Résumé

Les quatre homélies de Jean Chrysostome *In principium Actorum* trouvent leur origine à Antioche entre les années 386 et 397. Elles sont prévues pour la période suivant la fête de Pâques ; le prédicateur s'adresse en particulier aux nouveaux baptisés et il cherche à introduire ses auditeurs à la lecture du livre des Actes des apôtres qui leur est peu familier. Ces textes portent sur l'importance des titres (première homélie), sur le terme « actes » (deuxième homélie), sur le terme « apôtres » (troisième homélie) et sur la raison de la lecture du livre des Actes juste après la fête de Pâques, et non après la fête de la Pentecôte (quatrième homélie). Une homélie sur l'auteur du livre des Actes, aujourd'hui perdue, s'insérerait entre le premier et le deuxième texte. On montre que ces homélies forment une « micro-série » ouverte, en lien étroit avec d'autres homélies (*De mutatione nominum* 1-4, *In Genesim sermo* 9, *In illud : Si esurierit inimicus*). L'examen de la tradition manuscrite directe, la prise en compte de la tradition indirecte (*eclogae*, florilèges, chaîne sur les Actes, tradition arménienne, *encomium* pour la fête de saint Paul, témoignage dans la littérature byzantine) et l'analyse des premières éditions anciennes permettent de reconstituer l'histoire de ces quatre textes en vue d'une édition critique et de confirmer la cohérence de ce corpus malgré une transmission parfois éclatée. On propose une nouvelle édition des homélies *In principium Actorum* en la fondant sur des rameaux plus sûrs de la tradition manuscrite grecque. On donne ensuite une nouvelle traduction française des quatre homélies et on présente trois pistes de commentaire. Tout d'abord, la méthode adoptée par le prédicateur pour introduire à la lecture du livre des Actes a des conséquences sur l'exégèse des exemples bibliques choisis : on en montre quelques-unes tout en questionnant la proximité avec un éventuel commentaire suivi et avec des textes d'autres auteurs grecs (Didyme l'Aveugle, notamment). On met en avant l'importance de la mission dans ces homélies : enraciné dans la fête de Pâques, l'appel à la mission permet de créer un lien étroit entre le prédicateur, ses auditeurs et les absents. Ce dernier point mène pour finir à l'étude des visées apologetiques de ces textes : la conversion passe par un retournement de sens et elle se traduit par un changement irréversible de mode de vie, qui doit imiter non seulement celui de Paul mais aussi celui d'autres figures bibliques et du Christ lui-même.

Mots-clés : Jean Chrysostome ; exégèse ; patristique ; théologie ; Nouveau Testament ; tradition manuscrite

John Chrysostom's homilies *In principium Actorum* (CPG 4371): a critical edition in project with a French translation and a commentary

Summary

The four homilies *In principium Actorum* originate in the Antiochene period of John Chrysostom's priesthood (386-397). Their liturgical frame is Easter time; the preacher is speaking especially to neophytes and aims at introducing his listeners to the book of the Acts of the Apostles, which they are not familiar with. In these texts the preacher explains the importance of titles (first homily), the word "Acts" (second homily), the word "Apostles" (third homily) and the reasons why this book is read just after Easter, and not after Pentecost (fourth homily). There used to be another homily about the author of the book of the Acts, which is now missing, between the first and the second homily. These homilies form an open "micro-series" which is strongly linked to other homilies (*De mutatione nominum* 1-4, *In Genesim sermo* 9, *In illud: Si esurierit inimicus*). The study of the direct manuscript tradition, the account of the indirect tradition (*eclogae*, anthologies, *catena in Acta Apostolorum*, Armenian tradition, *encomium* for the feast of saint Paul, testimony in Byzantine literature) as well as the analysis of the first editions make it possible to reconstruct the history of these four texts in preparation for their critical edition. It also confirms the coherence of the corpus, although the homilies have not always been transmitted together. The dissertation presents a new edition of the homilies *In principium Actorum* which is based on more reliable parts of the Greek tradition. A new French translation of the four homilies is also given. The commentary explores three important aspects. First, the preacher's method of introducing the Acts has consequences on the exegesis of the chosen biblical examples: the dissertation shows some of those consequences and questions the proximity to a continuous commentary and to texts from other authors (for instance Didymus the Blind). The importance of the mission in those homilies is then put forward: rooted in the feast of Easter, the call to mission creates a strong relationship between preacher, listeners and absentees. This last point leads to the apologetical aims of the texts: conversion is due to a shift in meaning and results in a complete change of lifestyle, which should imitate Paul's but also the way of life of other biblical figures and of Christ himself.

Keywords : John Chrysostom ; exegesis ; patristics ; theology ; New Testament ; manuscript tradition